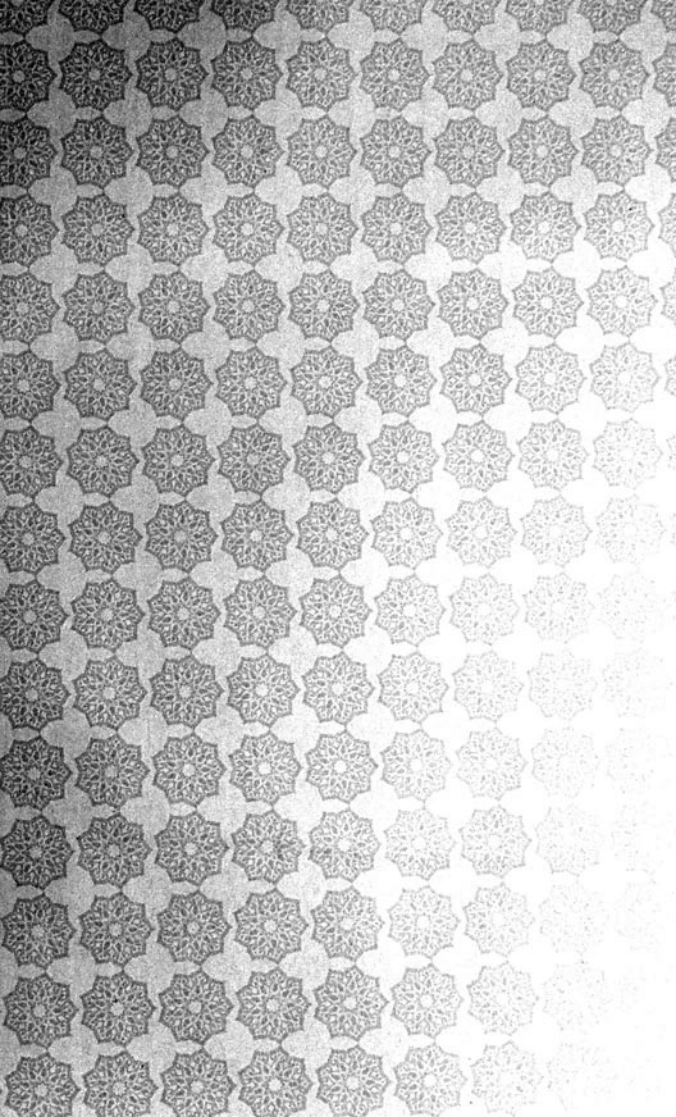

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

BƏXTİYAR
VAHABZADƏ

SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ

2005
683

Ш6
V-15

76297.

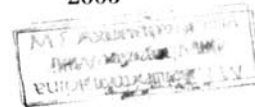
75732

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ

ÇAŞIOĞLU
2005

REDAKSİYA ŞURASI

Misir Mərdanov (sədr)	Hikmət Hüseynov (naşir)
Anar Rzayev	İsa Həbibbəyli
Ağamusa Axundov	Kamal Abdullayev
Azad Nəbiyev	Qara Namazov
Bəxtiyar Vahabzadə	Nizami Cəfərov
Bəkir Nəbiyev	Pənah Xəlilov
Cəlil Nağıyev	Vasim Məmmədəliyev
Elçin Əfəndiyev	

REDAKSİYA HEYƏTİ

Əsgər Quliyev (baş redaktor)	Bəhlul Abdulla
Nəcəf Nəcəfov	Soltan Əliyev
Bilal Həsənlı	Teymur Kərimli
Arif Məmmədov	Yaşar Həmidov
Aida Soltanova	Zaman Əsgərli

*Tərtib edəni və redaktoru: Azər Bağırov
Ön sözün müəllifi: Nizami Cəfərov*

Bəxtiyar Vahabzadə.

V27. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Çarşıoğlu, 2005. – 440s.

V 4702060000 – 010
082 – 05

© "Çarşıoğlu" nəşriyyatı, 2005

BƏXTİYAR VAHABZADƏ, YAXUD MİLLƏTİN ŞAİRİ

Bəxtiyar Vahabzadə! İnsanşünas-şair, cəmiyyətsünas-filosof, millətşünas-ictimai xadim... Azərbaycan xalqının təsəvvüründə Bəxtiyar Vahabzadənin obrazı, hər şeydən əvvəl, bir Şair obrazı olaraq formalaşmışdır; bundan sonra Filosof obrazı, daha sonra isə İctimai Xadim obrazı müəyyənlanmışdır; bundan sonra Şair kimi, birinci növbədə, şair kimi tanıyır, sevir... Əslində, Bəxtiyar Vahabzadə Şair kimi nə qədər güclüdirsə, Filosof kimi, İctimai Xadim kimi də bir o qədər güclüdür – mənsub olduğu xalqın onu daha çox bir Şair kimi sevməsinə gəldikdə isə bu, görünür, həmin xalqın tarixi xarakteri, mentaliteti ilə bağlıdır: Azərbaycan xalqının nəzərində ən böyük şəxsiyyət, heç şübhəsiz, Şairdir...

Ancaq müşahidələr, təhlillər göstərir ki, Bəxtiyar Vahabzadənin təfəkkürü, ehtirası, narahatlığı öz tipologiyası etibarilə, təkcə şair təfəkkürü, ehtirası, narahatlığı deyil, həm də (və bəzi hallarda daha çox!) filosof, yaxud ictimai xadim təfəkkürü, ehtirası, narahatlığıdır.

Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycan xalqının bizim əsrdə yetirmiş olduğu ən böyük şəxsiyyətlərdən biridir – məsələ bunda deyil (bu cür şəxsiyyətlər onlardır!), məsələ ondadır ki, Bəxtiyar Vahabzadənin şairliyi də, filosofluğu da, ictimai xadimliyi də mənsub olduğu xalqa məxsusdur. O, bütünlüklə «Azərbaycan məktəbi»nin yetişdirməsi olub, bu məktəbin müasir təfəkkür imkanlarını nümayiş etdirir. Ona görə də, hər necə olursa-olsun, Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığı dünya miqyasına öz «Azərbaycan qeydiyyatı» ilə çıxır.

Yəqin ki, Bəxtiyar Vahabzadəni tanımayan, sevməyən, daxilində onunla, xüsusilə son zamanlar dialoqa girməyən azərbaycanlı tapmaq çətindir. Azərbaycanın son onillərdəki böyük təfəkkür, «drak məktəblərindən biri» məhz Vahabzadə məktəbidir – buraya yad, qeyri-milli «metodologiya» heç zaman yol tapmamış, millətin problemləri heç bir vəchlə saxtalaşdırılmamış, həqiqət, bir-başə demək mümkün olmadıqda, ən azı dolayısı ilə deyilmişdir... Və bunu xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, B.Vahabzadəni 50-ci illərdən bu günə qədər hər hansı həqiqətdən daha çox milli həqiqət (millətin həqiqəti!) maraqlandırmışdır: nə qədər böyük məhrumiyyətlərə məruz qalsa da, o, millətə xidmət etmək vəzifəsini həmişə şərəflə yerinə yetirmiş, milli ideallardan dönməmiş, milli həqiqəti söyləmişdir.

B.Vahabzadə məktəbi 50-ci illərdə (əsrimizin ortalarında) təşəkkül tapsa da, bizim günlərə qədər ardıcıl təkamül mərhələləri keçirmiş, milli problemlə-

rin, idealların təsiri ilə formalaşmış, kamilləşmiş, həssaslıq, güclü reaksiya elastikliyi, çeviklik qazanmış, sabahın məktəbinə çevrilmişdir.

B.Vahabzadə haqqındakı söhbət onun mənsub olduğu millət haqqındakı söhbətdir... B.Vahabzadənin yaradıcılığında millət özünü dərk edir...

Azərbaycan xalqı on il, iyirmi il, hətta otuz il bundan qabaq B.Vahabzadəyə nə cür inanırdısa, bu gün də o cür inanır və onu millətin önündə gedən ən böyük şəxsiyyətlərdən biri hesab edir.

Nə üçün on illər boyu hər cür inamdan məhrum edilən bir millət B.Vahabzadəyə bu qədər inanmış, onun arxasına gətməyə həmişə hazır olmuşdur? Fikrimizə, bunun əsas səbəbi odur ki, millət Bəxtiyarın öz iradəsinin ifadəsini görmüşdür – millətin iradəsinin bir nəfərdə ifadə olunmasının nəticəsi idi ki, hamı susanda B.Vahabzadə hamının əvəzinə «danışdı», hamının sözünü deyirdi.

B.Vahabzadə Şekidə dünyaya gəlmişdir...

B.Vahabzadənin yaradıcılığında şəkili xarakteri, «səbə»i olsa da, «özünüz şəkili olduğunuz halda, niyə Şəkiyə bir şeir etməmişiniz?» sualı verilənə qədər uzun müddət Şəkinin bədii obrazı olmamışdır. Həmin sual şairə aşağıdakı kövrək, unudulmaz misraları yazdırmışdır:

Bir nəgmə qoşmadım hələ

mən sənə,

Dağlar bunu mənə kəsir

sanmasın.

Mən dedim vurğunam

Azərbaycana,

Deyirəm, heç zaman

xırdalanmasın.

Könlümdən ucalan bu avaz,

bu səs:

Böyükdür, ucadır məsləkim

mənim...

Bala anasına «sevirəm»

deməz.

Mən də deməmişəm, a Şəkim

mənim.

B.Vahabzadə nə qədər böyük şöhrətə çatsa da, təbiətindəki uşaq kövrəkliyini, doğrulduğunu, yığılıb dura-dura ilk addımlarını atdığı torpağa məhəbbətini heç zaman itirməmişdir; yaşlaşdıqca, dünyanın isti-soyuğunu gördükcə körpəliyini, anasının nəvazişini daha çox xatırlayır.

Hardasan ay anam?!

Yenə bu axşam

Qayğına, sevginə quraqsamışam.

Bir uşaq olaydım təzadən, yenə

Məni bələyəydin məhəbbətinə.

Çox da ki, şöhrətdən başda

tacım var,

Bir isti nəfəsə ehtiyacım var.

Azıram yolumu dumanda, çəndə,

Qəlbim dolaşdırır gözüm

göranı.

İndi də yuxuda xortan görəndə

Səni çağırıram, ay anam, səni...

Əlinin istisi durur başımda,

Mən sənə möhtacam lap bu

yaşımda.

Bəxtiyar öz böyük poeziyası, müdrik fəlsəfəsi, coşğun publisistikası üçün birinci növbədə narahat ehtiraslarına borcludur – narahat ehtiraslar insanı dağa-daşa sala bilər, onu «normal» həyatdan məhrum edə bilər, ancaq həmin insanı, hər necə olursa-olsun, nəticə etibarilə həqiqətin astanasına gətirib çıxarır. Azərbaycan yazıçılarının müəllimi Mirzə İbrahimov B.Vahabzadəyə həsr olunmuş məqalələrindən birində göstərir ki, onun təbiətli adamlar çox zaman rahatlıqlarını itirir, özlərini həyəcanlar selinə atmış olurlar...

Hələ 60-cı illərdə yazdığı bir şeirində təbiətindəki narahatlığı şair aşağıdakı şəkildə ifadə edirdi:

Gecə-gündüz, səhər-axşam

Mən yazıram, oxuyuram.

Yazılarım kitab-kitab.

Nə olsun ki,

Ürəyimə çoxu yatmış.

Şeirimdə də nəşə çatmış.

Sözümdə də nəşə çatmış.

Könlümüzdən

Keçənlərin arxasında bir qoşuruq,

Çalışırıq, vuruşuruq.

Səsə düşür məramımız,

Əməlsə bu səsə çatmış

Düzü budur —

Sözümüzə hər şey çatır.

Özümüzə nəşə çatmış...

O, şair kimi şərkət edir, filosof kimi hərəkətlərini dərk etməyə çalışır, ictimai xadim-publisist kimi həmin hərəkətlərinə qiymət verir.

«Azərbaycan dərclərini hayqıran» (Yavuz Bülbül Bakil) B.Vahabzadə, əslində, nəsihət verməkdən, yol göstərməkdən daha çox, daxilimizdə mürgüləyən hissələri oyadır, insanda İnsanlığı hərəkətə gətirir. O öz iti psixoloji müdaxilə ilə oxucusunu düşünməyə məcbur edir – həm də o suallar üzərində düşündürür ki, həmin sualların cavabını çox zaman müəllifin özü də bilmir. Və qeyd edək ki, B.Vahabzadə yalnız gəlib çıxdığı həqiqətləri təsnüüm (təqdim) etməklə məhdudlaşmır, onun çilgən təfəkkürü bəzən təzadlar arasında həqiqət axtarır, bəzən də tərəddüdlər içərisində qalır. Oxucu bunu görür, böyük düşüncə sahibinin arxasınca getməyə, onunla həmsöhbət olmağa daxili ehtiyac hiss edir.

Yaradıcılığa başladığı dövrdən bu günə qədər Bəxtiyar Vahabzadə eyni məhsuldarlıqla yazıb-yaratmışdır – bu baxımdan onu Azərbaycanın heç bir müasir yazıçısı, filosofu, yaxud ictimai xadimi ilə müqayisə etmək mümkün deyil. Yüzlərlə lirik, onlarla epik şeirlər və poemalar, mənşüm dramlar, hekayələr, teleradio pyesləri, ssenarilər, monoqrafiyalar, saysız-hesabsız elmi, elmi-publisistik və publisistik məqalələr, xatirələr, tərcümələr, televiziya, radioda, müxtəlif səviyyəli yığıncaqlarda çıxışlar, universitet auditoriyalarında mühazirələr... Əgər buraya B.Vahabzadənin çoxtərəfli ictimai-siyasi fəaliyyətini də əlavə etsək, etiraf olunmalıdır ki, o, həqiqətən, azman bir yaradıcıdır: onun yaradıcılığının miqyasını ancaq Azərbaycan ədəbiyyatı və ictimai fikri tarixində möhkəm yer tutmuş möhtəşəm şəxsiyyətlərin yaradıcılığının miqyası ilə müqayisə etmək mümkündür. Eyni zamanda, 50-ci illərdən bu günə qədər Azərbaycanın ictimai-siyasi, mədəni-ideoloji həyatında elə bir hadisə olmamışdır ki, B.Vahabzadə ya yaradıcılığı, ya da ictimai fəaliyyəti ilə ona birbaşa, yaxud dolayısıyla toxunmamış olsun – Bəxtiyarın miqyaslı, məzmunlu yaradıcılığı, milli ideallara xidmət edən ictimai fəaliyyəti, böyük düşüncə potensialı onu müasir dövrün ən böyük, nadir şəxsiyyətlərindən biri etmişdir.

Şübhəsiz, böyük şəxsiyyət heç bir millətdə, heç bir tarixi dövrdə təsadüfən yaranmır – böyük şəxsiyyətlərin meydana çıxması üçün mükəmməl mənşə, zəngin etnokulturoloji potensial, nəhəng ictimai missiyalar olmalıdır; ikiye parçalanmış Vətənin bütövlüyü, hüquqları ayaqlar altında tapdalanan, iqtisadi, siyasi, mədəni təzyiqə məruz qalan, təbii sərvətləri vəhşicəsinə qarət edilən hər iki Azərbaycanın milli istiqlal və azadlıq amalı 50-ci illərdən etibarən B.Vahabzadə tipli bir şəxsiyyətin formalaşmasına şərait yaratmışdı – o, birbaşa mübarizə aparmaq, ideallarını manifest şəklində elan etmək imkanlarından məhrum olsa da, həyatının heç bir dövründə bu dünyaya hansı missiya ilə gəldiyini unutmadı, millətin azadlığı ideyasını ictimai tələbatla çevirməkdə ən böyük rolu oynamaq da məhz ona nəsih olundu...

80-ci illərin ortalarından sonra tədricən «leqallaşan» xalq hərəkətinin bir ideya mənbəyi Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti quranların məfkurəsi idisə, digər bir mənbəyi 50–70-ci illərin milli ziyalı (onların da önündə B.Vahabzadə gedirdi) düşüncəsi idi və qeyd etmək lazımdır ki, həmin ziyalılar

80–90-cı illər xalq hərəkətində həm bilavasitə iştirak etdilər, həm də hərəkətin fəvqində durub onun kifayət qədər analitik təhlilini verməklə, milli ictimai şüurun «mənsəb mücadilələri» səviyyəsinə enməsinə mane oldular.

B.Vahabzadə öz böyük şəxsiyyəti ilə milli azadlıq ideologiyasının (və hərəkətinin) təkcə aparıcı qüvvəsi deyil, həm də Vədicidir.

B.Vahabzadə həyatını elə yaşamışdır ki, hər vaxt hamının (ümumən, mənsəb olduğu millətin) özünə dik baxa bilər – haqqı tapdalananlar həmişə ona müraciət edib, ona güvəniblər... Ürəyinin genişliyi, haqqın nəhaqqı boğdurulmasına dözməməsi, həqiqət uğrunda hövsələsizliyə varacaq qədər mübarizliyi, laqeydliyə, biganəliyə etirazı Bəxtiyar Vahabzadəyə (xalqın təbiri ilə, Bəxtiyara) təkcə ayrı-ayrı adamların deyil, bütövlükdə Azərbaycan millətinin böyük sayğını qazandırmışdır – bu sayğının bir səbəbi də Bəxtiyarın kindən-küdrətdən uzaq olmasıdır... Özü demişkən:

Əzəldən həqiqət aşiqiyəm

mən,

Başqa cür yaratmış təbiət

məni.

Əsərim, coşaram dəryatək,

ancaq

Yaşatmaz kin məni, küdrət

məni.

B.Vahabzadənin emosiyasını, demək olar ki, onun haqqında yazan bütün təndidçilər «od»la, «yanğı» ilə müqayisə etmişlər, ancaq eyni zamanda onun məntiqçiliyini, müdrixliyini də göstərmişlər. «Hissdən təfəkkürə, emosiyadan idraka keçid prosesində düşüncənin genişliyi, əhatəliyi» (Məsud Əliqulov) B.Vahabzadənin səciyyəli bir əlamət kimi qeyd edilmişdir.

«O, hardasa «köhnə dünya»nın adamıdır, təbiri caizsə, «köhnə kişi»dir:

«Əgər mənim övladlarım mənim yanımda artıq-əskik danışmırsa, mən gələndə ayağa qalxırsa, mənim yanımda papiros çəkmirsə və bunu müşahidə edən müasir adam məni köhnəlikdə günahlandırır, qoy günahlandırınsın. Mən onun istədiyi kimi müasir olmaqdan, belə köhnə olmaq istəyirəm» («Ömürdən səhifələr»).

Və 1991-ci ildə Ali Sovetin sessiyasında bir sıra siyasi avontüristlər Azərbaycanın böyük siyasi xadimi H.Ə.Əliyevə qarşı hörmətsizlik edərkən B.Vahabzadənin dözməməsi də, əslində, dədə-baba adətlərinə ehtiramdan irəli gəlirdi: «Vaxtilə H.Əliyevin vəzifəyə gətirdiyi indiki yüksək vəzifə sahibləri bu gün adicə Allah salamını verməkdən belə çəkinir, heç onun özünə baxmaq da istəmir. Demək, bu adamların yuxarıdakına verdiyi salam da rüşvət imiş. Bəs hansı dədə-babanın «düz-çörək ənənəsi» – deyər Milli Məclisə müraciət edən B.Vahabzadə dədə-baba qaydalarının pozulmasından (özü də harada? Milli Məclisdə!) həyəcanlanır, narahat olurdu.

Elə böyük şəxsiyyətlər olmuşdur ki, millətin iradəsini öz subyektiv məqsədlərinə yönəltməyə çalışmışlar – elə şəxsiyyətlər də olmuşdur ki, millətin tarixi ehtiyaclarını duyub, dərk edib, həmin ehtiyacların ödənilməsi istiqamətində ardıcıl fəaliyyət göstərmişlər. B.Vahabzadə ikinci tip şəxsiyyətlərdəndir: o, Azərbaycan xalqının tarixi (və müasir!) problemlərini professional bir azərbaycanşünas kimi öyrənə-öyrənə bu xalqın həm «qeyri-formal», həm də «formal» vəkili olmuşdur.

Xalq qarşısındakı məsuliyyət özünü onun həm bədii, həm də elmi-fəlsəfi, həm də publisistik yaradıcılığında bariz hiss etdirmiş (və bu gün bilavasitə hiss etdirməkdədir).

Keçmiş də, gələcəyi də məhz «Vətən tarixi»nin səhifələri kimi vərəqləyən» (Yaşar Qarayev) B.Vahabzadə Vətəndaşlığın nə demək olduğunu həm özü, həm də millət üçün aydınlaşdırmağa çalışmaqla, mübalighəsiz deyə bilərik ki, bu günə qədər bir institutun – «Vətənsünashıq institutu»nun işini görmüşdür. O, heç təsadüfi deyildir ki, ömür səhifələrini də «Vətən tarixi»nin səhifələri kimi vərəqləmişdir: «Dünyaya göz açdığımız zaman ilk dəfə ayağımızı basdığımız torpaq – Ana Vətəndir. Sonralar min ölkəyə gedə bilər, min ölkənin suyunu içib havasını uda bilər, neçə-neçə torpağın müvəqqəti sakini ola bilərik. Lakin bu torpağın, bu ölkənin heç biri bizə doğma torpağımızı əvəz edib Ana Vətən ola bilməz»...

Bəxtiyar Vahabzadə haqqında yazmaq yarım əsrdən artıq yaradıcılıq təkamülü keçirmiş kamil bir şəxsiyyəti araşdırmaq deməkdir, – öz-özlüyündə məlumdur ki, bu o qədər də asan deyil və təbii olaraq, məsələnin çətinliyini biz də hiss edirik; ancaq iş burasındadır ki, bütünlüklə milli hadisə olan B.Vahabzadə şəxsiyyəti, tədricən də olsa, şərh edilməli, açılmalı, müxtəlif yönələri ilə milli professional idrakın predmetinə çevrilməlidir. Öz böyük şəxsiyyətlərindən sərf-nəzər edib özgə məktəb-şəxsiyyətlərindən öyrənməyə meyilli olan millət, nəticə etibarilə, milli emosiyalardan, təfəkkürdən məhrum olub özgələr kimi düşünür, özgələr kimi həyəcanlanır, millətin qarşısına mürəkkəb problemlər çıxanda özünü mütləqlə ya Şərqa, ya da Qərba çevirir. B.Vahabzadə milli təfəkkürün elə mükəmməl məhsuludur ki, belə bir məktəbi olan millət «savadsız» ola bilməz – birincisi ona görə ki, «savadsız» millətin bu qədər mükəmməl məktəb yaratması mümkün deyil; ikincisi ona görə ki, bu qədər mükəmməl məktəbi olan millətin həmin məktəbdən öyrənməməsi mümkün deyil...

B.Vahabzadə məktəbi, sadəcə, millətçilik məktəbi deyil (və B.Vahabzadəni adı bir millətçi sayanlar səhv edirlər), bu, böyük millətşünas, millətsevərlik məktəbidir–Azərbaycan millətinin keçmiş, bu günü və gələcəyi ilə bağlı elə bir mühüm məsələ yoxdur ki, həmin məktəb onun üzərində düşünməsin, bu və ya digər qənaətini söyləməsin. Və B.Vahabzadə məktəbi ancaq şairlik məktəbi deyil, böyük filosofluq, nəhənc itimai xadimlik məktəbidir–burada müdrik fikirlər, əhatəli düşüncələr ehtiraslı emosiyalar qədər güclü, rəngarəng, nüfuzedicidir.

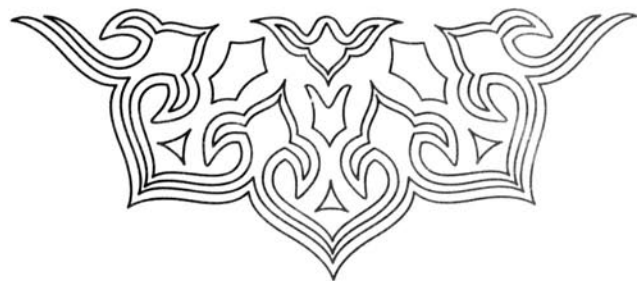
Söz sənəti yaranandan bəri dünyanın dər-dəri sənətkar qəlbində daşına-daşına gəlsə də nəticə etibarilə sənətkara yox, sənətə yük olub. Dədə Qorqudan Füzuliyə, Füzulidən S.Vurğuna qədər zaman anlamına sığmayan estetik meyarlar var; Dədə Qorqud, Füzuli, yaxud S.Vurğun müasirliyə həmin meyarların gözü ilə baxmaqdır.

B.Vahabzadənin yaradıcılığı insanın zaman sürəti ilə düşünmək ehtirasının ədəbi fikrimizin bugünkü səviyyəsində təzahürüdür. Cəsarətlə deyə bilərik ki, B.Vahabzadə mənsub olduğu nəslin bütün mənəvi istəklərini şəirə gətirdi.

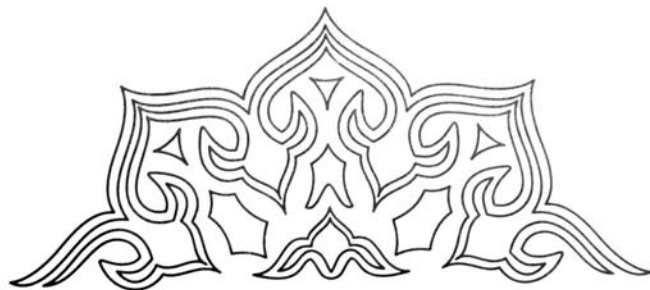
✓ Bu yazını böyük yazıçı Çingiz Aytmatovun «Bəxtiyar Vahabzadə öz möhtəşəm poeziya məbədinə ucaltmaqdadır. O qüdrətlidir. Qoyduğu taməl möhkəm və gözəldir» fikri ilə bitirmək istərdim, ancaq Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin qurucusu Heydər Əliyevin neçə illər əvvəl Bəxtiyar Vahabzadənin «Hara gedir bu dünya?! pyesinin tamaşasına baxdıqdan sonra söylədiyi tarixi sözləri xatırlamaq mümkün deyil: «Bəxtiyar Vahabzadənin hər bir əsəri dəyərlidir, qiymətlidir. Onun hər bir əsəri bizim mədəniyyətimizi, incəsənətimizi, ədəbiyyatımızı inkişaf etdirir».

Nizami Cəfərov

Azərbaycan MEA-nın müxbir üzvi,
filologiya elmlər doktoru, professor,
əməkdar elm xadimi.

ƏLVAN
ÇİÇƏKLƏR

ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə ana söyləyərik biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dərsliyimiz.
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə.

Bu dil – bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır,
Bu dil – bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır.
Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi.
Bu dil – əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,
Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,
Bu torpaqdan, bu yerdən,
Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən,
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən,
Ağ saçlı babaların əqlindən, kamalından,
Düşmənin üstünə cuman o Qıratın nalından
Qopan səsdən yarandın.
Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış.
Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti,
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış.
Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu
Tarixi varaqlanır,
Səndə neçə minillik mənim mədəniyyətim.
Şan-şöhrətim saxlanır.
Mənim adım, sanımsan,
Namusum, vicdanımsan.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından
Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də.

Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil – əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiztək
Qoruyub nəsillərə biz də hədiyyə verək.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən,
 Bunu iftixar bilən
 Modalı ədəbazar
 Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar.
 Qoy, bunlar mənim olsun.
 Ancaq Vətən çörəyi,
 Bir də ana ürəyi¹
 Sizlərə qənim olsun.

Noyabr, 1954.

TƏKLİK

Xəyal gah dağdadır, gah da aranda,
 Gah göyə yüksəlir, gah enir insan.
 Otaqda bir saat tək oturanda,
 Yüz ilin dərdiylə yüklənir insan.

Elə bil divarlar gəlir üstünə,
 Qulağın səslənir, qəlbin döyünür.
 Alışb yanırsan sən öz üstünə,
 Nidalar gözündə suala dönür.

İnsanı tez yorar düşüncələr də,
 Verib nəfəsini dərd udar insan.
 Özündən başqası olmayan yerdə,
 İnsan olduğunu unudar insan...

Yarpağı tez solar tək ağacın da
 Arxası yoxdursa necə solmasın?
 Meşələr sultanı, meşələr şahı
 Aslanın özü də yalqız olmasın.

Bir günəş bəs edər, pərişan olma,
 Sənin yüz Kür qədər göz yaşın olsa.
 Min dərd hücum etsə, könül, sıxılma,
 Bir nəfər dərd bilən sirdaşın olsa.

Dünyaya gəlmədik biz əbəş yerə,
 İnsanıq, insan da bizə gərəkdir.
 Bağatək qınına çəkilənlər
 Ürək nə gərəkdir, dil nə gərəkdir.

Çay çaya qovuşmaz sular daşmasa,
 Ulduzun ulduzla ünsiyyəti var.
 Göydə buludlar da qoşalaşmasa
 Nə ildırım çaxar, nə yağış yağar...

Yol tapa bilərmisə ürəklərə,
 Mızrab asta-asta telə dəyməsə?
 Çıxarmı qönçədən tək birçə kərə,
 Bülbülün nəfəsi gülə dəyməsə?

Öz el-obasını tərək etdiyindən,
 Tək-tənha dolanır bayquş bu gün də.
 Kolların dibində tək bitdiyindən,
 Boynu bükük olur bənövşənin də.

¹ Bu misra S. Vurğunun əlavəsidir.

Od vurmasa, qabda su daşa bilməz,
Quş da tək qanadla dağ aş bilməz.
Kösöyün ikisi çöldə də yanar,
Biri ocaqda da alışa bilməz.

Qəlbimdə min sözüm, min söhbətim var,
Mən deyim, siz deyin, dil yorulmasın.
Yığılın, yığılın başıma, dostlar,
Mənim bir günüm də sızsız olmasın.

Dostların qəlbidir yurdum, məskənim,
Ürəkdə bir nigil gərək olmasın.
Sağlığım bir yana, a dostlar, mənim
Soyuq məzarım da heç tək olmasın!

Mart, 1956.

SƏN BİLİRSƏN, MƏN DUYURAM

Çox şeyi bilmirik bu dünyada biz,
Dərk edirik əqlimiz, duyur qəlbimiz.
Özgəsi dəlillə, sübutla aşkar
Bilmədiyini şeyi sənə anladır.
Duyduğunuz şeyi dünyada bir kəs,
Sənə hiss etdirib duyduza bilməz.

Budaq xırda-xırda düyməçələnmiş,
Çiçəyi üstünə şəhlər çilənmiş.
Deyirəm: – Budaqda gözəlliyə bax!
Deyirsən: – Bəhrəsi yaxşı olacaq!

Ağ-ağ daşlar kimi səpələnibdir
Çöllərə, düzlərə qoyun-quzular.
Deyirəm: – Quzunun tükünə bax bir!
Deyirsən: – Kababı çox gözəl olar!

Arılar, arılar uçub anbaan,
Öpür çiçəklərin gül yanağından;
Deyirəm: – Nə gözəl uçur arılar!
Deyirsən: – Balının cana xeyri var!
Sən də bir adamsan, mən də bir adam,
Ancaq sən bilirsən, mənə deyuram.

Sair, öz qəlbindir yaşadın səni,
Qəlbiylə göylərə ucalır insan.
Hamı bilə bilər sən bildiyini,
Ancaq duyduğunu sən tək duyursan.

May, 1960.

DAĞDA ŞƏLALƏ KİMİ

Bir rəngi yox, göylərin min rəngini sevirəm,
 Bir gülü yox, güllərin çələngini sevirəm.
 Mən çıxmağa təpə yox, uca dağ istəyirəm,
 Həyatı həyat kimi yaşamaq istəyirəm.
 Göydə qürub çağı da, dan yeri də gözəldir,
 Həyatın sevinci də, kədəri də gözəldir.
 Həyat – bir Cıdır düzü, bir döyüş meydanıdır,
 Hər kəsi öz cürəti, öz qüdrəti tanıdır.
 İnci üzə çıxarmı çalxalanmasa ümman?
 Bu meydanda heyif ki, daim eniş axtaran,
 “Azca aşım, ağrımaz başım” – deyənlər də var.
 Kədərdəki nəşəni, zövqü anlamayanlar
 Həyatın nəşəsindən, fərəhindən nə anlar?
 Hər kədəri sədət, hər sevinci qəm izlər,
 Əsil könül həm qəmi, həm sevinci əzizlər.
 Təlatümsüz ürəklər qovuş kimi boş olur,
 Daim sevinc axtaran daim qəmə tuş olur.

Düşmənam yaltaqlanıb təpəyə dağ deyənə.
 “Bu dünyada birtəhər qoy yaşayaq”, – deyənə,
 Ah, birtəhər!.. Lüğətə bu söz hardan gəlmədir?
 Yaşamaq yaşamaqdır! Bəs bu birtəhər nədir?
 Mən düşmənam, düşmənam belə “ölü canlara”,
 Gündən qaçıb həmişə kölgə axtaranlara...
 Onlar ortada yeyib, qıraqdasa gəzgilər,
 Namusu xərcləməkdən onlar çəkinməzdilər.
 Onlar orta yol tutub nə “hə”, nə də “yox”, – dedi.
 Havaya nə “istidir”, nə də ki, “soyuq”, – dedi.
 Onlar ölçüb-biçdilər hər bir şeyi dərindən,
 Özgəsini qorxudub hürkdülər özlərindən.
 Onlar qazdan ayıqdı...
 Onlar havaya baxdı...
 Gah yağışa, gah qara,
 Gah qışa, gah bahara,
 Gah axşama, gah da ki, səhərə dəm tutdular,
 Özlərini düşünüb özgəni unuttular.
 Səslərdən səs aldılar, öz səsləri olmadı,
 Yaşadılar ölütkə, nəfəsləri olmadı...
 Getdilər iş dalınca, ürəkləri getmədi...
 Gəzdilər... Hey gəzdilər.
 Ayaq səslərinisə tək özləri eşitdi,
 bir kimsə eşitmədi...

Atlarını daşlığa salıb səyirtmədilər,
 Adları kişi oldu, ömürdə birçə kərə
 kişilik etmədilər.
 Onlar öləndə belə kimsə xəbər tutmadı,
 Bu səssiz, küysüz ölüm kimsəni ağlatmadı,
 Çoxdan ölmüş zənn edir, axı hamı onları.
 Diri ikən, sağ ikən,
 Öz səsi olmayanın ölümü səssiz keçər,
 Min-min dəfə ölənin matəmi yassız keçər.
 Qardaş, min duyğu ötsün ürəyindən bir anda,
 Sən qımışma güləndə, inləmə ağlayanda.
 Ağlasan, hönkür ağla, gülsən, qəhqəhə çək, gül.
 Gülsən də, ağlasan da tamam doysun qoy könül.
 Yaşamaq istəmirəm sürünüb dizin-dizin,
 İstəyirəm ən uca zirvələrə mən qonam.
 Xəfif sakitliyini neyləyirəm dənizin,
 Onun qasırgasına, dalğasına vurğunam.
 Qoy, döysün yağış məni, boran məni, qar məni,
 Həyatın boranları daim yaşadar məni.
 İstəmirəm həyatım sakitcə bir otaqda
 gəlib keçsin lal kimi...
 İstəyirəm döyüşəm qayaların başında
 düşmənlə qartal kimi.
 Bağcadakı arx kimi ötüb həzin nəğmələr,
 axmağı istəmirəm.
 Səyyah olub həyata seyrçi bir nəzərlə
 baxmağı istəmirəm.
 Çağlamaq istəyirəm dağda şəlalə kimi,
 Səpilmək istəyirəm çöllərə lalə kimi.
 Dərya olub, nəhr olub, çalxanmaq istəyirəm,
 Göylərdə ulduz kimi mən yanmaq istəyirəm.
 Şığımaq istəyirəm başsız küləklər kimi,
 Bəslənmək istəyirəm bütün ürəklərdə mən
 arzu, diləklər kimi.

Bir rəngi yox, göylərin min rəngini sevirəm,
 Bir gülü yox, güllərin çələngini sevirəm.
 Mən çıxmağa təpə yox, uca dağ istəyirəm;
 Həyatı həyat kimi yaşamaq istəyirəm,
 Yaşamaq istəyirəm!

May, 1960.

KİMDİR MƏNİM DÜŞMƏNİM?

Kimdir mənim
 Ən qorxulu düşmənim?
 Kaş biləydim bunu mən.
 O, zərbə vurmamışdan
 Kəsəydim yolunu mən.
 Kimdir mənim düşmənim?
 Yaxşımı qoyub
 Yamanımı danışanmı?
 Yox!
 Eyblərimi deyib
 Arxamca gülənmi?
 Yox!..
 Mənim nöqsanlarımı
 Məndən yaxşı bilənmi?
 Yox! Yox! Yox!
 Onların gözlərini
 Taxaydım öz gözümə.
 Özgələrin gözüylə
 Baxaydım öz-özümə.
 Bacarsaydım bunu mən
 Bu dünyada nə dərdim...
 Mən onda öz-özümü
 Daha yaxşı görərdim.
 Onda eyiblərimə
 Özüm düşmən olardım;
 Görsəydim öz-özümü,
 Onda mən, mən olardım!
 Ah!.. Məni məndən gözəl
 Görə bilən dostlarım,
 Arxamca qəh-qəh çəkib
 Mənə gülən dostlarım,
 Gülün, elə gülün ki,
 Çatsın qulaqlarıma
 Sizin gülüşləriniz.
 Yamanımı danışın,
 Elə danışın ki, siz
 Mən də xəbərdar olum.
 Danışın, qoymayın ki,
 Mən özümə vurulum.
 Ən qorxulu düşmənin
 Gələrəm öhdəsindən,
 Ancaq özüm özümə

Bacara bilmirəm mən,
 Bacara bilmirəm mən.
 Özüm öz əllərimlə
 Bir gün bal içirəmsə,
 Bir gün zəhər içirəm.
 Mən həyat yollarından
 Ayaqlarımla deyil,
 Əqidəmlə keçirəm.

Aprel, 1960.

ÖZÜMDƏN NARAZIYAM

Təbiətin könül açan
Min rəngi, min səsi var.
Hər könülün min arzusu,
Min səslə nəğməsi var.

Bu arzular, bu nəğmələr,
Bu səslər bir saz kimi
Mənim solğun sözlərimdə
Heç dil açdı bildimi?

Hissim dərin, sözüm solğun,
Qəlbim geniş, sinəm dar.
Məndən əvvəl doğulubdur
Sinəmdəki duyğular.

Səhv atılan addımlar
Sonradan anlayıram;
Baxıb vicdan güzgüsünə,
Özümü danlayıram.

Siz ey yanlış addımlarım,
Məni dərdə saldınız.
Mən sizinlə döyüşdükcə,
Gün-gündən çoxaldınız.

Mən haqq-hesab istəyirəm
Gecələr gündüzümdən;
Narahatam, narazıyam
Ömrüm boyu özümdən.

Bizim sənət dünyasının
Qırıq telli saziyam,
Bircə bundan razıyam ki,
Özümdən narazıyam.

İyul, 1960, Rıqa.

VAĞZALI

Ay vağzalı, səsinde
xışıldayır xəzəllər;
Sənin qanadlarında
uçur təzə yuvaya
bizim türfə gözəllər...

Sən yağışa su səpib
könül müjdələyirsən;
İlk dəfə ər evinə
ayaq basan gəlinə
"Uğur olsun!" – deyirsən.
Səndə həm ayrılığın,
həm vüsəlin əsli var;
Səndə iki ürəyin
əbədilik vəslə var.
Yarandın gəlinlərin
asta addım səsinə
İki həsrətli qəlb
birgə döyünməsindən.

Qız gedir asta-asta,
həm şaddır, həm nigaran;
Qız ayrılır öz isti,
doğmaca yuvasından.
Qız gedir asta-asta...
ancaq baxışlarından
qəm kölgəsi çəkilmir;
Bu təzə yuvasını
isidə biləcəkmiz?
Hələ bilmir, o bilmir.

Ay vağzalı, səsinde
xışıldayır xəzəllər,
Sənin qanadlarında
uçur təzə yuvaya
bizim türfə gözəllər.
Qəm də xoşdur, fərəh də
hər biri öz yerində.
Mən həm kədər duyuram,
Həm də fərəh duyuram
sənin pərdələrində.
Anaların dililə

hər pərdən asta-asta
 bizə elə bil deyir:
 "Görəsən, ər evində
 balam nə gözləyir?"

Dekabr, 1960.

ANA HƏDİYYƏSİ

Anam namaz üstə əl açıb göyə
 Allaha yalvarır "ya rəbbim!" – deyər:
 Sənsən xəlv eləyən göyləri, yeri,
 Cəndan şirin olur bala, ay Allah.
 Sən mənim ömrümdən kəsib illəri,
 Balamın ömrünə cala, ay Allah!

Bu nədir? Arzuya, diləyə bir bax,
 Gör bir nələr keçir ana qəlbindən?
 Çoxdur bu dünyada hədiyyə... ancaq
 Ömürdən hədiyyə görməmişəm mən.

İstərəm, bir ana, bir bala sözü
 Lüğətdə sözlərin önündə gedər.
 Uca olduğundan ananın özü
 Ucadır, böyükdür hədiyyəsi də.

Çoxdur hədiyyələr insan adına:
 Qiymətli zinətlər, qiymətli daşlar.
 Ana həyat verir öz övladına,
 Həm də öz ömründən ömür bağışlar.

Avqust, 1962, Şəki.

VƏTƏNDƏN – VƏTƏNƏ

Arazın
 bu tayı Vətənim,
 o tayı Vətənim.
 Vətəni görməyə amanım yox mənim.

Bu necə vətəndir?
 Görmədim üzünü
 Çatsam da bu yaşa.
 Ömründə bir dəfə
 Bəs salam verməzmi
 Qardaş da qardaşa?

Bu qənim, bu dərdim dağlardan ağır idi,
 Arazın suyuna qarışmış axıram.
 Füzuli həsrətlə qütbətdən Vətənə baxırdı,
 Mən isə...
 Vətəndən–Vətənə baxıram.

Oktyabr, 1962.

SƏADƏT NƏDİR?

Nəsir Sadiqzadəyə

Səadət nə demək?... – bu sualla mən
 Özümü çox yordum, tapa bilmədim.
 Səadət nə demək?... Bir tələbəyə, kən,
 Məktəbi axıra vurmaqdır, – dedim.

Məktəbi bitirdim, işə də girdim,
 Səadət bumudur? Yox, bu deyilmiş!
 Böyük dahilləri oxuyub, gördüm
 Çoxları sevgini səadət bilmiş.

Sevdim! Gecə-gündüz yandım şam kimi
 İztirab... Göz yaşı... Min qan, min qada.
 Tapmadım yenə də səadətini,
 Eşqin əzabları şirin olsa da...

Evləndim, həsrətə son qoymaq üçün,
 Qurtardı o şirin iztirablar da.
 İndi də qayğılar artdı günbəgün,
 Dedim: – Ay səadət, hardasan, harda?

Səadət üfüqmüş... əl çatmaz ona,
 Aydın görünmə də o, bizə gəndən.
 Arzular sığışmır onun yoluna,
 Səndən uzaqlaşır yeridikcə sən.

Seyr edib yaxını, gah da uzağı
 Bir az seçə bildim qaranı ağdan.
 Yaxşı görmək üçün uca bir dağı
 Gərək sən baxasan ona uzaqdan.

Evləndim... hicrana son qoymaq üçün,
 Qurtardı həsrət də, xoş intizar da.
 İndi də qayğılar artdı günbəgün,
 Dedim: – Ay səadət, hardasan, harda?

Bəlkə də səadət elə budur, bu:
 "Hardasan, hardasan, gəl-gəl" – deməkdir.
 Bəlkə də səadət ömrümüz boyu
 Nəyisə... gözləmək... hey... gözləməkdir.

Tapdım səadəti dara düşəndə,
 Alıb öz gücümü xəyallarımdan.
 Kiməsə... nəyə... hardasa... mən də,
 Gərək olduğumu bildiyim zaman.

Çıraq ol! Nurunu artır günbəgün
 Hər yerdə həyatın boğ zülmətini.
 Məncə, çıraq olub başqaları üçün
 Yananlar tapıbdır səadətini!

Aprel, 1962.

ANAM HAQQINDA ŞEİRLƏR

1. An – min il

Anam öldü!
Son nəfəs,
Son hıçqırıq,
Son nida!
Bizə dedi əlvida!
Bir saat əvvəl
duyan,
hiss eləyən
bir insan
Yatağında daş oldu.
Heçliyə doğru axan
Bir axına qoşuldu.

Anamın ölümündən
Bir an keçib,
ancaq o,
Daş olub insan ikən,
Öz-özünü danıbdır.
Bircə anda
O bizdən
Min il aralanıbdır.

Elə bil zaman bizə
Bu ölümlər, ölümlər,
Arxasından hey gülür.
Kim deyir ki, vaxt –
zaman
Saat ilə ölçülür?!

2. Başdaşı

Anamı dəfn etdik...
töküldü dən-dən
gözümün yaşı.
Həmin gün məzarın baş tərəfindən
Anamın yerinə qalxdı başdaşı.
Anamın əvəzi başdaşı oldu,
Kölgəsi özüylə yanaşı oldu...

Öldümü?

Elə bil, o yoxmuş əsla.
Daşların üstdəki neçə yazıyla
seçilir insan
başqalarından.

3. Zaman

Bir ay tamam oldu, düz bir ay,
bir gün
Gəldim qəbiristanına...
anamla deyil,
Onun başdaşıyla görüşmək üçün.

Düzü gözlərimə inanmadım mən,
Bir heyrat dalğası ötdü sinəmdən.
Yaxşı yadımdadır...
dəfn ediləndə
Sonuncu qəbirdi anamın qəbri.
Qəbirlə doludur sağ-solu indi.

Nədən məzarlıqda vaxt düşmür yada?
Demə, o burda da, burda da varmış!
Ölülər məskəni – məzarlıqda da
Zaman qədəm-qədəm addımlayırmış!..

4. Bu gün yeddin oldu (Anam öldümü?)

Nə tez əllərini üzdün dünyadan,
Balanı tək qoyub hara getdin sən?
Necə yox olurmuş bir anda insan,
Elə bil dünyada heç yox imişsən.

Günəş qürub etdi... otaq qaraldı,
Bir anda yox oldun sən xəyal kimi.
İndi düşünürəm: səndən nə qaldı,
Könlümdə xatirən qara xal kimi.

Məni boya-başa yetirdin, ana
Bizə borclu bildik hər zaman səni.
Sən məni dünyaya gətirdin, ana,
Mənsə yola saldım dünyadan səni.

Sən mənə beşikdə laylay çalmısan
Bu gün laylay çalım sənə məndəmi?
Sənin şirin-şirin laylalarını
Mən sənə qaytarım cənazəndəmi?

"Yuxun şirin olsun" – deyərdin mənə,
"Yuxun şirin olsun" – deyimmi sənə?
Gərək mən başına dönəm-dolanam,
Məni həyat üçün
Yatıran anam,
Söylə ölümçün
Necə yatırım
Səni mən bu gün?

Bu necə dünyadır, anlamıram mən,
Cilvəsi cürbəcür, rəngi cürbəcür.
Dünən nəfəsiylə səni isidən
Bu gün buza dönüb, daşa dönübdür.
Bu necə dünyadır,
İnsan oğlunun
Xəyalı göydədir, özü yerdədir,
Sağ ikən çiynində həyatın yükü
Öləndə cəsədi çiynilərdədir...
Bu necə dünyadır, bu necə dünya,
Ölümü həqiqət, həyatı rəya.

Dərdimin, qəmimin səndin ortağı,
Niyə üz döndərdin, bəs niyə məndən?
"Dərdin mənə gəlsin!" – deyərdin, axı,
Niyə dərd caladın dərdimə bəs sən?..

Anam, heç kəs səni incitməmişdir,
Mən səni,
mən səni incidən qədər.
İndi kimə açım dərdimi bir-bir,
Kim mənim dərdimə yanar sən qədər?

Evin hər küncündə görünür yerin
Gözüm axtarcıdır, ana, ay ana.
"Nənəm hanı?" – deyir körpə Azərin.
Mən nə cavab verim ona, ay ana?

Bilmirəm, bilmirəm bu ölüm nədir.
Həyat var ikən?

Nəfəsin, ay anam, hələ evdədir,
Özün yer altında daşa dönmüsən.

Bu gün yeddin oldu...
anam, yeddi gün,
Bizimlə bərabər ağlar otaqlar.
Sənə,
yalnız sənə,
sənə deməkçün
Könlümdə nə qədər mənim sözüm var.
"Kimləri çağırıq bu gün yeddiyə?"
Xalalar, bacılar soruşur məndən.
Anamdan soruşaq, o bilər deyər,
Sənin otağına üz tuturam mən.

Anam, tapşırıldın ana torpağa,
Bu ölüm sinəmə çəkdi dağ mənim.
Sən mənim arxamda bənzərdin dağa,
Elə bil, arxamdan uçdu dağ mənim.

Qızımın adıdır sənin öz adın
Bu da göz dağıdır mənə bu gündə.
Sən dəfə sən mənə baxıb ağladın,
Surətim məzara getdi gözündə...

Ömrü başa vurdun altmış yaşında
Altmışın üstündə durub yaşın da.
Artıq sənin üçün dayanan zaman
Mənimçün dolanır...
Gün olur axşam.
Vaxt keçir, sən məndən uzaqlaşırısan,
Mən sənə günbəgün yaxınlaşıram.

Fevral, 1963.

AĞIL – GÖZ

Yerin layları kimi,
Göyün qatları kimi
Fikrim açılır hərdən
Göz önümdə qatbaqat.
Şeylərin ən kiçiyi –
Atom zərrəcikləri,
Ən böyüyü – Kainat.
O da gözlə görünmür,
Bu da gözlə görünmür.
Belə ötdü əsrlər,
Təbiətin verdiyi
Göz acızmış nə qədər...
İnsan o kiçikliyi,
İnsan o böyüklüyü
Görməyə çox can atdı,
Özünə göz yaratdı.
O, mikroskop yaratdı,
O, teleskop yaratdı.
Çox ehkamlar dağıldı,
Çox qurğular pozuldu.
Əsrimizdə
Ağıl döndü göz oldu.

Avqust, 1963.

HABİL SEGƏHİ

Kəmanə kamana toxunan zaman
Tufanımı hayqırdı, selmi çağladı?
Bədbəxt bir qərbin ah-amanından
Bəlkə göy kişnədi, bulud ağladı?

Durnamı ayrıldı öz qatarından,
Obamı dağıldı, elmi talandı?
Zamanımı ayrıldı öz axarından?
Əslimi hıçqırdı, Kərəmmi yandı?

Kamanın qolunda yatan xalların
Hər biri qəm yurdu, hicran yuvası.
Bir qolun üstünə cəm olub min-min
Nəsimi üsyanı, Vəqif nəvası.

Ondakı bu qüdrət, bu sirr nədir, nə?
Əzabla, zillətlə doludur bu qol.
Aylara, illərə, qərinələrə
Bölünən tarixin yoludur bu qol.

O enən, o qalxan səslər, avazlar
Yazbaşı dağların selidir bəlkə?
Kamanın bağrında ağaran tozlar
Yanan arzuların külüdür bəlkə?

Bu səs, sınaq üçün – qüssənin, qəmin
Könüllər evinə səyahətimi?
Bu səs, ilk atamız qoca Adəmin
Təklidən gileyi, şikayətimi?

Bəlkə susdurulan neçə dahinin
Yaralı ruhudur bu səs, bu nalə.
Danışmır... düşünür dərinəndən-dərin
Sözsüz nəğmələrlə ağlayır elə.

Hər xalı bənəyir bir yanar közə,
Qığılıcı sığrayır hər nəfəsindən.
Bu səslər danışır bəlkə də bizə
Atəşlər yurdunun fəlsəfəsindən.

Deyirəm, bu səsi dinləyəndə mən,
Niyə dəqiqələr dönüb il olmur?
Bu səsin oduna, deyirəm, görən,
Niyə bütün səslər yanıb kül olmur?

Bu səsdən ürəyim oldu bir tikə –
Bağrımın başında yaradır bu səs.
Ayın camalında qara bir ləkə,
Lələnin köksündə qaradır bu səs.

Yox! Kərdır qulağı Kainatın da,
Eşidə bilsəydi suya dönərdi.
Sonsuz Kainatın sonsuz qatında
İşıqsız ulduz da şölələndi.

Bu ahımı, amanımı ucalır yerdən,
Yer öz fəryadına özü bezdimi?
Qoca Füzuli də bu nalələrdən
Ney kimi bənd-bənd kəsilməzdimi?

Bu ağac parçası yanmayır özü,
Ancaq od-ocaqsız yandırır bizi,
Odun atəşinə od şan-şan olur.
Bu səsin oduna alıxır su da;
Ağac hər atəşə alıxan olur,
Bu niyə alıxmır belə bir oda?

Habil! Ay insafsız, ürəyimizi
Yandırır yaxmaqda qəsdin nədir, nə?
Niyə yandırırısan atəşsiz bizi?
Bu haqqı kim verib, kim verib sənə?

Sentyabr – oktyabr, 1964.

MƏNİM ŞEİRİM

Əbədi bir od kimi öz içindən közərib
Hey yanır şeirim mənim.
Bu günümdən sabaha
boylanır şeirim mənim.
Gəzib dildə, dodaqda,
Uçur, uçur həmişə özümdən də qabaqda.
İdrakımın gözləri,
Əqidəmin ən təmiz, ən mənalı sözləri,
Duyan ürəyi şeirim,
Bütün diləklərimin ən saf diləyi şeirim.
Sən ayın, ulduzların nurundan doğrulmusan,
Batan gecələrimin açılan şəhərlərə
salamı sən olmusan.
İstəməm sətirlərin bu günümdən səs alan
əks-sədaya dönsün.
Əsrimizin nəbzi də ahəngində döyünsün.
İstəmirəm ki, şeirim nərmənəzik qızların
saçında ətir olsun.
İstəməm gün altında pambıq yığan qızların
başında çətir olsun.
Can vermə hər otərgi dərd-qəmə, şeirim mənin
Əzmə-büzmə gözələ bənzəmə, şeirim mənim.
Sən atəş ol, sən od ol,
yandır da sən, yax da sən.
İldırım ol, çax da sən.
Göstər öz işığında bu dünyaya özünü,
Bir an yumma gözünü,
Həm gör sən, həm də göstər!
Fərəhləri fərəhdə, qəmi də qəmdə göstər.
Demirəm ki, zərrəni geniş kürrədə göstər,
Qüdrətin varsa səninin,
Sən bu boyda kürrəni kiçik zərrədə göstər.
Sən düşün dərin-dərin, düşündür dərin-dərin,
Vətəninini, elini danan tufeylilərin
Vətəncin yox,
manatçın yanan tufeylilərin
yumruğa dön başında.
Keşikçi ol bu yurdun torpağında, daşında.
Vüqarı ol, əzmi ol ayılməyən başların,
Qələbində mərmiyə dön əsil vətəndaşların.
Sonsuz düşüncələrim,
Bu dünyaya sualım,

Hər istəyim, xəyalım,
Eşqim, həsrətim mənim,
İlk məhəbbətim mənim,
Hədsiz şadlığım mənim,
Bu dünyada əbədi narahatlığım mənim.

Sənə qurban verməyə bir ömür çox azdır, az.
Yalnız bircə günümün sonsuz həyəcanını
Nəgməyə çevirməyə on ömür də çatışmaz.
Mən səninçin,
Anamsa mənimçin yandı, şeirim.
"Balamın rahatlığı yoxdur" – deyə o məni
sənə qışqandı, şeirim.
Ancaq o bilmədi ki, mən anamdan doğuldum,
Sənsə mənim qəlbimdə balamtək bəslədiyim
Duyğulardan doğuldun.
Məni anamdan alıb Vətənimə, xalqıma
Oğul edən sən oldun!

Noyabr, 1964.

TÜLU-QURUB

Dan yeri ağarır... alaqaranlıq...
Səhərdir,
gecədir –
bilinmir hələ.
Elə bil bu anda susub bir anlıq
Dayanır yerində vaxt, zaman belə.

Qürub... şər qarışır...
axşamdır,
ancaq,
Çətindir səhərdən onu ayırmaq...
Həm tulu, həm qürub ala-qaranlıq...
Bu anlar təbiət susur bir anlıq...

Gündüzlə axşam,
Gündə iki dəfə görüşür müdam,
Bir səhər-səhər,
Bir axşam çağlı...
Göydə sükunət,
Yerdə sükunət,
İkilik içində susur təbiət...

Biri yumur,
Biri ağır gözünü.
Bəs bu sükut nədir bir deyin mənə.
Sükunət içində bu an özünü
Sanki təhvil verir gedən, gələnə.
Susur qəmli-qəmli təbiət bu an,
Gedən öz halına ağlayır bəlkə.
Üfüqlər boyunca təzə doğulan
Ölənin yasını saxlayır bəlkə?

Gündə iki dəfə işıqla zülmət
Görüşür...
Bəs niyə susur təbiət?
Ötür qəm nəgməsi dünya, elə bil.
Qaranlıq işığa qarışır həməni.
Təbiət qəmlənir, vüsəlcün deyil,
Onlar ayrılmaqçün görüşdüyündən.

Yanvar, 1965.

KARUSEL

Fırlanır karusel bir təkər kimi,
Daima fırlanan, dönən yer kimi.
Fırlanır uşaqlar dəstəbədəstə.
Kimi "at" belində, kimi "fil" üstə.

Karusel fırlanır... Ötür xoş anlar
Uşaqlar əl çalır şadlıqlarından.
Uşaqlar zənn edir, dayanıb onlar,
Ancaq başlarına dolanır cahan.

Sevinin, uşaqlar, gülün, əylənin.
Karusel dolanır,
Dəyişir zaman.
Hələlik cahanın başına siz yox,
Sizin başınıza dolanır cahan.

Sevinin, uşaqlar, ömür gödəkdir,
Həyat tumarlayır, oxşayır sizi.
Hələlik dünya da götürəcəkdir
Sizin nazınızı, şıltağınızı.

Karusel fırlanır... Bir dəstə durna
Sanki dövrə vurub səfə düzülür.
Atalar, analar uşaqlarının
Baxıb sevincinə sevinir, gülür.
Bütün bu şənlikdən uzaqda ancaq
Barmağı ağzında durub bir uşaq.

Uşaqlar fırlanır... baxır onlara
O gülür... Onun da dəyişir halı.
Uzaqdan baxdıqca fırlananlara
Fırlanır onun da fikri, xəyalı.

O da xoşhallanır, həzz alır gəndən
Duyur fırlanmağın xoş olduğunu.
Uşaq meydançaya tək gəldiyindən
Yoxdur karuselə mindirən onu.

Ancaq o xoşbəxtidir...
O qəlbə mən də
Heyranam...
Ey könül,

düşün, düşün sən.
O, həzz ala bilir özgəsinin də
Həzzindən, zövqündən, səadətinə!..

İyul, 1965, Qusar.

NƏ SƏN GÜLSƏN,
NƏ MƏN BÜLBÜL

Bir qız qarlı qış günündə
Dibçəkdə bir gül bitirdi.
Qış fəslində gülə baxıb
Ürəyinə yaz gətirdi.

Bu gül, əsil qızılığdü -
Ləçəkləri varaq-varaq.
Tikanı bol, rəngi qızıl,
Ətri yoxdu onun ancaq.

Qonşuluqda bir oğlanın
Qəfəsdə bülbülü vardı.
Oğlan onun nəğməsilə
Dərdlərini ovudardı.

Nə oldusa...
oxumadı,
Susdu bülbül birdən-birə.
Oğlan düşdü min fikirə.

Qonşudakı qızılığdüdən
Xəbər tutdu oğlan bir gün.
Bülbülünü o gətirib
Qənşərinə qoydu gülün.

Gül bülbülü görən kimi,
Sığallandı,
tumarlandı.
Gözlərinə naz-qəmzədən
Sürmə çəkib xumarlandı...

Oxumadı bülbül yenə
Susub durdu,

Lal kəsildi
 Bu hal gülə acıq gəldi.
 Gül daha da şivələndi,
 Susub durdu bülbül yenə.
 Həsrət qaldı bu dar qəfəs
 Nəğməkarın nəğməsinə.

Bu inadı görüncə gül
 Rəngi soldu,
 Xəzan oldu
 Yumaq kimi tez yumuldu.

Yavaş-yavaş dilə gəldi
 Bu dəm bülbül.
 Dedi: – Ey gül,
 məni tanı,
 Ürəyimdə qəm karvanı.
 Sən gülsənsə, ətrin hanı?
 Demə, susub nədən bülbül?

Yazım dönüb sazaq olub,
 Köksüm başı dağ-dağ olub,
 Vətənimdə dustaq olub
 Çox desə də, "Vətən" bülbül.

Dibçəkdəsən, qəfəsdəyəm,
 Sən ələcsiz, mən xəstəyəm.
 İndi özgə həvəsdəyəm,
 Ağlar zədən-zədən bülbül.

Zaman bizdən kam alıbdır,
 Daha ürək qocalıbdır.
 Bizdən ancaq ad qalıbdır,
 Nə sən gülsən, nə mən bülbül.

Aprəl, 1956.

TƏYYARƏLƏR

İ. Şıxlıya

Yerdən alıb öz gücünü
Qalxar göyə təyyarələr,
Məhəl qoymaz
nə yağışa,
nə küləyə

təyyarələr.

Uçuşu da əzəmətli,
Duruşu da əzəmətli...
Aşıb-daşar

təyyarələr.

Yerdə deyil,
göydə yaşar

təyyarələr.

Sərnişinə
Vüqarından – vüqar verir
təyyarələr,

Günlərin yox,
Saatların az ömründə
Qütbləri birləşdirir
təyyarələr.

Gecə gedir,
Gündüz gedir
təyyarələr.

Məqsədinə,
Mənzilinə dümdüz gedir
təyyarələr.

Eniş bilməz,
Yoxuş bilməz,
Dolay bilməz
təyyarələr.

Nə burulmaz,
Nə əyilməz təyyarələr.
İçəridən alışmasa

bu sürətlə,
bu cürətlə

Gedə bilməz
təyyarələr.

Özü kimi
Ölümü də mərdanədir.
Mənzilinə uça-uça,

qaça-qaça
 Öz içindən tez üzülər
 təyyarələr.
 Yavaş-yavaş ölə bilməz.
 Öləndə də birdən ölər
 təyyarələr.

Aprel, 1966.

AZƏRBAYCAN OĞLUYAM

Azərbaycan oğluyam,
 Odu Allah sanmışam.
 Anam torpaq,
 Atam od,
 Mən oddan yaranmışam:

Od kimi istiqanlı,
 Seltək dəliqanlıyam.
 Həyat qədər qədiməm,
 Torpaq qədər şanlıyam.

Od kimi yandıranam,
 Su kimi söndürənəm.
 Məni yandırsalar da,
 Suda batırsalar da,
 Yenə mənəm,
 mən mənəm!

Köküm üstə bitmişəm,
 Şöhrətim var,
 Şanıam var.
 Mənim gələcəklə də
 Öz əhdi-peymanım var.
 Azərbaycan oğluyam,
 At belində doğuldum;
 Zamanın qazanında
 Neçə dəfə dağ oldum.

Mənim damarlarımda
 Gur sellər çağlamışdır.
 Anam cəngilər üstə
 Məni qundaqlamışdır.

Azərbaycan oğluyam,
 Min ildir,
 öz adımın
 Keşiyində durmuşam,
 Silahım olmayanda
 Nifrətimi barıt tək
 Qəlbimə doldurmuşam...

Hünər göstərməyincə
Adsız yaşamışam mən.
Dədəm Qorqud ad verdi
Mənə öz hünərimdən.

Yoluma nur çiləyən,
Qoluma qüvvət verən
Eşqim,
ustadım oldu;
Adım doğdu hünərdən
Hünərim, adım oldu.

Azərbaycan oğluyam,
Yaşım adımdan qədim.
Heç kəsin toyuğuna
Ömrümdə "kiş" demədim.

Kimsənin torpağında
Gözüm yox;
bilsin aləm.
Torpağımdan bir çərək
Kimsəyə də vermərəm.

Mən bir qədim mahnıyam
Xallarım əlvən-əlvən.
Musiğim – Qarabağdır,
Sözlərimə – Naxçıvan.
Bu torpaqda yaranmış
Koroğlunun cəngisi,
Qıratın üzəngisi!

Özümə vurulmadım,
Sevinc də görmüşəm mən,
Sitəm də,
Dərd də,
Qəm də...
Sabirin göz yaşıyla
Özümə gülmüşəm də.

Çənlibəldən düşəli
Cığrırları dağıdıb
Geniş yollar salmışam.
Çənlibəldən də uca
Dağlara ucalmışam.

Ucalsam da günbəgün,
Dünənki son zirvəmə
Bu gün yenə "az" dedim.
Tarixin kölgəsində
Daldalanan millətin
Sabahı olmaz dedim!..

Neyləyək ki...
zamanın
Uğursuz yollarında
İkiyə bölünmüşəm.
İki başlı, bir qəlbli
Bir bədənə dönmüşəm.

Həm Təbriz, həm Bakıdır
Məkkəm, Mədinəm mənim.
Pasportsuz yaşar bu gün
İki Vətəni olan Azəroğlum,
Qafarım, Əlim, Mədinəm mənim.

Balaş, biz ikimiz də
Bir ananın oğluyuq,
Biz ki, Azəroğluyuq.
Hər ikimiz əzəldən
Bir arzusun quluyuq.
Elimiz də bir bizim,
Dilimiz də bir bizim.
Vətənimiz bir bizim,
Dünənimiz bir bizim,
Olmuşuq bir Vətəndə
Biz bu gün başqa-başqa.
Bizim talelərimiz
Bəs neçün başqa-başqa?

Öz məsləkim, öz eşqim
Daim məndən öndədir.
Azərbaycan bayrağı
Başımın üstündədir!..
Əqidəmin, eşqimin,
Qanımin rəngi bayraq,
Bütün arzularımın,
Qızıl çələngi bayraq.
Hər şeydən bu dünyada
Şərəf uca, Şan uca,

Zamanın yollarında
Mən ki səni tutmuşam,
Daim başımdan ucal!

Noyabr, 1966.

NƏSƏNSƏ, ÜZÜN OL

Siz ey bizdən sonra şeirə gələnlər,
Bu çətin yollarda uğurlar sizə!
Eşqiniz – gələcək.
Yaşınız – səhər.
Qəlbiniz işıqlı, fikriniz təzə!

Mərd olun!
Meydanda durun mərd kimi,
Uymayın ötəri şöhrətə, ada.
Bizim şeirimizin dünəni kimi
Böyükdür, şanlıdır istiqbalı da!

Ehtiram olsa da, hamı əzəldən,
“Sələfin yolundan mən uzaq!” – deyir.
Dünən atasına “önə bax!” – deyən
Bu gün övladına “dala bax!” – deyir.

Biz öz atamıza deyərdik bir vaxt:
“Unutma,
hər günün öz hökmü var ha!..”
İndi oğlumuza deyirik ancaq,
“Gəl təzə nırx qoyma köhnə bazara!”

Zövqlər, duyğular dəyişir hər an,
Gəldikcə, getdikcə nəsillər bir-bir.
Əzəldən belədir, övladlarından
Atalar həmişə gileylənibdir:

“Ay həzarat, bir zamanə gəlibdir,
Ala qarğa şux tərlanı bəyənməz.
Oğullar atanı, qızlar ananı,
Gəlinlər də qaynananı bəyənməz...”

Atamız deyərdi bunu bir zaman,
İndi biz deyirik övladımıza.

Oğul o kəsdir ki, köhnə kitabdan
Bu köhnə yazını, bu fərqi poza!

Ata o kəsdir ki, dayanıb öndə
Övladın hissilə yaşaya bilsin,
Övlad o kəsdir ki, çiyinlərində
Atanın dərini daşıya bilsin.
Siz ey bizdən sonra şeirə gələnlər,
Bu çətin yollarda uğurlar sizə.
Eşqiniz – gələcək,
Yaşınız səhər,
Qəlbiniz işıqlı,
hissiniz təzə!

Qaçan tez köhnələr bu təzəlikdən,
Ancaq bir mətləbi deməliyəm mən:
Sazımda eybəcər səslər uyduran
Saxta xallar vuran cavanlar da var.
Özgənin hininə “Qəsri-Süleyman”,
Özünün qəsrinə “hin” deyir onlar.

Mənim beləsinə bircə sözüm var:
“Yad yerin halvası çox şirin olar”.
Qaçırsan, minillik ənənədən, qaç!
Hər kəsə bənzəmə, sən təzə yol aç!
Dediyn hər sözü duy dərin-dərin.
Həyatda gördüyün geriliklərin
Demə ki, hamısı ənənəyəndir!..
Sən niyə arxanı köhnə sayırsan
Qaçıb öz atandan, bəs bu nədəndir,
Özgə ataları yamsılayırsan?

Gülmə öz kökünə, ayıbdır sənə!
Ot kökü üstündə bitər, unutma.
Köhnə damğasını vurub atana,
Özgədən özünə sən ata tutma!

Yadın köhnəsi də dilin əzbəri,
Ənənən çiyinə niyə yük oldu?
Anlaya bilmirəm, nə vaxtdan bəri
Yadı yamsılamaq yenilik oldu?!

Bütün köhnələrə: – “bu nədir?” – deyə
Gülsək, nə qazanar bundan gələcək?
Vətən də, millət də köhnədir deyə
Bəlkə təzəsini axtarmaq gərək?

Onda kim deyəcək, kim, bizə yaxşı?
 Hər köhnə pis deyil, hər təzə yaxşı!
 Levə¹ nə deyirsən? O qoca loğman,
 Özgə bulağından qətrə içmədi.
 Fövqəlbəşər oldu, ancaq heç zaman,
 Mujik paltarını o dəyişmədi!

"Təzə yol!" – deyib də qışqırmayın siz,
 Sənət aləmində yol birmi, yüzümü?
 Əsil sənətkarı yolsuz, cığırırsız
 heç gördünüzmü?

Yaz ilham deyəni, ürək deyəni,
 Yol özü dolanıb tapacaq səni.

Qəlbini, beynini nahaq yorma sən!
 Amandır, özündən yol uydurma sən!
 Yenilik xətrinə yazmaqdan sakın!
 İlhamdır yaradan sənəti, şeiri.

Yağmaq xatirinə yağın yağışın
 Nə bağa xeyri var, nə dağa xeyri!

Qəlbinə, hissənə daim arxalan,
 Bir də... əlvən səslə illərimizə.
 Köhnə söz deməmiş ilham heç zaman
 Hər qəlbin öz sözü təzədir bizə!

Nəsənsə, özün ol!
 Təzəsən onda,
 Sən köhnə olursan yamsılayanda!
 Nəsənsə, özün ol,
 Kökündən yapış!
 Dünənə arxalan,
 Bu gündən yapış!

Dekabr, 1966.

EKRANDA GÖRÜŞ

Oğul şəhərdədir,
 Anasa kənddə,
 Görüşə bilmirlər bir məmləkətdə.

Ekranın önündə oturub ana
 Fəxrlə,
 Qürurla baxır oğluna.

Oğul şeir oxuyur: "Ay anam sənə
 Canımı versəm də, bu azdır yenə..."

Oğul şeir oxuyur,
 Ana dinləyir.
 "Balam bir balaca sınıxıb" deyir.

May, 1966, Şəki.

¹ L. N. Tolstoya işarədir.

MEŞİN QAPILAR

Gözləmə otağında
Saatlarla gözlərim
Lal qapıya dikilir.
Mənim nə çəkdiyimi
Qapılar arxasında
Mürgü döyənlər bilir.

Ürəyində böyüyür,
Dodağında kiçilir
Sözün də, sualın da.
Ax!.. Bizim ömrümüzün
Görən neçə parçası
Əriyib külə dönmüş
Qapıların dalında?

Qapılar arxasında
Biz nə qədər durmuşuq.
Neçə gözəl arzunu
Sıqar tüstülərilə
Havaya sovurmuşuq.

Ax, sərt üzlü qapılar,
İki üzlü qapılar
Talelər həll olunur
Qapının o üzündə.
Adamlar boynu bükük
Əyləşib mat-məəttəl
Qapının bu üzündə.

Dindirən gələr dilə
Qapıların ağzına
Səpilən tozlar belə.
Onlar toz deyil, ancaq
Qapılara toxunub
Ayaqların altına
Tökülən arzulardır.
Ürəklərdə doğulub,
Bircə "yox" kəlməsilə
Puç olan arzulardır.

Ax!.. Bu bir kəlmə "yox"un
Arxasında nələr var,

Neçə əyilmələr var.
O, "yox" deyir, bu, yoxdan,
O özü də xoşlanır.
Deyirəm ki,
Yaltaqlıq da,
qorxaqlıq da
Elə burdan başlanır.

Siz ey meşin qapılar,
Siz ey meşin qapılar,
Sizin üzünüz soyuq;
Sizdən ümidlə girib,
Ümidsiz çıxan da çox.
Sizi təpiklərilə
Vurub açan tapılar.
Siz ey bağlı qapılar,
Qaşqabaqlı qapılar!

Sentyabr, 1966.

Dezabr, 1966.

1961. r. 10.10.

ÜMİD

Qorxmuram, düşmənim qoy min-min olsun.
Neyləyər mənə?

Şöhrət sənin olsun, ad sənin olsun,
Ümid ver mənə!..

Ümid istəyirəm, mən ümid ancaq,
Ümidlə qoyaram dağ-dağ üstə.
Nə şöhrət, nə mənəşə, nə dövlət, nə var,
Ey könül, dünyadan sən ümid istə!..

Ümid arzuların qızıl naxşıdır.
Deyərlər, yeməkdən ümid yaxşıdır.
Deyək, dənizdəyəm, sahil görünür.
Ümid mənimlədir,
o, məndən dönmür.
Sahilə can atıb çırpınır ürək.
De, neyləyəcək
Üstümə şığıyan ləpələr mənə?
Ümid ver mənə!

İnamla ucaltdıq anamız yeri,
Biz möhtac olmadıq dostə, düşməne.
Dəmir çəpərləri, daş hasarları
Dışimlə sökərəm, ümid ver mənə!
Həsərət də, hicran da deyil qorxulu,
Ümidlə açılar hər eşqin yolu!
Bir il – bir an kimi görünər mənə.
Ümid ver mənə!
Həsərət – vüsəl qədər xoş gələr mənə,
Ümid ver mənə!
İnam ver mənə!

Yaman darıxır,
Səfərə çıxır
Mənim könlümdəki xəyallar yenə,
Bələdçi yerinə ümid ver mənə.

Diləklər ümidlə birgə doğulsa,
Yerin tərkində də ucalar insan.
Arzumu tapmağa ümidim olsa,
Mənzil başındayam, yola çıxmadan.
Ümidlə qoyaram dağ dağ üstə,
Ey könül, özündən sən ümid istə!..

Mart, 1967.

"HƏ" İLƏ "YOX" ARASINDA

Yaxşı tanıyıram düşməni, yaxşı,
Ancaq tanımıram mən səni yaxşı.
Sənin kimisini tanımaq çətin,
Nə nifrətin bəlli, nə məhəbbətin...

Səni bircə kərə görən oldumu,
Həyatın dolaşq macərasında?
Bütün ömrün boyu, həyatın boyu
Can verdin "hə" ilə "yox" arasında.

Fikrini, hissini varmı bir bilən?
Quru can saxladın bu dünyada sən.
Böyüklər üzünə heç ağ olmadın,
Kimsənin dərdinə ortağ olmadın...

Çəkib çıxarırsan telefonu da
Evə gələn kimi o saat yəqin.
İstəyir bu dünya lap düşsün oda,
Təki pozulmasın istirahətin.

Səhərlər süd içdin, gecələr qatıq,
Narahat olmadın ömründə bir gün.
Ləkəsiz adınla bilsən, ay yazıq,
Zamana ən böyük ləkəsən özün.

Seçmək istəmədin qaradan ağı,
Xəyalın həqiqət, yuxun çin oldu.
Qulaq dincliyilə, can rahatlığı
Dünyada ən böyük məsləkin oldu.

Mənsəbdən bir pillə düşməyin, yəqin
Ən böyük, ən ağır sınaq dağındır.
Dünyada ən böyük qəsdin, cürətin
Arvadın üstünə çımxırmağındır.

Sevmədin özündən başqa heç kimi,
Hiylə daşlarından saraylar qurdun.
Bütün ömrün boyu sən qatar kimi
Cədvəllə oturub, cədvəllə durdun.

Ömründə bilmədin yıxılmaq nədir,
Sən addım atdın ki, yıxılasan da?

Əllərin həmişə ətəklərdədir,
Sən əl görməmişən hələ yaxanda...

Günün yarısını dar otaqdasan,
Dörd divar içində quru taxtasan.
Otağın hər küncü tanışdır sənə,
Bilirsən hardadır kürsün, masan da.
Gecə də taparsan istədiyini
Otaqda çırağı yandırmasan da.

Otağa girəndə sən yavaş-yavaş,
Kürsün öz yerində olmayaydı kaş.
Kürsüyə ilişib sən yıxılıydın,
Ömründə bir cə yol dilxor olaydın.

Durduğun pillədən yerə enəydin,
Düzü sevinərdim sən pərt olanda.
Barı, kürsüyə qəzəblənəydin,
Qəlbin var, insansan, – deyərdim onda.

Apriel, 1967.

ŞAIR — VƏTƏN

Arada-bəradə görürsən tez-tez,
Deyirlər: "Nə çoxdur şairlərimiz.
Bunun qarşısını alağ biz gərək,
Bizə həkim gərək, mühəndis gərək..."

Mənsə deyirəm ki, şair bol olsun,
Bütün doğulanlar şair doğulsun.
Sənətkar sənətə amalla başlar,
Şeirir – amalımdır – desəm, yeridir.
Şeir yazmasa da, əqidədəşlar
Dünyanın ən böyük şairləridir.

"Şair çoxdur" deyə güylənməyin,
Əlhəzər ələyin tüfeylilərdən.
Yaxşı söz önündə siz də baş əyin,
Şair ki yığmayır sözləri yerdən.

Şairi kimsəyə dəyişməmə mən,
Onlar hər cəlvədə min sirr axtarır.
İdrakın irişməz dərinliyindən
Onlar söz axtarmır, fikir axtarır.

Onlar gecə-gündüz dərd, ələm çəkir,
Bu ağır gəlməsin çox yüngül sizə.
Bəlkə də ən zəif, ən kiçik şair
Böyük vətəndaşdır Vətənimizə...

Şairin bədən – bu ana torpaq,
Nəfəsi – xəzridir, qanı – Kür, Araz.
Çox şey Vətənsiz də yaşayır, ancaq
Şeirə Vətənsiz, elsiz yaşamaz...

Şairə vəzifə, rütbə nə gərək!
"Vətən", "Vətən" deyir könül səsi də.
Vətəni sevməkdir, Vətəni sevmək,
Şairin ən böyük vəzifəsi də.

Ancaq... bəla onda, dərd ondadır ki,
Vəzifə xumarı gözünü örtən,
Vətəni pul kimi cibinə dürtən
Bir rüşvət düşkünü, rütbəli nadan
Durub kül üfürür gözlərimizə.

Vətəni sevməyin "qaydalarından"
Utanmaz-utanmaz dərs deyir bizə.

Vətəni sevməkdə nə qayda, qanun?
Vətən sevgisinin hüdudu varmı?
Ey nadan, ölçülər özünün olsun,
Məhəbbət ölçüyə, həddə sığarmı?

May, 1967.

MİZ ARXASINDA

Gündüzlər gəzirəm bizim şəhəri,
Axsamlar qonuram öz budağıma.
Axsamlar xəyalım gəzir hər yeri
Dünyanı sığdırıb dar otağıma.

Masa arxasında mən söz ordumu
Çəkirəm üstünə hər qaranlığın.
Mən bütün dünyanı,
Mən öz yurdumu
Mizimin üstündə görürəm aydın.

Masa arxasında... əlimdə qələm
Gəzirəm dünyanı mən qarış-qarış.
Mənim xəyalımın, deyirəm, bu dəm
Ayağı dəyməyən bir yer qalmamış.

Masa arxasında könlüm biqərar –
Yolum neçə kənddən, şəhərdən düşür.
Vyetnama yağan ağır bombalar
Elə bilirəm ki, evimə düşür.

Güclüyəm! – Deməli, mən haqqam, deyə,
Zülm haqq paltarı geyinir bu gün.
Mənim misralarım dönür gülləyə
Evini tutanda güclü gücsüzün.

Sinada yandırır gün göyü, yeri,
Yenə də ərəbin Vətəni darda.
"Su" deyib yanında ərəb əsgəri
Mənim dodaqlarım çatlayır burda.

Masa arxasında öz ürəyimi
Məşələ döndərüb yandırırıram mən;
Dünyanın dərdləri mürəkkəb kimi
Axır qələmimdən, axır sübhəcən.

Ürəyim ilhamla, sözlə dolanda
Hər sətirim könlümdən od alır mənim.
Duyan bir ürəkdə tel qırılanda
Şeirimin vəznə də qırılır mənim.

Masa arxasında... torpağın, yerin
İsti nəfəsiyəm, zərif ətriyəm.
Mən havanın deyil, hadisələrin,
Könül dünyasının barometriyəm.

Qoşuram ardınca xoş xəyalların,
Yer mənim, göy mənim, asıman mənim.
Qəlbimdən min qəlbə gedən yolların
Əvvəli başlanır masamdan mənim.

Elə ki qalxıram masa dalından
Xəyalım kiçilir, fikrim gərilmir.
Bayaq otağıma sığısan cahan
İndi öz-özünə sığışa bilmir.

Bayaq öz canıma, qanıma qıydım,
Bilmirdim vaxt keçir, yatasıyam mən;
Bayaq bir dünyanın vətəndaşıydım,
İndi övladımın atasıyam mən.

Oxuyun könlümü şeirlərimdən,
Könül gizlənməsin söz arxasında;
Dünyanın ən gözəl adamıyam mən
İlham aləmində, miz arxasında.

May, 1967.

RIYAKAR

Mənim övladıma ana dilində
Dərs deyən "ağıllı" müəllimə bax.
"Vətən", "Vətən" deyir, öz övladını
Əcnəbi dilində oxudur ancaq.

Özgəyə: "Dilini öyrən!" – deyirsən,
Özünsə... Bu dili bəyənəməyirsən!..
Nə deyək bu miskin riyakarlığa?..
Yoxsa, öz qınını bəyənmir bağa?..

Bir nədir, beş-altı dil bilsin gərək,
Bizim sabahımız – körpələrimiz.
Vətən dilinə də dodaq büzməyək,
Burdan ayaq açıb, yola çıxmaq biz.

Evdə ayaq açır əvvəlcə hər kəs,
Sonra uzaqlara düşür qədəmlər.
İlkini bilməyən sonunu bilməz,
Evdən üz döndərən çöldə vərəmlər.

"Əvvəl evin içi" demişlər, nədən?
Sən çölü bilməzsən, içi bilmədən.
Yaxşı bilmək üçün özgə bir dili
Əvvəl öz dilini yaxşı bilməli.

Niyə özümüzü ögey sayaq biz?
Niyə atamızı tanımayaq biz?
Özgəni sevirsən?
İnanmıram mən!
Özünü sevməyən özgəni sevməz.
Vətənin dilinə gərəksiz deyən
Vətənin özünü necə sevir bəs?
Üzünə dursaydı yediyin çörək,
Rəzil olduğunu özün qanardın.
Dilimi dansaydım mən də sənintək
Sən kimə dərs deyib pul qazanardın?

Vətən qeyrətini çəkməyən oğul
Həm özünə yüküdür, həm özgəsinə;
Bu dildə dərs deyib qazandığın pul,
Yediyin çörək də haramdır sənə!

Böyüt balanı da sən özün təki,
Denən, özün yaşa, aləm yox olsun.
Namus olmasa da keçinər, təki
Dilin uzun olsun, qarnın tox olsun.

Səninçin dünyaya dəyər, a nadan,
Bir anlıq ötəri könül xoşluğun.
Min dəfə kiçikdir atalığından
Sənin insanlığın,
Vətəndaşlığın!

Oktyabr, 1967.

"ANAMIN KİTABI"

*Böyük əməlpərvər, böyük vətəndaş
C. Məmmədquluzadənin əziz xatirəsinə*

"Anamın kitabı!" – oxudum bir də,
Bugünüm dünənə gəldi, görüşdü;
Cəlilin çaldığı sarı simlərdə
Qədim bir təmsil də yadıma düşdü:

Xərçəng – arabanı çəkir quruya,
Ördək – buludlara,
Kor balıq – suya...
Araba tərpənmir ancaq yerindən,
Sənin təmsalınmış bu hal, ey Vətən!

Talandı bir zaman dövlətin, varın...
Varlıkən əl açdın sən özgələ.ə.
Yadlar yox,
Səni də öz övladların
Çəkdi üç tərəfə, çəkdi üç yerə.

Ana ümid oldu doğma övlada,
Övlad bel bağladı yadlara yalnız.
Övlad bilmədi ki,
qonşuya,
yada,
Göz dikən qalacaq şamsız, çıraqsız.

Bu doğma torpaqda doğulub onlar,
Dedilər, biz hara, bu torpaq hara.
Doğma kitablara yad olub onlar
Ümid bağladılar yad kitablara.

Ananın kitabı çatdı imdada,
Dedi: "Özünə bax, əl açma yada;
Vaxt çatıb uzağı, yaxını tanı,
Bil, sənin əvvəlin, axırın nədir,
Vətən xəstədirsə, onun dərmanı
Kənarda deyildir, öz içindədir..."

Anamın kitabı! Tarixdən qədim,
Çiçəkdən – təzə-tər,
Göylərdən dərin.

Ayağı altında torpaq görmədim
Anadan üzünü çevirənlərin.

Bu böyük mətləbi bilmədik bəzən,
Bizi bölə-bölə çəkənlər dara.
Əl çəkib müqəddəs atəşimizdən
Yüzlər baş əydik yad kitablara...

Tapdandı anamın şərəfi, şanı,
Bizdən sərvət alıb söz gətirdilər.
Bu boyda ölkəni – Azərbaycanı
Bir ərəb qızına cəhiz verdilər.

Məni bağışlasın Şəhriyarım da,
Otuz il özgəyə "bəradər" dedi.
Öz doğma yurdunda, öz diyarında
Doğma anasına o, "madər" dedi.
Elə ki yumruğu yerə dirəndi,
Dərhal yada düşdü doğmaca kəndi.

Bunlar nağıl deyil, tarixdir, ancaq
Tarixin hökmünə, könül, yaxşı bax!
Gəl, bilək, insanımı, zamanımı haqsız,
Gah ona, gah buna biz yamaq olduq.
Kiçik komamızı qoyub çıraqsız,
Özgənin qəsrində biz çıraq olduq.

Bu böyük dərdləri düşündü Cəlil
Onu qorxutdular,
öz amalından
Nə bezdi,
Nə küsdü,
Nə döndü Cəlil!
O da bu günlərə ümid bağladı,
Ayıldıb atamı,
bir ürək kimi
Milyon ürəklərdə döyündü Cəlil!

¹ Fars dilində "qardaş" deməkdir.

² Fars dilində "ana" deməkdir.

MƏNƏ NƏ VAR?

"Bizdə bu soyuq qanları neylərdin, ilahi?"

M. Ə. Sabir

"Mənə nə var?" dedin.
Düzümü dedin sən?
Birləşir axırda ən uzun yollar.
Kənara çəkilmə, bil ki, bu gündən
Bu gün mənə varsa, sabah sənə var.

Daşqın böyrü üstə yıxsın bir dağı,
Yanıdakı dağ da əyləcəkdir.
Bu gün yeyilirsə birinin haqqı,
Sabah da səninki yeyiləcəkdir.

Buzdan soyuq olar ilanının qanı,
İnsansan!
O isti qanın bəs hanı?
De görək, sən necə baxa bilirsən
Gözünün önündə tapdanan haqqa?
Nədən alışmayır bədənin, nədən,
Haqsız məşəl tutub o yanan haqqa?
Necə insan deyim, necə mən sənə?
Qoy, övlad deməsin bu Vətən sənə!..

Əgər adamsansa... sev adamları,
Demə, bu, dostumdur, o, düşmənimdir;
Demə, əzizimdir ev adamları,
De, mən bu xalqınam, xalq da mənimdir.
Demə, daş yayınıb qardaşa deydi,
Mən elə bildim ki, daş daşa deydi.
Yurdun o başında yıxılan kəsin
Ağrısı qəlbində gərək göynəsin!

Ən böyük dəryanın birdir sahili,
Onu hər tərəfdən döyər dalğalar.
Bir böyük Vətəni, bir böyük eli
Tarimar eləyər "mənə nə var"lar.

Ağaclar qatarla cərgələnibdir
Onlar bir-birindən çox uzaqdadır.
Budaqlar, yarpaqlar görüşməsə də,
Kökləri bir yerdə, bir torpaqdadır!

Noyabr, 1967.

OĞRULAR

Yusif, milis dostum, od kimisən sən,
Oğrunun, ayrının qənimisən sən.
Ancaq...
Cürbəcürdür, axı oğrular,
Anbar oğrusunu tutmağa nə var?..

Düşüb arxasınca bir tüfeylinin,
İzlər axtarmısən, izlər gəzmisən.
Kiçik oğrulardır hədəfin sənin,
Böyük oğrulardan xəbərsizmisən?

Gözlər önündədir dükən, ya anbar,
Artığı, əskiylə bilinir asan.
Əlhəzar,
əlhəzar,
dostum, əlhəzar,
Vidən oğrusundan, qəlb oğrusundan...
Onlar açə bilir düz ürəkləri,
Ancaq...
Qıfıllıdır öz ürəkləri...

Haqqa qılınc çəkib vidəyə qıydı,
Onlar üzümüə baxdılar dik-dik;
Ya səndə, ya mənə qüdrət olaydı,
Onların içini açə biləydik.

Vəzifə sahibi bir imza üçün
Bizi süründürür on gün, iyirmi gün...
Taleyn asılıb tək bir cə qoldan –
Sən bir imzadakı gücə bax, gücə!
Bir də görürsən ki, dağ boyda insan
Bir cırdan önündə cücədir, cücə.

Ömür parçalanıb doğranır min-min,
Səpilir yollara get-gəl içində.
Gəlməzdi bu vaxta bir tikə heyfim,
Əgər ərisəydi əməl içində...
Haray!
Az ömürdən vaxt oğurlanır,
İnam oğurlanır,
Əsəb korlanır...

Bilmirəm, sən mənə başə sal bunu,
Bu hansı zamandır, bu hansı çağdır.
Əsəb oğrusunu, qəlb oğrusunu,
Sevinc oğrusunu kim tutacaqdır?

Bir daş sifətlinin, bir sərt cavabı
Uman ürəklərdə iz açır dərin.
Bəs niyə sorulmur haqqı, hesabı
Ürəkdə açılan bu şırımların?..
Çoxalır şırımlar, artır şırımlar,
Dönüb infarkt olur ürək də bir gün.
Bir həlqəyə dönüb axır şırımlar,
İri nöqtə qoyur sonuna ömrün.

Sonra deyirlər ki, indi adamlar
Ölür birdən-birə dağ uçan kimi.
Məgər ürəyinə düşən şırımlar
Onu yavaş-yavaş öldürmürdümü?
Bəs onun ömrünü kim oğurladı?
Bəs niyə dəyişir oğrunun adı?..

Malı ucuz alıb, baha satanlar
Dəlləldir,
Onları cilovlayaq biz.
Zəhmətsiz, mayasız qazanan da var,
De görək onlara nə ad qoyaq biz?..

Dəlləlmə? Yox!
Bu ad yaraşmır ona,
Onun bir adı var: "mədəni" oğru.
Talayır adamı göz baxa-baxa
Bu yeni cibkəsən, bu yeni oğru...

Haqqı tapdasa da,
Söylə, bəs nədən
Güclünü çox yerdə doğru sayırlar?
Əlini uzadıb uzaq qitədən,
Gücsüzün varını oğurlayırlar.

Belə dəlləllərə deyən yoxmu bir:
Hərrac malımdır namusun, arın?..
Bəs kökü nə zaman kəsiləcəkdir
Bu gizli, mənəvi oğurluqların?

MƏNİM ANAM

Savadsızdır,
Adını da yazı bilmir
Mənim anam...

Ancaq mənə,
Say öyrədib,
Ay öyrədib,
İl öyrədib;
Ən vacibi:
Dil öyrədib
Mənim anam...

Bu dil ilə tanımışam
Həm sevinci,
Həm də qəmi...
Bu dil ilə yaratmışam
Hər şeirimi,
Hər nəğməmi.

Yox, mən heçəm,
Mən yalanam.
Kitab-kitab sözlərimin
Müəllifi – mənim anam!..

Yanvar, 1968.

İKİ KOR

Bir kor tanıyıram, gözü korsa da,
özü kor deyil.
Bəzən qəm odunda qovrulursa da,
Ağlma, hissina o nankor deyil.
Gecəli-gündüzlü yazır, oxuyur
Ağlının gözüylə o görür, duyur.

Ancaq... biri də var... kor deyilsə də,
gözü görməyir.
Dostu göz önündə öldürülsə də,
görmədim deyir...
Yaxşıya ortaqdır, yamanı görmür,
O, saata baxır, zamanı görmür.
Fikrini, hissini ucadan deməz,
Bəzən gördüyünü görmək istəməz.

Gözləri görməyən kor deyil hələ,
Görmək istəməyən kordur, deyərdim.
Belə müqəvvaya, belə cahilə
Həyatın özü də gərdur deyərdim.

1968.

SƏHƏNDƏ MƏKTUB

Səhənd, sözlərindən odlar töküldü,
Oxuduq şeirini göz yaşlarıyla.
Ata malı kimi yarıya böldü,
Qardaş eyni dərdi qardaşlarıyla.

Yazdın, eyni dərdi yaşayaq bəhəm,
Qardaş qardaşıyla həmfikir olar.
Sənin düşüncəndi mənim düşüncəm,
Dərdlər bir olanda fikir bir olar.

O acı fəryadlar, şirin nəfəslər
Mənim də könlümün ahı, naləsi!
Qardaşım, Təbrizdən gələn bu səslər
Bakının səsidir, Bakının səsi!

Deyirsən, yarıya bölünənlərin
Dərdini dünyada bir bilməyən yox.
Biz də bölünmüşük, ancaq bu dərdi
Uca kürsülərdən heç bir deyən yox.

Yıxılar kənardan itələyənlər,
Təkəni yaradaq özümüz gərək.
Yenə də "olarıq həməm xək"¹ əgər,
Biz öz içimizdən itələnməsək.

Xırda təpələri sellər oyanda,
Əsər bu həmləyə dağlar da zağ-zağ.
Biz də dərdimizə ağlamayanda,
Bizim yerimizə kim ağlayacaq?

Günahkar tutmayaq burda heç kəsi,
Dərilib ayrıldıq biz qonça-qonça.
Ana da süd vermir, ciyərpərəsi
Nalələr qoparıb ağlamayınca.

Deyirsən, salama cavab almadın,
Bulud toqquşmasa, buluda neylər?
Mənim öz adımdır sənin öz adın,
Odu su keçirər, od oda neylər?

Mən dizimə döyüb zar-zar ağladım,
Çöllər göz yaşından gölmə-gölmədi.
Qranit dağları dələm fəryadım
Tək Araz çayını aşa bilmədi.

Yüz il, yüz əlli il ağladığ əbəs,
Ancaq ərimədi sinə dağları.
Qardaş, bilmədik ki, göz yaşı dəlməz
Arzunun önündə duran dağları...

Dünyada hər şeyin bütövü gözəl,
Yarımçıq səadət düşmənin olsun.
Mənə qəm versən də, yarı bölmə, gəl,
Sevinc verirsənsə... qoy, yaqın olsun.

Hamlet doğru deyib: "Ya öl, ya da ol!"
Ey!... Yarı canınla demə ki, varsan.
Qəmin də tamamı istəyən oğul,
Bəs yarı Vətəndə necə yaşarsan?

Hanı?..

Sormadılar – bəs yarı canın?
Niyə ucaltmırsan üsyan səsinə?
Hələ görməmişik, Azərbaycanın
Bir yerdə, biz bütöv xəritəsini...

1968.

¹ Fars şairi Sədinin "Həməm xəkəm ki, həstəm" (Həmin torpağam ki, varam) misrasına işarədir.

FİKİR QANADLARIM

Mənim qanadlarım var:
Şirin-şirin arzular,
Böyük-böyük xəyallar
Qanadlarımdır mənim!..
Dünya – qanadlarımçın
çox kiçikdir, kiçikdir,
Kainatdır – Vətənim!..

Arzular dünyasına
Uçan zaman ağullar
Yarandı əfsanələr,
Əsatirlər, nağıllar...

Uçuram, hey!.. Uçuram!..
Mən təpə, düz bilmirəm,
Gecə, gündüz bilmirəm!
Xəyalın bir hüdudu,
Xəyalın bir həddi yox!
Göylərin sərhəddi yox!
Quşlar niyə azaddır?
Azadlığın təşbehi,
Yaşayır quş adında.
Azadlıq uçur, uçur,
Quşun sərhəd bilməyən
O qoşa qanadında.

Fikrin qanadları da
Azaddır!..
Sərhəddi yox!
Səma kimi həddi yox!..
Fikirdə min hal olur.
Bəzən səmanın özü
Fikrə darısqal olur!

Uçur, uçur xəyallar,
Səmadan da o yana.
Boşluqda mənzilmi var?
Orda fikrin qanadı
Qərar tutub dayana?..

Nə qədər istəyirsən
Bax!

Üzümə bax! Nə qəm!
Məndən çox-çox böyükdür
Ayaqları başımda,
Başı sonsuz səmada
Süzən fikrim, düşüncəm!..

Mən azadam, azadam!
Mənzili görünməyən
Bir əbədi yolum var.
Məni yerdən qaldıran,
Həddi, hüdudu qıran
Fikir qanadları var.

Yanvar, 1969.

ŞAİRLƏR

Şairə heykəllər qoyulan zaman,
Deyirlər, ona bax, nə bəxtəvərmiş.
Ancaq demirlər ki, mən yaşayırkən,
O öz sinəsini masaya gərmiş.

O keçib canından ömrə qıyanda
Sənin nəşələrin aşib-daşdı.
O ki yaşamırdı, sən yaşayanda
Sənin yerinə də o alışdı.

Dəryanın dibindən çıxmamış hələ
Tanımaq olmayır mərcanı, dürrü.
Sən həsəd aparma o daş heykələ
Ömürdən sonradır onların ömrü.

Şairlər, şairlər, bircə söz üstə
Sübhədək yaxdınız ürəyinizi.
Sizi görmədilər heç vaxt diz üstə
Qəribə yaradıb təbiət sizi!

Hamıdan gec yatıb qalxdınız erkən,
Ağardı dan yeri gözlərinizdə.
Min əzab çəkdiyiniz siz yaşayırkən
Ölüb yaşadınız sözlərinizdə.

Zamandan-zamana əqidənizi
Keçirib yaşatdı nəğmələriniz;
Adi bir uşaq da aldadar sizi,
Xəyal dünyasında yaşadınız siz.

Bir kam almadınız siz ki doyunca,
Sizə xoşbəxt deyən tanımır sizi.
Heç kəs çəkə bilməz ömrü boyunca
Sizin bircə gündə çəkdiyinizi.

Dünyanın əlindən dad çəkən zaman
Xəyal kölgəsində daldalandınız.
Şahların, çarların saraylarından
Alçaq daxmaları uca sandınız.

Ölümdən, sürgündən qorxmayıb əsla
Yanıb özünüzü oda atdınız.

Ürək qanınızla, amalınızla
Zindanlar küncündə söz yaratdınız.

Təqiblə gəldiniz daim döş-döşə
Yolunuz haqq yolu, həqiqət yolu.
Bu da qəribədir, sizin həmişə
Cibiniz boş oldu, qəlbınız dolu.

Sözünüz, qəsdiniz çıxdı sınaqdan
Ötüb haqq nəğməsi, haqq oldunuz siz.
Yaşamaq naminə keçməyib haqdan,
"Ənal-həqq" söyləyib soyuldunuz siz.

Lağ edib güləndə haqqa yalanlar,
Siz də zəmanəyə, dövrə güldünüz.
Gah gizli-xəlvəti, gah açıq-aşkar,
Gah da duellərdə öldürüldünüz.

Dünyanı gəzdiniz siz oymaq-oymaq,
Fərəhin içində qəm gördünüz siz.
Adi bir milçəyə qıymayıb, ancaq
Bəzən özünüzü öldürdünüz siz.

Sizindir dünyanın sinə dağları
Bu dağlar içində kama çatdınız.
Siz hey yana-yana, qaranlıqları
Könül atəşilə işıqlatdınız.

Zalim zülmündə də naşdır, naşı,
Axı əzabdan da zövq aldınız siz.
Zalimlər, cahillər hər addımbaşı
Sizi alçaltdıqca ucaldınız siz.

Sanmayın özümü sanıram yəqin
Belə şairlərin cərgəsində... Yox!
Axı mənim kimi şairciklərin
İlhamı az olur, iddiası çox!

Şair – fikirlərin çırpınan seli,
Şair – həqiqətin müğənnisidir.
Şair – təbiətin danışan dili,
Şair – cəmiyyətin üsyan səsidir.

Şair – zəmanənin, əsrin vicdanı,
Şair – tarixlərin şərəfi, şanı,

Şair – bu dünyaya zamanın sözü,
Şair – həqiqətin, haqqın güzgülü!

Bütün millətləri siz anlırsınız,
Sevən də sizsiniz qəlbən onları.
Vətənə gəlincə, məcnunlarsınız
Vətən məcnunları, el məcnunları.
Məcnunluq gözəldir! "Bu nədir?" – deyə
Hər cahil anlamaz bu ülvyyəti.
Yazıq o kəsə ki, yoxdur bir şeyə
Nə sonsuz nifrəti, nə məhəbbəti!

Yoxdur beləsinin amalı, yolu,
Qəlbi ehtiyatdan çilik-çilikdir.
Düşmənin nifrəti deyil qorxulu,
Dostun soyuqluğu düşmənçilikdir.

Bəzən yıxıldınız ancaq çəlikdən,
Kömək ummadınız ağır gündə də.
Həmişə qaçdınız biganəlikdən,
Ürəklə öldünüz siz öləndə də.

Noyabr, 1969.

BEŞİK

M. Zeynal müəllimə

Kəndimə getmişdim,
Gəzdim hər yeri –
Təzə küçələri, təzə evləri...
Hər köhnə ocaqda təzə bir ocaq...
Ruhum təzələndi, fikrim uçaldı.
Təzəlik gözəldir, gözlərim ancaq,
O köhnə yüyürkdə, beşikdə qaldı...

Beşik... nişanədir uşaqlığımdan,
Könlümdə ah nələr, nələr oyatdı.
Bu taxta beşikdə axı bir zaman
Anam da, atam da, babam da yatdı!..
Beşik ilk mənzilim, ilk yuvam mənim,
Laylalar dünyası ilk dünyam mənim.

Babam tək, atam tək dünyaya mən də
Açdım gözlərimi taxta beşikdə.
Anam beşiyimi tərpətməyəndə,
Bilərdim, keşikçim yatıb keşikdə.

Qoymazdım anamı ala dincini,
Doymazdım anamın gül nəfəsindən.
Dadardım dünyanın ilk sevincini
Beşikdən asılan "şax-şax"larla mən.

Elə bildirdim ki, dolanır dünya,
Mənim beşiyimin başına ancaq,
Mənim dünyam idi uşaqlığımda
Bir anam, bir beşik, bir də o şax-şax!..

Qara gözmuncuğu sol biləyimdə,
Beşiyin üstündə üzərlik, Quran.
Anam qoruyardı məni bunlarla
Dünyanın hər cürə bəlalarından.

Bizim ala-bəzək bu beşiklərdə
Ümidlər, arzular, diləklər yatıb.
Qılınc çəkmək üçün ələmə, dərdə
Sabirlər, Nəbilər, Babəklər yatıb.

İnsanın insana məhəbbətini,
Ey beşik,
İlk dəfə biz səndə duyduq.
Dünyanın zövqünü, səadətini
Ananın o ilq südündə duyduq:

Laylay dedim yatasan,
Qızıl gülə batasan,
Qızıl güllər içində
Şirin yuxu tapasan.

Hopdu ruhumuza bayatılardan
Nəğməyə bənzəyən ləhcələrimiz.
Daddıq dilimizin şirinliyini
Hələ bələkdəykən bu beşikdə biz.

Beşiyin üstünə səpildi dən-dən,
Qaynar çeşmələrin zümzümələri.
Aldı öz kökünü beşiyimizdən
Üzeyir nəğməsi, Füzuli şeiri.

Laylanın hər xalı bir ümid, güman,
Onun ahənginə qaynadı qanım.
Anamın yanıqlı laylalarından
Süzüldü ruhumu Azərbaycanım.

Yoxsul babaların qaranlıq damı
Güldü körpələrin gülüşlərində.
Atdıq dünyamıza biz ilk addımı
Taxta beşiklərin həndəvərində.

Düşdük arxasınca xoş xəyalların,
Arzular ayırdı bizi də bizdən.
Uzaq səfərlərin, böyük yolların
Əvvəli başlandı beşiyimizdən.

Çıxdı qarşımıza gah dağ, gah dərə,
Həyat gözümüzdə bir sual oldu.
Bir beşiyə sığan Nəsimilərə,
Sonra cahan özü darısqal oldu.

Bizim anaların laylalarından
Axdı ruhumuza Vətənin özü.
Beşik kökümüzdür... ucalıb ordan
Tanıdaq dünyaya öz kökümüzü!..

BULUDLAR NƏ YAMAN GÖZƏL OLURMUŞ

Dostum M. Xudu üçün

Komamız meşənin qalın yerində,
Dağda salamlardı hər günü babam.
Odun daşımadı, çiynlərində
Daşdı həyatın yükünü babam.

Səksən il, ömrünün hər bir anında
Qəmi şərbət kimi içərdi babam.
Ömrün tarlasına qəm kotanında
Həmişə gül əkdə, vay dərdi babam.

Ancaq darılmadı, çalışdı yenə,
Dərdi tabaqladı, dərdi üyütdü.
Qatlaşıb dünyanın hər möhnətinə
Yeddi lay divarlı oğul böyütdü.

Dedi şərəfidir hər kəsin adı –
Yaşa gülə-gülə, öl gülə-gülə.
Yeddi tərənəsinə o, əl açmadı,
Öluncə yaşadı öz əməyilə.

Dinməzəcə dolaşdı bir gün o, kəndi,
Gəlib yatağına girdi nagahan.
Ömründə bir dəfə o xəstələndi,
Həmə azarla da köçdü dünyadan.

Yatdı üzü üstə, yatdı iki ay,
Dinmədi.
Nəyisə andı və yandı.
Nəhayət, çöllərə düşdü hay-haray,
Yazın nəğməsinə kişi oyandı.

Dedi, çöldə salın yerimi, çöldə,
Son dəfə seyr edim çölü-çəmənini.
Gör, nə yaman yerdə gəldi əcəl də,
Arxası üstünə çevirin məni.

Yerini saldılar göy çəmən üstə
Uzandı, dərinədən köks ötürərək.
Göydə ağ buludlar dəstəbədəstə,
Yerdə badə tutan gül ləçək-ləçək.

Üfüqdə yanırdı buludlar par-par,
O baxdı göylərə... axşam çağında.
– Mən indi görürəm, – dedi – buludlar
Nə gözəl olurmuş göyün tağında.

Babam niyə baxdı göyə son kərə?
Getdi damağında dünyanın dadı.
Səksən il yaşadı,
ancaq göylərə
Doyunca baxmağa macal tapmadı.

Avqust, 1968.

ELƏ BİR FİKİR Kİ...

Mən fikir acıyam, mən fikir acı,
Fikir möhtacıyam, fikir möhtacı.

Elə bir fikir ki, o mənə rəhbər,
Mən ona adica bir əsgər olum.
Onun eşqi ilə doğsun səhərlər,
Mən onun yolunda səfərbər olum.
Yerimdən oynatsın məni top kimi,
Canımdan çıxartsın ətalətimi...

O fikir – öz yolum, öz adım olsun,
O mənim ən möhkəm qanadım olsun.
Dönüb ildırıma, qoy vursun olum,
Ulduzdan ulduza uçursun məni.

Elə bir fikir ki, o mənə candan
Daha əziz olsun,
Can unudulsun.
Mənim günlərimə bir yön, bir sükan,
Mənim illərimə o, ünvan olsun.

Elə bir fikir ki, yansın od təkin
Zülmət içində də yol versin mənə.
Elə bir fikir ki, gördüklərimin
İçini, məğzini göstərsin mənə.

Onu su keçirib, od əritməsin,
Yolunda yay kimi hey gərilim mən.
Ömrümün sonuna çatsın, bitməsin,
Onu nəvəmə də verə bilim mən.
Elə bir fikir ki, arzu da, kam da
Onun havasıyla bəslənsin müdam.
Elə bir fikir ki, qulaqlarımda
Döyüş nəğməsi tək səslənsin müdam.
Elə bir fikir ki, o gülən kimi
Hikmətlər açılsın,
Məna durulsun.
Nəyə toxundusa, bir iksir kimi
Onun dəyərini bildirən olsun.

Elə bir fikir ki, tapınıb ona
Yoluna güvənim,

Qürrələnim mən.
Uçum o amalın sonsuzluğuna,
Zirvələr başında zirvələnim mən.

Gözə görünməyən ömür yolumdur
Xəyalla, imanla dolu fikirlər.
Mənim səhərimin dan şəfaqları –
Sabahın körpüsü, yolu fikirlər!

Zülmətin içində ulduz tək yanar,
Dəniz tək qovrular, göl tək çalxanar.
Axır mənzilini bir məbəd sanar
Müqəddəs fikirlər, ulu fikirlər.

Bəzən nalə çəkib tökər göz yaşı
Həmişə özümlə durar yanaşı.
Özümün hakimi, sözümün başı,
Eşqimin, arzusun qulu fikirlər.

İyul, 1970.

TƏLATÜM

Təlatümsüz ürəkdə
Qan da sırsıra bağlar.
Təlatümdən yaranıb
Deyədim sıra dağlar.
Su coşmasa,
daşmasa,
Qranit qayalarla
üz-üzə toqquşmasa,
Təzələnməz,
durulmaz.
Duyğu dənizlərində
Çağlayan ürəklərə
Sinələr də dar olmaz...
Ömür burulğanından
Saxlamasın qoy məni
Anamın
qapımızda
yandırdığı üzərlik.
Mənim xoşbəxtliyimçün
Mənə gərək deyildir
Dəryaca bəxtəvərlik.
Həyəcansız
dar gəlir

Mənə köksün qəfəsi.
İnsan nəfəsi verin, mənə
İnsan nəfəsi.

Neyləyirəm nəfəssiz
Sıra-sıra düzülmüş
Rəqəmi,

ədədi mən?
İstəmirəm, a qardaş,
Yüz-yüz yalan vədi mən...
Mənə rəngsiz, boyasız
Bircə doğru söz verin.

Min gecəni neylirəm,
Mənə hərəkət dolu
Min səslə, min duyğulu
Təkcə bir gündüz verin!

Yüz-yüz yalvarışlara,
Min-min təmənnalara

Dəyişməyə
 ürəkdən
 Gələni səsi, səmri mən.
 İstəmirəm yüzillik
 İzzət keçən ömrü mən.
 Mənə
 Həyəcan dolu
 yalnız bircə gün verin.
 Yüz ulduz sizin olsun,
 Mənə bircə gün verin!
 Hər şeyi bütün verin!

Zirvələrin başında
 Zirvə kimi
 tək olum!
 Ağlayanda mən bulud,
 Güləndə şimşək olum.

İyul, 1970.

MƏN KOMPASAM

Mən fikrə çevrilmişəm.
 Yox, mən yoxam.
 Mən fikirəm.
 Bu fikrimdə, bu əzmimdə
 Mən vahidəm –
 Birəm, birəm!
 Yollardakı ayrıcları,
 Fikirdəki budaqları,
 Arzudakı haçaları
 İstəmirəm,
 İstəmirəm!
 Mən tapmışam öz yönümü,
 Heç kəs mənə deyə bilməz –
 Ora dönüm,
 Bura dönüm.
 Mən kompasam,
 Birdir üzüm,
 Birdir yönüm!

Sentyabr, 1970.

SƏHƏND QARDAŞIMIZA!

*Axdı gözlərimdən sel gizli-gizli.
B. Azəroğlu*

Səhənd! Məhrabımız ana Vətəndir.
Məhrabın başına dön, aşkar-aşkar.
Arzu çələngimi dan şəfəqindən
Hörürəm, qardaşım, mən aşkar-aşkar.

Deyirlər: "Səbr edin, susun, gözləyin".
– Necə qışqırmayım, – necə? Bir deyin.
Sıxır bədənimi bu kər fələyin
Əynimə bığdıyı don aşkar-aşkar.

Məni qorxutmayıq qara gecələr,
Zülmətin təşvişi hədərdir, hədə.
Gecənin bağrından doğulur səhər,
Qızarır üfüqdə dan aşkar-aşkar.

Baba kölgəsinə daldalanmayaq,
Kül olub kül üstə biz qalanmayaq.
Çillə quşu kimi gizli yanmayaq,
Odundan od alım, yan aşkar-aşkar.

Haqqımı tapdayan məni nə anlar?
Haqqımdan danışır haqqı dananlar.
Belə də dərd olar, siz ey qananlar,
Ağla gizli-gizli, qan, aşkar-aşkar?

Kəndə səs düşməsə itlər hürüşməz,
Könül istəməsə, əllər görüşməz.
Bir addım qabağa işığı düşməz,
İçindən yanmasa, can aşkar-aşkar.

Umur səhərini o yazıq Vətən
Bizim qəlbimizin öz atasından.

Belə gəlişini istəmirəm mən,
Gələsən, gedəsən sən, aşkar-aşkar.

1971.

VÜSALDA HİCRAN

Məni görən kimi sən hönkürəyək
Açdın qollarını...
Qucaqlaşdıq biz.
Bu gün qucaqlaşan qollarımız tək,
Nə vaxt birləşəcək bəs Vətənimiz?

Görüşdük, qardaşım, ilk dəfə bizdə
Ağladığ həm aşkar, həm xıslın-xıslın
Səni görməmişdən
ürəyimizdə
Səhənd dağı kimi sən ucalırdın.
O qədər uzağıq, bu qədər yaxın.
Görüşdük...
Həsrətə sonmu qoyuldu?
Ah!.. Yüz əlli illik uzun hicranın
Vüsali, a qardaş, gün yarım oldu.

Dinlədik səsinə öz könlümüzün,
Sükutda bu dərdi böldük, sevindik.
Sevincin içində ağladığ o gün,
Ağlaya-ağlaya güldük, sevindik.

Anabir, atabir qardaş!.. Dərdə bax,
Öz halal evində bir günlük qonaq!..
Biz elə baxırdıq sənə, elə bil,
Baxırıq minillik həsrətimizə.
Elə bil doğmaca elimdən deyil,
Özgə planetdən gəlmisən bizə.

Elə baxıram ki, çöhrən büsbütün
Güzgütək əks edib könlümə düşsün!
Üzünün xətləri – o qaş, göz, tamam
Özümə bənzəyir... lap doğmasan sən.

Üzündə gəzdikcə gözü, mən
sanıram
Keçirəm Təbrizin küçələrindən...
Xuduyla əyləşib o gün dizbədz,
Vaxtı, saatları dəyişdirdiniz¹.
Sən ona qayıtdın, o sənə, qardaş,
Göz yaşı səpildi masanın üstə.

¹ Həmin gün görkəmli alim Xudu Məmmədovla Səhənd qol saatlarını dəyişdirmişdilər.

Deyirəm, bu dəmdə nə olaydı, kaş,
Zaman da donaydı bu anın üstə.

Sən az danışdın,
Dinib alışdın.

Dedin: – Neyləyim?

Bütövlüyümə

Qıyırlar mənim.

Özümlə parça,

Dilimi ləhcə

Sayırlar mənim...

Ağlayar bu dərdə dağ da, örüş də

Tapılar yenə də qınayan bizi.

Daha aydın gördük biz bu görüşdə

Amansız, gümansız həsrətimizi.

Xəncərim bir yana, pas atıb qını

Haray bu halıma, haray, hay-haray!

Vallah, görüşündə ayrılığını

Görən bədbəxtlərin halına, vay-vay!

Məni görən kimi sən hönkürərək

Açdın qollarını...

Qucaqlaşdıq biz.

Bu gün qucaqlaşan qollarımız tək

Nə vaxt birləşəcək bəs Vətənimiz?

1970.

YOL — DAĞ

Addımlaya-addımlaya mən illəri,

Yol gedirəm

Doğulduğum gündən bəri.

Yol gedirəm.

Pillələrim illər mənim, aylar mənim.

Öz məsləkim, düz məsləkim,

Ürəyimi

zirvələrə haylar mənim...

Yol gedirəm,

bilməsəm də,

Qarşıdakı addımların sayını mən.

Addımlarım qüvvət alır,

Xəyalımda gülümsəyən son pillədən.

Mənim yolum – bir məsləkin düz yoludur,

Mənim yolum – öz fikrimin öz yoludur.

Min hissim var,

Min arzum var.

Yolum birdir,

yolum haqdır.

Mənim yolum dağlar aşıb,

Zirvələrə çatacaqdır.

Bir ora bax,

Zirvəsində yol var dağın.

Dağ nə qədər uca olsa,

Yol üstündən aşar dağın!

Yol ucadır zirvədən də...

Yorularmı

Öz yolunu düz gedən də?

Ey yolunu, məsləkini

Tez-tez hava bürosuna girov verən, –

İqlim üçün dəyişdirən,

Doğrudan da çox zirəksən,

çox qoçaqsan.

Onu bil ki,

Yarı yolda qalacaqsan...

Yolu ota dəyişdirən

cığırılarda itər, batar.

Zirvələrin min ətirli çiçəyinə yetişməmiş

Yoncalıqda əl-qol atar...

Yol qabağa, yol zirvəyə!

Bu yolları yağış döyə, boran döyə...

Bu yollarda düz yol gedən

Əyilməyə!..
 Əyilməyə!..
 Son zirvəyə gəlib çatal..
 Alqış dedim bu ömürə,
 bu həyata!..
 Bir ora bax!
 Zirvəsində yol var dağın
 Dağ nə qədər uca olsa,
 Yol üstündən aşar dağın!

Dekabr, 1971.

AXTARIŞLARIM

Dünyadan od alır arzu da, kam da,
 Könlümün içində necə gizlənim?
 Gözüm də, könlüm də, qulaqlarım da
 Gecəli, gündüzlü axtarır mənim...

Nə gecə tanıyır, nə gündüz könül
 Axtarır,

axtarır...

"Yətər!" – deyəmmir.

Tapdığı incini doyumsuz könül,
 Bu gün bəyənsə də, sabah bəyənmir.

Tapdım, uşaq kimi sevinirəm mən.
 Özüm vuruluram satırlarıma.
 Sonra görürəm ki,
 tapdıqlarımın,
 Heç biri könlümə deyilmiş, demə!

İstərəm, həmişə aşib-daşam mən.
 Gecəli-gündüzlü axtarışımdan
 Tapdığım ləzzəti
 tapdıqlarımda
 tapmamışam mən.
 Gəzib axtarıram,
 Gördüklərim çox.

Min şeir gizlənilib hər qarışımda.
 Yox-yox!
 Gözəlliyi tapdığım yox,
 Tapmışam əbədi axtarışımda.

1972.

QATARLARDA GECELƏR

Həsretini içində boğan qarıblar kimi,
Yaman hüznü olur vağzallarda gecələr.
Səbəbi
Bilinməyən dumanlı kədər kimi,
Qarıblik, kimsəsizlik vağzallarda gecələr.

Burda həyat, elə bil
Düşünür dərin-dərin.
Vağzallar sahilidir şəhər dənizlərinin.
Şəhər burda qurtarır,
Şəhər burdan başlanır.
Kədər burda qurtarır,
Kədər burdan başlanır...
Uzaqdakı qatarın əsrarəngiz fit səsi,
Ayrılığın,
həsretin
qəm çiləyən nəğməsilə
Özgə dünyadan gəlir, elə bil ki, qatarlar,
Bizə tanış olmayan köhnə sənişinləri,
Keçib kənddən, şəhərdən son məqsədə qatarlar.

Bəlli deyil, qatarın son mənzili, son yolu
Orda, burda gecələr...
Vağzalda yolçular, yuxulu gözlərilə
Sayıb dəqiqələri,
Rəqəmləri hecələr.
Hər kəs öz qatarını – taleyini gözləyib
Vağzallarda gecələr.
Gözümüzdə arzumuz, könlümüzdə kamımız,
Ömür qatarlarında yol gedirik hamımız.
Önümüzə gah yaşıl,
Gah da al işıq çıxır.
Bu dolaylı yollardan
kimi yuxulu çıxır,
kimi də ayıq çıxır.

Məqsəd hamıya bəlli;
Ancaq neyləyəsən ki,
Tale yatır dərinədə.
Kimi düşür,
Adı da, ünvanı da bilinən
Paytaxt şəhərlərində,
Kimi düşür,
Tanınmaz yarımstansiyalarda...

Yol gedirik qatarda.
Qatarlar qatar-qatar
Kimi öz arzusuna
Tamam çatır,
Tam çatır,
Kimi yarımçıq çatır...
Yata bilmir,
Əsnəyir vağzallarda gecələr.
Ömürlər, mənzilini gözləyən yolçu kimi,
Qatarlarda gecələr.

Noyabr, 1971.

ŞƏKİ

"Özünüz şəkili olduğunuz halda,
hələ Şəkiyə bir şeir həsr etməmişiniz".
Bir məktubdan.

Bir nəğmə qoşmadım hələ mən sənə,
 Dağlar bunu mənə kəsir sanmasın.
 Mən dedim, vurğunam Azərbaycana,
 Deyirəm, heç zaman xırdalanmasın
 Könlümdən ucalan bu avaz, bu səs.
 Böyükdür, ucadır məsləkəim mənim.
 Bala anasına «sevirəm» deməz,
 Mən də deməmişəm, a Şəkim, mənim.

Sən öz keçmişini daim qorudun,
 Babamın şöhrəti yaşayır səndə.
 Bu eşqə eşq olsun!

Dünənle bu gün
 Çiyin-çiyinədir küçələrinde...

Mən sənə borcluyam öz balan kimi,
 Çox da ki şeirimdə görünmür adın.
 Mənim oxuduğum nəğmələrimi,
 Mənim qulağıma sən pıçıldadın.

Şeirimin mayası – bu qaynar nəfəs
 Sənin öz çiçəyin, sənin öz barın.
 Şeirimdə dil açıb danışmırmı, bəs,
 Sənin bulaqların, göy çinarların?

Mən həm bakılıyam, həm lənkəranlı,
 Gəncəli, qubalı, həm naxçıvanlı.

Şəkili, şirvanlı, qarabağlıyam,
 Bütöv Vətənimə bütöv bağlıyam.

Mən sənin qoynunda gəldim cahana,
 Məni bəxş elədin Azərbaycana.
 Həmişə mən sənin həndəvərində

Uçan bir quşam.
 Bir eldə doğulub
 xoşbəxtəm ki, mən
 Böyük bir Vətənə oğul olmuşam.

Noyabr, 1971.

PIYADA – SƏRNIŞIN

(İki yolçu)

Baxdıq biz həmişə qabağa, önə.
 Boylandı sabaha bu gündən illər.
 Bir nəfər varmı ki, söyləsin mənə,
 Necə gəlib keçdi ömründən illər?

Yayın бүркüsündə, qışın qarında
 Həminin qisməti bir olmur yaqın.
 Ömrün əyri-üyrü dolaylarında
 Kimi piyadadır, kimi sərnişin.

Piyada keçmişəm mən bu yolları,
 Köməyi ummuşam ayaqlarımdan.
 Qəlbimin oduyla şaxtanı, qarı
 Əritdim ömrümün ilk çağlarından.

Yanımdan maşınlar, qatarlar ötüb,
 Mənə əl ediblər pəncərələrdən.
 Onların başından yağış, qar ötüb
 Göylərin altında islanmışam mən.

Sərnişin yol getdi, yoldan xəbərsiz,
 Bilmədi bu yolda kələ-kötür var.
 Ancaq piyadanın, xəbəratərsiz
 Alnında iz açdı getdiyi yollar.

Yol özü apardı sərnişinləri,
 Yolda nə iz qaldı, nə də toz oldu.
 Ancaq piyadalar gördü dünyanı,
 Sərnişin dünyadan xəbərsiz oldu.

Sürəti nə qədər yeyin olsa da,
 Sərnişin mənzilə dolama çatdı.
 Dağların başından aşdı piyada,
 Yolu kəsə getdi, yolu qsaltdı.
 Yolu özü açan zirvədən keçər,
 Yolu yolla gedən dağdan gen keçər.

Qovuşur ay aya, dolur il ilə
 Mətləbi eynidir bu yarışın da.
 Qərribə dünyadır,
 sərnişin ilə
 Piyada görüşür mənzil başında.

Ömür yollarında "rahat" gedənlər –
Zirvələr başına ucala bilməz.
Təkərlər üstündə diyirlənənər
Çatdığı mənzildə bənd ala bilməz.

Biri təkər üstə gətirildisə,
Birini gətirən ayaqlar oldu.
Biri bu mənzildə kirədar isə,
Biri bu mənzildə sahibkar oldu.

Avqust, 1972.

HEYRƏT!

"Heyrət, ey büt!"¹ dedi dünyaya qələm,
Aləmi bir seyrim yüz heyrətimdir.
Mən heyran olmasam yazı bilmərəm,
Mənim nəğmələrim – öz heyrətimdir.

Bəzən deyirlər ki, dəyişib zaman
Hər şey adıləşib...
Nə sevinc, nə qəm!
Elə bir möcüzə tapılmaz,
insan,

Ona heyrlənlənə...
Heyrlənmirəm!

Əgər belədirsə, küsmə zamandan.
Qəlbinə yaxşı bax!
Qəlbin çox soyuq!
Heyrət qurtarıbsa, demək, cahandan
Gözəllik köçübdür, xəbərimiz yox!..

Görə bilmirsənsə gözəllikləri,
Bu aləm sənincün günahkar olur?
Gözü buz bağlayan bulaqlar kimi,
Soyuq adamın da qəlbi kor olur.

Göylər damar-damar,
Yer lağım-lağım...
Bu heyrət, bu sual dindirib məni.
Hələ körpəlikdən bu heyranlığım,
Sual köhləninə mindirib məni.

Mən öz heyrətimin çəmənliyindən,
Cavablar axtardım, suallar dərdim.
Heyran qalmasaydım bu dünyaya mən,
Heyrətsiz halıma heyrlənləndim.

Heyranam açılıb hey vərəq-vərəq
Saçılan ləçəyin min-min rənginə.
Siz deyın, mümkünmü heyran qalmamaq,
Ahəngsiz dünyanın öz ahənginə?..

¹ Füzulinin "Heyrət ey büt, surətin gördükdə lal eylər məni" misrasına işarədir.

Hansıni söyləyim?

Hansıni sayım?

Dünya başdan-başa min sirr, möcüzə.

Siz deyın, mən necə heyran qalmayım,

Yerində deyilən gözəl bir sözə?..

Heyranam həmişə yanan könlümə,

Alovu şeirimdir, külü görünmür.

Heyranam toxuma, heyranam tuma,

İçini görürəm, çölü görünmür.

Otun pıçılısı, küləyin ətri,

Torpağın nəfəsi – heyrət nidası!

Bülbülün cəh-cəhi, çiçəyin ətri,

Suyun zümzüməsi – heyrət nidası.

Heyrandır!

Budaqlar yarpağa heyran,

Torpaq daşa heyran,

Daş dağa heyran.

Sel dənizə heyran,

Su gölə heyran,

Çöl çəmənə heyran,

Gül gülə heyran!

Özünə heyrankən bu cansız aləm,

Ey insan!

Demə ki, heyrtlənmirəm!

Həmişə qorxmuşam biganəlikdən,

Yaşa heyran-heyran, öl heyran-heyran!

Məni soyuq-soyuq dindirincə sən,

«Can» deyib canımı al, heyran-heyran!

Sən odu, atəşi özgədən umma!

Aləm tutmayıbsa, köz ürəyində.

Bəsirət gözünü aç bu dünyaya,

Axtar heyreti də öz ürəyində.

Heyrətim yaşayır dərdi-sərimdə.

Ölsəm...

gözlərimi qapamayın tez.

Baxın gözlərim!

Bəbəklərimdə

Bir heyrət işığı görəcəksiniz.

Noyabr, 1971.

SƏHLƏRİM, SƏHLƏRİM!

Şübhələrim, gümanlarım,

Səhlərim, nöqsanlarım,

Fəryadlarım, əzablarım, amanlarım!

Mən qaçdıqca əlinizdən,

Əməlimə

Yağış kimi yağırırsınız.

Neyləyim ki,

Siz özümdən ağırırsınız.

Salıb məni əzablara

Mənə gəndən baxırırsınız

bir yad kimi.

Mən gizlədə bilməmişəm ömrüm boyu

Dodağımın arxasında ürəyimi...

O alışıb.

O danışib.

Yanımda dost olmayanda

Danışmışam özbaşına.

Ürəyimin pıçılısı

Dəyib mənim öz başıma

Toxmaq kimi...

Nə sevgimi gizlətməmişəm,

Nə kinimi...

Əzab verib günlər mənə,

aylar mənə.

Adam var ki, ömrü boyu

Dodaqları təbəssümlü

Təbəssümü,

Bir pay kimi paylar sənə,

paylar ona,

paylar mənə...

Dili ilə ürəyinin arasında

Yüz-yüz illik yollar durur.

Dodağında güllər açıb

Ürəyində kollar durur.

Hər sözünün əvvəli "can", axırı "can"

Bela yaşar axıracan.

Ürəyi buz,

Sözü isti,

Özü ilıq.

Çəkməmişdir ömrü boyu

Bircə dəfə peşmançılıq.

Bilməmişəm,

Nə çox imiş

Bircə qırıq nöqsanımı
şışirdənəm.
Bir dəryaca kədərindir
Bir damlaca səhvim mənim.
Başqaları keçər, bəlkə, təqsirimdən
"Günahkaram, keç!" – sözümə.
Bağışlaya bilməmişəm
Öz səhvimi mən özümə.
Səhvlərim boğazımdan bərk yapışıb
Yuxumu da dara çəkir.
Vidənımı ora çəkir, bura çəkir.
Ürəyimdə vuruş gedir
Mən kiminlə vuruşuram,
heç bilmirəm.
Yıxılıram, əyilmirəm.
Heç bilmirəm bu vuruşun adı nədir,
qəsdı nədir?
Qəribədir,
qəribədir!
Səhvlərim – alınımdakı qırıqlarım,
Qəlbimdəki vuruşlarım.
Əzablarda mən özümə, mən
Mən könlümün öz səsiyəm,
Rahatlıqda özgəsiyəm...
Səhvlərim – ürəyimin dilimdəki
Həm sevgisi,
Həm nifrəti.
Səhvlərim – Dost danlağı,
yad töhməti.
Səhvlərim! Siz mənəsiniz,
Mən də sizəm!
Mən səhvimdə səhvsizəm!

Noyabr, 1971.

SEVDİM, BİLDİM Kİ...

Yurdum, Vətənim, şöhrətim, andım!
Bir vaxt ki, sənin eşqinə yandım,
Bildim, mən əsil insanam, insan!
Bildim ki, nədir
istəyim, arzum bu cahandan!
Sevdim səni,
Həm nəşəni,
həm dərd-qəmi tapdım!
Sevdim səni, mən qibləmi tapdım!
Sevdim səni, bildim ki, mənim
öz sifətim var.
Bildim oğulam,
öz anam, öz məmləkətim var!
Bildim ki, Vətən mənimə ölmüş
Tək-tək doğulanlar niyə min-min.
Bildim ki, nədir mayəsi hər qüdrətin, əzmin!
Bildim ki,
Nəçin qeyrəti yoxlar səni danmış...
Bildim ki, vətən mənimə ölmək də asanmış!
Bildim, sənin eşqinlə öyünmək və öyülmək
nə deməkdir?
Bildim,
Sənin uğrunda da ölmək nə deməkdir!
Xalq sevdi məni,
Ey mənim öz şöhrətim, andım,
Sevdim və sevildim!
Bu böyük sevgini yalnız
Hər gün daha çox
mən səni sevməklə qazandım!

Dekabr, 1973.

YAŞDAN GİLEYLİYƏM

Mən on beş yaşında – iyirmi yaşında
Elə bilirdim ki, qırx qocalıqdır.
Əlliyə çatıram,

ancaq başımda
Uşaqlıq havası hələ qalıbdır.

Elə bil dünəndir, çiynimdə çanta
Qorğa yeyə-yeyə dərsə getdiyim.
Elə bil dünəndir, o qamış atda
Nəzil qamçı vurub “at” səyirtdiyim.

Hiss edə bilmirəm yaşımı neylim,
Ürək o ürəkdir, həvəs o həvəs...
Gah arana düşür, gah dağa meydim,
Nədir könlumdəki bu duyğular bəs?

Elə bil dünənin uşağıyam mən,
Bu eşqə, həvəsə bəzən gülürəm.
Ancaq qınamıram özümü bəzən,
Axı nə yatdım ki, nə yuxu görəm?

Gənclikdən əlimiz üzülən kimi
Dünyadan dörd əllə yapışıq biz.
Yaşımız ötdükcə, ağaclar kimi
Dərinə işləyir rişələrimiz.

Odur bax... həyətdə qopub vəlvələ,
Uşaqlar oynasır, dırmaşır dama.
Mən də onlar ilə tutub əl-ələ
Qaçmaq istəyirəm uşaqlığıma.

İstəram “gizlənpaç” oynayım yenə,
Başıma götürüb çölü-çəmənə.
Elə gizlənim ki, düşüb izimə
Heç tapa bilməsin qocalıq məni.

Ancaq yaş özünü göstərir hərdən,
Ürəkdə çox gizli döyüntülər var.
Küçədə, bayırda tövsüyündə mən
Sanıram, yoxuşdu, daşdı günahkar.

Yolda balalardan dala qalanda
Neyləsin bu yoxuş, bu daş, bilmirəm.
Ancaq gözəlliyə heyran olanda,
Özümü oğlumla həmyaş bilirəm.

Noyabr, 1971.

BABAMIN KOMASI

*“Kollu koxa” povestinin müəllifi
İsa Hüseynova.*

Ay mənim ilk beşiyim,
İlk nəfəsim, ilk sözüm,
İlk gecəm,
İlk gündüzüm.
Könlümün bu həyatla
İlk böyük qafiyəsi –
Ay babamın dəyəsi!..

Səndən əlim çıxalı
İstəmişəm həmişə
Səni duyğularımın
Bəstəsində gizləyim.
Sən ey mənim ən ülv
Saflığım, təmizliyim!
Mənim duyğularımın
Ən nəğməli, ən həzin
Pərdəsində durmusan.
Toz kimi səpələnmiş
Kövrək xatirələrdən
Bir aşıyan qurmusan.
Sən şeirimizin ilk sözü,
İlhamımın mayası,
Babamın beli kimi
Daş-divarı əyilmiş
Ay atamın koması!..
Uçuq barılarında
Kərpiclərin qum kimi.
Göyərən vəhşi güllər
Çığırın arzum kimi...
Necə belini bükdü,
Ocağını qaraltdı
Amansız zaman sənin.
Yeddi oğul çıxardı
Bir vaxt qapından sənin.
Əyilsən də,

durursan
Yenə də öz yerində.
Uçanlar qayıtmadı
Ay babamın koması,
Əlin bizə çatmadı.

Sənə salam verən yox.
Nə gələn, nə gedən var.
İndi uçuq qapını
Tıqqıldadar yağışlar.
Şəhərlərə uçalı
Bəyənmədik biz səni.
Qoymuşuq yalqız səni,
Ay babamın koması –
Mənim ilk nağıllarım,
Məşələrdə qurtaran
Ay mənim ilk yollarım,
Kölgəsi bənövşəli,
Ay böyürtkən kollarım,
Hər dərədən, təpədən
Mənim dəstə tutduğum
Al-əlvan çiçəklərim,
Çırağın dövrəsində
Uçan kəpənlərim,
Hardasınız,

Siz harda?
Ürəyimə köçdünüz.
Siz indi yaşarsınız
Çığırın duyğularda...
Ay rəfləri kasalı,
Ay taxçalı, boxçalı,
Ay bağlı,
Ay bağçalı,
Qoşa pəncərələrdə
Pərdələri saçaqlı
Buxarılı,
Ocaqlı,
Alaca komam mənim,
Balaca komam mənim.
Təmiz duyğularıyla
Ürəyimi, hissimi
Gündə bir boy ucaldan
Ay uca komam mənim.

Sən vermişən,
Sən dedim
Bu ömür yollarımda
Ağır duyğularımın
Daşdığım yükü sən.
Beşinci mərtəbədə

Yaşasam da indi mən
Evimin də köküsən,
Şeirimin də köküsən!..

Avqust, 1970.

GETMƏZ SÖZ YARASI

Bir soyuq baxışın odu, həniri,
Körpülər yandırdı, külü qaraldı.
Bir an baxıb ötdün...
Baxışın yeri
Çapılan könlümdə ömürlük qaldı.
Anın zərbəsini bir ömür yedi,
Nələr etdiyini an heç bilmədi.

Yoxdur ikincisi tək ömrümüzün,
Niyə zəhərlədin bir ömrü, niyə?
İsti bir baxışa möhtəkən özün
Bəs niyə qıymadın onu özgəyə?..

Yaddaşdan biryolluq silinib itər
Hər ömrün, hər günün min macərası.
Güllə yarasına nə var?

tez gedər,
Getməz söz yarası, eyham yarası.

Niyə danışmadın, niyə ürəklə?
Xoş sözə hamının ehtiyacı var.
İnsan yaşamamış yalnız çörəklə,
Sınan ürəklərin öz əlacı var.

Gözümüz önündə arzular, kamlar,
Narahat dünyada dinclik olarmı?
Ürək sındırmayın siz, ey adamlar,
Bülbül yuvasına daş atılarmı?!

Sınan bir könülə necə deyək: "Dözl!"
Yamasaq, bilinər sınığın izi.
Bəzən xoş bir baxış, xeyirxah bir söz
Günlərlə, aylarla yaşadır bizi.

Dağsansa, sən danma təpəni, düzü,
Bu darkönüllülük nə verər bizə?

Xoş bir təbəssümü, gözəl bir sözü
Bəzən biz qiymətli bir-birimizə?

Ürək də qocalır, axı ilbəl,
O bizə həmdəmdir, biz ona sırdaş.
İnfarktdan qorxursan?

Ürək daş deyil,
Özgənin qəlbini sındırma, qardaş!

Mən səndən intiqam, sən məndən qisas?..

Alır verdiyini onsuz da zaman.

Adamlar, adamlar,

düşünsək bir az,

Hamıya yer çatır, genişdir cahan.

Əcəl başımıza kölgə salmamış

Sizdən "can" eşidim, sizə "can" deyim.

Adamlar, adamlar,

yalnız xoş baxış,

Bir də təbəssümdür sizdən istəyim.

Yanvar, 1974.

GƏLƏN ƏSRLƏ GÖRÜŞ

Bu dağ mənim,
O dağ sənin,
Ömrüm boyu yürüşdəyəm.
Bu gün isə

Nəfəsimi dərimdəyə,
Dayanmışam bir mənildə –
Dünyamızın gələcəyi balalarla
görüşdəyəm.

Vətənimə vəsf eləyən şeirlərim,
Çiçək olub dəstələnir
qucağımda.

Qədim yoxdur

Bu dəmimdə,

bu çağımızda.

Mən özümü –

öz səsimi,

öz duyğumu

Eşidirəm

cavanların gur səsinə.

Mən onlara bəxş etdiyim

şeirlərin əvəzində

Çiçək yaşlı, gül ətirli

gənc balalar,

Bu gün mənə çiçək verir.

Çiçəkmi?

Yox!

Yaşamağa, yaratmağa

İlham verir,

Ürək verir!

Sevinci var ürəyimdə,

Göyün,

Yerin!

Mən bu əsrin adamıyam,

Bu gənclərə gələcək əsrin!

Dad çəkiblər,

Dad çəkirik

Vaxtın belə axışından.

Qarşıdakı əsrlər boyunarıram

Mənə çiçək bağışlayan

Balaların baxışından.

Bu əsrdə ayaq izim,

O əsrdə nəfəsim var.

Mənim odlu nəfəsimi
Gələn əsrə çatdıracaq
bu balalar!

May, 1973.

GÖYNƏRTİ

*Nurəddin Bağır oğlu, bu şeiri
atalarımızın xatirəsinə həsr edirəm.*

Mənim atam
Öz qəlbində dəfn etmişdi
öz-özünü.
İçəridən alışırdı
Öz ahiylə, öz dərdilə
Dağıdardı tüstüsünü.
Nə dərdini bildirərdi bir kimsəyə,
nə qəmini.
Saçlarında ağardardı sitəmini.
Hər acıya qatlaşırdı,
o, aşardı
Aşılmayan sirti, dağı,
Onun üçün ən dəhşətli bir əzabdı,
Əzabından danışmağı...
Bir pərdəyə köklənmişdi onun qəlbi –
Axşamı da, səhəri də,
Sevinci də, kədəri də...
Salammadı onu bir an
Nə ağrısı, nə acısı
Dayandığı məqamından...
Vaxt ötdükcə...
İstədiyi yönə salıb
Zaman onu xamır kimi kündələdi.
Yaman onu rəndələdi...
Qırıqlandı illər onun sifətində,
Zaman onun qəlbində də cığır açdı.
Ürəyi də yuxalaşdı...
Bulud kimi hey boşalıb
doldu kişi,
Dəymə-düşər oldu kişi.
Görürdük ki, gah açılır, gah tutulur.
O, hamıdan sevgi umur, qayğı umur.
...Mən də onun özü kimi

Xəsis idim öz sevgimi bildirməyə.
Ona təsəlli verməyə
Utanırdım, sıxılırdım.
Ürəyimi bildirməyi
Öz-özümə ar bilirdim.
Mənə elə gəlirdi ki,
Onu öpüb qucaqlamaq
Yüngül çıxar,
Çox şit çıxar.
O, kərixar, o, darıxar.
Nə biləydim,
Elə bunu gözləyirmiş
Bəlkə məndən

o, dolanda,
Bulud kimi tutulanda...

Adıca bir övlad kimi,

Mən atama

nə qayğımı bildirərdim,
Nə sevgimi...

Ürəyinə baş vurmadım,

Qulluğunda heç durmadım...

Bilmədim bir istəyini, diləyini,

Öz sevgimlə

İsitmədim ürəyini...

yaşayarkən

mənim ona kiçik bir təbəssümüm

Süzülərdi ürəyinə

könül açan bir nəğmə tək.

O öldümü?

Bundan sonra

Təəssüflə axıtdığım göz yaşlarım

Kimə gərək,

Nəyə gərək?

Bəli, artıq keçmiş ola!

Kim görüb ki,

Təəssüflə qəlb boşala?

Hayıf! Hayıf! Nidasına

Çatır ancaq qüdrətimiz.

Əlimizdə olan zaman

Biləmmirik heç bir şeyin qədrini biz.

Ey övladlar,

ayıq salmaq istəyirəm indi sizi.

Gizlətməyin

atanıza, ananıza sevginizi.

Olursunuz, duman olun,
 sis olmayın,
 Nədə xəsis olsanız da
 Sevgidə xəsis olmayın!
 Əbədlilik bir ağrı tək
 Sonra sizi yandıracaq,
 göynədəcək.
 Toydan sonra bu nağara
 Kimə gərək,
 Nəyə gərək?
 İtirdiyin doğmaları, əzizləri
 Qaytara ki, bilməyəcək.
 Qəlbinizdə döyünəcək
 Özünü özünüə atdığının
 tənə daşı,
 Gözünüzdə həsrət tozu...
 Ondan sonra
 Kimə verə bilərsiniz
 Bağrınızda sızıldayan
 Qayğı, sevgi borcunuzu?..

Noyabr, 1973.

EHTİYAT

*Cəsurların dəliqanlılığına
 şərəf nəğməsi oxuyuruq.
 M. Qorqi*

Ehtiyat sözündən ehtiyatlıyam,
 Ehtiyat – hər yerdə ehtiyac olmur.
 Hər sözdən özünü qoruyan ilham
 Ayaqda sürünür, başda tac olmur.

Ehtiyat güdəndə yazdım könülsüz,
 Eləsi qəlblərə çətin yol tapır.
 Ürəklə, cürətlə dediyim hər söz
 Hələ qorxaqla da asan dil tapır.

Sənətin, ilhamın, eşqin gur səsi,
 Qorxaq ürəklərdən niyə gen düşür?
 Ehtiyat güdəndə, sözün gülləsi
 Həmişə hədəfdən didərgin düşür.

Ehtiyat güdənlər, asta gedənlər,
 Heç sizi görmədim mənzil başında.
 Ey fikrin önünə daş gillədənələr,
 Əliboş qaldınız siz il başında.

Yolu gedə-gedə addım sayanlar,
 Yolunuz yarıda niyə səhv olur?
 Ancaq cəsarətlə addımlayanlar
 Ya hər şeyi alır, ya da məhv olur.
 Ehtiyat – birtəhər baş dolandırmaq,
 Cəsarət – ya həyat, ya ölüm ancaq!

Ehtiyat vergüldür, nöqtə deyil, yox!
 Ehtiyat çalardır, rəng ola bilməz!
 Deyirəm, dünyada bir qəhrəmanlıq
 Kölə ehtiyatdan doğula bilməz.

Qorxur cəsarətdən qorxu da şəksiz
 Onun övladıdır igidlik, hünər.
 Axı cəsarətsiz, axı ürəksiz
 Qapını döyməmiş hələ bir zəfər.

Cəsərət çətindir, ehtiyat asan,
Qorxudur alçaldan, axı hər kəsi.
Cürətdən qorxmayaq, qorxaq qorxudan
Qorxu – itaətin dayaq nöqtəsi!

Dolandım – yüz ölçüb bir biçəndə mən,
Yaşaya bilmədim birçə an, ancaq.
Mən ziyan çəkmədim cəsəratimdən,
Qorxudan qorxuram, qorxudan ancaq!

May, 1970.

VURUŞ

Bu dünyanı dərk edəli,
ürəklə biz

Vuruşuruq dənizlə biz,
küləklə biz,
fələklə biz!

Yol çəkirik,
Ev tikirik,
İlan mələr səhralardan
gül dəririk.

Uçururuq sal, qranit qayaları,

Uzaqları
Yaxınlığa döndəririk.

Vuruşuruq təbiətlə,
Zamanla biz.

Vuruşuruq yalanla biz,
böhtanla biz.

Vuruşuruq göylə, yerlə.

Vuruşuruq haqqımızı yeyənlərlə...

Vuruşuruq özümüzlə,
nəfsimizlə

Bu dünyaya gələli biz.

Vuruşuruq!
Bizdən öndə dayanmışdır
məramımız,
məqsədimiz!

Sentyabr, 1973.

GECƏLƏR

Necə gözəl olur, necə şən olur
Ruhumla həməvaz olan gecələr.
Duyğumun, arzumun çıraqları tək
Göyləri ulduzla dolan gecələr.

Qəlbim qanadlanır, gözüm dincələr,
Fikrim genişlənər, ruhum incələr,
Uzana biləydi, kaş, ömrüm qədər
Hər dəmi xatirdə qalan gecələr.

Bir arzu... bir sükut, bir gecə, bir mən
Dördümüz baş-baş... yox gəlib-gedən.
Özümü özümə qaytarır nədən –
Qəlbimi qəlbimdən alan gecələr?

1973.

TƏLƏBƏLƏRİMƏ

Uçun, uçun,
Xəyaldakı zirvələrdən atlanın,
Tələbələrım mənim.
Bu gün mənə güvəndiniz,
Sabah sizə güvənəm.
Bu gün önümdəsiniz,
Sabah isə ayaq açıb
gəzən şirin sözlərim...
Vətənimə səpələnmiş
Mənim dan ulduzlarım...

Mən öyrədən,
Siz öyrənən,
Zaman keçir, yer dəyişir
Bu müqəddəs dövrədə...
Bu dünyanı öyrənmişəm
Mən öyrədə-öyrədə...
Mənə heç vaxt yad olmadı
Sevinciniz,
Qəminiz.
Xəyallarla nəfəs alan
Cavanlıq aləminiz.
Hissinizə, duyğunuza
dola-dola,
Sizin ilə addımladım
qol-qola...
Suyu hər il dəyişilən
Bir dəniz var önümdə.
Suyu axır,
Durulur.
Bir tərəfdən boşalırsa,
Bir tərəfdən o, dolur.
Gənclik axır,
Bu axına qoşuldum.
Yaşım artdı...
Ancaq yenə

Sizinlə həmyaş oldum.
Elə dedim: – Bu dünyaya
Nə baxdım ki, nə görəəm.
Beş il acıb örtüyünüz qapıları
Otuz ildir
Mən açıram,

örtürəm.
 Sizin üçün bitən bir şey
 Bitə bilmir mənimçün.
 Öyrədirmə,
 Öyrənirəm,
 günbəgün.
 Mən həmişə
 Sizin ilə həmyaşam.
 Hamınıza yoldaşam!

El-obada ayaq açıb
 Mənim gəzən sözlərim,
 Vətənimə səpələnmiş
 Ay mənim ulduzlarım,
 Fikrimizdən, sözümüzdən
 Aldığınız işığı,
 El-obada körpələrin
 Ürəyinə səpin siz,
 Biçin olmaz səpinsiz.

Bugünkü dərs
 Tək bu günün dərsidir.
 Tək bu günlə
 Siz gəlməyin vəcdə,
 yox!..

Sizdən hörmət gözləyirəm,
 Səcdə yox!..
 Səcdədə bir hərəkət yox,
 Çirpinti yox,
 Alov yox!

O, həm sakit,
 Həm donuq!
 Sən önümdə donursansa,
 Mən də yoxam,
 Sən də yox!
 Başqa simdə çalmalısan
 Mənim köhnə havamı.
 Sən mənmişən?
 Yox!

Fikrimin,
 Əqidəmin
 davamı!

Sizin mənə sevginizdə tapmışam
 İtirdiyim nə varsa.
 Mənim sizə dediklərim

Ruhunuzda yaşarsa,
 Sizin ayaq basdığınız
 hər obada mən varam,
 Qəlbinizdə çağlaram,
 Dilinizdə qaynaram.
 Gələcəkdə yaşaram!

Sabir olub,
 Puşkin olub,
 Vurğun olub
 Hər dərşimin ön sözü.

Bəs nə imiş
 Məramımın, mətləbimin
 Son sözü?

Harda bir ev uçubdursa,
 Biz o evə
 Dirək olaq,
 Daş olaq.

Adıca bir insan deyil,
 Bu Vətənə,
 Əsil vətəndaş olaq!

1974.

O NƏDİR?

"Dünya ulu tanrının yuxusudur" –
– dedilər.

Onu bu xoş yuxudan ayıltmayın, –
dedilər.

Onun oyanmasını

Niyə istəmədilər?

O, nə qədər yatacaq

Dərin, şirin yuxuda?

İntəhasız olarmı,

Vaqiə də, yuxu da?

Milyon-milyon ildi ki,

Fırlanır

Yer kürəsi...

Nə benzini qurtarır,

Nə odu, nə qüvvəsi,

Hara gedir o belə?

Yerindədir yer elə...

Dönür günün başına

Qüvvət alıb o, gündən.

Nə öz oxundan çıxır,

Nə də öz çevrəsindən...

Fırlanır...

Getmir ancaq

Nə irəli,

Nə geri...

Fırlanıb sapa düzür

O, ayları, illəri.

Yerin gözü yoxdumu?

Onun da

insan kimi

Var olsaydı gözləri,

Tərpənərdi yerindən,

Çıxardı məhvərindən.

Tanrının da yuxusu

Dağlardı o zaman.

Təzə,

Başqa bir yuxu

Uydurardı yuxudan.

Yer qopmadı yerindən.

İnsan qopdu...

Qanadı

Aldı əməllərindən...

Möcüzələr yaratdı,

Kainata ip atdı,

Uçub Aya da çatdı.

İnsan çıxı da bildi

Yerin cazibəsindən...

İnsanın:

"Mən tanrıyam,

Mən qadirem" –

Səsindən

Tanrı dıxsındı, durdu.

Boylandı dövrəsinə...

Gördü:

İnsanın özü

Dönüb Yer kürəsinə.

Ancaq...

O, kürə kimi

Fırlanmır öz yerində.

O yeriir, o uçur

Ağlın üfüqlərində...

Yer kürəsi

Tanrının

Uydurduğu yuxudur,

Nağıldır,

Əfsanədir...

Bəs boylanıb yuxudan

çıxan insan?..

O nədir?

DÜŞÜNCƏ – SÖZ

Özümə də görünməyən
 Könlüm mənim,
 Duyğum mənim,
 Sövdam mənim –
 Azadlığım – öz mənəvi dünyam mənim.
 Öz içimdə, öz dünyamda
 Həkim də mən,
 Məhkum da mən.
 Neçə yerə qol atıram
 Bir özəkdə, bir tumda mən...
 O coşğundur,
 O daşqındır.
 Min rənglidir,
 Sürəklidir.
 Söz – fikrimin, düşüncəmin
 Qəlibidir,
 Öz şəklidir.
 Düşüncələr – havadakı quşa bənzər.
 Sözlər – quşa atduğumuz daşa bənzər.
 Dəyə bilsə səninkidir,
 Dəymədisə –
 Daşdan küsmə,
 Özündən küs.
 O incidən əlini üz.
 Ürəkdədir o qönçələr...
 Hansı gözə görünübdür
 düşüncələr?

1975.

MƏNİM XALAM

Mina xalama

Anam öldüsə də, öz taleyimdən
 Küsmədim,
 yerində xalam var mənim.
 Ona güvənirəm,
 Sanıram ki, mən
 Arxamda alınmaz qalam var mənim.

Elə ki darıxdım,
 minib maşına
 Gedirəm Ağdaşa, düz xalamgilə.
 Yaxşı deyirlər ki, hamı bir yana,
 Ananın ətəri xaladan gələ.

Bu necə ətirdi, bu necə ətir,
 Ruhum sakit olur, ürəyim aram.
 O ətri duydumsa əriyir illər,
 İlkimə qayıdıb uşaq oluram.

Bu necə ətirdi, oyanır mənim
 Könlümdə ən şirin, ən dadlı çağlar?
 Niyə göz önümdə dayanır mənim
 Qalanan təndirlər, yanan ocaqlar?

Bu necə ətirdi,
 İlkın duyğular,
 Köhnə binəsinə qayıdır yenə?
 Bu necə ətirdi, onda nə sirr var,
 Məni məndən alıb qaytarır mənə.

Bu necə ətirdi, bu necə ətir, –
 Məni göyüm-göyüm niyə göynədir?
 Bu nə göynərtidir? Dəyə bilmirəm,
 Niyə göynəyirəm, niyə, bilmirəm?

Niyə bu göynərti, niyə bu ağrı,
 Alır öz əlimdən ixtiyarımı?
 Bu sizə, hamıya əziz olduğum
 Qayğısız günlərin intizarımı?

Tutmaq istəyirəm baxışlarını
 Min mətləb gizlənir hər qayğısında.
 Ötən günlərimin naxışlarını
 Görürəm xalamın kəlağayısında.

– Ay oğul, saçını nə tez ağartdın?
Deyə, əllərini çəkir başıma.
Deyirəm: – Tez niyə, əlliye çatdım.
Yox! İnana bilmir xalam yaşım.

Anamın diliylə o, məni oxşar,
Nəsihət eləyər hər görüşündə.
Mənim özüm boyda uşaqlarım var,
Xalam “uşaq” – deyir mənə bu gün də.

Yox! Heç nə yayınmaz onun gözündən,
Dərdimi üzümdən oxuyur mənim.
Xalama güvənib sanıram ki, mən,
Arxamda alınmaz qalam var mənim.

O necə qaladır? Uludan ulu.
Hansı bir qüvvəti özündə gizlər?
Qayğıyla, sevgiylə doludur, dolu
O titrək dodaqlar, o yaşlı gözlər.

O necə qaladır? Zəif bir vücut!
Üfürsən yıxılar,
Gücsüz bir qarı.
Qoluma güc gəlir, könlümə ümid
Çiyinimə qonanda zəif qolları.

O elə qala ki, baş əyməz yada,
Könül çiçək açır hərarətindən.
Dünya şər qüvvəyə dönüb axsa da,
Onun qucağında amandayam mən.

Köksünə baş qoydum, dedi: – Qadası!
Sandım ki, çiyinimdən yük endirmişəm.
Xalamın sinəsi – sevgi qalası,
Mən bu istiliyi harda görmüşəm?

Xalam uşaqları, sizə sözüm var,
İndidən yanmayan sonra bərk yanar.
Düzünü deyim ki, anam sağ ikən,
Qədrini o qədər bilməmişəm mən.

Ayılmaq istəyəm indidən sizi
Yaman nigaranam xalamdan yana.
İndidən yandırın ürəyinizi
Qoymayın od tutub sonradan yana.

Siz də olarsınız ikiqat yetim,
Yaxşı başa düşün, yaxşı siz məni.
Anasız qaldığım bəsimdir mənim,
Amandır, qoymayın xalasız məni.

1976.

İYİRMİ BEŞ İL

Ömür yoldaşıma.

Elə bil dünəndir, Sabir bağında
Çıxdın qabağıma ağ çiçək kimi.
Elə bil dünəndir, ağ paltarında
Qondun evimizə kəpənək kimi.

Nə tez başa gəldi iyirmi beş il?
Balalar yetişir, qocalırıq biz.
Nələri itirdik – qayıdan deyil,
Görəsən, nə imiş bəs qazancımız?

Sönməmiş könlümün odu, həvəsi,
Balalar səslənir: “Bəsindir, dayan!”
Oğlumuz toy umur, bizim toy səsi
Hələ getməmişkən qulağımızdan.

Bu necə dünyadır? Yolu bir qarış,
Ayra bilmirsən çoxunu azdan...
Həzzindən, zövqündən hələ doymamış
Çəkirlər süfrəni qabağıımızdan.

Bu necə dünyadır anlamıram mən,
Nə gəliş bəllidir, nə gediş bizə.
Xəbərimiz olmur gəlişimizdən,
İnana bilmirik getməyimizə.

Vurduq bir zindana iyirmi beş il,
Ötdü günlərimiz ağıl-qaralı.
Sənin duyğuların – bir nəğməli göl,
Mənim duyğularım min macəralı...

Sən nə dalğalandın, nə çalxalandın,
Haldan-hala düşdüm mən hər dəm, gülüm.

Sən məni bir dəfə sevib dayandın,
Mən səni hər rəngdə sevirəm, gülüm.

Daş atdım,
 əlimdən çıxdı bir xata.
Bulana-bulana yenə duruldun.
Könlümdən keçəni duymadınsa da,
Ömrümə, günümə havadar oldun.

Düşdü yuvamıza, düşdü qan-qada,
Başımız üstündə ildırım çaxdı.
Səsımız, nəğməmiz bir olmasa da,
Suyumuz, selimiz bir arxıdan axdı.

Ata ocağının qələmdən çıxan
Çörəyi mənəmsə, ürəyi sənənsən.
Başında çal-çarpaz ildırım çaxan
İsti yuvamızın dirəyi sənənsən.

Mənim xəyallarım uçdu havada
Sən məni göylərdən endirən oldun.
Bizim qurduğumuz isti yuvada
Fəhlə mən oldumsa, usta sən oldun.

Elə ki bəxtimin gözü yumuldu,
Yoluma nur saçan çilçirək oldun.
Mənim nəşələrım özümün oldu,
Ancaq dərdlərimə sən ortağ oldun.

Başıma dolanan dərd-sərimin
Odu nu qəlbindən keçirən oldun.
Səndən gileylənən şeirlərimin,
Sahibi mən oldum, qulu sən oldun.

Yanıb yaxılanda şeirim üçün mən,
Sən elə bildin ki, gizli qənim var.
Ayrıla bilmədin öz aləmindən
Bilmədin, mənim də öz aləmin var.

Gülüm, aynasıdır üzüm, üzünün,
Məni əldən saldı axtarışlarım.
Üzündə əks etdi mənim günbəgün,
Üzümdə açılan sərt qırıqlarım.

Fikrim dəre keçdi, təpələr aşdı,
Ardınca bir addım gəlmədin ancaq.
Sən məni dindirdin,
 Dilim danışdı,
Şeirimi dindirə bilmədin ancaq.

Ötdüyün mahnını bir yol çəşmədin,
Mən çəşdim...
 Dərədən boylandım dağa.
Öz könül mahnını sən çalışmadın,
Mənim iniltimə uyşdurmağa...

Elə bil dünəndir, Sabir bağında
Çıxdın qabağıma ağ çiçək kimi.
Elə bil dünəndir, ağ paltarında
Qondun evimizə kəpənək kimi.

Aradan nə keçdi? İyirmi beş ildə
Qara saçımızda ağardı illər!
Təkcə istəyimiz qaldı könlüdə,
Qalan nə vardısı, apardı illər.

İndi xəyal yorğun, könül şikəstə...
Gəncliyi dadmamış qocalırıq biz.
Övlad qayğısında, bir murad üstə
Birləşir uyuşmaz nəğmələrimiz.

Eyni yük altında neçə yoxuşu,
Arzumuz, qəsdimiz birgə aşılırdı.
Özgə budaqların iki yad quşu
İndi bir budaqda doğmalaşırdı.

Budağın eşqinə darda, çətində
Nəfəsin könlümə qol-qanad vermiş.
Zaman ötüşdükcə
 məhəbbətin də
İlk rəngi, ilk dadı dəyişilirmiş.

Demə qocalmısan, gülüm, doğrusu,
Mənimçün bir az da sonalaşmısan.
Balamın anası, nə sirdir bu?
İndi mənimçün də analaşmısan.

MƏN KİÇİK BİR ÜRƏYƏM

Yenə Şəkiyə gəldim bir az dincəlim deyə,
Özümə gəl'im deyə.

Ancaq... bir gün, bir saat dincələ bilmədim mən
Ürəyimin səmindən...

O səs... O səs izlədi hara getdimsə mənə,
Gülərlü görmədi burda bir kimsə mənə.

O səs qulaqlarımda bir top kimi gurladı,
Fərəhimi həbs edib, nəşəmi oğurladı.

Pozdu rahatlığımı,
dincliyimi,
yuxumu...

Dedim: Dincəlmək bumu?

Dedim: – Ürək, ay ürək,

Bircə ay məndən əl çək.

Axı mən də insanam,

Mənə nəşib deyilmə bəs həyatın nəşəsi?

Qəlbin dərinliyində duydu mənə o səsi:

– Dünyada yaşamayan dünyadan dinclik umar,

Yanmağında tapmalı dincliyini sənətkar.

Dedim: – Bəs bu nədəndir

Çoxaldıqca yaşı mənə

Azalmadı arzular,

Aşib-daşdı arzular,

Başdan aşdı arzular.

Bahar oldu, qış oldu –

itirdiyim ömür, gün,

Qazandığım yaş oldu.

İndi nə istəyirsən?

Dedi: – Demə heç zaman “istəyin nədir?” mənə,

Dünən zirvə bildiyim, bu gün pillədir mənə.

İstəyim birmi, onmu?

Köhnəsinə çatmamış təzə arzular gəlir,

Köhnə arzularımın saçlarına dən düşür,

Dünənimin istəyi bu gün gözümə düşür.

Bir çuxurda lillənən,

Bircə fırtma daşından

Üzü səpən, güllənən

Göl olmaq istəmirəm.

Əvvəlini dağların zirvəsindən götürən,

Dağlarda qah-qah çəkib, dərələrdə hönkürən,

Saçı dağda, təpədə köpük-köpük ağarıb

düzənlərdə qaralan,

Əvvəli müdrik qoca, sonrası cavan olan

Sel olmaq istəyirəm.

Qışdan bahara gələn yol olmaq istəyirəm...

Əməllərimin adı mənim adım olaydı.

Əbədi yol gedəydim

Gecə-gündüz,

Günəş, Ay

Sağım-solum olaydı.

Ulduz kəhkəşanları mənim yolum olaydı.

Mən il, ay bilməyəydim,

Vaxtın çərçivəsindən çıxaydı ömrüm-günüm.

Əbədiyyət ən kiçik ölçüm olaydı mənim...

Mən sahili olmayan dənizlər istəyirəm.

Axşamları olmayan gündüzlər istəyirəm.

Xəyallar aləminə mənə daim səsləyən

Cilvələr istəyirəm.

Zirvənin özündə də zirvələr istəyirəm.

Mən kiçik bir ürəyəm,

Bu dünyanın, həyatın

bəzəyiyəm,

süsüyəm,

Mən kiçik bir ürəyəm,

sonsuzluq ölçüsüyəm.

1965–1974.

ÖRTMƏ PƏNCƏRƏNİ...

Örtmə pəncərəni!..

Necə? Sətəlcəm?

Qorxmuram, qoy külək içəri dolsun.
Açıq qəlbim kimi qapım, pəncərəm
Dünyanın üzünə qoy açıq olsun.

Örtmə pəncərəni... Gəlir ilk bahar,
Gör, çölün havası necə təmizdir.
Açıq pəncərələr, açıq qapılar
Dünyaya açılan gözlərimizdir.

Təzə bir havaya həsrət qalıb söz,
Söz də təzələnmək istəyir, dayan!
Dolsun otağıma, gəlsin iznsiz
Yellər pəncərəmi taqıldatmadan.

Tufan istəyirəm, yandıra bilsin
Könlümün qaralan ocaqlarını.
Gəlsin, qarışdırsın, alt-üst eyləsin
Yazdığım, pozduğum varaqqlarımı.

Masa arxasında gecəbəgündüz
Bir ömür əritdim təzə söz üçün.
Gəlsin təzə fikir, gəlsin təzə söz
Dünən yazdıqlarım köhnəlir bu gün.

İstəyəm sabahı bu gündən bilim,
Könlümə nur qonsun, işıq çillənsin.
Örtmə pəncərəni, örtmə, sevgilim,
Hava təzələnsin, söz təzələnsin.

İyul, 1978, Şəki.

QIZIM GÜLZARA

Gəlirsən, gedirsən...

Gözüm üzündə,
Bilmirsən nə sorur, nə deyir atan.
Üzündən, gözündən,

hər bir sözündən
Qəlbini oxumaq istəyir atan.
Gəlirsən, gedirsən... heç nə sormuram
Baxışlar danışır, baxışlar ancaq.
Bilmək istəyirəm, a mənim balam,
Səni isidirmi qonduğun budaq?

Qınama, bələdəm mən bu həyata,
Kim çərxi geriye döndərə bilmiş?
Övlada qızıldan taxt verər ata,
Qızıldan bəxtini kim verə bilmiş?

Gəlirsən, gedirsən. Dəyişmiş bizim
Sözümüz, sorğumuz...

Bu sən,
bu da mən.
Elə gəlirsən ki, elə bil qızım,
Bu evdə doğulub böyüməmişəm.
Bir az yad olmusan,
Bir az utancaq,
Əvvəlki ərkini istəyəm yenə.
Gələndə qonaqsan, gedəndə qonaq,
Nə tez özgüləşdi bu ocaq sənə?

Sənin xislətin də necə dəyişdi,
Demə gileyliyəm, yox, yox, şadam mən.
Sev ki, seviləsən...

Bizimki keçdi,
İndi sənin üçün narahatam mən.

Qoru hər ləkədən məhəbbətin,
Hər yerdə,
həmişə,
hər zaman, qızım.

Arxan – atan evi...
Səadətini
Yalnız ər evində tapasan, qızım.

May, 1978.

FİKİR AXтарыŞI

- İsa!
- Musa!
- Tapdın?
- Yox!

İsaq - Musaq quşları

Nəyi isə axtarır
Sübha qədər
Gecələr.

Gecələrin özündən sirr gizlədər gecələr.
Ömrü boyu axtarır İsaq - Musaq quşları.
Bahar gecələrini

Suallara döndərir
Gizli axtarışları.

Axtarır,
Tapa bilmir,

hey axtarır,
hey gəzir.

Əbədi axtarışdan

Nə yorulur,
Nə bezir.

Toyuq da dən içində

Eşələnir,
axtarır.

Dən topası üstünə qalxır,
enir,
axtarır.

Tapır, yeyir,

o yenə
yeyə-yeyə axtarır.

Axtardığı, gəzdirdi gözlərinin önündə,
Bəs, o nəyi axtarır, bəs, o niyə axtarır?
Tapır,

yenə axtarır.

Mədəsinə deyil, yox,

Fitrətinə axtarır.

Dolaylarda əridib

dəmir çarıqlarını,
Aşib sirr dağlarını,

Nəyi isə axtarır ulu babalarımız,
Ürəyi acılarla dolu babalarımız.

Mən də axtarışdayam,
Obaları, elləri dolanıb qarış-qarış.
Bəlkə mayamızdadır bu əbədi axtarış!
Adamların gözündə həsrət işim-işimdir.
Mənim sonsuz həsrətim - mənim axtarışımdır.
Axtarıram,
Özümdən o yanı görüm deyə.
Zərrədə qərar tutan dünyanı görüm deyə.
Gecənin zülmətində sübhə iz axtarmışam.
Min bir sözün içində

hələ heç deyilməmiş
bircə söz axtarmışam.

Sabahımın eşqinə bu günümü danmışam.
Kiminə gözlərindən qəlbinə boylanmışam,
O qəlbə məşəl tutan duyğunu görmək üçün.
Başqasının xeyirxah, gözəl əməllərindən
ibrət götürmək üçün

Özümdə olmayanı özgədə axtarmışam.
Fikirlərin tərkinə, arzuların ilkinə,
Əməllərin rükünə, özəyinə varmışam.
Bəzəklərdən vaz keçib axtarmışam özəyi.
Mən axtara-axtara itirmişəm çox şeyi.

Dünya - axtarış evi...

Kimi sərvət axtarır,
Kimi fikir axtarır.
Kimi də ürəklərin axtarış həvəsində
Sirr görür, sirr axtarır.
Sərvət, fikir!

Fərqə bax!

Sərvət - fikir deyilsə,
fikir - sərvətdir ancaq.

Bir fikir, bir söz yatır
yerin hər qarışında.
Bizə uğurlar olsun fikir axtarışında!

Fevral, 1978.

Ram eyləyə bu qızımışı?

Kraliça yana-yana

baxır ona –

Ceyran kimi duruşuna,

Hırsı yeri eşməsinə,

Heyran qalır

Kışnəyəndə gur səsinə.

At duyur ki,

Gözəlliği heyran qoyub

Maddım-maddım baxanları,

Neçə-neçə yarışlardan

Qələbəylə çıxanları.

Belə heyran baxışlardan

O iyrənir,

İstəyir ki,

belindəki

Onun ceyran hüsnünə yox,

Qaçışına,

Yürüşünə heyran qala.

İstəyir ki,

ayağının altındakı

Böyüdüüyü torpaq olsun –

İstəyir ki,

belindəki

Yarışlarda nəmər alan jokey deyil,

Vuruşlarda zəfər çalan

igid olsun!

İstəyir ki,

yüyənini gəmirəndə

Cilovunu çəkib yağın

igid olsun.

İstəyir ki,

sahibi də

Atılmaya beldən-belə.

Kışnəyəndə

sahibi də

Kışnərtiyə cavab verə

Koroğlunun nərəsilə.

O, belində kraliça qəbzəsi yox,

Vuruş istər, hünər istər.

O, belində

aynalılı Həcər istər.

Günlər keçdi, aylar ötdü,

Qarabağın köhləninə

Qışda kişmiş,

Yazda yaşıl ot verdilər.

Səhər-səhər

Çəmənlərdə gəzdirdilər,

O yemədi, o içmədi.

Qızıl yüyan laqqıldadı çənəsində,

Dolandıqca yad torpağın sinəsində

Arıqladı o günbəgün.

Xiffətini çəkirdi at

Şahbulağın,

Cıdır düzün.

Ürəyində

Sarı dağdan enən daşın

səsi dindi,

Gözlərində Daşaltının ağ suları gilələndi.

O dözmədi,

yox, dözmədi,

Bu xiffətdə çox hikmət var.

Yad iqlimə dözə bilməz

Öz-özünü tanıyanlar!

Avqust, 1976, Şəki.

MƏLƏZ AT

Ə.Nəzərliyə

Kürən atlar,
qızıl atlar,
ağ atlar,
Hər birinin öz sifəti, adı var.
Ərəb cinsi,
Bu – Qarabağ,
Bu – Qazax.
Görkəmindən bir-birinə
Həm yaxındır, həm uzaq.
–Bəs bu nədir?
–Bu mələz!
Cinsi bəlli olanlara bənzəməz,
Nə ondandır, nə bundan,
Gözəldir boy-buxundan.
Ürəyinə yatmasa da,
gözə xoş.

Nəfəsi tənq,
Yerişi ləng, içi boş.
Qaçma bilmir, uça bilmir,
Yerisinə haram qatmaz,
İstəyirsən belində
Qazan kimi qaynayasan, daşasan!
Gərək onu arabaya qoşasan.
Öz sifəti olan atı
Ötə bilməz maşın da.
Öz sifəti olmalıdır
Qara, çöpür daşın da.
Daşı daşa yaxşı vur!
Odu varsa
Biləcəksən,
bu daş hansı qayadan,
Hansı dağdan qopubdur.

1973.

EL – GÜN

“Göydəki günəşdən, yerdəki elimdən doymadım”.
Orxon – Yenisey yazılarından

Ulu babaların məzar daşları –
Yaşamaq eşqinin çırpınışları!..

Nə qədər ağırdır həyat qayğısı,
Dünyaya hər gəliş, getmək üçündür.
Giriş qapısıyla çıxış qapısı
Bir addım yol imiş, bir anlıq ömür.

Xəyali cənnətə babam uymadı,
Zövq aldı həyatın gözəlliyindən.
Ruha bax!

Zövqə bax!
Babam doymadı
Yerdəki elindən, göydəki gündən.

Bu sözdə səslənir dərdi, qayğısı
Dünyadan doymayan bəşəriyyətin.
Öləndən sonra da könül ağrısı
Dililə damışdı eşqin, heyrətin.

Elindən doymayan elindən ötrü
Keçər varlığından, keçər varından.
Bir ömrün içində yaşar yüz ömrü,
Günəşə boylanar arzularından.

1977.

KÜLƏK – OT

“Hökmdar küləyə, xalq ota bənzər.
Külək hardan əssə, ot başını o tərəfə əyər”.
Konfusi

“Həkim – dəli bir küləyə,
Xalqsa – onun qabağında
Tir-tir əsən ota bənzər.
Hansı yandan külək əssə,
O tərəfə ot baş əyər”.
Konfusunin bu əhkamı
Əsrlərlə oldu bütün hakimlərin
ilk hakimi.
Dolandırdı öz başına
məmləkəti məhvər kimi.
Kəlama bax!
Yüz-yüz illər
Bir ölkənin bayrağında
dalğalandı,
Külək əsdi səmum kimi,
Ağızlara daş tıxandı,
Beyinlərdə fikir dondu.
Ürək yandı.

Kəlam dönüb
Hakimlərin əllərində
məşəl oldu.
Ağızlarda məşəl oldu.
Gözəl, çirkin damğasıyla
damğalandı,
Çirkin dönüb gözəl oldu.
Yerin bağıı cadar-cadar,
Axmazlarda donub qaldı,
süzülmədi həqiqətin bir damcısı.
Yalan – dövlət maşınının sükançısı!
Kəlama bax!
Əhkama bax!
Haqsızlığı
Yüz-yüz illər sığışmadı
Yerə, göyə.
Nə deyəsən
Bu sözdəki dırnaq içi
“böyükliyə”,
“müdrikliyə”?
Külək əsdi

Gah imandan, gah gümandan,
Gah o yandan, gah bu yandan
Otlar əydi başlarını
Öz içindən yana-yana.

Gah o yana, gah bu yana
Külək əsdi...
Ot əyildi...
Külək əsdi,
elə bildi,
Qüdrətinə bir səcdədir bu əyilmə.
Zalım külək,
Zülmə olan əyilməni səcdə bilmə!
Qorxudandır
Bu titrəmə,
bu əyilmə!
Özgəsini qorxu ilə qorxudanın
özü qorxur.

İnanmırsan?
Aç qəlbini sən ondan sor!
Bu qorxunun qabağında
Sən özün də
Qorxuzduğun ot kimisən.
Sən qorxuyla qorunmazdın
Bu qorxunun dəhşətini
Bilməsəydin ot kimi sən.
Ancaq bunu bilməlisən.
Məhəbbətə hörmət olar,
Qorxuyasa nifrət olar.
Nifrət sızır damcı-damcı
Nəhayətdə dağ dağlar,
Daş – oyular.

Zalım külək,
Unutma ki, gec-tezi suya dönür
Nərildəyən,
Guruldayan
Şimşək olub çaxan bulud.
Əgər sağdan əsirsənsə,
Sağa deyil,
Sol tərəfə əyilir ot,
Bu tərəfə əyilmənin sirri nədir?
Bu, hörmətə əyilmə yox,
Bu, yalana dal çevirmə,
Həqiqətə əyilmədir!

SATQINLIQ

Səhl-Sumbat¹,
 Sata bildin
 nəyi nəyə, kimi kimə?
 Tək olsaydın,
 heç adını tutmaz idim,
 Mikrob kimi
 ələnmişən tariximə.
 Babəklərin sinəsilə yol açdığı
 Zirvələrə çatmaq üçün,
 Dərə keçdik,
 Təpə aşdıq.
 Bu yollarda
 Neçə-neçə Həməzlərlə,
 Sumbatlarla qarşılaşdıq.
 Satqınların hiyləsindən
 Neçə kərə
 Tarix endi zirvələrdən dərələrə.
 Bu hiylələr, xəyanətlər
 Tariximin neçə-neçə varığını
 ləkələdi,
 qaraladı.
 Bir ölkəni yaraladı,
 Neçə yerə paraladı.

Mənə açıq düşmən deyən bir düşmənin
 İçi də bir, çölü də bir.
 İçindəki nifrətini
 Üzündə də o, gizlətmir.
 Niyə qorxum bu düşməndən?
 Bu meydanda ya o, ya mən!
 O düşməndən qorxuram ki,
 İçindəki zülmətini,
 Qəzəbini, nifrətini
 Üzündəki gülüş ilə
 örtə bilə!

Səhl-Sumbat!
 Yollarıma diyirlədin
 Xəyanətin ilk daşını.
 Üzündəki gülüş ilə
 Sən axıtdın
 Bir ölkənin göz yaşını.

Bu gülüşlə
 Xəyanətin zəhərinə
 bal qatmısan,
 Bu gülüşlə
 anamızı ağlatmısan.

Sən həmişə yanıımızca hərlənirsən,
 Sağımızda Səhl-Sumbat,
 Solumuzda Səhl-Sumbat.
 Can atırıq zirvələrə –
 Yolumuzda Səhl-Sumbat.
 O Sumbatdan törəyənin
 Soyu-Sumbat.
 Huyu-Sumbat.
 Dili-mənim,
 Əli-qənim.
 Qazır mənə quyu Sumbat!
 Gah quzeydən, gah güneydən
 Baş qaldıran yel kimisən.
 Namərdliyin yol yoldaşı,
 Kişiliyin qənimisən.
 Yüz qızıla, bir "sağ ol"a
 Sata bildin kişiləri,
 Özün söylə,
 Aldıqların satdığına
 dəyərdimi?

Aldığınla
 arzuların göyərdimi?
 Qızıl getdi, "sağ ol" itdi,
 Özün öldün.

Xəyanətin
 Tariximin kürəyində
 Damğa kimi durur ancaq.
 Gücünə bax,

Əsrimizə çatdı səsi.
 Satılanın böyüklüyü,
 Satqınlığın dərəcəsi!
 Düşdü gələn əsrlərə
 Xəyanətin boz kölgəsi.
 Neçə-neçə Səhl-Sumbat
 baş qaldırdı o kölgədən,
 Səsi gəldi o ölkədən, bu ölkədən.
 Səhl-Sumbat,
 Dünən maskan gülüş idi,

¹ Xalq qəhrəmanı Babəki düşmən əlinə verən.

Bu gün nədir?
Gəliri də, çıxarı da,
Mayası da,
Maskası da

bilməkdir,
bilməkdir!

Səni çox da qınamıram

Satqınlığı vaxtın özü

hünər saydı.

Məgər satan olardım

Əgər alan olmasaydı?!

Avqust, 1979.

BƏLİ, ƏSƏBİYƏM

Mənə "əsəbisən" deyən – düz deyir.
Mənim nöqsanımı demək istəyir.
Söz atdın...

Könlümdə qopdu zəlzələ,
Bilmədim, nə zaman çıxdım özümdən.
Toxundun könlümə
üstəlik hələ

Deyirsən, lal olum, qışqırmayım mən?
Dəmir dəmirdi ki, toxunsan əgər
O da cingildəyər, o da səslənər.

Mən ki istəmərəm bir ürək sına,
Əsəbiyəm,

çünki həyəcanım var.
Hardasa bir haqqın tapdanmasına
Mən dözə bilmərəm, isti qanım var.

Mənə biganədir soyuqqanlılıq,
Hər şeyə öz ölçüm, öz tərəzim var.
Sənin qərəzinin mənə dəxli yox,
Mənim öz görüşüm, öz qərəzim var.

De, necə od tutub alışmayım mən –
Fikirsiz, məsləksiz ölü canlara?
Bəli, əsəbiyəm,

heç çəkinmədən
Mənim əqidəmə toxunanlara.

Dünyaya gəlmişəm, qanam.
Anladım,

ürəyim od tutub yanar.
Bəli, əsəbiyəm, çünki insanam,
Mənim nifrətim var, məhəbbətim var.

Quzuya da bəli,
Qurda da bəli?
Deyirsən, olmasın baxışım mənim?
Nöqsanım budursa əgər...

deməli,
Ancaq naxışındır yanlışım mənə.

İyul, 1979.

DÖZÜM

Ağıl – quzu kimi yatan bir dəniz.
Könül – bir fırtına,
Könül – bir tufan.
Necə zəhləm gedir, necə biləsiniz,
Dənizin sakitcə uyumasından...

Könül dilləndimi – qurtarır dözümlər.
Xəbərim olmayır özümdən mənim.
Dözümlər – köləlikdir, nökrəçilikdir,
Necə zəhləm gedir dözümdən mənim.

Ürəyin istəyi rəng-rəng, qatbaqat,
Yaşayır qaydasız, istədiyi tək.
Ağıl dözümlüdür, ürək dözümsüz,
Yaşasın dözümsüz yaşayan ürək!

Dözümlər – başdan-baş əzab, şikayət,
Özün də, budurmu yaşamaq məgər?
Dözməmək – azadlıq,
Dözmək – əsarət,
Bir günlük azadlıq bir ömrə dəyər!

Mart, 1979.

NARAHAT OLANDA...

Zamanın dolanbac pillələrindən
Keçmək istəyirəm, keçə bilmirəm.
Narahat çırpınan dünyamızda mən,
Necə rahat olum, necə, bilmirəm?

Dinclik, rahatlıqdır mənim düşmənim.
Buludlar üstünə, ey könlüm, sığ!l
Alır dincliyimi əlimdən mənim
Könül sakitliyi, can rahatlığı!

Rahatsa nə yanır, nə qanır ürək,
Necə başa vurum bilmirəm, günü...
Elə bil sinəmdə dayanır ürək,
Axı eşitmirəm döyüntüsünü.

Narahat olanda çıxıb özündən
Qəlbim qulağımda top kimi gurlar.
Onda bilirəm ki, yaşayıram mən,
Onda bilirəm ki, ürəyim də var.

Tufansız ürəklər durğun göl kimi,
Suyu təzələnməz, dibi lillənər.
Narahat ürəklər daşqın sel kimi,
Hər daşın üstündə bir cür dillənər.

İçində oyuq qəlbim döyünsün,
Yarışa çağırırsın daşqın selləri.
Təzə bir mahnıyla sel kimi hər gün
Oyatmaq istəyirəm yatmış çölləri.

Dibi görünməyən ümman göstərin
Baş vurum, kəşf edim dərinliyini.
Mənə əzab verin, iztirab verin,
Dadım səadətin şirinliyini!

İyul, 1979, Şəki.

YAMAN SIXIR GECƏ MƏNİ...

İllər qədər uzun çəkdi
Bu intizar gecəm mənim.
Ümidimin gözlərini
Şübhələrlə sürmələdi bu qəm mənim.
Bu gecənin bir ömrünə
həsrətimdən
Neçə-neçə ömür qatdım.
Bir diləkdən min diləyə körpü atdım.
Ah, bu gecə sübhə qədər
Nələr, nələr –
Ola bilər?

Bir diləyim günəş kimi
Pəncərəmdə gülə bilər.
İtkin düşən tək qardaşım gələ bilər.
Qəfil bomba bir şəhəri
Yer üzündən silə bilər.
O bombanın bir neçəsi atılırsa,
Yer kürəsi başdan-başa ölə bilər.
Hər şey, hər şey ola bilər,
Mıxı mismar eləyən var.

Geyinmişəm mən gecəni,
Yaman sixır gecə məni.
Darıxıram...
Hara qovum
bu həsrəti, kədəri mən?
İntizarın bir günündə qocalmışam
İki göz də borc almışam
Gözləyirəm şəhəri mən.

Mənim üçün
Şəhər yolda qala bilər.
Bu andaca gələ bilər,
Doğulmamış ölə bilər.
Hər şey, hər şey ola bilər.
Mıxı mismar eləyən var.

Hardan gəlib hara getdim,
Heç bilmədim bu nə yoldu.
Bir gecənin intizarı
Bir ömürdən uzun oldu.

Bu intizar, bu həsrətmiş
Bəlkə, mənim –
Öz taleyim,
Öz qədim.
“Açıl” – dedim, açılmadı al şəhərim.
Ümid güldü pəncərədə
Gün yerinə,
Dan yerinə.
Ürəyimdən işıq düşdü
Ümidimin gözlərinə.
Dedim: – Vaxtın axarında
Gecə, gündüz silsilədi.
Bu gecələr
Lap nə qədər
Uzun olsa,
Şəhərlərə hamilədi.
Mıxı mismar eləyən var...

Oktyabr, 1979.

EKTRAN QARALANDA...

– Qurtardı bugünkü verilişlərimiz
Dinləyin sabahın proqramını.

...Hələ ki, bu günüm bitməyib...

Nə tez
Sabaha keçirsən?

İnsafın hanı?

Sabaha caladın nə tez bu günü?
Ölməmiş sən ona kəfən biçirsən.
Tamam yaşamamış günün ömrünü
İndidən sabaha niyə keçirsən?

Yatmaq istəmirəm... Keçmə sabaha!
Gecənin ömrünü uzadaq bu cür.
Gənclik müftə imiş, qocalıq baha,
Fələkdən gün çalaq, ömürdən ömür.

Yatmaq istəmirəm... bitməyən günün
Başına dolanım, qoy dönüm hələ.
Səninçün bitibse, amma mənimçün
Bitməyib, yaşayır bu günüm hələ.

Ekran qaralanda qurtarır günüm,
Uşaqlar yatmağa gedir bərbəbir.
Ekrandan çəkilmə, başına dönüm,
Təklidən canıma üşütmə gəlir.

Zamanı borc alağ biz gecələrdən
Duyub yaşamamaq zülüm deyilmi?
Yatmaq?
Nə görmüsən bu yatmaqda sən?
Yatmaq da bir cürə ölüm deyilmi?

Söykənsin söz sözə, baxsın göz gözə
Gecəni uzadaq, vaxt unudulsun.
Qarışsın dağ düzə, gecə gündüzə,
Müddətli ömrümüz müddətsiz olsun.

Yatmaq istəmirəm... hər anım əziz...
Gecədən kamıca doymadım hələ.
Hər gecə yatanda dəfn edirik biz
Ömrün bir gününü öz əlimizlə.

Ekran qaraldımı – könül diksindi,
Gecəni bəs necə başa vurum mən?
Səsinə səs gəzən qəlbimə indi
Təkliyi nə ilə unutdurum mən?

Ekran qaralanda, ey yalqız ürək,
Özümə yeganə dost saydım səni.
Ekran qaralanda –

Sən ey mənim tək
Yatmaq istəməyən, tapaydım səni.

Yanvar, 1979.

QEYRƏTMİ, AĞILMI?

Hanı dəlilərin, a nənəm Nigar,
 Namərdlər doğuldu bu zamanədə.
 Dədəsi kor olan qoç koroğlular
 Özləri kor oldu bu zamanədə.
 Alı dədəmizin gözü kor oldu,
 Çağdaş gədələrin özü kor oldu.

Törədi Koroğlu dəlilərindən
 Savadlı, bilikli "ağıllılar" hey.
 Bu ağıl hünərə deyil, bəs nədən
 Kələ ehtiyata səcdə qılar hey?

Vaxtın havasına baş əyən ağıl
 Hava bürosudur, o, ağıl deyil.
 Sabahı bu gündən bəlləyən ağıl
 Bilikdir, arzuya, eşqə yol deyil.

Onlara özgəsi hamıdan yaxın,
 Onların özləri özünə özgə.
 Bəli, hər şeyi var "ağıllıların",
 Mərdlikdən savayı, qeyrətdən özgə.

Elə hey deyirsən: – "Fərasətimiz
 Çatışmır, ağıllı olmalıyıq biz".
 Sən ağıl deyəndə nəyi deyirsən?
 Məni əyən ağıl istəmirəm mən.

Həmişə danışdıq yerli-yataqlı,
 Niyə azalmadı bir dərya dərdim?
 Bizi ehtiyata çağırən ağıl
 Bir çimdik qeyrətə dəyişdirədim.

Qeyrət azadlıqdır, bu amal üçün
 Qeyrət addımlayır Yer kürəsini.
 Qeyrətdir dəyişib yaradan bu gün,
 Dünyanın siyasi xəritəsini.

Qoy ağıl qeyrətin getsin dalınca,
 Qoy yedək olmasın ağıla qeyrət.
 Aqlımız qeyrətdən geri qalınca
 Dönür əfsanəyə, nağıla qeyrət.

El deyib: "Ağıllı fikirləşincə,
 Dəli vurub keçdi çayı bir anda".
 De görək, neylədi ağıllı Həmzə
 Dəlilər "huy" – deyib cəbhə yaranda?

Dəlilik istərəm, ağıllı başdan
 Qar yağar, soyuqdur onun tədbiri.
 Dəlibaş atəşdir, o keçər daşdan,
 Şumlar daş dözümlü, əridər səbri.

"Ağıl", "ağıl" – deyən boş nağılların
 Dalında həmişə qorxu gizlənər.
 Dünyada açılan bütün yolların
 Əvvəli qeyrətdir, axırı zəfər.
 Bizə qeyrət gərək, bizə od gərək,
 Ölümə getməyə istedad gərək.

Sentyabr, 1985.

HƏM OĞUL, HƏM ATA

Hamı adilikdən qalxıb ucalmaq,
Hamı bu millətə ağsaqqal olmaq,
Hamı bu ölkəyə gətirmək deyil,
Hamı istəyini almaq istəyir.
Fərmanı yerinə yetirmək deyil,
Ölkəyə fərmanlar vermək istəyir.
"Məndən ağıllısı tapılmaz" – deyir.

Masa hərisləri nə yaman çoxdur,
Hanı bu Vətəni düşünən ürək?
Millətin adından danışan çoxdur,
Millətin dərdinə alışan gərək.
Görünmür bu yolda nə əvvəl, nə son.
Gün kimi bəllidir: yeddi milyonun
Dərdini köksündə yaşatmayan kəs
Bu boyda millətə baş ola bilməz.

Özümüz yanırıq öz dərdimizə,
Dünyanın qulağı kar olmuş bizə.
Bizim haqqımızı boğur siyasət,
Haqqı sübut edən şahidimiz yox.
Sıfıra dönübdür başsız bu millət,
Sıfırlar önündə vahidimiz yox!

Kimisə yendirən, kimisə yenən,
Ürəyi piylənən, beyni piylənən,
Vicdanı piylənən yekəqarınlar
Dərdini nə bilsin bu ac millətin,
Adicə insafa möhtac millətin.
Xalq üçün yananlar qapı dalında,
Xalqı talayanlar cah-cəlalında.
Halımız, günümüz çətin, çox çətin!
Nəyi gözləyirik? Bütün millətin
Ürəyi nəbzində döyünən kəsi,
Özüylə, dostuyla, tayfasıyla yox,
Böyük millətiylə öyünən kəsi
Tanıyan var isə göstərsin bizə,
Gəlsin, rəhbər olsun millətimizə.

Millət Qarabağda qırılan zaman
Oğlunun toyunda çalib-oyunayan
Adamdan millətə baş ola bilməz,

Bu xalqın özündən ağır yükünü
Çəkən arabaya qoşula bilməz.
Xalqın yangısına alovlanmayan,
Cəbhədə can verən şəhid əsgəri
Özünə doğmaca övlad sanmayan
Necə ola bilər xalqın rəhbəri?
Bu Vətən mənimdir, bu Vətən sənin
Səngərdə əsgərə dəyən güllənin
Ağrısı qəlbində göynəməyən kəs
Bu boyda millətə baş ola bilməz.

Millətçün yanını göstərin mənə,
İnanım mən onun böyüklüyünə.
Elə bil ilişib zaman zamanda
Nə ilə bitəcək bu dərdin sonu?
Şuşada, Şellidə, Kərkicahanda
Atılan topların gurultusunu
Bakıda evində eşitməyən kəs
Vallah, bu millətə baş ola bilməz.

Yel əsdi, tərpendi, dindi məmləkət,
Kompassız gəmidir indi məmləkət,
Hara getdiyini özü də bilmir.
Lövbər ilişmişdir, zaman açsa da,
Bir addım irəli o gedə bilmir.
Sükançı göstərin indi siz mənə,
Gəlsin, dalğaları o, yara bilsin,
Verib sinəsini ləpə döyənə
Gəmini irəli apara bilsin.
Bir oğul göstərin indi siz mənə
Millətə həm ata, həm oğul olsun.
Çox gördük xalqını qul edənləri,
Eləsi gəlsin ki, xalqa qul olsun.
Elə bir namizəd göstərin mənə
Dolanım başına, dönüm gözüne.

Aprel, 1992.

ƏGƏR QORUNMAZSA İSTİQLALIMIZ

Qərribə zamanda yaşadığ, oğul,
Bilmədik maskayla üzün fərqlini.
Vallah, seçilmədi hiylədən ağır,
Bilmədik əyriylə düzün fərqlini.

Yaşadıq birtəhər, yazdıq birtəhər,
Zaman bizim üçün müstəbid oldu.
Dil – açar olmadı,

ağla gələnlər
Dildə kilidləndi, dil – kilid oldu.
Ağlın dediyini demədi dillər,
Bizi bağışlasın gələn nəsillər.

İzlədi hamını qorxu, təhlükə
Haqqın, ədalətin öldü anası.
Oldu başdan-başa o boyda ölkə
Məhkum millətlərin həbsxanası.

“Bərabər olmalı – dedilər – hamı”,
Yasa döndərdilər toyu, bayramı.
Bərabər tutuldu od-alov suya –
Yaxşılar yamana, oğru doğruya.
Hər şey alt-üst oldu, qarışdı aləm,
Bağının barını el dərəmmədi.
Varlığını yoxsula döndərən qələm
Yoxsulu varlıya döndərəmmədi.
Hər şey öz əksiylə yerbəyer oldu,
Hamı yoxsulluqda bərabər oldu.

Tapdandı əzmimiz, şəxsiyyətimiz,
Mənlik sürgün oldu, yad oldu bizə.
Nə simamız qaldı, nə sifətimiz,
Hamımız bənzədik bir-birimizə.

Yalan zurnasına oynadı ölkə,
Yalan əqidəyə, mərama döndü.
Sinəmiz altında ürək yerinə
Yalan dilə gəldi, yalan döyündü.

Hələ torpağa da yalan əkdilər,
Yalan əkilmişdi, yalan dərildi.

Dünyaya dəmirdən pərdə çəkildilər
Millət əsarəti səadət bildi.

Qaranın üzündə bəzən ağ ləkə!
Vaxtın ələyində hər şey ələndi.
Qərribə aləmdir, qalib bir ölkə!
Məğlub etdiyinə əl açır indi.

Azadlıq, səadət haqqımdır mənim,
Allah çox görməsin bu haqqı bizə.
İstiqlal yolunda qurbanlar verib
Axır yetmişmiş istəyimizə.

İplər qırılsa da, bilmirəm, hələ
İpin ucundakı o qarmaq nədir.
Uzaqdan qurulur bizə min tələ,
Şeytanın barmağı evimizdədir.

Ey xırda millətlər, ayıq olun siz,
Hələ çalxalanır bulanıq dəniz.
Verdiyi vədini tez unudan var,
Bulanıq sulara balıq tutan var.
Girib qılığına, alıb könlünü
Saçı sığallayıb başı vuran var,
Atı torbasıyla vuruşduran var.
Xırda millətləri «ayır, buyurla»
Bir-birinin üstə salışdıran var.
Odlu nöqtələrdə səngiyən odu
Püfləyib təzədən alışırdan var.

Çıxsadı əlindən xalqlar, ölkələr
Ölməyib o iblis, o şeytan hələ.
Hələ ümid verir ona bəlkələr,
Düşməyib amirlik taxtından hələ.

Üç yüz il dünyaya qan udduran taxt
Çürüyüb, sahibi inana bilmir.
Ondan üz döndərən bu dövrən, bu vaxt
Bu böyük gerçəyi o qana bilmir.
Həqiqət, ədalət məhkəməsinə
Qol çəkir, qolundan utana bilmir.
Tərgitmək istəmir köhnə vərdişi,
Anlaya bilmir ki, qırılıb dişi.

¹ Rusiyanın Almaniyadan yardım ummasına işarədir.

Kiçik balıqları üyüdə bilməz,
Daha köhnə yolla o, gedə bilməz.

Yoğrulub İblisin mayası kindən,
İblis ləzzət alır öz pisliyindən.
Ölüm anında da əl çəkən deyil,
O öz vərdişindən – iblisliyindən.

İndi ki belədir...

Nə deyim artıq?!
Budur durumumuz, budur halımız;
Bizi məhv eləyər arxayınçılıq,
Əgər qorunmazsa istiqlalımız!

İyul, 1992, Şəki.

TƏZƏDƏN YARATSIN YARADAN BİZİ

Yalan mamırlanıb ürəyimizdə
Haram maya tutub çörəyimizdə.
Yalana inandığ, doğrunu dandığ,
Yalandan nə bezdik, nə də utandıq.
Həqiqət qovuldu həyatımızdan,
Yalan bazarında satıldı vicdan.
Xəyanət gözüylə baxdıq hər şeyə,
Təpədən dırnağa döndük hiyləyə.

Hiylə zəhərindən o qədər içdik,
İndi yalan axır damarımızdan.
Sirat körpüsündən kələklə keçdik,
Dönmək istəmədik öz karımızdan.

Zamanın şər ilə söz birliyindən,
Haqqın zor əlində əsirliyindən
Qəlbimiz o qədər yaralanıb ki,
Hiylələr o qədər haqqı danıb ki,
Kələyi ağıldan seçə bilmirik,
Gerçəyi nağıldan seçə bilmirik.
O qədər ayrıyla çulğalaşmışıq,
O qədər dolaşq yollar aşmışıq,
İndi hamar yoldan keçə bilmirik.

Tamam unudulub əcdaddan gələn
Gözəl xislətimiz, təbiətimiz,
Bu gün özümüzə yad olmuşuq biz.
Kiminsə dərdinə alışıb yanmaq,
Kiməsə əl tutmaq ar gəlir bizə.
Kimisə aldatmaq, nəyisə danmaq
Elə bil çevrilib xislətimizə.
Gözümüz önündə haqq ölən zaman
Fəryad qopardıq mı?
Yox, susan olduq!

Biz ömür qazanıb susmağımızdan
Amma insanlığı uduzan olduq.

Bu gün üzümüzə qabarır zaman,
Biz necə keçmiş bu gündən danaq?
Biz indi dünyanın çirkəblərindən
Necə təmizlənək, necə paklanaq?

Fikrimiz o qədər hədələnilib ki,
Ruhumuz o qədər zədələnilib ki,
Anlaya bilmirik astar nə, üz nə,
İndi baxammırıq düzün gözünə.

Yalan mamır tutub ürəyimizdə
Bu qalın mamırdan arınmaq çətin!
Günün damğası var kürəyimizdə,
Damğa bizimlədir çox illər, yəqin.

Könlümü gəmirən fikirlərimi
Dünən öldürmüşəm bir cəllad kimi.
Mən kiməm? Ağlının kəsilən dili!
Mən fikir qatili, əməl qatili!

Bu gün ədalətli bir insan kimi
O qatil ömrümü ömür sayımmı?
Özümün özümə xəyanətimi
Bu gün mən özümə bağışlayımmı?

Tərsinə yaşadığı bir qarış ömrü
Hələ sağım solda, solum sağdadır.
Dünənki günlərin köləlik möhrü
Hələ ruhumuzda yaşamaqdadır.

Necə təmizləyək dünən kirlənən
Bu gün saflıq uyan ürəyimizi?
Haqqa çətin gələr haqından dönen,
Təzədən yaratsın yaradan bizi!

Avqust, 1992, Şəki.

ÜMİDƏ HEYKƏL QOYUN

Ürək yaşar həmişə
Ümidiylə qol-böyün.
Ümid yaşadar bizi,
Ümidə heykəl qoyun.

Ümid necə xoşqılıq,
Ümid necə işvəkar.
O – bütün qıfıllara
Düşən sirli bir açar.

Tək olsam, həmsöhbətim,
Cüt olsam, həmkarımdır.
Ac olsam, o – çörəyim,
Lüt olsam, paltarımdır.

Ümiddir dərdimizin
Sinəsini dağlayan.
Ümiddir bu günümü
Sabahıma bağlayan.

Bizim min-min arzumuz
Hər vaxt bizdən öndədir.
Puç olan dilək belə
Ümid yedəyindədir.

Ümid bizdən çox yaşar,
O, nə əvvəl, nə sondur.
Ümidin ömrü, vallah,
Ömrümüzdən uzundur.

Ümidlə bir olanda
Həyat bizə bal dadır.
O, aldadıb yaşadır,
O, yaşadıb aldadır.

Heykəl qoyun ümidə
Tərk etməz bir an bizi.
Arzuya qanad verib
Odur yaşadan bizi.

Qana-qana aldanaq,
Budur həyat, budur haqq!
Yaşaya bilərikmi
Əgər biz aldanmasaq?

Avqust, 1992.

VƏTƏN MARŞI

Ey Vətən oğlu, düşün, bil ki, sənindir bu Vətən,
Sabahın, həm bu günün, həm dünənindir bu Vətən.
Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var,
Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular.
Biz Vətən məcnunu, el aşıqı, sühl əsgəriyik,
Biz Vətən naminə ölsək, dirilərdən diriyyik.
Mənim öz ulduzumu bağrıma basmış hilalım,
Dedi öndər: "Yönü bayraqdakı üç rəngdən alım".
Sən bu gül bayrağın altında məramınca yaşa,
Qoyma düşmən nəfəsindən ona çırkab bulaşa.
Sənin öz bayrağının kölgəsi cənnətdi sənə,
Günəş hər gün doğur ancaq içimizdən Vətənə.
Bizim iqbalımızı yazdı qılincin kəsəri,
Bizi biz etdi Dədəm Qorqud oğuznamələri.
Ey Azərbaycanımız, türkün oğuzlar Vətəni,
Ər oğullar, ər igidlər, kişi – qızlar Vətəni,
Sənin haqqındır azadlıq, sənin eşqindir iman,
Tapınar haqqa və insanlığa haqdan doğulan.
Bəşərin dərđini öz dərđi bilib millətimiz,
Bizim öz niyyətimizdən doğub hürriyyətimiz.
Gecələr yatmadan əvvəl sor özündən ki: "Bu gün
Mən nə etdim məni yurddaş edən öz yurdu üçün?"

1992.

SÖZ ALAĞI

Çəkdiyimiz bu dərđlər, müsibətlər, bəlalar
Qədər in qəzasımı?
Günahkar bəndələrə Allahın cəzasımı?
Özümüz də bilmirik nədən nə istəyirik
"Əgər belə olarsa, elə olar" – deyirik.
Ədalətin saplağı asılır bir "əgərdən".
Sözlər düşüb kəsərdən, sözlər düşüb dəyərdən.
Sözdən bina tikirik, daşı yox, kərpici yox,
Prezident fərman verir, icrası yox, gücü yox.
Boş-boş əmrlər ilə qaralanır kağızlar,
Qatıq kəsmir ağızlar.
Şəhəli-şirəli sözlər maça kimi sürtülüb,
Hara gəldi dürtülüb.
Söz itirib rəngini, çəkisini, tamamı –
Öz ilkin anlamını.
Sifəti də bozlaşib
Yaman həyasızlaşıb.
Sözlər elə dəyişib
Dünən ağ bildiyimiz
Bir gün sonra ağ olmur,
Elə üz göstərir ki, onu tanımaq olmur.
Söz qiymətdən düşəli yaman artıb, sellənib,
Sellənməyi bir yana, daş-kəsəklə lillənib.
Kürsülərdə, efirdə, zəhərləyib havanı
İndi meydan sulayır neçə söz pəhləvanı.
Qanadlı nitqləri basıb sözün alağı
Hünərin var seç görüm kəhər atdan ulağı.
Əlindən iş gəlməyən
Söz ilə basıb-kəsən quru bəyə bənzərik.
Oxuduğu sözlərin mənasını bilməyən
Müğənniyə bənzərik.
Fələyin çarxı döndü,
Başqa donda göründü.
Heç olmasa bir anlıq boylanmadıq çarxa da
Bizim arxamızdakı bizi qoydu arxada.
Qabağa tələsmədik,
Qalxan kimi qorunduq, qılinc kimi kəsmədik,
Bilmədik, haqq yolundan biz nə zaman sapındıq.
Tapınmadıq məsləkə, nəfsimizə tapındıq.
Bir yerdə ki, əməllər sözün yedəyindədir,
O ölkədə bilinməz yaxşı nədir, pis nədir.
Bir yerdə ki, susdurur, aqili yelbeyinlər

Bir yerdə ki, körpələr, türfə qızlar, gəlinlər
 Düşmənin pəncəsində bu gün dustaq olubsa,
 Dədəmizin torpağı dədəmizin quluna
 Əgər oylaq olubsa,
 Vay bizim halımıza –
 Ölən amalımıza!

Bir yerdə ki, gah Əli, gah Vəli alqışlanır,
 Düşməne tuşlanası od ağızlı silahlar
 Öz xalqına tuşlanır,
 Bir yerdə ki, namus, ar inzivaya çəkilir,
 Bir yerdə ki, qaçqının payına göz dikilir,
 Bir yerdə ki, ürfanın cəhalətdən fərqi yox,
 Bir yerdə ki, yalanın həqiqətdən fərqi yox,
 Bir yerdə ki, rüşvətdir ədalətin təməli,
 Bir yerdə ki, şəhidlə fərarinin əməli
 Bir-birinə qarışmış,
 Bir yerdə ki, yasla toy, xeyirlə şəhər bəzənmiş,
 Bir yerdə ki, kiməsə

xəlvəti him-cim etmək,
 Halalca torpağını düşməne təslim etmək
 Adıca bir işdisə,
 Ölüm adıləşibse,
 Matəm adıləşibse,
 Dərd, qəm adıləşibse,
 Bir yerdə ki, millətin haqqı hərrac malıdır,
 O ölkədə Vətən də, el də satılmalıdır.

Çörək bahalaşanda, qeyrət ucuzlaşmış,
 İnsan ürəyilə yox, mədəsiylə yaşarmış.
 Ət qızıl qiymətinə, vicdan su qiymətinə,
 Yalan od qiymətinə, iman su qiymətinə
 Satılırsa, susmağı, gəlin, sayaq hünərdən,
 Günəşi də gözləyək dünən batdığı yerdən.

İyun, 1993.

OXUMA, BÜLBÜL

Bu bahar oxuma, bülbül, sən allah.
 Zülmətdir,
 Yoluna şam tutanın yox.
 Şuşan ağlar qaldı, köçdü el-oba
 Şirin cəh-cəhinə dəm tutanın yox.
 Sən Cıdır düzündə cəh-cəh vuranda
 Qədir hay verərdi sənə bir anda.
 İndi bu dağlardan didərgin olduq,
 İndi bu dağların Qədirləri yox.
 Elsiz dağ da susar, bulaq da dinməz,
 Qədirsiz Şuşada qədrin bilinməz.

Bu bahar oxuma, bülbül, sən allah.
 Daşaltı çayının kəsilib səsi,
 Bizsiz o kükrəməz, o, coşa bilməz.
 Vallah, inanmıram, bülbül nəğməsi,
 Hayastan dilinə uyuşa bilməz.
 Oxuma, oxuma, bülbül, sən allah.

Açma xarıbülül, açma, sən bu il,
 Görürsən, bu bahar bizimçün deyil.
 Axı Əhmədlərin, Məhəmmədlərin
 Qanıyla sulanmış çiçəklər bu il.
 Ötdü günlərimiz ahli, amanlı,
 Sənin hikmətini o əliqanlı
 Çöllərin gədəsi anlaya bilməz
 O yerlər bizimçün darıxmırmı, bəs?

Bizsiz Şuşamızda nələr baş verir?
 Allah bizə ümid, ona aş verir.
 Çiçək kimi zərif, su kimi şaqraq,
 Muğam kimi kövrək, anam Qarabağ,
 Nəğməli qəlbinlə söylə, sən bu gün
 Cəllad tapdağına bəs necə dözdün?
 Qoy, bəhər verməsin bu il bu torpaq,
 Düşməni məzarına o dönsün ancaq!

Bizim oylağımız o qəlbi dağlar,
 Muğam pıçıldayan ayna bulaqlar,
 Daşaltı çayının daş dələn səsi,
 Şuşa qalasının "Ərim gəldi"si,
 Dərin dərələrin daşqın selləri,

Natəvan şəirinin "qərənfilləri",
Sarı qayadakı bülbül nəvəsi,
Nəvvabın, Xudunun yurdu – yuvası,
Nal təkən dağların dar keçidləri,
Şuşanın kaşından göy məscidləri,
Yarış meydanları, cıdır düzləri,
Ulu Pənah xanın ayaq izləri
Görən, bizim üçün darıxmırmı, bəs?
Boz qarğa bülbülə tay ola bilməz.

Yaxşı ki, ayağı yoxdur onların,
Onlar da bizimtək, yoxsa, qaçardı.
Onda bu gün kimi gələcəkdə də
Zülmə, haqsızlığa haqq əl açardı.
Bu ilki bahardan bizə nə?

Vallah,
Gəlsə də, bu bahar bizimçün deyil.
Oxuma, oxuma, bülbül, sən allah,
Açma, xarıbülül, açma, sən bu il.

May, 1994.

YURD YAD ƏLİNDƏ

Sabirin, M. Cəlilin divanəsi hüquqşünas Ə. Yaşara.

Hər gün neçə şəhid dəfn edirik biz,
Ağacı torpağa basdıran kimi.
Üzlərdə qəzəbdən nə kölgə, nə iz,
Dəfn mərasimi ötür an kimi.

Niyə bu mərasim sarsıtmır bizi?
Necə gəlib çatdıq bu "məqama" biz?
Bu ki faciədir... faciəmizi
Niyə çevirmirik intiqama biz?

Qəzəb zirvəsindən endik biz bu gün,
Yoxuşlar çevrilib enişə döndü.
Şəhid dəfn eləmək, yoxsa, bizimçün
Adicə qaydaya, vərdişə döndü?

Məzarın başında qanadlı sözlər,
Qanadlı cümlələr baş alıb gedir.
İntiqam hissimiz varsa bir qədər,
O da bu sözlərlə boşalıb gedir:

"Ədalət bizdədir... bizimdir zəfər,
Daim güvənmişik biz həqiqətə.
Vətənin yolunda ölənlər şəhidlər
Ölmür, qovuşurlar əbədiyyətə".

Çox gözəl sözlərdir, hikmətli, kövrək,
Amma çox uyuruq sözə, "hikmətə".
Yoxmu mərasimdə bəs bu şəhiddə
Qovuşmaq istəyən əbədiyyətə?
Buyursun, bir nəfər irəli gəlsin.
Bu şəhid oğlana varmı bir əvəz?
Onun qatilinə hanı qəzəb, kin?
Onun qisasını kim alacaq bəs?

Verib Qarabağı Bakıya qaçdıq,
Bakıda "Qarabağ" kafesi açdıq.
Verib Qarabağı oxuduruq biz,
Toylarda "Qarabağ şikəstəsi"ni.
Heç demə, bizim də kişiliyimiz
Toylarda cırmaqmış minlik dəstini.

Çaldı, Qarabağı çaldı düşmənim,
Bəs o şikəstəni oxuyan kimdir?
Düşmən əlindəyken Qarabağ,
mənim

Şikəstə deməyim şikəstliyimdir.
Biz bunu bacardığ, biz bunu yalnız,
Bizə qənim olmuş öz tamahımız.

Düşməne yönəlmir qəzəb də, kin də,
Dərs ala bilmədik əcdadımızdan.
Özümüz bu kökdə, yurd yad əlində,
Haray Çələbi xan, haray Pənah xan!

Aprel, 1994.

UTANIRAM

Şəhidlərin, qaçqınların
Üstümüzdə min ahı var.
Çatdığımız bu nöqtədə
Hamımızın günahı var.

Düşmənimiz arxalandı
Silahına, öz gücünə.
Zora təslim olan torpaq
Qaytarılmaz söz gücünə.

Əldən getdi yurd-yuvamız,
Necə dözdük bu dərdə biz?
Qaytarmaqçın haqqımızı
Əl açmayaq namərdə biz.

Düzü budur: Bu dünyada
Gücün varsa, sözün haqdır.
Gücün yoxsa, son ələcin
Xələtdir, utanmaqdır.

Bir zamanlar neçə-neçə döyüşlərdən
Qalib çıxan qalalara baxdıqca mən
Keçmişimlə indim durur yan-yanaşı.
Keçmişimdən bu günümə
Yağır indi töhmət daşı.
Alışırım için-için,
Sual qopur ürəyimdən: Neçin, neçin?

Babaların ucaltdığı
Bizim qalib qalalardan utanıram.
Çadırlarda
Donan körpə balalardan utanıram.
Bu torpağı qorumağı
Özümüzə borc bilmədik.
Vətən getdi,
Vətəndaşlıq zirvəsinə yüksəlmədik,
utanıram.

Vətən getdi, şeir yazdıq:
"Sən mənimsən, ana Vətən".
Vətən getdi, nitq dedik
Uca-uca kürsülərdən,
utanıram.

Vətən getdi, el talandı,
Didişirik biz hələ də.
Biz iqtidar uğrunda döyüşlərdən
Usanmadıq bir gələ də,
utanıram.

Söz altında yatammırdıq,
Diz altında yatan olduq.
Dədələrin qazancını
Nəfsimizə satan olduq.
Yurdu satmaq hesabına
Arzumıza çatan olduq,
utanıram.

Səbrimizin dolub daşan kasasından,
Şəhidlərin alınmamış qisasından,
Onların qan bahasından,
Bu millətin qəhrəmanlıq dühasından
utanıram.

Biz hələ də çalxanırıq
Əsr keçdi, durulmadıq.
Kütləyik, bu çək-çevirdə
Ələlib millət olmadıq,
utanıram.

Qəbirlərin baş daşını oğurlayan,
Yaşamaqçın ölü soyan
Gədələrin özümüzədən olduğuna
utanıram.

Bu millətin acı-doğru, toxu-oğru.
Aclarına acıyıram,
Mən toxuna utanıram.

Ölün varsa, vay halına!
Arxa çevir düzlüyünə, amalına!
Bir qəbirlik yer almaqçın
Ətək-ətək
Rüşvət gərək!
Haqq evinə gedəndən də haqq istəyən
Şərəfsizə nə deyim mən?
Ölüm-ucuz, həyat-baha,
İndi ölüm, yaşamaqdan minqat baha!

O da haqdır, bu da haqdır.
Mənim kimi binəvanın
Son əlacı utanmaqdır.

Yarəb, necə millətədi bu?
Başdan-başa zillətədi bu,
Öz-özünə qənimdədi bu,
Hər nə işə mənimdədi bu.
Əsrlik qan düşməninə
Deyə bilmir son sözünü,
Amma qırır öz-özünü,
utanıram.

Cırtıdan boyda Çeçenistan
Dəyə boyda Rusiyaya dərs verəli,
Onu şöhrət məqamından endirəli
Mən özümü necə varsa,
Elə görüb utanıram.
İndi çeçen qeyrətindən
Dərs götürüb utanıram.

Bu ölkənin sərvətini
O satalı, bu satalı,
Vətən olub hərrac malı,
utanıram.
Çadırlarda el qırılır,
Toylardasa pul cırılır,
utanıram.
Özgəsinin qoltuğunda yuva qurmuş,
Özgəsinin fitvasıyla
Öz xalqına tələ qurmuş,
Özgəsinin əli üstə
İqtidara can atan kəs
Bu millətə əsil oğul ola bilməz.
Bizimkidir o namərd də.
Buna dözmür, mən yanıram.
Satqına yox, satqınlığa utanıram.

Elə bildik, bu bəlalər
Allah yazan qədər imiş.
Bizim də Vətən sevgimiz
Utanmağa qədər imiş.
Bu torpağı qorumağı
Özümüzə borc bilmədik.
Vətən getdi,

Vətəndaşlıq zirvəsinə yüksəlmədik.
Heç olmasa bu gerçəyə biz inanaq,
Sonuncumuz qalanadək
Ya vuruşaq, ya utanaq!

Mart, 1995.

ŞƏHİD ANASI

İçindən alışıb o, yana-yana
Müskül diləyini gətirir dilə,
Məmurun önündə əyilir ana:
– Şəhid anasıyam, mənə rəhm elə!
“Şəhid anasıyam!” – zənn edir ana
Dərdin çarəsidir bu iki kəlmə.
Əslində millətin bağrından keçən
Qılınc yarasıdır bu iki kəlmə.
– Şəhid anasıyam, eşidin məni...
O susdu, dayandı, gözləri doldu.
Könüllər dağlayan iki kəlməni
Bağlı qapılara açar bildi o.

O, hələ bilmir ki, açar bildiyi
Düşmür kilidlənmiş daş ürəklərə.
Bəsdir təsəlliyyə könül verdiyi,
Döyür qapıları o, nahaq yerə.
– Şəhid anasıyam! – Naləyə bir bax!
Bu nalə bir qəlbi yumşaltmır ancaq.
Biz niyə həmişə özgəcanlıyıq,
Amma özümüzə soyuqqanlıyıq?

Bu iki kəlmənin mətləbi nəydi?
Duymayıb, həm ona, həm sözə qıydıq.
– Şəhid anasıyam, – deməməliydi,
Biz onu gözündən oxumalıydıq.

– Şəhid anasıyam!
Onun fəryadı
Məlum həqiqəti kölgələndirir,
“Ana” dediyimiz o böyük adı
Analıq taxtından yerə endirir –
Biz niyə bu qədər soyuqqanlıyıq?

Şəhidi şəhidlik mərtəbəsinə
Endirir ananın giley-güzarı.
Bizdən kömək uman dərdli səsinə
Alışıb yanmazmı şəhid məzarı?

Ana qapılarda dilənir bu gün,
Oğul şəhid olmuş, yoxsa, bununçün?

İyul, 1996.

MƏN TÜRKƏM

Sən bizi aldatdın illərdən bəri,
Mən çərxi-fələkdən dərs götürmüşəm.
Özgə anasından süd əmənləri,
Özgə qulluğunda duran görmüşəm.

Bəsdir, dözdüyümüz ölümədən bətar,
Köhnə bazardakı o köhnə nırxa.
Milləti yüz yerə caladın, yetər,
Yüz arxın suyunu qatma bir arxa.

Əslimi, nəslimi tanıyıram mən,
Qarışıq deyiləm, özümədən hürkəm.
Sən kimsən, sən nəsen, özün bilərsən,
Mən ilk qaynağımdan türk oğlu türkəm!

Sübutdur, dəlildir, ağlın qibləsi,
Dəyişə bilərsən adımı ancaq.
Canım çıxanadək qəlbimin səsi,
“Türkəm” – gerçəyini pıçıldayacaq.

Noyabr, 1995.

SUAL VARSA, CAVAB VAR

Mən üzgüçü deyiləm, nə işim var dərində,
Mən üzürəm dənizin ancaq dayaz yerində.
Dənizin dərinliyi vahiməylə doludur,
Təkcə bunu bilirəm: Dərinlik qorxuludur.

Mən qorxuram könlümün içinə baş vurmağa,
Orda donub daşlaşan layları qaldırmağa.
Qaldırdınmı bir layı, lay üstündən lay gəlir,
Sükut layı pozulsa, dalınca haray gəlir.

Haray, dərinlikdəki min-min məchuldan haray!
Ana yoldan ayrılan cığırda, yoldan haray!
Bir gülü dərmək üçün min əzaba dözürkən
Qarşında gül yerinə dikilən koldan haray!

Qorxuram xəyalımın məni hər gün aldadıb
Sərxoş edən meyindən.
Bir də...kənül dəryamın dibsiz
dərinliyindən.
Nə deməkdir duyğumun bircə anın içində
Yanıb cilalanması?
Sabahkı faciənin bu gün hardansa sızıb
Ürəyimə damması?
Nə damdı, niyə damdı?
Niyə ağla dammadı, ancaq ürəyə damdı?
Biz damanı bilirik damdırandan xəbərsiz.
Gah yanıb, gah sönrük, yandırandan xəbərsiz.
Daman ki, məlum idi.
Bəs, damdıran kim idi?
Niyə xəbərdar edir tale məni öncədən?
Xəbər taledən gəlir, yoxsa, mənə Tanrının
Verdiyi düşüncədən?

Yuxuda gördüyümüz gerçək olur ertəsi,
Bu günün olayları unudulur ertəsi.
Qırx il əvvəl olanlar elə bil bayaq olmuş,
Niyə uzaqlar yaxın, yaxınlar uzaq olmuş?
Nə deməkdir bu hallar –
Məni heyrətləndirən bu cavabsız suallar?

Heykəllərə döndərib hər duyğumu, hissimi
Mehrab kimi, büt kimi
Onların qarşısında mən donmaq istəyirəm,
Hər birinə əlimlə toxunmaq istəyirəm.
Eşitmək istəyirəm fəryadını, ahını,
Mən görmək istəyirəm bir duyğudan göyərən
Onun dörd cinahını.

Dünyanın bir sığalı, amma bol şilləsi var,
Ömrün üç pilləsi var:
Dünən – günah,
Bu gün – dərd,
Gələcəksə – ölümdür.
Üçü birgə – insanın öz-özünə verdiyi
İztirabdır, zülümdür.
Günah – köhnə günahdır, unuduruq amma biz.
Günahkardır cəddimiz.

O zamandan bulanıb hey axsa da çox sular,
Tanrının cənnətindən cəddimizi qovdular.
Həkim ola bilmirik nəfsimizə o gündən,
Xilas ola bilmirik şeytanın hiyləsindən.
Biz əl açıb dərgaha –
Təzə adlar veririk bu gün köhnə günahla...
Tanrı hər şeydən əvvəl torpağı yaratdı ki,
Yaratmaq istədiyi insan üçün yem olsun,
Təbiətdə bir ahəng, tarazlıq, nizam olsun.
Amma insan öluncə
Bu dəfə də o özü torpaq üçün yem oldu.

Bu, ona təslim ikən,
O, buna təslim oldu.

Sən ey bu nizamdakı ilk qaydanı pozanım,
Sən ey vaxtın əlilə bizə tale yazanım,
Nə deməkdir, özün də,
Yemin dönüb yenidən yeminə yem olması?
Həkimin qul olması, qulun həkim olması?

Bircə günün içində min bir hala düşməyim –
Özgəsiylə dil tapıb, özümlə döyüşməyim
Nə deməkdir, ilahi?
Mən ki, aciz bədənəm,
Bu duyğular əlində

üzü qara,
dili lal,
Gözü kor şərməndənəm.

Mənə verdiyin ağıl niyə gəlmir karıma?
O, cavab tapa bilmir min-min suallarına.
Özün de, mənim ağlım aciz isə bu qədər,
Hardan doğur bəs sənın sirrinə əl uzadan,
Bu cavabsız suallar?
Eyni gündə doğulur hər qıfıla bir açar,
Qıfıl varsa, açar var,
Sual varsa, cavab var.

Mart, 1996.

VAYDIR ƏKDİYİNİZ

Ey cibi dolular, ürəyi boşlar,
Ey sərvət dəlisi, köhnə naxoşlar,
Ey qeyrət damarı kəsik gədalər,
Peysəri qatbaqat iddialılar,
Görən, olacaqmı sümürdüyünüz
Bu millət qanından doyan gününüz?

İp həmə o ipdir, halqa o halqa
Köhnə yolunuzla getdiniz yenə.
Qismətə şükr edən bu yazıq xalqa
Ümid yedirdiniz çörək yerinə.

Sizin bir haqqınız, xalqın min haqqı,
Yoncanı gözlədik, bitmədi yazda.
Sizin yediğiniz millətin haqqı,
İlişib qalmadı boğazınızda.
Yeyin tısqırınca, yeyin ölünce,
Bu millət əriyib çöpə dönünce.

Ümid yeyə-yeyə hələ gözləyir,
Bu millət götürür hər cür zilləti.
Hələ ki, dinməzəcə o, ümid yeyir,
Siz də bala-bala yeyin milləti.

Millətin qanıdır sərvətin, varın,
Siz öz kefinizdə, məmləkət darıda.
Gecələr çadırdə ac yatanların
Payını uduzun kazinolarda.

Millətin başına çatı salanlar
Nə insaf tanıyar, nə mürvət anlar.
Gözünüz doymadı dünya malından,
Siz ey susadıqca duz yalayanlar.

Bu qədər nəfs olar? Borc istədiniz
Çomağı çobandan, çəliyi kordan.
Yeyib doymadınız, doyub yediniz
Vallah, həm torbadan, həm də axurdan.

Vaydır əkdiyiniz, sizə gül dərdin.
Gizli saydığınız dolların səs
Yetim evlərində kimsəsizlərin

Ahu-naləsidir, ahu-naləsi.
Vallah, gec-tezi var, billah, gec-tezi,
Bu ahlar, nalələr tutacaq sizi.

Tamahın dibi yox... Dağıdın, sökün,
Hələ yerinizdə çağbacağsınız.
Göyden Allah baxır, gələcək bir gün,
Yediyiniz qədər qusacaqsınız.

Avqust, 1996.

MƏDDAH

*Bu il iyul ayında televiziya ilə çıxış edən
bir nəfər torpağının 20 faizi işğal olunmuş,
1 milyon qaçqını olan millətimizin
bu gününü "ən işıqlı günlər" adlandırır
prezidenti Allahla qiyaslandırı.*

Cəzanə gətirdi, nəhayət, bizi
Boş-boş nitqləri beyni boşların.
Hamıya bəllidir qəsdı, qərəzi
Sözlərdə gizlənən bu alqışların.

Sözünün əvvəli, sonu da "mən, mən"
Çıxıbdır hamıyla davaya nətiq.
Sözləri bir mizan, ölçü bilmədən
Sovurur toz kimi havaya nətiq.

Onun sözündəki iddiaya bax,
Danışır "ışıqlı bugünümdən".
Ax, necə yaraşır gəbərdib asmaq
Bu nadan oğlunu dediyi sözədən.

Havaya sovrulur boş gurultular,
Axı boş qazanın küyü çox olar.
O səslər, nidalar gəlməz bir kara,
Sözlər küyə dönüb haray çəksə də.
Altdan paxır çıxır, mis qazanlara
Yalanlar nə qədər qalay çəksə də.

Hüduzsuz qiyaslar, hədsiz boyalar...
Amma nə sübutu, nə də şahidi.
İnsandan o qədər təmənnəsi var,
Allahı eləmiş ölçü vahidi.
Yumub ətrafına gözünü nətiq,
Necə yeyib tökür özünü nətiq.

Məddahlıq yarışı baş alıb yenə,
Tərifdən salona yağır gur yağış.
...Onu sevirənsə, Onun xətrinə
Danışma, bir işin qulpundan yapış!

Onun yolu aydın, məramı aydın,
Bələdçi nə gərəkdir görünən dağa.

Vallah, çata bilməz canfəşanlığın
O dağın sirrini bizə açmağa.

Günbatar ölkələr insanlıq üçün
Təzədən kəşf edir göylərdən yeri.
Bizim ölkədəsə kəşf olur hər gün
Köhnə yaltaqlığın təzə növləri...

İyul, 1997.

BİR ÖMÜR YUXU

Bu gecə yuxuda gördüm, ölmüşəm
Nəfəsim təngiyib...

Amma bu aləm
Yüzillik, minillik vərdişindədir,
Hər kəs öz yolunda, öz işindədir.

Gəlir qulağıma qəhqəhə səsi,
Hardasa uzaqdan bir quş nəğməsi.
Odur, bax, mələyir çöldə bir quzu,
Axır bulaqdan da şırhaşır su.

Heç nə dəyişməyib evdə yerini
Dolabda kitablar, güldanda çiçək.
Açıq pəncərənin pərdələrini
Gah sağa, gah sola oynadır külək.

Gördüm, mənə baxır şəklim divardan,
Dedim, nağıl imiş arzu da, kam da.
Dedim, bir fərq varmı, görəsən, bu an
İndi o şəkillə mənim aramda?

Mən ölü, o cansız... kənar otaqdan
Gəldi nəvələrin şən-şatır səsi.
Gördüm, mənə baxır masam bucaqdan,
Neyləyim? Üstümdə ölüm kölgəsi...

Bir səs qulağıma gəlmişdi haqdan,
Ölümü görmüşdüm o vaxt elə bil.
Mənim ürəyimə dammışdı çoxdan:
Ən böyük qismətim ölümdür bu il.
Unutmaq istədim ölümü bir an
Gördüm, bacarmıram, əl hara çatır?
Mənim ölümümle, gördüm, dünyadan
Heç nə əskilməyib, həməndə dünyadır.

Yaman dəyişkəndir dünyanın rəngi
İnsanı ağladan bəzən ağlıdır.
Böyük səfehlikdir, düşünsən ki,
Dünyanın varlığı sənə bağlıdır.

Qışqırdım, içimdə boğuldu səsim,
Səslərin içində yox oldu səsim.

Hamının dərdinə mən ortağ oldum,
Hamının dərdini saldım qəlbimə.
Bu gün mən ölmüşəm, mənim yoxluğum
Heç kəsin vecinə deyilmiş, demə.

Yalanmış bu dünya, dedim, ağ yalan!
Təzə bir şeirimi bitirəcəkdim.
Masamın üstündə yarımçıq qalan
Yazıma boylanıb, qəfil ah çəkdim.

Ayıldım yuxudan... dedim ki, çoxu
Nədənsə, öncədən ölümü duymuş.
Yox, yuxu deyilmiş gördüyüm yuxu,
Mənim yaşadığım ömür yuxuymuş.

Avqust, 1997.

ÜZÜNƏ DURMAZMI?

O, öz qüdrətinə inanan oldu,
Qaçdığı mənzili başa vuran tək.
Keçdiyi yolları tez danan oldu,
Uca kürsülərdə o, oturan tək.

Özündən savayı dandı hamını,
Hamının bərkünü yırtıq istədi.
Qalxdıqca az bildi öz məqamını,
Həmişə qismətdən artıq istədi.

Dünyanı versələr əgər tək ona,
Doymaz, doymayacaq nəfsinin gözü.
Doğrunu eşitmək nə gərək ona,
Eşitmək istəyir umduğu sözü.

Yaxını yaltaqdır, arxası nadan,
Nə həya tanıyır, nə də ar bilir.
Hamıya paylayıb minnət heç nədən
Hamını özünə minnətdar bilir.

Əyilib dalbadal üfurməsələr,
Odunlar köz tutub, ocaq qalanmaz.
Bu da bir qaydadır, əzəldən əgər
Ətraf alçalmasa, o, ucalanmaz.

Axı hər zəfərdə bir səbəb də var,
Sonluğun əvvəli səbəbdür, ancaq.
Səni bu mənzilə çatdıran yollar
Üzünə durmazmı? Dön, arxana bax!

Avqust, 1997.

YALAN BAZARI

Bu yalan bazarında mətah yaman ucuzdur,
 Aldığımız da sözdür, satdığımız da sözdür.
 Sözüün ləyaqətinə, mənasına varmadan,
 Utanıb qızarmadan
 Qıpırmızı yalanı bülbül kimi ötürsən,
 Riya dəyirmanında sən yalan üydürsən.
 Özün bilirsən bunu,
 Mən də yaxşı bilirəm
 Səndən eşitdiyimin ağ yalan olduğunu.
 Bilirəm, sən borclusan
 Bu yalan alverində həqiqəti danmağa.
 Abrının macalı yox, qızarıb utanmağa.
 Amma mən də borcluyam sənin yalanlarını
 Doğru, gerçək sanmağa –
 Aldadıb aldanmağa.
 Məndə qulaq, səndə dil, səndə qulaq, məndə dil,
 Sən məni, mən də səni aldadırıq müttəsil.
 Qulağımız, dilimiz bu yalan bazarında
 Satın alır cənnəti.
 Hər mətahın qiyməti
 Bəlli olur dünəndən.
 Aldadıb aldanırıq,
 Bu minvalla razıyıq sən məndən, mən də səndən.
 Gerçək elə daşlanır,
 Yalansa gecə-gündüz o qədər alqışlanır,
 Ayırd edə bilmirik
 Gerçək harda qurtarır, yalan hardan başlanır.
 Yalan sərxoşluğunda elə xumarlanmışıq,
 Çaylağı yol, gülü kol, qaranı ağ sanmışıq.
 Yalan – həqiqətlərə istədiyi ölçüdə
 Paltar biçən dərzimiz.
 Yalan-həyat tərzimiz,
 Gerçək-üzü qaradır.
 O, gərək yalanların kölgəsində dolana.
 Cəza-həqiqətdir, cəza düşmür yalana.

İyul, 1998.

ATATÜRK

Atatürkün atası! Adi cəfakəş bir ata,
 Öz kiçik külfətinin cövrünü çəkmiş bir ata,
 Bir böyük millətə ancaq ata əkmış bir ata!

Atatürkün anası! Adi bir insan, bir ana.
 Zaman ötdükcə nədən səcdə qılır hər kəs ona?
 Bir böyük millətə bir gün ata doğmuş o ana.
 Atatürkün sinəsi, yurdun alınmaz qalası!
 Atatürk millətinin həm atası, həm balası!

Nədir arzum, diləyim tanrıdan imanla bu gün?
 Talanan, bağrına dağlar çəkilən xalqım üçün:
 Yeni fikrin küləyindən qoca millət darana,
 Bizi birləşdirəcək bir Atatürkün yarana!

1992–1998.

UTANMAQ, QIZARMAQ

I

Qalxıram kürsüyə danışmaq üçün
Nədənsə, hər dəfə dil topuq çalır.
Məni elə basır zəhmi kürsünün,
Demək istədiyim qəlbimdə qalır.
Uca kürsülərdən danışanda mən
Həm natiq oluram, həm də dinləyən.

Uzun illər boyu öz istəyimlə
Çox-çox kürsülərdən danışsam da mən,
Razı qalmamışam özümdən hələ
Özümə, sözümə nəzarətimdən.

Əgər karıxdımsa, elə o anda
Görürəm, alnıma soyuq tər gəlir.
Özüm öz sözümdən nöqsan tutanda,
Öz səsim özümə eybəcər gəlir.

Kürsüdə sərbəstlik mənə çox çətin!
Qorxmuşam fikrimi çatdırmayam mən.
Qorxmuşam, salonda əyləşənlərin
Üzümə zillənən nəzərlərindən.

Qorxmuşam itirəm ölçü hissini,
Qorxmuşam nizamın pozulmasından.
Qorxmuşam tərsinə anlayıb məni,
Sözün başqa yerə yozulmasından.

Çox zaman kürsüdə sıxılmışam mən
Özümdən utanıb çəkindiymədən.
Utanmaq – özündən bir boy ucalmaq!
Qızarmaq – günahı boynuna almaq!

Utanmaq hissini Allah heç kəsə
Qəlbindən çıxarıb, gülünc etməsin.

II

Xisləti, fitrəti hamıya məlumdur
O, yalan danışdı, yalan, ağ yalan.
Gözümü gözündən çəkib duruxdum
Onun əvəzinə utandığımdan.

Osa utanmadan gülüb gerçəyə,
Şəst ilə gözünü gözümə dikdi.
Üzünə vursaydım "yalandır" – deyər,
O, mənim üzümə dirənəcəydi.
Ondakı üzə bax, yalan düz oldu,
Qara ağ, təpə dağ, astar üz oldu.

Üzdə abır varsa, sözdə ölçü var,
Həyadan süzülən o sözə qurban.
Dünyada nə desən gözləmək olar
Özündən, sözündən utanmayanndan.
Abır – üz suyudur, qəfil qızarar
Qırmızı deyilən bir acı sözdən.
Üzün ismətidir o su... əlhəzar
Abır, isməti silinmiş üzdən!

Tanrım, nöqsanımı göstərdin mənə
Səhvimi öyrəndim xəcalətimdən.
Utanmaq hissini sən verdin mənə
Bu böyük lütfünə minnətdaram mən.
Gerçək – qəlbimizdən qaçaradırsa,
Yalan – yüksəlişin açarıdırsa,
Utanmaq, qızarmaq unudulubsa,
Abır – abırsıza məğlub olubsa,
İnsaf da, vicdan da ərsə çəkilməmiş,
Demək, insandakı insanlıq ölmüş.

İyun, 1999.

GECƏLƏR — PƏNAH YERİM

Səhərlərim – boyasız, gündüzlərim – qorxusuz,
Gecələrim – narahat, gecələrim – yuxusuz.
Başbaşaıyq sübhə dək mənimlə fikirlərim,
Gecələrə açılır gizli-gizli sirlərim.

İndi mən qısılmışam gecələrin qoynuna
Boylanıram içimdə gah əvvələ, gah sona.
Gecələr – sığnaq yerim, gecələr – pənah yerim,
Gecələr bir-birilə döyüşən fikirlərim.

İnanardı ağır da öz içimin səsinə,
Şirin xəyallarımın yumşaq mütəkkəsinə
Baş qoyardım bir zaman,
Xəyalı gerçək kimi yaşayardım bir zaman.

İndi qurban verməyə hazıram bir yad kimi
Min-min səhərlərimi, min-min gündüzlərimi
Bir anlıq sükutuma, bir yuxusuz gecəmə.
Qəm sükuta dəm tutur, gecələr sükut qəmə.

Allahın bal yuxusu mənə haram gecələr,
Sürünürəm gündüzlər, yaşayıram gecələr.
Anam deyirdi: “Oğul, sən gecə doğulmusan
Bəlkə, buna görə də gecəquşu olmusan”.

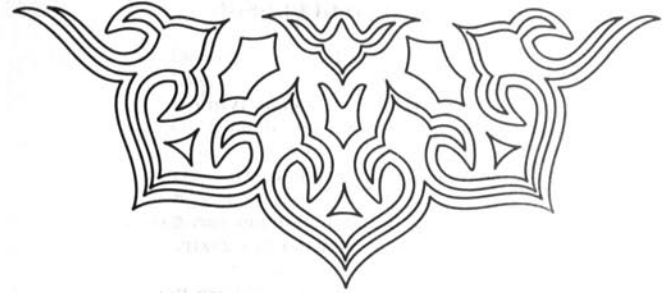
Mən təcədən-dırnağa indi səbrəm, dözüməm,
Çoxluğumda başqası, təkliyimdə özüməm.
Verdiyin tənhalığı geri götürmə, Allah,
Gecəmlə həsb-halı mənə çox görmə, Allah.

Mənim mənə ən yaxın sirdaşımdır gecələr,
İçimə damcılayan göz yaşımıdır gecələr.
Gecələr sığnaq yerim, gecələr pənah yerim,
Səhərlər açılarda qapanır kirpiklərim.

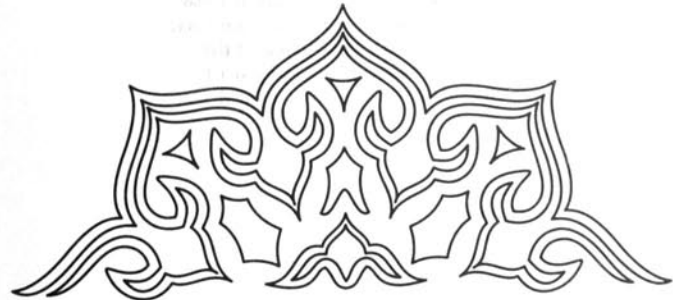
Öyrəndim gecələrdən
Qaranlıq içində mən
Ulduz-ulduz yanmağı,
Özümə qapanmağı, içimə boylanmağı.

Gecələrin sahibi, gündüzlərin quluyam,
Mən gündüzlər adiyəm, gecələrsə uluyam.
Gecələr çiçəklənir söz gülşənim, söz bağım,
Gecələrin şahıyam, yoxdur mənim ortağım.

Dekabr, 1999.

İNSAN VƏ ZAMAN

ÖMÜR

Deyirlər, çox azdır yüz il, əlli il,
İnsana bir ömür kifayət deyil.
Hələ isitməmiş öz yerimizi
Ölüm, cəllad olub haqlayır bizi.

Deyirlər, şirindir dadı dünyanın,
Kaş iki olaydı ömrü insanın.
Nola çalışaydıq ömrün birində,
Sonra əylənəydik biz digərinə.

Hərə öz ömrünə bir cürə baxmış,
Hərə bu dünyanı bir cürə anlar.
Cahanda bəs nədən zövq alacaqmış
Zəhmətin özündən zövq almayanlar?

Yüz-yüz ömür belə azdır, doğrusu,
Bir ömrü insana az sayanlara.
Haramdır bu hava, haramdır bu su,
Əyləmək eşqilə yaşayanlara.

Yaşamaq–yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam əgər yandırsa, yaşamır, demək
Onun da həyatı yanmasındadır.

Ömrü az olsa da, qartal yenmədi,
Dedi səmalarda öz oylağım var.
Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.

"Bu dünya beş gündür" – deyib hər yerdə
Sağ ikən qəbirdə uzanan da var.
Öz alın tər ilə birçə ömürdə
Yüz insan ömrünü qazanan da var.

Fevral, 1956.

QARA SAÇLAR, AĞ SAÇLAR

Saçlarıma dən düşür, dən düşür, yaman düşür,
Hər baxanda anamın ürəyinə qan düşür.
Bu ağ saçlar, ay ana, səni dərdə salmasın,
Saçımın ağılığından qanın heç qaralmasın!

Alışırım gecələr masa arxasında mən,
Saçlarım da ağarır, qəlbimin atəşindən.
Sən demə ki, balamın bəlkə gizli qəmi var,
Vaxtsız ağaran saçın özgə bir aləmi var.

Ölüm belə qəm deyil bu həyatı duyana,
Mən bu ağ saçlarımla öyünürəm, ay ana!
Qara, şəvə saçları təbiət vermiş mənə,
Mən güvənə bilmərəm onun bu töhfəsinə.
Zəhməti həyatımın ilk bəzəyi sanmışam,
Ağ saçları həyatda mən özüm qazanmışam.

Sentyabr, 1957.

DÜNYAMI, MƏNMİ?

Uşqlıq şəklimə hey baxıram mən,
İllər xəyalımdan süzülüb keçir.
Şirin xatirələr gözüm önündən
Gah ağlayıb keçir, gah gülüb keçir.

Küçədən tapdığım rəngli bir şüşə,
Könlümü nə qədər sevindirədi!
Adamlar, adamlar mənə həmişə
Oxşayar, əzizlər, xoş dindirədi.

Xəyalən uçardım ulduza, aya
Bir təzə sevdaya düşərdim hər gün.
Elə bilərdim ki, bu qoca dünya
Mənimçün yaranıb, ancaq mənimçün.

Dünya həmin dünya deyilmi, aya
Bəs nəçin mənimlə əylənmir yenə?
Artıq köhnə dünya, bu qoca dünya
Özgə cür görünür, özgə cür mənə!..

Bəlkə ayrılmışam özüm-özümdən,
Özgə bir adamam bəlkə indi mən?
Dünya gözəlləşir, dəyişir aləm;
Ömür yollarını vüqarla keçdim.
Anlaya bilmirəm, qana bilmirəm
Dünyamı dəyişdi, mənmi dəyişdim?

Yanvar, 1959.

QAĞAYI KİMİ

Həm dənizdə, həm havada, həm də yerdə cövləri var,
 Həm üzürlər,
 həm süzürlər,
 həm gəzirlər
 qağayılar.
 Bu arzusun həsrətilə əsrlərlə mən yanmışam,
 Təbiətin qağayıya bəxş etdiyi nemətləri
 Mən əqlimlə qazanmışam:
 həm gəzirəm,
 həm üzürəm,
 həm süzürəm!

İyul, 1960, Rıqa.

HƏR ŞƏKİLDƏ BİR ANIM...

*Qələm yoldaşım Yusif
 Səmədoğluna.*

Hərdən töküb önümə
 köhnə şəkillərimi,
 Mən yadıma salıram
 o ötən illərimi.
 Bu şəkillər, şəkillər
 köhnə xatirələrin
 min nəğməli səsidir.
 Yaşadığım anların
 kağızlar üzərində
 əks olan kölgəsidir.
 Şəkillər yığın-yığın,
 şəkillər dəstə-dəstə;
 Hər şəkildə bir anim
 əbədlilik yaşayır
 cansız bir kağız üstə.
 Yaşamışam o anı,
 O an çıxıb əlimdən;
 O anda keçirdiyim
 Həyəcanı, duyğunu
 yaşamaram bir də mən.
 Siz ey ötən illərdən
 mənə xatirə qalan
 cansız dövlətim, varım
 Kağız parçalarında
 donub qalan anlarım!
 Siz üstünü toz basan
 nəğməsiz bir simsiniz,
 mənim zahirimsiniz...
 O anda yaşadığım hissim,
 duyğum, düşüncəm
 bura əks olunmamış,
 kağız üstə qonmamış.
 Bax, bu şəkil: əlimdə
 bir dəstə gül tutmuşam;
 Sanki qaya başından
 yerə baxan bir quşam.
 On il əvvəl çəkilmiş
 bu şəkilə baxanda,
 O vaxtkı duyğularım

yada düşür bir anda.
 O duyğuma gülürəm,
 o arzuma gülürəm.
 Duyğular başqalaşmış,
 Arzular başqalaşmış.
 O zamandan bu yana
 çox sıldırım dağları,
 qayaları aşmışam.
 Arzular başqalaşmış,
 mən də başqalaşmışam.
 O şəkildə gördüyün
 əli çiçəkli oğlan
 sadə ürəkli oğlan
 mənəmmi?..
 Ah, dəyişir –
 Axı insan dəmbədəm.
 Doğrusu, o, həm mənəm,
 Həm də ki, mən deyiləm.
 Bu şəkillər, şəkillər
 köhnə xatirələrin
 min nəğməli səsidir.
 Yaşadığım anların
 kağızlar üzərində
 Həkk olan kölgəsidir.

İyul, 1960, Rıqa, Dubultı.

ÖMRÜN PAYIZI

(Yavaş-yavaş)

Dövrən tez dolanır, illər tez gəlir.
 Biz də dəyişirik hey ildən-ilə.
 Ömrün pillələri necə düz gəlir
 Ana təbiətin fəsilərilə!

İlk bahar çağdır uşaqlıq ömrün,
 Şıltaqdır, oynaqdır kəpənək kimi.
 Ömrün yay çağdır gənclik büsbütün,
 Coşğundur, dəlidir o, külək kimi.

Barlı-bəhərlidir payızı ömrün,
 İnsan da bar verib ayır başını.
 Dünyanı dərinəndən dərk etmək üçün
 Düşünüb, gizlicə çatır qaşını.

Ağarır saç, saqqal ömrün qışında,
 Həyat zəifləyir, axıra çatır.
 Əl-ələ verərək, qoca yaşında
 İnsan mürgüləyir, təbiət yatır.

Ömrün payız fəslə sıxdı əlimi,
 Yoxsa, qocalıram mən yavaş-yavaş.
 Payızda yarpağa xal düşən kimi
 Düşür saçlarıma dən yavaş-yavaş.

Ağaclar soyunur, yer xəzəllənir,
 Fikir dumanlanır, gözlər zillənir,
 Güllərin üstünə enən tək enir
 Mənim gözlərimə cən yavaş-yavaş.

Soyuyur havalər, soyuyur bütün,
 Qısaldır, qısaldır günlər günbəgün.
 Axı yaxınlaşır qürubu ömrün,
 Əyilir dağlardan gün yavaş-yavaş.

Sarılır get-gedə çöl, çəmən, çayır,
 Könül hər saati ömürdən sayır.
 Bir səs qulağıma hey pıçıldayır:
 – Bəxtiyar, göylərdən en yavaş-yavaş!

Oktyabr, 1960.

BARMAQLAR

Barmaqlar, barmaqlar!
Nə qədər işiniz, əməliniz var!
Kitab yazırsınız, ot çalırınsınız,
Calaq vurursunuz, bağ salırınsınız.

Siz çırtma da çalıb gah için-için
Məsum bir körpəni güldürürsünüz.
Çəkib tətiyini gah da tufəngin
Yaxşı bir insanı öldürürsünüz.

Barmaqlar pul sayır, çiçək də dərir,
Barmaqlar can verir kamana, tara.
Barmaqlar, barmaqlar yol da göstərir
Nəbələd yollarda yol azanlara.

Barmaqlar qaldırır ən ağır yük də,
Barmaqlar can verir daşa, torpağa.
Ürəyin elçisi qızıl üzük də,
Barmağa taxılır, bəli, barmağa.

Mümkünmü, mümkünmü saymaq, bütöbütün
Nələrə qadirdir barmaqlar yenə?
Bizim əsrimizdə barmaqlar üçün
Yaranıb lap təzə bir vəzifə də...

Bir kiçik düyməni basmaq! Bu nədir?
Basdısa, bu dünya bir viranədir.
Məhv etmək başəri, ərzi, hər şeyi,
Bir anda dünyanı alt-üst eyləmək!
İşə bax! Bu boyda ərzin taleyi, –
Bir kiçik barmağa bənd imiş, demək!

İnsan idrakının yaratdıqları
İnsan idrakının hədəsindədir.
Gəlin, ay insanlar, birləşək barı,
Dünyanın taleyi məndə, səndədir.

Nələr görməmişdir bu qara torpaq,
Yenicə sağalır sinə dağları.
Bizim birliyimiz kəsəcək ancaq
Düyməyə uzanan o barmaqları.

Noyabr, 1962.

QALİLEY

Dedi: – Yer fırlanır... inanmadılar.
Onlar ona güldü, o da onlara.

Dedi: – Həqiqətə şübhənim var?
Dedilər: – Haqq deyən çəkilir dara.

O dedi: – Fırlanır, fırlanacaq yer,
Buna gülsəniz də, gülməseniz də.
Yerdən dərs götürüb ölənə qədər
Məgər fırlanmırıq həyatda biz də?..

“Fırlanır” sözüylə o müdrik insan
Qırdı mövhumatın sərt buzlarını.
Əqlin baltasıyla vurdu başından,
Sındırdı öküzün buyuzlarını.

Milyon il dedilər: – Qaşqa öküzlə
Çatıbdır şöhrətə, şərəfə dünya.
Dedi: – Yer fırlanır... ancaq bu sözlə
Tanıdı özünü ilk dəfə dünya!

Qaliley “fırlanır” – deyəndən bəri,
Ucaldı, göylərdən yerlərə baxdı.
Hər cürə uydurma əfsanələri,
Əqlin alovunda yandırdı, yaxdı.

Yer fırlanır, – deyə o çəkdi fəryad,
Sözünün gücünü özü də bildi.
Elə bil bir anlıq susub Kainat,
Bu iki kəlməyə qulaq kəsildi.

Dedi: – Yer fırlanır – qarışdı aləm
Yer durdu, fırlandı məscid, kəlisə.
Dedi: – Yer fırlanır, elə bil bu dəm
Təzədən çəkildi çarmıxa İsa...

Dedi: – Öz hökmümə inanıram mən,
Gərək dəyişilə dünyanın adı.
Dedi: – Yer fırlanır!... Bu iki sözdən
Papanın başında göy guruldadı.

Dedi: – Yer fırlanır... Bu ikinci söz,
Min bir sual düzdü “İncil”in üstə.

Papa qəzəblənib – Dağ basarıq biz –
Dedi, – bunu deyən o dilin üstə.

Divana çəkdiilər alimi dərhal,
Dünyanı düşündü, eşqini andı.
Böyük Cordanonu yandıran tonqal,
Gözünün önündə gəlib dayandı.

Müqəddəs kitaba əl basıb həmə
Dedi: – Şəkkim yoxdur, bu kitab haqdır.
Ancaq düzü budur; deməsəm də mən,
Yer elə fırlanır, fırlanacaqdır!
Qəlbə bax, eşqə bax!
Qorxub ölümdən,
O öz məsləkindən geri dönmədi.
– Həyatın naminə sürünməmə, mən,
Məsləkin naminə ölərəm, – dedi,

Bəşər tarixində bəlalı insan
İki qütb önündə çox dayanıbdır.
Haqdan yapışanlar keçib həyatdan,
Həyatdan qopmayan haqqı danıbdır.

Bu hünər önündə baş əyirəm mən.
Ötən zamanlarla fikrim öpüşdü.
Ölüm ayağında “Ənəl-həqq!”¹ – deyən
Mənim Nəsimim də yadıma düşdü.

Qaliley! Hələlik kəşfin bir yanalı
Onun qiymətini alimlər bilər.
Sən haqdan dönmədin həyat naminə,
Bundadır böyüklük, bundadır hünər!

May, 1963.

¹ Ənəl-həqq – ərəbcə “mənəm Allah” deməkdir.

SÜRƏT

Bir zaman vardı,
Verst ağaclarını saya-saya,
Üç günə gedərdik
Moskvaya.
Darıxdıq,
Bu sürətin ləngliyinə,
Sonra uçduq səkkiz saata,
Darıxdıq,
Darıxdıq yenə...
İndi üç saata gedirik,
ancaq
Yolun uzunluğu
Yenə darıxdırır bizi,
İşıqdan almaq istəyirik
sürətimizi.
Yox!
Bu sürət də bizə yenə azdır, az!
Bu sürət
Fikrimizin sürətinə çatmaz.
Mən əsrin oğluyam,
əsrin!
Darıxmamaqçın
Mənə
Fikrimin sürətini verin!

Sentyabr, 1963.

NEKROLOQ

Nekroloq – bir həyatın son nidası, son səsi,
 Bir mənalı həyatın ən qısa mənzərəsi.
 Ömrün bütün günləri tez bir yerə yığıldı,
 on cümləyə sığışdı...
 Mərhumu bircə anlıq versəydilər ömr əgər,
 Baxıb, baxıb yad kimi,
 o buna ağlardımı, o buna gülərdimi?..
 Boylandı əməllərin ən kütah lövhəsindən
 mərhum bizə son kərə.
 Hər kəsin arzuları çoxdur əməllərindən
 min kərə, milyon kərə.
 Ürəkdəki arzular əməllərdən əzəldir,
 Eləmək istədiyim mənim elədiyimdən
 həm çox, həm də gözəldir!
 Eləysə... Nekroloqa ömür tam olsun deyə
 Əməllərlə bərabər ən gözəl arzular da
 niyə yazılmır, niyə?!

Fevral, 1964.

ÜRƏKDƏKİ "SAATLAR"

Dünya,
 bu qoca dünya
 Bina olandan bəri,
 Hər lənir soldan-sağa
 Göydə günəş,
 Yerdəsa
 saatın əqrəbləri.
 Bu minvalla dolanır,
 Yerlər,
 Göylər,
 Dənizlər.
 Əqrəblər vaxtı izlər,
 Vaxt da günəşi izlər.
 Ah!.. Bu daş, bu tərəzi,
 Ah!.. Bu ölçü, bu mizan
 Bəzən irəli gedir,
 Bəzən geriye qalır,
 Qəlbimizdə qurulan
 Minbir səslə saatdan.
 Bəzən səhər olmamış
 Axşam olur mənimçün
 Bəzən sonsuzluq qədər
 Uzanır,
 uzanır gün.
 Ürəkdəki "saatlar"
 Qəlbin öz iqliminə,
 Nəğməsinə, siminə
 Daim həmahəng olur.
 Hər qəlbin öz eşqinə,
 Arzusuna qurulur...
 İnsan saata görə
 Çox dolandı,
 Çox döndü.
 O cansız əqrəblərin
 Arxasınca süründü.
 Daha böyük günlərə
 Qanadlanır eşqimiz.
 Alınacaq,
 güləruz,
 Sabaha gedirik biz.
 Vaxt gələcək,
 bir zaman

Qəlbimizdə dolanan
Saatlara dönəcək,
Dolanacaq bu dövrən.

İyun, 1964.

BİR ÜRƏKDƏ DÖRD FƏSİL

Hər gecə danışır radio havadan:
"Sabah az buludlu, biri gün yağış...
"İqlimin sirrini bu qadir insan
Gör, necə öyrənmiş, gör, necə açmış...

Sabahkı havanı bilirik bu gün.
Ey insan,
Bununla demərəm oyun...
Minbir havasını yerin, dənizin
Əvvəldən bilirik çox zaman, şəksiz.
Bəs niyə bilmirik öz qəlbimizin
Bir andan sonrakı havasını biz?..

Dörd fəsil yaşayır bir ildə torpaq
Qış, qış kimi gəlir, bahar bahartək.
Bir saat içində bəs nədən ancaq
Dörd fəsil yaşayır bəzən bir ürək?

Sabahkı havanı bilirik bu gün.
Ey insan,
Bununla demərəm oyun...

1965.

BABAMDAN QOCAYAM MƏN

Babam öldü səksənində
Atamsa altmışında.
Həm babamdan,
Həm atamdan
qocayam
Mənsə qırxcə yaşında.
Telefonlar,
teleqraflar,
radiolar,
qəzetlər,
Yükləndirir günün, ayın yüküylə,
Hər saatı, hər anı...
Bir otağa sığışdırır
Sağı gündüz, solu gecə,
Başı bahar, ayağı qış dünyanı...
Qitələri,
qütbləri
Birləşdirir sürətim.
Bu sürətin,
Bu cürətin,
Alovunda, odunda
Dəyişibdir
mənim eşqim,
fitrətim...
Sürətimiz çoxaldıqca
Məsafələr qısaldıqca
Dünənim bu günümədən,
Bu günümə sabahımdan
Dəqiqələr borc alır.
Günlər günə,
Aylar aya qarışıbdır –
İtirmişik
ayların,
illərin sahilini.
Mən bir ayda yaşayıram
Babamın bir ilini.
Dağdan enib
Dağ başına dolanan,
Burulduqca bulanan,
Düzənlərdə durulan
Yüz xislətli çayam mən.

Atamdan qocayam mən,
Babamdan qocayam mən.

Fevral, 1965.

MƏNİM AD GÜNLƏRİM

Bu gün ad günüdür... evdə hamı şən.
Ancaq fikirliyəm, kədərliyəm mən.
Gəncliyim ötəli, belə günlərdə
Anıb yoxuşumu töşüyürəm mən.
Xəzan yarpaqları oynayan yerdə
Necə üşüməyim?.. Üşüyürəm mən.

Ancaq... uşaqlıqda istərdim hər gün,
Bizim evimizdə məclis qurulsun.
Günlərin hamısı dönüb büsbütün
Məni sevindirən ad günüm olsun.

Atamın, anamın yeganəsiydim,
Arzusu, həvəsi, könül səsiydim.
Ömrün nə qərribə günləri vardı,
Mənim ad günlərim bayram olardı.
Mən nə biləydim ki, dəyişir insan,
Ad günün, şad günün olmur bir zaman.

Aldığım o gözəl oyuncaqları
Qaçıb göstərərdim dostlara bir-bir.
Hanı, hanı ömrün o şən çağları?
Gedən, a qardaşlar, bir daha gəlmir...

Həmən adamammı?.. Yox, başqayam mən.
Özgə cür görünür bu aləm mənə.
Bir zaman könlümə sevinc gətirən
Ad günüm gətirir indi qəm mənə.

Deyirəm, yenə də ömrümdən bir il
Ötdü... Ötən illər səfə düzülür.
Mənim ad günündə indi mən deyil,
Mənim balalarım sevinib gülür.

Avqust, 1965.

QORXU

Mənim sol əlimdə yanıq yeri var,
O, mənə töhfədir körpəliyimdən.
Odu odluğundan xəbərsiz vaxtlar,
Əlimi manqalda yandırmışam mən.

Mənə "cız!" – dedilər,
Ancaq qorxmadım.
Əlimi yandırıb tanıdım odu.
Mənim həyat ilə ilk tanışlığım
Əlimi yandıran oddan başladı.

Oxşadı gözümlü hələ uşaqlıqdan
Ocağın al-əlvan alovu, közü.
Dünyaya gələli, bilmirəm, nədən,
Nəyə vurulduqsa, yandırdı bizi...

Mən oddan qorxmadım yanana qədər;
Mən qorxu bilmədim qanana qədər.
Elə ki yandım,
Odlə oynamaqdan qorxdum, dayandım.
Başlandı qorxu –
Başlandı ehtiyat –
Başlandı həyat...

İyul, 1966, Şəki.

ANAM TƏZƏDƏN BÖYÜYÜR

Qızım Güzlərə

Anam, öz adını qızıma verdi,
Anam, nəvəsini çox istəyirdi.
Körpə nəvəsini qoyub yerində
Anam arxayınca dünyadan getdi.
Qızımın qıyqacı nəzərlərində
Anamı görürəm, anamı indi.

Nəvə nəvəsinə oxşayır eynən,
Böyüyür, ucalır ilbəl qızım.
Təzədən böyüyür, anam təzədən,
Anamın özüdür elə bil qızım.

Həyat öz qəribə sirrlərindən
Bizə əlvən-əlvən möcüz göstərir.
Qızımı adıyla çağırıram mən
"Ay anam" deyirəm, o da hay verir.

O mənim anamdır, o mənim anam,
Ancaq bir fərqi var, bunu danmaram:
Bir vaxt anam mənə can-can deyirdi,
İndi mən anama can-can deyirəm.
Bir vaxt anam mənə çox istəyirdi,
İndi mən "anamı" çox istəyirəm.

Sentyabr, 1966.

NƏSƏ ÇATMIR

Gecə-gündüz, səhər-axşam,
Mən yazıram, oxuyuram.
Yazılarım kitab-kitab.
Nə olsun ki,
Ürəyimə çoxu yatmır,
Şerimdə də nəsə çatmır,
Sözümdə də nəsə çatmır.
Könlümüzdən
Keçənlərin arxasınca biz qoşuruq,
Çalışırıq, vuruşuruq.
Səsə düşür məramımız,
Əməlsə bu səsə çatmır.
Düzü budur:
Sözümüzdə hər şey çatır,
Özümüzdə nəsə çatmır.
Gəmilərdə üzürük biz,
Maşınlarda gəzirik biz.
Hey gedirik,
Hey gəlirik.
Qışı böyük şəhərlərdə,
Yayı – dağda,
Kurortlarda dincəlirik,
Ancaq yenə biz bilirik:
Nəsə çatmır,
Nəsə çatmır...
Lap ayda da,
Lap gündə də nəsə çatmır,
Çatanların özündə də nəsə çatmır.
Tək mənəmmi bunu duyan?
Yox-yox!
Hamı gileylidir.
Bu, insanın öz həvəsi, öz meylidir.
Yaşayırıq, yaradırıq.
Öyrənməklə boy atırıq.
Dünya – cıdır,
Həyat yarış...
Ucalırıq pillə-pillə,
Boy atırıq qarış-qarış.
Biz həmişə ucalmırıq
Bir qalxanda,
Bir enirik...
Bu enişdən, bu qalxışdan

Yaşamağı öyrənirik.
 Həyat özü – bir möcüzə,
 Bu möcüzün qarşısında
 Gah susuruq,
 Gah dinirik.
 Öləndə də öyrənirik.
 Deyirik ki, gör, təbəbət nə acizmiş.
 Xəstəlik çox,
 Dərman çatmır, dava çatmır...
 Son nəfəsdə qışqırıq:
 Hava çatmır,
 Hava çatmır.
 Öyrənirik –
 Demək, daim qalxırıq biz,
 Son zirvəyə çatmır ancaq əllərimiz.
 İstəyimiz aşır-daşır,
 Arzulara çatma-çata
 Arzu bizdən uzaqlaşır.
 Şikayətə başlayırıq özgəsindən.
 Ancaq heç vaxt
 Biz şikayət eləmirik özümüzdən.
 Bir arzuya çatan kimi
 Arzu düşür gözümüzdən...
 Gah alışıq,
 Gah sönürük
 Çırpınıq,
 Düşünürük:
 Nəse çatmır,
 Nəse çatmır...
 İdrakımın işığıyla
 Zülmətləri çox yarmışam,
 Ömrüm boyu axtarmışam,
 Tapmamışam:
 Nədir, axı bu çatmayan?!
 Hər bir sirri açan zaman
 Açılan sirr,
 Minbir sirrin
 Varlığından xəbər verir.
 Açıdıqca
 Açılmayan azalmayır.
 Aça-aça düşünləri bağlayırıq,
 Biz günbəgün.
 Çox vaxt elə bilir ki,
 Dadı-duzu qabaqdadır ömrümüzün.

Öyrənirik –
 Günü-gündən
 Ucalırıq, qalxırıq biz...
 Son zirvəyə
 Çata bilmir əllərimiz.
 Qoy, çatmasın!
 Elə deyək: nəse çatmır!
 Axı insan
 Çatmayana çatma-çata insan olmuş,
 “Hər şey çatır” – deməkdənsə,
 Ömrün başa çatması xoş!..

Noyabr, 1965.

ANTENNA

Binaların damında
 Antenna dirəkləri...
 Dəmir,
 Polad çubuqlar,
 Bir dam üstə göyərüb
 Cahanı qucaqlayan
 Nəhəng qanad çubuqlar.
 Günün sözü çubuqlar,
 İdrakın təntənəsi,
 Bəzəyi, süsü çubuqlar.
 Şəhərlərdən-şəhərə
 Səs körpüsü çubuqlar.
 Qutularda yaşayan
 İnsanın
 Gör-götür dünyasından
 Hər an,
 Hər gün bir təzə
 Pay götürmək arzusu,
 Hər şeyi bilmək,
 duymaq, görmək
 arzusul..
 Beyin qutularında
 Çox darıxmış bu arzu.
 Artıq
 Bir neştər kimi
 Binaların damını yarıb çıxmış
 bu arzu!
 Əsrin,
 Günün
 başında
 Kəzərir taclar kimi.
 Qışda yarpaqlarını
 Tökən ağaclar kimi
 Titrəyir,
 Rüzgarmıdır
 Onu belə titrədən?..
 Xeyr!
 İnanmıram mən!
 Əsrin əsəbləridir
 Onu belə titrədən!
 Ax! Bu dəmir ağaclar, -
 Həndəsi üçbucaqlar

Dünyanın o başını
 Çəkib evlərə bağlar...
 Cərəyan telləri tək
 İnsan əsəblərinin
 Hey gərilmək arzusu...
 Hər şeyi gözlərilə görmək,
 Qulaqlarıyla eşitmək,
 Əqliylə bilmək arzusu!

Yarışub gecə-gündüz
 Dərin dənizlərlə biz.
 Sıldırım dağlarla biz,
 Dünyanın o başını
 Eşidirik, görürük
 Bu dəmir gözlərlə biz,
 Polad qulaqlarla biz...
 Ancaq... yenə də ancaq
 Bəs deyil bunlar bizə.
 Könlümüzün min sözü,
 Min sualı var bizə!
 Bəzən duya bilmirik
 Bizimlə illər boyu
 Bir binada yaşayan
 Eyni dərdi daşıyan
 Qonşumuzun
 Ürəyindən keçəni.
 Burda kimi qınayaq?
 Onu,
 Məni,
 Ya səni?..
 Bizə elə gəlir ki,
 Ağlımız dərindədir,
 Hissimizsə dayazda...
 Bilməkdən bezmədikmi?
 Gəlin, duyaq bir az da...
 Bal kimi rəyalara
 Uyaq, uyaq bir az da.
 Qəlbimizin başına
 Dəmərdən yox, amandır! -
 Duyğumuzun telindən
 Bir antenna qoyaq biz.
 Uzaqları bilirik,
 Yaxınları duyaq biz!

İyul, 1967.

EFİRDƏ SƏSLƏR

1

Əvvəllər beləydi:
durub döş-döşə
Çıxardı düşmənlər açıq döyüşə...
Qılıncda parlardı qəzəb, ədavət,
Bu açıq döyüşdə sözə nə hacət?
Arxadan vurmazdı düşməni düşmən.
Həm ölən kişiydi, həm də öldürən...

Dəyişdi dünyanın köhnə əhvalı,
Artıq bu adətlər qocaldı, getdi;
Koroğlu demişkən: "Tüfəng çıxalı
Mərdlik də dünyadan baş aldı, getdi..."

Bu gün, bu əsrdə biz nəhaq yerə
Vəhşilik demirik bu adətlərə.
Deyirik, məhv olsun ədavət gərək,
Qardaş olmalıdır bütün adamlar.
Böyük duyğularla yaşasın ürək,
Axı, qan tökməkdə nə yaxşılıq var?

Ancaq dərd odur ki, ədavətin də
Özü məhv olmadı, sözü dəyişdi;
Cılız ürəklərdə qəzəb də, kin də,
Astarı saxladı, üzü dəyişdi.
Qan tökmək qanunla yasaq olandan,
Qanları qaraltmaq dəb olub yaman!..

İnqilab elədik, zülmü devirdik,
Uymadıq zamanın min qəzasına.
Biz mərdü-mərdanə döyüşə girdik,
Haqsız çatdırdıq öz cəzasına.
İnqilab – zamanın, əsrin səsidir,
İnqilab – kişilik nümunəsidir.
İnqilab – mərdliyi şərəf, şan etmiş,
Arxadan vurmağı qadağan etmiş.
– Bəs onda?

Bilirəm, nə soracaqsan.
Nədir bu yaltaqlıq, ikiüzlülük?
Əfsus! Öz yoluyla gedirkən zaman
On safı korlayır bəzən bir çürük...

Diplomla, sənədlə sanırıq ki, biz
Çatmışıq ən ali mədəniyyətə.
Ancaq qıqcıranda əsəblərimiz
Məhəbbət bir anda dönür nifrətə.
Qəzəbli anlarda
İnsan büsbütün
Dəyişir, alçalır, gözlərdən iraq...
O, öz mənliliyini böyütmək üçün
Dedi "mən"lərlə kiçilir ancaq.

Arxada "filankəs alçaqdır" deyən
"Alçağın" üzünə irişir indi.
Açıqca döyüşə girə bilməyən
İmzasız məktuba girişir indi.

Yazır ki: "Oğrudur filan, filankəs",
Yazır ki: "Onların gözü tox deyil".
Hamıdan yayınıb gizli-gizli bəs
Özgəyə gor qazmaq oğurluq deyil?

Özgəyə xəlvəti quyu qazanda
Söylə, öz-özündən utanmadınmı?
Öz dəsti-xəttinlə sən "k" yazanda
Kişilik sözündən utanmadınmı?

Qələm gələcəyə yol göstərəndir
O ki, yaranmayıb böhtanlar üçün.
Qələm könüllərdən çiçək dərəndir,
Ona yaraşarmı gor qazmaq bu gün?

Düşün babaları:
Müdrək sözləri
Yurdun dövlətidir, elin varıdır.
Yalçın qayalarda qılınc izləri
Düşməne imzalı məktublarıdır.

2

Düyməni burursan, efirdə səslər...
Qarışıb dolaşır biri-birinə;
Bir ölkə havadan hey axşam-səhər
Böhtanlar yağdırır özgələrinə.

Amerikanın səsi
Bi-bi-si,
Pekin...
Dinməmiş bilirsən nə deyəcəkdir.

Dolub qulaqları bəşəriyyətin –
Axı bu yalanlar kimə gərəkdir?

Biri digərinə "haqsızdır" deyir,
Özü də bilir ki, yalan danışır.
Zalım öz gözündə tiri seçməyir,
Özgə gözündəki qıldan danışır.

Efirdə qarışıb səslər səslərə,
Yalanlar titrəyir, əsir havada.
Bir mətləb səslənir gündə min kərə,
Sözlər bir-birini kəsir havada.

Susun, ey bayquşlar, yazıqdır insan,
Sizdə bir azacıq insaf varmıdır?
Bu bəşər övladı eşq ucbatından
Dünyaya gəlməkdə günahkarmıdır?

İnsanın qayğısı, dərdi cürbəcür,
Ona aman vermir həyəcanları.
Onsuz da qəlbləri təlatümlüdür,
Qoyun, qulaqları dincəlsin bəri.
Ölkələr qışqırır, deyir: "Mənəm, mən!"
Eşidə bilmirik "o da var!" – deyən.

Nigar Koroğludan sordu: – Heç səni
Bir yıxan olubmu, biləydim bunu?
Koroğlu dedi ki: "Gizir Mustafa
Bu gün çaya basdı qoç Koroğlunu".

Daladı qurd kimi bəşəriyyəti,
Mən, mən! – deyə-deyə Hitler də bir vaxt.
Özgə hesabına o, bir milləti
Böyütmək istədi, kiçildi ancaq.

Namərdlər ağzında haqq çilik-çilik
Doğranıb səpildi efirə yerdən...
Böhtanlar yurdunda mərdlik, kişilik
Baxır adamlara abidələrdən...

1967.

TƏƏSSÜF

(İdman yarışı)

Çörək yeyə-yeyə, nərd vura-vura,
Baxırıq hər axşam televizora.
Ekranı görürük: dəstəbədəstə
Adamlar qırılır...
Yenə ölüm, qan.
Bombalar tökülür şəhərlər üstə,
Ölən də insandır, baxan da insan.

Analar, körpələr ağlaşır zar-zar,
Dərələr, təpələr bələnir qana.
Elə bil uzanan odlar, alovlar
Qəhqəhə çəkərək gülür insana.

Od-alov sürünür şəhərdə dil-dil,
Uçur uca evlər, balaca damlar.
Elə bil ekranı qırğına deyil,
İdman yarışına baxır adamlar.
Çörək yeyə-yeyə, nərd vura-vura,
Baxırıq hər axşam televizora...

1968.

BAŞ

*Amerika alimi R. Uayt meymunun beynini
bədəndən ayrı uzun müddət yaşada bilir.
Bu məsələ ilə əlaqədar beynin köçürülməsi
problemi üzrə dünya filosofları arasında
böyük mübahisələr gedir.*

Qəribə aləmdir... zamanəmizdə
İdrak təbiətlə yarışa girmiş...
Böyrək də,
ürək də,
qulaq da,
göz də
Bədəndən bədənə köçürülərmiş...

Bir maşın sahibi gərək olanda
Sınan hissələri alır dükandan.
Deyirəm, insanın əzaları da
Aptekdə satıldı bəlkə bir zaman.

Azmıdır insanın məgər dər-dəri?
Bu da bəşər üçün təzə təhlükə!
Hazır fikirləri, düşüncələri
Başlara doldurub satdılar, bəlkə?

Böyrəyi, ürəyi dəyişmək asan.
Bəs başı?
Bu yerdə bir qədər dayan!
Hər şeyi dəyişir, axı baş, beyin.
Baş özü, başları necə dəyişsin?

İnsanın adına, şərəf-şanına,
Deyirəm, gəlməzmi bundan bir ləkə?
Bir nadan güvənib öz imkanına
Dahinin başına göz dikdi, bəlkə?

Ey həkim, gücünə inansan da sən,
Bu yükü boynuna heç götürmə, gəl.
Ayırub insanı öz aləmindən,
Ana təbiətlə bəhsə girmə, gəl!
Həkim, təbiəti, gəl, hakim sayaq,
Hifz edək bir səsin yüz ahəngini;
Gücümüz çatsa da,
gərək pozmayaq
Bəzən təbiətin öz ahəngini.

Dahinin beyninə qan sızdı birdən
Cahil də qəzaya düşdü həmənin gün.
Cahilin başını öz bədənindən
Ayırdıq dahini yaşatmaq üçün!

Nə deyək?
Kim öldü?
Dahi, ya cahil?
Hansına yas tutsun qohum, qardaşı?
Dirilən kim oldu?
Bu ki, sirr deyil,
Dahinin bədəni, cahilin başı.

Dahi yaşayacaq bir nadan kimi...
Kimi aldadırıq burda, biz kimi?
Cahilin başıyla, düşüncəsilə
Yaşayan o dahi yenə dahimi?

Hanı o əvvəlki əqidə, məslək?
Əgər fikri yoxsa, özü sağmıdır?
Yaşamaq xətrinə fikri dəyişmək –
Məsləki dəyişmək yaşamaqmıdır?..

1968.

SİQNALLAR

Dostum R. Nurəddin üçün

Uzaq ulduzların sakinlərinə
Yoxsa, bizim kimi dünya dar gəlir?
O biri dünyadan dalbadal yenə
Bizim dünyamıza siqnallar gəlir.

Ulduzlar insana nə deyir, görən?
Bu səslər salammı,
Yoxsa, hədəmi?
Bizə uzaqlardan siqnallar verən,
Əcaib məxluqmu?
İnsanmı?
Nəmi?

Hələ dünyasına qapılıb insan.
Dünya vəznindədir diləyimiz də.
Alimlər düşünür: varlığımızdan
Xəbər göndərəkmi onlara biz də?
Bəlkə də... Gülürlər bizə uzaqdan,
Yəni, biz onlardan geriycik belə?
Onlara baxanda bəlkə də insan
Uşaqlıq dövrünü yaşayır hələ?..

Təhlükə gözləyir bəlkə dünyanı?
Bəlkə...
Hədələyir bu səslər bizi?
Bəlkə...
O dünyanın qadir insanı
Öyrənmək istəyir qüdrətimizi?..
Əgər bu təhlükə olsa, bu yerdə
İndiki təzadlar kimə gərəkdir?
Millətlər,
fikirlər,
əqidələr də,
Onda bir məsləkdə birləşəcəkdir.

Kökü kəsiləcək nifrətin, kinin,
Loğmanlar olacaq onda hökmran.
Hamı bir ağızdan deyəcək, yaqın:
Yaşasın dünyamız, yaşasın insan!

Avqust, 1968.

NEO

*Asiya və Afrika yazıçılarının
Daşkənd müşavirəsindən təəssürat*

Bir salonda iki qitə,
Hər qitədə neçə millət...
Hər natiqin çiynləri arxasında
bir məmləkət
Dayanıbdır...
Oyanıbdır
Yuxusundan,
Afrikanın, Asiyanın
qaraları.
Yaraları
Köz bağlayır.
Varaqlayır ötənləri
hər danışan öz dilində...
Mənzilində məhbus olan
bu dünyanın məhkumları
danışır
indi uca bir kürsüdən.
Yox hürküdən,
Yox qorxudan
bu dünyanın məzlumları,
Dili bağlı, qolu bağlı məhkumları.
Dillər əlvən,
Mətləb eyni...
Dərdlər, qəmlər bir olanda
söz bir olar.
Dünyanın bu başı ilə
O başı həmfikir olar.
Danışanlar eyni sözü
təkrar edir dönə-dönə.
Dillərini bilməsəm də
Üçcə kəlmə bəsdə mənə:
"İmperiya"
"Koloniya"
"Neo, neol!"
Nədir neo?
Köhnə tələ,
Təzə hiylə!
Bu neolar – sözü gizli, qəsdə dərin.
Oyun açdı başlarına
Sözü hərfi mənasında

başa düşən millətlərin.
 Bu neolar –
 bu tələlər,
 bu hiylələr
 min-min olur.
 Təzə-təzə hiylələrdən
 baş açmaq da çətin olur.
 Haqla-nahaq qarışıbdır bir-birinə –
 Gəl baş çıxart
 neoların üstü bəzək, altı təzək
 Min cür fitnə-fəsadından.
 Haqq boğulur haqq adından.
 Öz haqqını təzə-təzə başa düşən
 millət, uşaq misallıdır.
 Siyasətdən xəbəri yox,
 min arzulu, xəyallıdır,
 Hələ dünya səhnəsində
 o tapmayıb öz yerini.
 Qamaşdırır pariltılar
 hələ onun gözlərini.
 Körpə uşaq hardan bilə
 Ona yaxın görünənin
 Çox-çox uzaq mənasını?
 Hardan bilə
 Qaranın ağ mənasını?
 Köhnə, qədim hiylələri neçə kərə
 Təzə-təzə boyalarla
 Yedirdirlər sözü açıq,
 gözü bağlı millətlərə.
 O danışan natiqə bax!
 “Neo”lardan fəryad çəkir,
 Bütün təzə hiylələri, kələkləri
 sayır bir-bir,
 Deyir: bəsdür bu aldanış.
 Artıq bütün bu “neo”lar bizə tanış!
 Bu “neo”lar – üstümüzə qılinc kimi
 əsir bizim.
 Saçımızı sığallaya-sığallaya
 Başımızı kəsir bizim.
 Sizin kimi bir insanıq.
 Biz nə daşıq, nə dəmirik,
 Yetər, artıq biz heç kəsə
 Yamaq olmaq istəmirik!

Yaman dərdidir,
 Özgəsinə yamaq olmaq!
 Yaman dərdidir,
 Azadlığın həsrətinə damaq olmaq.
 Yaman dərdidir,
 Gözün ola,
 amma görə bilməyəsən.
 Yaman dərdidir,
 Əlin ola,
 Evindəki zir-zibili
 sən süpürə bilməyəsən.
 Yaman dərdidir,
 Dilin ola,
 nə danışib, nə dinəsən.
 Yaman dərdidir,
 Ağlın ola,
 özgəsinin ağı ilə
 düşünəsən...
 Yox, zamanın öz sözü var.
 Hər gecənin gündüzü var.
 Əyriilər də düz görünür
 Siyasətin aynasında.
 Bu nə sirdir?
 Aynanın ki, bir üzü var.
 İki yerə parçalanmış Vyetnamın
 İki bədbəxt vətəndaşı
 Bu salonda
 Oturubdur yan-yanışı.
 O da insan,
 Bu da insan..
 Eyni dərdi
 o da çəkir, bu da çəkir.
 Hər ikisi suya qaçır,
 Amma gözə görünməyən sirr onları
 oda çəkir, oda çəkir,
 Türk yunana deyir: Kipr
 Həm mənimdir, həm sənindir.
 Sənin mənə,
 Mənim sənə
 Atığımız gülləlersə
 düşməndir.
 “Parçalayıb sən hökm sür!” siyasəti
 Yurdumuzda od qaladı.
 Biz bir yana,

Eyni dili,
Eyni dini
neçə yerə parçaladı.
Sən də quzu,
Mən də quzu,
Gəl, qoruyaq canavardan özümüzü!
Gəl, qorxmayaq
Nə sən məndən,
Nə mən səndən.
Gəl, biz qorxaq
canavarın mədəsindən.
O mədədə həzm olunur
Neçə-neçə balacalar.
Kiçik-kiçik təpələrdən
dağ uclar.
Biz vuruşub
Çiynimizin üzərində
Ucaldırıq imperiyanı...
Böyüklərin qidasıdır
kiçiklərin qızıl qanı.
Gəl, anlayaq bu haqqı biz:
Bir qılıncıla,
Bir qələmlə
Yazılıbdır tariximiz.
Bizim böyük sənətkarlar
Bir qaynaqdan ilham alıb.
Sizin ağac
Bizim bağa kölgə salıb.
Öküzümüz olmayanda
Sənin baban,
Bizə verib öküzünü.
Babam ölüm yatağında
Pir babanı çağırırdı
Ona deyib son sözünü.
Axı bizim
Dədəmiz də,
Babamız da
Qardaş olub.
Məgər indi
bu qardaşlıq,
unudulub?..
Daha bəsdir,
Gəl, qardaşım, verək bu gün əl-ələ biz,
Salaq qurdun yuvasına vəlvələ biz!

Neçə dildə danışan bu adamların,
ürəyi bir,
sözü birdir.
Siyasətin aynasında
Əyriilər düz görünsə də,
Aynanın kıl, üzü birdir!
Dillər əlvən,
Mətləb eyni,
Dərdlər, qəmlər bir olanda
Söz bir olar.
Dünyanın bu başı ilə
O başı həmfikir olar.

1968, Daşkənd – Bakı.

ELM – ƏXLAQ

*"Təbiət üzərindəki qələbələrımızlə çox da öyünməyəc.
Hər bir belə qələbə üçün təbiət bizdən intiqam alır".*

F. Engels

Cürbəcür adlarla adlandırmışığ
Ötən hər əyyamı, ötən hər əsri.
Köhnə hüduqları çoxdan qırmışığ,
Əsrimiz elm əsri, kəşflər əsri!

Hüduqlar içində özünü dandı,
Elm – yüz illərlə yatdı beşikdə.
Elm – ayaq açıb dolanır indi,
Havada, torpaqda, evdə, eşikdə!..

Dağların çəmənı, bağların barı
Çatışmır.
Kimyaya meydan vermişik.
İpək corablari, yun paltarları
Sintetik şeylərə dəyişdirmişik.

Bəlkə torpağın da, bəlkə yerin də
Qalmayıb o köhnə gücü-qüvvəti?
Elə bil, elə bil meyvələrin də
Dəyişib əvvəlki dadı, ləzzəti.

Təbii nemətlər çatışmır, nədir?
Təbiət zəngindir, o, yoxsul deyil;
Təbiət insana səxavətlidir,
Ancaq qul deyil.
O ki öz varını insana vermiş,
Ona qəsd eləmək cinayət olar.
Bu gün təbiətlə yarışa girmiş
Kimyəvi zavodlar, laboratoriyalar.

Elm hökm eləyir indi hər yerə,
Zülmətin bağrına işıq nəqş edir.
Sonsuz qadınlara, ya ərsizlərə
Naməlum kişidən övlad bəxş edir.

Elm özünəmi, yoxsa... güvəndi?
Axı bu qüdrəti biz verdik ona.
Əqlin yaratdığı elmlər indi
Düşübdür xalılıq iddiasına...

Dava-dərman ilə doğulan kəsin,
Anası məlumdur, atasısa yad.
Atanı... övladın əslini, yəqin,
Nə ana biləcəc, nə də ki, övlad.

Fərari olmurmu bəs əsl ata?
Bəs saxta atanın nədir günahı?
Uşaq anasına doğma olsa da,
Qondarma ataya ögeydir, axı.

Daha bir cinayət, daha bir xata!
Bu da bəşər üçün böyük bir ləkə –
Doğma övladından xəbərsiz ata
Bir vaxt öz qızına ər oldu bəlkə?

Səni danlamırmı içində bir səs –
Demirmi, ay həkim, cəhdin nahaqdır?
Övlad öz kökünü tanımırsa bəs,
De, hansı kök üstə boy atacaqdır?

Kökünü bilməyən özünü bilməz,
Bizə nə gətirir bu niyyət, həkim?
Onda bir-birinə qarışmazmı bəs
Fərdiyyət,
şəxsiyyət,
milliyyət,
həkim?

Bu nədir?
Gerimi qalmışam, yoxsa?
Mən ki güvənmişəm hər zaman elmə.
Əxlaqa, qaydaya toxunandasa,
Mən üsyan edirəm, mən üsyan elmə...

Təbiət həmişə təzədir, təzə,
Biz üz çevirməyəc bu təzəlikdən.
Elm əxlaq ilə durub üz-üzə
İndi biz hansına haqq verək, görən?

Axı bu tədbirlər bizi çaşdırır,
Gəlin, uca tutaq əqidəmizi.
Həkim, təbiətdən uzaqlaşdırır
Qondarma davalər, dərmanlar bizi.

Bir şey ki, saxtadır – ondan nə fayda –
Saxtanın nə yönü, nə etibarı;
Əynimiz, başımız kimyalaşsa da,
Mayamız, kökümüz saf qalsın bari.

Anadır, deməli, güclüdür torpaq,
Ondadır əlacı, axı hər şeyin.
Gəlin, təbiətin özündən alağ
Dava-dərmanını hər şikəstliyin.

May, 1969.

DAYAN, İNSAN!

İnsana od bağışladı
Prometey!
Ehey!

Ehey!
Dayan, insan!
Hara belə?

İnsan dedi gülə-gülə:
–Dayanmağa nə macalım, nə halım var.
Yürüyürəm,

İrəlidir yolum ancaq!
Məqsədım bu, məsləkım bu:
Bilim ancaq,
Bilim ancaq!

Yox! "Allahü-əkber" vaxtı keçdi çoxdan.
De, "İnsanü-əkber" indi.
Əlimdədir bu göy indi, bu yer indi!..

Pay aldığım od əlimdə
Məşəl kimi yanır, yanır.
Yol gedirəm...

Önümdəki qaranlıqlar
Qətrə-qətrə işıqlanır...

–Prometeydən pay aldığın o od ilə, axı bir gün
Cordanonu yandıran da sən özündün.

Qorxum budur, o od ilə
Özünü də yandırasan
Aman, insan, dayan, insan.

Avqust, 1970.

ARZU BÖYÜK, AĞIL GÜCSÜZ ...

Tak-tuk!

Çak-çuk!

Motor səsi,

Maşın səsi!

Elektrik cəryanının zümzüməsi!

Təkərlərin gurultusu,

Dəzgahların uğultusu

Səslər, səslər,

Hərəkəti tənzim edər,

Sapa düzər.

Qulaq buna necə dözər?

Maşınları biz yaratdıq.

Onun ritmi, hərəkəti,

Və... sürəti

Hakim olub indi bizə -

İşimizə,

Nitqimizə...

Könlümüzün öz ahəngi

Maşınların gur səsinə

İtib, batıb, unudulub.

Məhkum dönüb hakim olub...

Qədim, uçan xalçaları

Həqiqətə təslim edən

Ağıl əsri, ağıl əsri!..

Unuduldu

Duyğuların sərkərdəlik elədiyi

Nağıl əsri!

"Arzu böyük, ağıl gücsüz" deyə-deyə,

İndi beyin başlayıbdır

Beyinləri öyrənməyə.

Boylanırıq sola-sağa,

Sual kimi yağa-yağa

Dırmaşırıq

Əl çatmayan, ün yetməyən

Gah bu dağa, gah o dağa,

Təzə yollar axtarıyıq

Ağlımızı artırmağa.

Yox!

Ağlınız yetər bizim!

Bu qədər ki ağlınız var,

Mən qorxuram,

Hisslərimiz itər bizim!..

Gəlin, gəlin,

Hiss artıran,

risk artıran,

əzm artıran,

eşq artıran

Qəlbimizə cürət verən,

Bizə cəsarət gətirən

İllət varsa... onu tapaq

Biz əvvəldən sonu tapaq.

İyul, 1970.

EKSPONAT ADAM

– Ayrı cür yaşadığ biz ömrümüzü,
Adamlar korlanır, vallah, günbəgün.
Bizim vaxtımızda böyüyün sözü
Bir qanun olardı kiçiklər üçün.
Biz hara gedirik deyən yoxdu bir,
Nə kiçik tanınır, nə böyük indi.
Hərənin ağzından bir avaz gəlir, –
Deyə səhər-axşam o, hey deyindi...

Düzü beləsiylə danışmaq çətin,
Əsnədim.
Adamın yuxusu gəlir.
Özü muzeylərin eksponatı,
Sözündən naftalin qoxusu gəlir.
İstəyi budur ki,

o, həyata yox,
Gərək həyat ona bu gün saz gələ.
İstəyi, məsləki tutuquşuluq,
Hamının ağzından bir avaz gələ.

Ona deyən yoxdur, çal, ağlar neyi
Zurnanın yerinə...

Görək nə çıxar?
Hər səsin öz yeri, öz gözəlliyi,
Axı hər avazın öz xəyalı var.

Hamı bir nəfərmi, hamı birmə ki,
Hamının çəkisi düz, taraz gələ?
Hamı bir-birinə bənzəyirmə ki,
Hamının ağzından bir avaz gələ?

Sən niyə qorxursan,
Axı sən niyə
Səslərin, sözlərin əlvanlığından?
Niyə məftun olaq bir gözəlliyə?
Min-min gözəlliklə doluykən cahan...

Xoruzun bir səsi, bir nəğməsi var.
Banlar,
Cır səsiylə qulaq dırmalar.
Neçə zəngüləli, neçə nəğməli,
Bülbül cəh-cəhinə el heyran qalar.

Düzü, beləsiylə danışmaq çətin.
Əsnədim.
Adamın yuxusu gəlir.
Özü muzeylərin eksponatı,
Sözündən naftalin qoxusu gəlir.

Tarix muzeyində şüşə dolablar,
Dolablar içində

o saxsı qablar
Muzeydə gözəldir...

qürrelənirsən.
Ancaq düzü budur, sən heç onları
Əlinə almazsan dükanda görsən.
Sənin fikrin köhnə, ürəyin soyuq.
Yox-yox!

Zamanda yox,
Günah səndədir.
Saxsının qiyməti, bu günündə yox,
Dünəndən danışan dününəndədir.

Onlar çox gözəldir,
Ancaq bu günün
Çini qabları ilə yarışa bilməz.
Fikri, sənin kimi, dünəndə qalmış,
Bu günlə, sabahla barışa bilməz.

Noyabr, 1971.

BABAM, ATAM, MƏN

*"Apollon-8" gəmisi ilə kosmik səyahətim
məni bir daha inandırır ki,
biz hamımız balaca bir planetdə yaşayırıq.*

F. Borman.

Babam həyatında yalnız bir kərə
Faytonla Şəkiddən Ağdaşa getmiş.
O baxıb uzanan dar gədiklərə,
təəccüb etmiş.

Bu yerlər hamısı padşahındır?
Deyə, faytonçudan o xəbər almış.
Bəlkə də, dünyaya
o miskin, ağır

Babamın verdiyi bu, ilk sualmış.
Bir dünya bilirdi Şəkini babam,
bu yaşa qədər.

Onun gözlərində dünya bu gündən
Böyüdü, uzandı Ağdaşa qədər.

Səksən verst dağ yolu! Zarafat deyil.
Ən uzun, ən böyük yoldu babamçın.
Şəkiddən Ağdaşa uzanan bu yol,
Böyüklük ölçüsü oldu babamçın.

Atamın qərribə adəti vardı:
Məni qollarında atıb-tutardı.
Həm də soruşardı: – De görək məni
Nə boyda sevirsen?
Deyərdim: – Səni
Lap bu dünya boyda istəyirəm mən.
Sevgimin böyüklük dərəcəsiindən
Atam xoşlanardı.
O, uzun-uzun
Bu sözə gülərdi...

Axı, atamçün
Dünya, böyüklüyün son ölçüsüydü,
Atamın dünyası dünya özüydü.

Mənimçün?

(Qorxuram xəyalım aza).
Kosmosdan baxıram mən dünyamıza.
Deyirəm: – Nə qədər kiçikmiş cahın.
Axı mənim dünyam çıxıb dünyadan.

DAN YERİ

*Son zamanlar ABŞ-da "Başqa cür düşüncələr" in
adı "qara siyahıya" düşür. Bu siyahıya düşənlərdən
biri də məşhur fizik, "Xalqlar arasında sülhü
möhkəmlətmək üçün" beynəlxalq
Lenin və Nobel mükafatları laureatı Laynus Polinqdir.
(qazetlərdən)*

– Mənim fikrim,
sənin fikrin,
onun fikri...

Bu nə demək?
Bir ölkənin milyon-milyon vətəndaşı
Başqa-başqa düşünərsə
Bəs hökumət nəyə gərək?
Biz hamımız bir fikrin
bir səsiyik.

Laynus dedi: – Yox, yox, məgər
Biz hamımız bircə rəngli
İnkubator cücəsiyik?
Yoxmu mənim öz varlığım,
öz nəfəsim?
Axı, neçin boğulmalı
mənim sözüm,

mənim səsim?!

Susdurdular dərhal onu –
"Haqq" adından haqq oğlunu.
"FBR" in¹ düzəltdiyi
Müdhiş qara siyahıya
Artırıldı bir nəfər də.
Adlar deyil,

düşüncələr
yanıb susdu.
Susub yandı o dəftərdə.
Hökumətlər cərgəsində
Öz yerin var.
Hidrogenin, atomun var.
Tankların var, topların var.
Nələrin var,
Nələrin var!
Qüdrətini, qüvvətini
Ağır-ağır silahlara sən vermişən.

¹ Federal Təhqiqat Bürosu. ABŞ Ədliyyə Nazirliyinin xüsusi idarəsi.

Bəs eyləsə, niyə qorxdun?
 Qorxun nədir – bilirmisən?
 Ürəyinin ortasından
 Bir səs dedi: haqqa sığın!
 Sənin qorxun – haqsızlığın!
 Atomunla, raketinlə
 Sən elə zənn eləmə ki,
 Hakimisən yerin,
 göyün.
 Boş havadır səsin, küyün.
 Silahlara arxalanan sənin gücün –
 zəifliyin,
 acizliyin,
 gücsüzlüyün.
 Haqqın uzun ipinə bax, o yumaqda
 əməllərin
 düyün-düyün...
 Heç xəbərin yox özündən.
 Yarpaqları sol tərəfə əyən külək
 sağdan əsir.
 Onu soldan axtarma sən.
 Orda, burda sən özünü çox öyürsən,
 Əslində, sən
 Sən qorxudan uçunursan,
 üşüyürsən.
 Qorxmadığın bir məmləkət
 de, varmı heç?
 Belə qanlı silahları olan ölkə
 qorxarmı heç?
 Sən qorxursan dünən, bu gün.
 Min hidrogen bombasından
 qorxuludur sənin üçün
 qanan bir baş,
 yanan ürək!
 Sən atomdan qorxmamısan
 Bir fikirdən, düşüncədən
 qorxduğun tək!
 Boyaları həqiqətdən,
 Həqiqəti rəzalətdən
 Öz gözüylə gördüyünü boş nağıldan
 Seçə bilən,
 bir ağıldan,
 niyə qorxdun?
 – Bilmirəm mən!

Əgər o, bir böhtançısı,
 yalançısı,
 Niyə onun dediyini
 Məmləkətdən gizlədirsən?
 Niyə onu həbs edirsən?
 Milyon-milyon qoşunun var.
 O isə tək.
 Niyə qorxdun?
 Təkbaşına Laynus sənə neyləyəcək?
 Dəhşətlidir "qara dəftər" –
 Qananların,
 haqq oduna yananların
 siyahısı!
 Başlarını yerə dikib
 Qoyun kimi otlayanlar –
 Əsarəti hürr sayanlar,
 Bu Vətənin hər neməti sizə ehsan!
 Ey Vətənçün alşanlar,
 Susmayanlar, danışanlar,
 Qismətiniz ölüm, zindan!
 Atomun var, raketin var,
 Sən qorxursan.
 Bu qorxunun ağırlığı
 Sənin haqsız işlərinin
 Çəkisidir,
 dəyəridir.
 Üfüqdəki al rəngə bax,
 Dan yeridir,
 Dan yeridir!

1972.

ŞAİRLƏRİ ÖLDÜRÜRLƏR

*Müstəbidlər başa düşmür şairləri,
O zaman ki başa düşür, fərman verir ölümünə.*

A. Voznesenski.

Öldürdülər Nerudanı.
Öldürdülər ömrü boyu
Qəm çəkəni, dərd udanı,
Öldürdülər azadlığın nəğməsinə
Nəğməsilə saz tutanı...

Öldürdülər şairləri
Kimisini birdən-birə
Bıçaq ilə,
Güllə ilə.
Kimisini
ürəyinə yeridərək söz zəhərin
gilə-gilə...

Öldürdülər,
hədə ilə,
qorxu ilə,

təhdid ilə...
Öldürürlər şairləri,
qana-qana.
Bilə-bilə.

Şairlərin dillərini bağlayanda
Öldürdülər onları öz əllərilə...
Ürəyini dəlib çıxan

fikirləri demək üçün,
Şair dözər hər zülümə.

Dodağını kilidləmək
Şair üçün bərabərdir
min ölümə!

Öldürürlər şairləri –
Öldürürlər, xəyalları,
fikirləri...

Yox-yox!
Fikir ölə bilməz.

O, şairin özündə yox,
sözündədir.

Ədalətlə cilalanan,
Həqiqətdən qüvvət alan
Qadir sözün qabağında

Güllə nədir,
atom nədir?..

O deyəcək öz sözünü.

Qaynayacaq, o daşacaq,
o coşacaq.

Söz – həmişə

Ədalətin düşmənilə

vuruşacaq!

Söz – yerlərdə sürünməmiş,

Dodaqlarda çiçək açmış.

Doğru sözün qabağında

Yalan sözün rəngi qaçmış.

Söz-nəbzidir,

haqq səsidir zamanənin,

Aynasıdır zamanənin.

Ey müstəbid, dünənə yox,

bu günə bax!

Sən aynanı sındırmamış

O aynada

Öz eybəcər üzünə bax!

Yalanların boyasıyla

bəzəsən də üzünü sən,

O aynada görəcəksən

düzünü sən!

Yaxşı görür

Şairlərin iti gözü

Yalan ənlük-kirşanın

Dalındakı mürdar üzü!

Haqla-nahaq,

Gerçəkliklə yalançılıq

üzləşdiyi gündən bəri,

Öldürürlər şairləri...

Haqq istəmək,

Düz danışmaq

hələ qalsın bir tərəfə

Göz yaşı da,

hıçqırıq da

Yasaq olan bir ölkədə

Qatı zülmət işıqlıqda,

nur kölgədə...

Buna dözmək?

Necə dözmək?

Xunta qeyri-qanunidir.

Əxlaqsızın törəməsi

bicə dözmək,
Necə dözmək?

Oktyabr, 1973.

50 YAŞIM

Mən necə oldu ki, çatdım əlliyə?
–Yox, deyə bilmərəm,

Dedilər: – Niyə?

Bir içim su kimi içdim mən onu.
Əllicə an imiş, demə, əlli il.
İllərin nə təhər sovuşduğunu
Bilərək yaşamaq, yaşamaq deyil.

Bilmədim...

Könlümün həyəcanları,
Qovladı bu dağdan o dağa məni.
Ömrün arzu dolu pilləkləri
Uçurdu budaqdan-budağa məni.

Gün doğdu...

Həvəslə,

Yanan ürəklə

Çalışdım, vuruşdum...

Gün axşam oldu.

İli qarşılادم təzə diləklə,
Bir də ayıldım ki, il tamam oldu.

Yol getdim...

Saymadım yağışı, qarı.

"Məqsədə tələsən dincəlməz" – dedim.
Yanımdan ötüşdü verst ağacları,
Macalım olmadı, saya bilmədim.

Elə qanadlandım,

Mən elə uçdum,

Sürətim döndərdi ayı həftəyə.

Arzular ardınca göylərə uçdum,

Yerin təqvimləri yaramır göyə.

Zəhər də içmişəm, bal da yemişəm.
Ömrümün yolları min keşməkeşdə.
Mən vaxtı heç zaman gözləməmişəm,
Vaxt özü qapımı döyüb həmişə.

Məni yaşadan da təlatüm oldu,
Dalğalar qoynunda ötdü anlarım.
Mənim zaman ölçüm, vaxt ölçüm oldu,
Ölçüyə gəlməyən həyəcanlarım.

Mühit dənizidir önümdə masa,
Ləpədir ömrümün hər anı, qardaş.
Dalğalar ürəkdə baş qaldırmasa,
Həyatda axtarma dalğanı, qardaş.

Yaşadım, bildirib vaxta həddini
Dəli dalğaları mən yara-yara.
Yaşadım...

Eşq olsun vaxtın həddini
Özünə sığdıran çırpıntılara!

Zirvədən ötübdür, dösə qar yağır,
Yel əsir,

qapımı qış döyür...

Nə qəm.

Əllimi xərcledim...

Xoşbəxtliyimdir,

Neçəm qaldığını deyə bilmərəm.

Gah müdrik qocayam, gah cavanam mən,
Yadıma salıram gah da ilkimi.
Könlümə sığmayan təlatüməmdən
Yaşadım əllimi birçə il kimi.

1975.

QOCALAR

Çənə əl üstündə, əl çəmaq üstə
Qocalar əyləşir tin başlarında.
Sinə bayatılı, könül şikəstə,
Ömür varaqlanır yaddaşlarında.

Yaşadılar köç edib, cavanlar işdə
Tək-tənha oturmaq son əlacları.
Həyatın amansız yalqızlığında
Tutur əllərindən əl ağacları.
Yumub gözlərini düşünür onlar.
Durur göz önündə ötən zamanlar.

Yerdə çuxur acır çomağın ucu,
Sonuncu həddinə dirənib ömür.
Dünyadan aldığı, dünyaya borcu
Nəymiş? Düşüncənin sonu görünmür.

Çomağın ucuna dikib gözünü,
Onlar saatlarla oturur belə.
Fikir bir gəmi ki, bilinmir yönü,
Çırpınır, çıxammır ancaq sahilə.

Onlar düşündükcə boşalar, dollar.
Birdən düşün düşər fikrin əvvəli.
Doqquzlar başında bizim qocalar
Düşüncə heykəli, fikir heykəli!

Əvvəllər deyərdim, onlar bu qədər
Bekarca oturub darıxmır məgər?
Kitab oxuyardım darıxmamaqçün
Onların yerinə olsaydım əgər.

Bir qalın kitabmış hər ömür, demə,
Oxumaq istəsən, yum gözlərini.
Bekar deyilmişlər... Ürəklərində
Onlar oxuyurmuş öz-özlərini.

Yanvar, 1976, Ağdaş.

TƏSKİNLİK

İlləri dən kimi zaman üyütdü,
Ocaq heydən düşüb, göz qaralıbdır.
Ömrün yayı keçdi, baharı ötdü,
Ömrün iztirablı qışı qalıbdır.

Onu da bilmirəm, qalıb, qalmayıb?
Bəlkə köçəcəyəm qısa çatmamış.
Amma həyat eşqi heç azalmayıb,
Köçmək istəmirəm qışı dadmamış...

Fəsilər gözəli – bahardır, yaydır.
Qış – əzab fəslidir...

Barı – şaxta, qar.
Ömrün dadı-duzu arxada qaldı,
Öndə əzabım var, iztirabım var.

Vaxt boyu kiçilti, yaşı böyütdü,
Zaman verdiyini bərbəbir alar.
Başımın üstündən ötdü, nə ötdü
İllərin köç edən səfi – durnalar.

Gözümə tor gəlir... Belədi gərdis.
Başıma gələnlər qədərdən gəlib.
Demirəm, gözlərim toran gətirmiş,
Deyirəm, havaya duman, çən gəlib.

Ağımla hər şeyi görürəm, nə qəm,
Baxmadan seçirəm qaradan ağı.
Baxıram, yaxını görə bilmirəm,
Uzağı görürəm, ancaq uzağı.

Dəmdən düşdüyümü bildirməsəm də,
Zaman öz işində, öz işindədir.
“Hiss edə bilmirəm yaşı” – desəm də,
Bilirəm yaş nədir, ömür, gün nədir?..

Mənim öz məclisim, mənim öz yerim,
Çılğın duyğulardan yaşım çəkindi.
Gözəl qız görəndə yanan gözlərim
Oğluma gözəlti axtarır indı.

Bəs bu nə sövdadır, bəs bu nə həvəs?
Ölümü özümdən gen sayıram mən.
Cavanlar yanında bu nədəndi bəs
Yaşımı deməyə utanıram mən?

Ürək bu dünyadan küsdü, incidi,
Yaşımı birisi salırkən yada.
Dünya uşaq idi, dünya gənc idi,
Mənimlə bərabər qocalır o da.

Ayları, illəri çəkdim tarıma,
Yoxsa, bezdirmişəm qoca dünyanı?
Yaşımı artırıb həmyaşlarıma
Uşaqtək baxdığım günlərim hanı?

Özümdən irəli baxırdım onda,
İndi arxadadır qəsdim, gümanım.
Dumanlı xatirə yağışlarında
İslənir ürəyim, islənir canım.

Kədərli anlarda anıram hərdən
Kimlər gəlib keçdi, dünyadan kimlər?
Bu, niyə belədir?

Yaşlaşdıqca mən
Oyanır ruhumda çox-çox qədimlər...

Atam, babam girir yuxuma tez-tez,
Andıqca rəngbərəng əməllərimi.
Yuxumda atamla atam kimi yox,
İndi danışırım həmyaşım kimi...

Nədir bu təlaşlar, heç sorma, könlüm,
Üzməsin bu yolda kədər, qəm səni.
İtən gəncliyini axtarma, könlüm,
Axtarsan, qorxuram itirəm səni.

Təzə pöhrələrə o məğrur günəş
Verib istisini qüruba endi.
Mənim itirdiyim o od, o atəş
Oğlumun gözündə alışırsı indi.

Dünya təzələnsin! Görüşüb qışla,
Bu haqqı həm bilən, həm danan mənəm.
Köhnə dünyamıza təzə baxışla
Övladlar gözündən boylanan mənəm.

İyul, 1978.

TAPMAQ – İTİRMƏK

Bir eniş var
sonunda

Hər dikin,
Hər yoxuşun.
Yerə bir enmək də var
Uçuşunda hər quşun...
Bu yollar dolay-dolay,
Fikirilər qoşun-qoşun.

Dolaşırıq dünyanı
Əldə dəmir bir əsa,
Ayaqda dəmir çarıq.
Biz tapdıqca itirir,
İtirdikcə tapırıq.

Həvəsimiz, meylimiz
Gah suyadır, gah oda.
Tapdığımız qədər də
İtiririk dünyada.

Sonda sevincə dönr
Çəkdiyimiz əzablar.
Uduzduğum – ömürdür,
Qazandığım – kitablar.

Nehrəni çalxamadan
Süd də dönüb yağ olmur.
Nəyisə itirmədən
Nəyisə tapmaq olmur.

Hər gəliri-çıxarı
Çəkir mizan-tərəzi.
Hər əyləncə, hər səfa
Bir cəfanın əvəzi!
Qazancın iki ucu:
Həm xeyri, həm bəlası –
Yollardakı qəzalar
Sürətin öz bahası...
Nağıl döndü gerçəyə:
Bu məqamda biz artıq
Sürəti yox,
əyləci
Tapana minnətdarıq.

Hara gedir bu sürət –
Hara gedir bu gərdiş?
Bizim yaratdığımız
Bizə qənim kəsilmiş.

İztirabsız bir fərəh,
Əziyyətsiz bəhər yox.
Həyatın qiymətini
Ölümlərə borcluyuq.

Könül duymaz sevinci
Ona zülm olmasa.
Həyat bizi bezdirər
Əgər ölüm olmasa.

Həvəsimiz, meylimiz
Gah suyadır, gah oda.
Tapdığımız qədər də
İtiririk dünyada.

İyul, 1980.

CAVAB

*İranda Azərbaycan xalqının milli varlığını danan,
xalqımızı farslardan dönmə hesab edən
"alimlər" peyda olmuşlar. Bunlardan biri də milliyyətçə
azərbaycanlı olan Yəhya Zəkədir.*

Özgə qapısına daş atan – azğın,
Sən özgə daşını özünə atdın.
Özgəyə qərimi çox eşitmişik,
Özünə qərimi sənmi yaratdın?

Nədir bu böhtanlar, bu uydurmalar?
Fitnə kökündədir çaldığın bu saz.
Siyasət fitnə könülsüz, naçar
Zaman oynasa da, tarix oynamaz.

Zamanın süzgəci narından narın,
Keçirir hər sözü neçə ələkdən.
Özünə qalacaq uydurmaların,
Gördünmü zir-zibil keçə ələkdən?

Mən yaxşı bilirəm məqsədin nədir,
Uydurma tarixin məramı nəymiş.
Nəsimi, Fizuli, Xətai, Sabir
Sənə, Firdovsinin yetimləriymiş.

Sənin şanın hanı, şərəfin hanı?
Əyilmə özgəyə öz mənzilində.
Nənən bayatını, anan laylanı
Niyə çağırmadı bəs fars dilində?

Altay dağlarını baban aşanda,
Ağan bu cürəti heç danmamışdı.
Qorqud öz dilində nəgmə qoşanda
Sədinin qəzəli yaranmamışdı.

Tarixlər yaradıb tarixdən qədim
Bu xalqın qılını,
Bu xalqın sözü.
Bəs necə oldu ki, ey dönük alim,
Biz olduq özgənin tör-töküntüsü?

Cırtıdan nağılını danışdı nənən,
Bu nağıl qanana ibrətdir bu gün.

İyul, 1979.

Divə ayılmadı Cırtan...

Amma sən

Qarğa qabağında sərcəyə döndün.

Ey sözündən əmin, özündən razı,

Yalanı söylədin kimin adından?

Ananın laylası, atanın sazi,

Babanın ocağı çıxdı yadından?

Anan duasında dedi: "Ya Allah,

Balamın həmişə üzü ağ olsun.

Elə yaşasın ki, el ona pənah,

O da el-obaya bir dayaq olsun".

Dayaq olmalıykən öz elinə sən,

Elin kürəyində bir bıçaq oldun.

Sən igid olmalı, ər olmalıykən,

Özgənin əlində oynacaq oldun.

Bu halda sən kimsən, nəcisən, düşün,

Xalqının başında özgə yumruğu!

Ömrünü-gününü qoltuqda sürdün,

Səni isitdimi özgə qoltuğu?

Su töküüb özgənin dəyirmanına,

Özün inandınmı öz yalanına?

Çəkdiyin boyalar pozuldu yenə,

Yağanda zamanın gur yağışları.

Tarix sille kimi çəkdi üzünə

Özgədən aldığı o alqışları.

Özgənin şoruna sən qaymaq deyib,

Demə öz südünə bulama, Yəhya,

Sən bu gün tüpürüb öz boşqabına,

Özgə boşqabını yalama, Yəhya!

De, hardan öyrəndin sən bu oyunu?

Qamış tapılmadı ölçəm boyunu.

Sən öz bostanının kəsib suyunu,

Özgə bostanını sulama, Yəhya.

Onsuz da özgəyə sən yadsan, oyan,

Canını versən də boyatsan, oyan.

Sən onun əlində alətsən, oyan,

Özünü özgəyə calama, Yəhya!

Ağan hökm elədi... haqq bildin onu,

Yerinə yetirdin hər buyruğunu.

Söyüb öz dədəni, sən quyruğunu

Özgənin önündə bulama, Yəhya!

Sən ki inanansan Allaha, dinə,

Bəs bu nə lotuluq, bəs bu nə fitnə?

Sən öz çirkabına, üfunətinə

Gəl, bu boyda xalqı bulama, Yəhya!

Qatma yad mayası sən öz nehrənə,

Söymə təndirinə, söymə təhnənə.

Özgə məhləsindən sən öz məhlənə

Belə cani-dildən ulama, Yəhya!

1984.

ƏSARƏT, YA ÖLÜM?

Qırdı boynundakı ipi bir gecə,
 Meşəyə üz tutdu keçə gizlicə.
 Oynaya-oymaya o, aşdı dağdan,
 Ona ləzzət verdi əl-qol açması.
 Birdən qulağına gəldi uzaqdan
 Tükləri ürpədən qurd ulaşması.
 Bilmədi neyləsin...

Dayandı...

durdu

Ölümlə əsarət arasında o.
 Bilmədi hansını seçsin o, öncə.
 Boynunun kəndiri yada düşüncə
 Əvvəlki qorxusu yüzqat çoxaldı,
 O, meşəyə tərəf yenə yön aldı.

Avqust, 1984, Şəxi.

LƏZZƏTİ – AĞRISI

Gülün ləçəyində od varaq-varaq,
 Bilmirik, hardandır bu rəng, bu ətir.
 Gül də iztirabdan doğulur, ancaq
 Rəngi də, ətri də yanmaqdan gəlir.

Yanır önümüzdə ocaq guruhur,
 Biz də qızınıq alışan oda.
 Bilmirik, ağacın can ağrısıdır
 Alışan kösöyün alovları da.

Oturub evində yalnız həzz üçün
 Şerimi oxuyan oxucum,

Düşün!

Sənin ürəyinə istilik verən
 Bu duyğu, bu alov hardandır, görən?
 Düşün, sən düşün!
 Ətrimi iylədin, rəngimi gördün.
 "Gözəldir" – dedin!
 Ancaq bilmədin,
 O rəng, o ətir
 Böyük bir yangıdan bircə qətrədir.

Oxu, dərin-dərin, duy, dərin-dərin,
 Ey mənim könlümü təftiş edənim.
 Duysan, bilərsən ki, bu şerlərin
 Ləzzəti səindir, ağrısı mənim.

İyul, 1982.

OXUCU MƏKTUBU

Məktublar alıram oxuculardan,
Məktublar nur dolu, təşəkkür dolu.
Bir bələdçi olub mənə çox zaman,
Göstərir haqq yolu, doğru-düz yolu.

Oxucu məktubu! Şirindən şirin,
Könlümə dayaqdır onun hər biri.
Dedi bu məktublar

Tənqidçilərin
Deyə bilmədiyi çox mətləbləri.

Oxucu məktubu! Möhtacam mən də
Sənin könül açan sözlünə hər gün.
Bəzən öz-özümdən şübhələndə,
İnamsız qəlbimdə inama döndün.

Oxucu məktubu!

Düşünənlərin
Könül hıçqırığı, ürək nidası!
Yazdığım nəğmənin, yazdığım şerin
Bir müddət sonrakı əks-sədası!

Səndən ey oxucum, çox bilmirəm mən,
Məqsədım deyildir dərs vermək sənə.
Məqsədım – qəlbimdə alışan oddan
Atəş çiləməkdir sənin qəlbinə.

Həqiqət nəminə yaşayanların
Qəlbində alışar, döyünər bu od.
Yoxu var,

ayrını düz sayanların
Könlündə köz tutmaz, tez sönər bu od.
Bu od əmanətdir Nəsimilərdən,
Şairlər qoruyub yaşatmış onu.
Bu odun nuruyla hər xalq, hər vətən
Açmış həqiqətin, haqqın yolunu.
Bu odun istisi yaşatmış bizi,
Zülmətdən keçirmiş mənliyimizi.

Günəş alışmasa, gün doğmaz yaqın.
Həqiqət görünməz!

Həqiqət budur!

Bir xalqın sağlığı – şairlərinin
Alışıb yandığı oda borcludur.

Şair – od qaynağı, şer – güllədir.
Barıtsız şerə şer deyilməz.
Şairi olmayan bir xalq kütlədir,
Amalsız bir kütlə xalq ola bilməz.

Oxucu məktubu! Düşünənlərin
Könül hıçqırığı, ürək nidası.
Yazdığım nəğmənin, qoşduğum şerin,
Bir müddət sonrakı əks-sədası!

Mən tək, siz çoxsunuz...
hər birinizə

Cavab yazammıram...

Ancaq mən sizə

Borclu da qalmıram,

Ürək sözlərim

Kağızlar üstündə sırım-şırımdır.
Ünvanı siz olan mənim hər şerim
Sizə göndərdiyim məktublarımdır.

İyul, 1981.

VAXT

Uşaqlığım,

gəncliyim,

ahıllığım – eynimi?!

Yox, hər biri başqadır, bir-birinə yad kimi

Gələn qovur gedəni.

İnkər edir mən, mənii...

Ömrün hər pilləsində başqalaşır təbimiz,

Dünyada məqsədimiz, dünyadan tələbimiz.

Vaxt məni pərvanə tək başına dolandırır,

Dünən qanmadığımı bu gün mənə qandırır.

Kim düşünə döyər ki,

Mən vahidəm, mən birəm!

Bircə bunu bilirəm: mən güclüyəm, qadirem.

Mən gücsüzəm, acizəm təkcə vaxtın əlində.

Ömrün o sahilinə əlim yetə bilməyir

Ömrün bu sahilində.

Hanı gözümün nuru,

Hanı qəlbimin qoru?

Kimdir udan, uduzan zaman ilə arzusun

əbədi yarışında?!

Saçımın ağılığında, alnımın qırışında

Zaman necə at çapır, yüyəni öz əlində.

Oğulsansa, tap görək, kimdir atın belində!

Mən öz azadlığımıza tanrı dedim, haqq dedim,

Bir hökmə, bir fərmana mən başımı

əymədim.

Amma vaxtın dalınca

Ömrüm boyu qul kimi necə sürünmüşəm mən,

Qolumdakı saatin quluna dönmüşəm mən.

1985.

LAYİQƏMMİ MƏN?

Atalar sözləri öyüddür bizə

Yüz illər, min illər deyiləcəkdir.

"Elə yaxşılığı, sən at dənizə,

Balıq bilməsə də, xalq biləcəkdir".

Mən xaliq demədim,

Xalq dedim...

Nədən?

Xalqımdır, elimdir xaliqim mənim.

Onun dostlarına dost demişəm mən,

Onun düşmənidir mənim düşmənim.

İşıqsız, qapalı bir göz, de, gözmü?

Yaşamaz sünböldən düşən dən, ayrı...

Xalqın zərrəsiyəm...

heç gördünüzmü

Bir zərrə yaşasın kütlədən ayrı?

Sənsən qüvvət verən sətirlərimə,

Sənsiz özüm də heç, sözüm də hədə.

Damla zəhmətimə, zərrə şerimə,

Sənsən qiymət verən dəryalar qədər.

Baxdın şairinə bir örnək kimi,

Dikdin üzümüzə baxışlarını.

Biz hara getdiksə,

Gül-çiçək kimi,

Səpdin başımıza alqışlarını.

Sevgin gözlərində bizi böyütdü,

Öyündün bizimlə, ey xalq, ey Vətən!

Həmişə qəlbimdən bir sual ötdü:

Sənin hörmətinə layiqəmmi mən?

Onu bilirəm ki, sən elə sənsən,

Gücüm də səndədir, səadətim də.

Yaxşını yamandan yaxşı seçənsən,

Sənə bənzəyəydim dəyanətimdə.

Onu bilirəm ki, öz tanrım kimi

Həmişə fikrimdə, ürəyimdəsən.

Onu bilirəm ki, şerlərimi

Yazan mən oldumsa, yazdıran sənsən.

Xalqa arxalanan xalqsevərlərin
Özü də xalq üçün arxaya döndü.
Xalqa arxasını çevirənlərin
Arxası həmişə yerdə süründü.

Tanıtдын adınla övladlarını,
Uçdular qırılmaz qanadlarımla.
Xalqlar cərgəsində dönüb özün də
Tanındın namuslu övladlarımla...

Hər bir övladının qələbəsiindən
Boy alıb ömrünə gün qazanmışan.
Ürəyi ürəklə qarşıladsın sən,
Sənə qul olanı allah sanmışan.

Sevgin gözlərində bizi böyütdü,
Öyündün bizimlə, ey xalq, ey Vətən!
Həmişə qəlbimdən bir sual ötdü:
Sənin hörmətinə layiqəmmi mən?

1974.

XATALI YUXU

Adların üstünə adlar calandı,
Bu nədir?!
Gözlərim alacalandı.
Şöhrət cədvəlində ad böyüdükcə
İstedad бүкүldü, balacalandı.

Xatalı yuxudur şöhrət yuxusu,
Canıma od saldı onun qorxusu.
Bu yuxuya uyan yatar, oyanmaz.
Dəbdəbə axtarar, təmtəraq gəzər,
Sürət qatarına necə də bənzər,
Kiçik obalardan ölər, dayanmaz.
Ancaq qulaqlarda qalar fit səsi.
Amandır, qorxuram, şöhrət zirvəsi
Razılıq təxtinə qaldıra məni.
Zirvə saymamışam mən bir zirvəni.

Hara tələsirsən, dayan, ey qatar,
Ayağım altından torpaq qaçmasın.
Böyükü, kiçikli ellər, obalar
Olarmı şairə könül açmasın!

Ağrıdan, acıdan yaranır əsər,
Ölər yaşanmamış söz bəlayində.
Bitməmiş, bitəmməz böyük bir əsər
Özündən razılıq kölgəliyində.

Şöhrətin yükünü düşündünmü bəs?!
Min şöhrət bir borcu ödəyə bilməz.
Qorxum ondandır ki, ömrün qışında
Bahar çiçəkləri üzə gülməsin.
Sənətlə şöhrətin bu yarışında
Şərim şöhrətimə çata bilməsin.
Min şöhrət yaradır bəzən bir şər,
Min şöhrət bir şəri yarada bilmir.
Sənəti şöhrətə yedək olanlar
Sonsuz olduğunu gorunda anlar.

Rahatlıq gəldimi, könül dincələr,
Xəzanı gəlməmiş susar söz bağım.
Bütün bu fikirlər, bu düşüncələr –
Özümün özümə xəbərdarlığım!

1984.

XEYİR – ŞƏR

Təbiət insana iki əl verib,
Kiminə əlindən tutub qaldıraç.
Bizə əməl üçün bir ağıl verib,
Çayların üstündən körpülər quraç.
Anamız, atamız bizə dil verib,
Darda çırpınanın halını sorac.

Dillər yaranıb ki, mahnı deyək biz,
Dillər yaranmayıb yalan deməkçün.
Mahnıda birləşir hisslərimiz,
Yalanda ayrılır yollar büsbütün.

O əli, o dili, o ağılı bəzən
Xeyirli işlərə işlətmirik biz.
Bu günə dəm tutan əməlimizdən
Suala çevrilir gələcəyimiz.

Hər duyan ürəkdən bir cahan keçir,
Əlvən boyalıdır dünyanın donu.
Kimi xalq yolunda canından keçir,
Kimi vəzifəyə satır xalqını.

Xalq var, özü odsuz, ocaqsız qalır,
Odundan qonşuya pay verir özü.
Xalq da var, o odu əvəzsiz alır,
Qonşu torpağına dikilir gözü.

Vicdanın güvəsi – tamah dağını,
Aşa bilənlərə insan dedik biz.
Yalandan, riyadan qazandığını
Vidansız gerçəkdən qazana bilməz.

Minbir rəng yetirir bir rəngdə torpaq,
Həm şəfa, həm ölüm yatır zəhərdə.
Kol-kos da bitirir, çiçək də torpaq,
Ağlın meyvəsidir xeyir də, şəər də.

Yaxşı da, yaman da bizdədir deyın,
Nə onun, nə bunun öz odu yoxmuş.
Xeyir-şəər qol-qola! Nə yüksəkliyin,
Nə də alçaqlığın hüdudu yoxmuş.

Böyük bir millətin taleyi bəzən
Tum kimi çırtanıb tüpürülürkən,
Məəttəl qalırsan şərin hökmünə.
Baxırsan arxaya, baxırsan önə
Nələr törəyərmiş qərəzdən, kindən.
Deyirsən, insanın hafizəsindən
Həqiqət silinib unudularmış.
Xeyir də bu qədər məhkum olarmış?

Qoy nağıl oxusun siyasətçilər,
Onların qəlbinə nağıl nur çilər.
Nağıl dinləyənin fikri ucalır,
Xəyalıdan yol açır o, həqiqətə.
Həmişə nağılda qələbə çalır,
Həqiqət yalana, işıq zülmətə.

Mart-avqust, 1986.

TAMAH – LƏYAQƏT

1

Nəfsinə qul olsan... Nə deyim sənə?
Ağlına güvənmə, güvən mədəyə.
Adın insan olar, özün bəcəksən,
Boyundan yüz dəfə kiçiləcəksən.
Dünyanı udsan da, doymaz gözlərin,
Dibi görünməyən quyudur tamah.
Adəmdən Hatəmə dəyirman təkin
Nə töksən,

əridir,

üyüdür tamah.

Özünü yüz dəfə kiçildib, amma
Mədəni yüz misli böyüdür tamah.

İnsan dərk edirsə bu gerçəkləri,
Onun zatındakı tamah bəs nədir?
Cənnəti almaya satandan bəri
Tamah, ləyaqətlə bəhsəbəhsədir.

Nəfsinə uyanın
dövri-qədimdən
Həmişə silahı xəyanət oldu.
Bu da qəribədir,

Bəs, neçin, görən,
Tamahın qurbanı ləyaqət oldu?
Ağlı mədəsindən xırda gədələr
Dünyanı yedirdi öz niyyətinə.
Kəsib tamahından ulu dədələr
Caladı həmişə ləyaqətinə.

Alçalda-alçalda şəxsiyyətini
heç olur
Şərdən də xeyir güdənlər.
Ac qalar, alçalmaz
ləyaqətini
tamah qılıncına qalxan edənlər.

Açgöz "qazancında" yenə uduzdu
Çünki o pozdu –
Tamahla ləyaqət arasındakı
Nazik xətləri.

O, görə bilmədi adi bir korun
Yaxşıca gördüyü həqiqətləri...
Sərvətə qul olan bir rüsvətxorun
Xəlvət qazandığı var-dövlət oldu,
Aşkar itirdiyi ləyaqət oldu.

2

Meymun – ləyaqətin insan övladı.
Ləyaqət – insanın ikinci adı.
Ləyaqət – insana ən doğru ünvan.
İnsan bu ad ilə dördayaqlıdan
İkiayaqlıya bir tarix keçdi.
İnsan qətrə-qətrə insaniləşdi
Yalnız öz insanlıq ləyaqətilə...
Qazandıq bu adı biz gələ-gilə.
İndi ləyaqətlə qazandığımız
İnsanlıq adını itirəkmi biz?

Oktyabr, 1985.

AXI, DÜNYA FIRLANIR...

Vaxtın dəyirmanında daş əridi, qum oldu,
Tarixə atdığımız qayıtdı, lüzum oldu.
Dünənün həqiqəti bu gün tərs yozum oldu,
Niyyə də yozulmasın, axı, dünya fırlanır.

Çox ovlaqlar içində çox ovları ovladım,
Aşib-daşan arzumu mən artıq cilovladım.
Mən atamı ötmüşəm, məni ötür övladım,
Bu, belə də olmalı, axı, dünya fırlanır.

Dünən düz sandığımı bu gün əyri sanıram,
Bəzən olur, özümdən özüm oğurlanıram.
Hər il başqa arzusun başına fırlanıram,
Niyyə də fırlanmayım, axı, dünya fırlanır...

Çox əylən görmüşəm, əyilməyən başları,
Sular duruldu, gördük dibindəki daşları.
Ünvanını dəyişdi dünənün alqışları
Niyyə də dəyişməsin, axı, dünya fırlanır.

Necə dönür bu dövrən, necə dönür bu gərdiş,
Tazıların üstünə dovşanlar da gülərmiş.
Dünya bina olandan hər şey dəyişiləmiş,
Dəyişməsin neyləsin, axı, dünya fırlanır.

Əbədinə dünyada mən əbədi sanmadım,
Bir atəşə tutuşdum, min atəşə yanmadım.
Bütlər gəldi və getdi, birinə inanmadım,
Niyyə inanmalıyam, axı, dünya fırlanır.

Fırlandıqca bu dünya, yox da dönüb var olur,
Quruyan çəmənlərdən sular yenə car olur.
Bu dünyanın xeyri də, şəri də təkrar olur,
Niyyə təkrar olmasın? Axı, dünya fırlanır.

Min-min illər bu dünya beləcə fırlansa da,
Bir yuvanın bülbülü min budağa qonsa da,
Aylar, illər, fəsillər bir-birini dansa da,
Dəyişməzdir əqidəm, çox da dünya fırlanır.

Nə qədər istəyirsə, min o qədər fırlana,
Qarşıma gah şəər çıxa, gah xeyir diğirlana,

Çərxi-fələk istəyir, lap dolana tərsinə,
Əqidəmi heç nəyə dəyişmərəm mən yenə.

Oktyabr, 1985.

İKİ MÜHACİR

*Öz Vətəninə mənsub olmayan şəxs
insanlığa da mənsub deyildir.*

V. Q. Belinski.

Dərd var ki, bənzəmir heç hansı dərdə
Gəzdiyim, gördüyüm yad ölkələrdə
Vətəncin burnunun ucu göynəyən
Adamlar görmüşəm nə qədər desən.
Bu vətən nisgilli mühacirlərin
Acı taleyinə acımışam mən,
Bəzən aşkar-aşkar, bəzən gizlicə...
Vətənə uçurlar onlar hər gecə
Min rəngli qanadlı yuxularında.
Qəriblik – elə bir dərd ki, çəkilməz.
Balıq balıqdır ki, yad sularında
Yaşaya bilsə də, böyüyə bilməz.

Ulu keçmişimiz... həm qılnc, həm qın
Bizim həm xeyrimiz, həm şərimizdir.
Türbə qəbirləri əcdadımızın –
Torpağa işləyən köklərimizdir.
Bu kökün üstündə dayanmayan kəs
Yaşayar,
bir boy da ucala bilməz.
İmkan dənizində üzə bilsə də,
Fərəhdən bir çimdik pay ala bilməz.
Bir doğma anaya min ögey ana
Tay ola bilərmə?
Ögey – göz dağı!
Kim deyir eynidir, eyni insana
Vətən torpağıyla qurbət torpağı?
Min dəfə güclüdür öz imkanından
Vətən torpağının üstündə insan!
Bir Vətən həsrəti – bir ulu nisgill!
Vətənsiz yaşamaq – yaşamaq deyil.
Vətəndən kənarda yaşayanlara

Mühacir demişik... lap doğru, lap düz!
 Vətənin içində yaşayıb, ancaq
 Özünü Vətənə yad sayanlara,
 Özgə məbədinə baş qoyanlara
 Nə ad verək biz?

Adam tanıyıram, yuxularında
 Üzər balıq kimi yad sularında.
 Uçar Nyu-Yorka, uçar Londona,
 Mənəvi mühacir deyərdim ona!

O, elin içində elinə özgə,
 Tarixinə özgə, dilinə özgə,
 Havasına özgə, suyuna özgə,
 Əcdaddan baş olan soyuna özgə,
 Doğma ocağına, közünə özgə,
 Özü də bilmədən özüne özgə,
 Özgəyə doğma,
 Vətəndən savayı hər şeyə doğma.

Qürbət çörəyini yeyər mühacir,
 Vətən havasıyla yaşayar ancaq.
 Ölürkən... Dizinə döyər mühacir,
 İstəyi – Vətəndən bir ovuc torpaq.

Mənəvi mühacir Vətənə deyil,
 Güvənər həmişə ancaq özünə.
 Vətən çörəyini təpər gözüne,
 Özgə havasıyla yaşayar müdam.
 O da bir adamdır, bu da bir adam.
 O da mühacirdir, bu da mühacir.

Biri torpaq istər, biri cəvahir,
 Biri insan isə... o biri tacir!

1986.

QANMAQ – QANMAMAQ

Bütün ömrüm boyu arılar kimi
 Qəzetdən, kitabdan mən şirə çəkdim.
 Bilməyə çalışdım bilmədiyimi,
 Bunu bilmədim ki, mən bilməsəydim,
 Nəyi uduzacaq, itirəcəydim?

Qazancım nə oldu,
 İtirdiyim nə?
 Qazancım dəyərimi itirdiyimə?

Qanmazın qandığı bir şey var ancaq:
 Özünü hər yerdə düz, doğru saymaq!
 O, elə bilir ki, səhv edə bilməz,
 Bir müşkül önündə ağıl yenilməz.
 Onun əməlinə olmaz bir "xəta",
 Ondan ağıllısı yox bu dünyada.

Qandinsa... şübhələr və tərəddüdlər
 Ömrünün peykinə dönəcək sənin.
 Qandinsa... qəlbində dil açan kədər
 Əzmini, eşqini yenəcək sənin.
 Qananlar uduzur batıb dərində,
 Qananlar uduzur şübhələrində –
 Bağına çəkilən qanma dağından.
 Qanmazlar qazanır qanmadığından.
 Qandığca... özümlə durdum üz-üzə
 O da mən,
 Bu da mən.
 Kimə haqq verim?
 Möcüzə içində başqa möcüzə.
 Nə hakim bəllidir, nə də müttəhim.
 Kaş qanmayaydım,
 Özümlə üz-üzə dayanmayaydım.

Fevral, 1985.

SEVİNCİN ZİRVƏSİ, DƏRDİN ZİRVƏSİ

Köhnə dostum M. Sadiq müəllimə.

Qarışıb dünyanın yaxşı-yamanı,
Əzabı, ləzzəti, sevinci, qəmi.
Göründüyü kimi gördüm dünyanı,
Çox vaxt görəmmədim olduğu kimi.

Gəldim dünya ilə çox vaxt dös-döşə,
Bəzən ala bildim öz istəyimi.
Həyat qurtarardı, əgər həmişə
Dünya görünsəydi olduğu kimi.

Dünya çalın-çarpaz dağlayan kəsi
Özgəsinə sevinc paylayan gördüm.
Ən böyük sevincdə ağlayan kəsi
Dərddə qol götürüb oynayan gördüm.

Arzu tənliyində, hiss tənliyində,
Tutur ağ qaranı,
Bəm səs zil səsi.
Birləşir duyğunun dərinliyində
Sevincin zirvəsi, dərdin zirvəsi.
Ey könül, dünyadan nə küs, nə inci,
Sevincdə qəmi gör, qəmdə sevinci.

Mart, 1986.

UNUTQANLIQ

*"Yadımıza belə gətirməzdik ki, ermənilər çox-çox
əvvəl hazırladıqları hədsiz-hesabsız bombaların
hamısını bizim başımızda partladacaqmış.
Bu sadədilliyimiz səbəbilə cümləmiz qonşu
ermənilərlə yenə qədim sayaq üzrə sülhə
raftar edib rahat və arxayın olmağı vəz və
bəyan edirdik və bu sürətlə millətimizin
gözünü bağlayıb ucuruma sarı hazırlayırdıq.
İndi lazımdır ki, bunlardan ibrət alıb
gələcəkdə aldanmamğa çalışaq".*

1906-cı il Ömər Faiq Nemanzadə.

Ömər bəy, hər sözün haydı, haraydı,
Deyilib, elə bil, bu çağımızda.
Sənin bu fəryadın sırğa olaydı,
Daim səslənəydi qulağımızda.

Əsrin əvvəlini unutmuşuq biz,
Saldın yadımıza dünənimizi.
Sadəqəlbliyimiz, təmizliyimiz
Tarixdə nə qədər aldatmış bizi.

...Erməni zülmündən yüz ildən bəri
Daşdan-daşa dəydi bu xalqın başı.
Unutdu çəkdiyi müsibətləri,
Niyə uğurlandı onun yaddaşı!

Biz başdan-ayağa rəhmik, şəfqətik,
O, kin dağarcığı, o, goreşəndir.
Biz əvvəl insanıq, sonra millətlik,
O, insan olmadan millətləşəndir.

Bilirik, tutulub o, yaman dərdə,
Qəlbində həmişə kin əzizləyir.
Elə unuduruq, dar döngələrdə,
O, bizi vurmağa məqam gözləyir.

Bilmədik, içini gəmirir bu kin,
Sözü keçməyəndə üzdən həlimdir.
Unutduq, nifrətlə mayalanmışın
Fikri – intiqamdır, qəsd – zülmüdür.

Mən öz qonşuma da gerçək olanı,
Çatdıra bilmirəm, haqqım kəsilmiş.
Osa yalanıyla bütün dünyanı
Bizim üstümüzdə qaldıra bilmiş.

Biz boğub vicdanı, qəhr edib arı,
Şərə yoldaş olub haqqı danmırıq.
Heç vaxt unutmırıq yaxşıqları,
Amma pislikləri unudanlarıq.

Sulanıb həmişə qonşunun bağı
Bizim arxımızdan, səfətimizdən.
Əfsus! Bacarmışıq bağışlamağı,
Aman diləyəndə düşmən də bizdən.
Quyruğu əzilir, yumşalırıq biz,
Deyirik, bir daha o, çalan deyil.
Amma unuduruq, unuduruq biz,
Küdurət xəstəsi sağalan deyil.

Utanmaz, usanmır bəd əməlindən,
Bələddir unutan xislətimizə.
Bilir, dədəmizin onun əlindən
Çəkdiyi zillətlər dərs olmur bizə.

Bu yaman xisləti, gəlin, tərək edək,
Tarixi dərsləri daha dərk edək.
Tərək edək, unudaq soyuqqanlığı,
Unudaq keçmişə unutanlığı.

Daim gözümüzün önündə dursun
Keçilən yollarda xeyir-şərimiz.
Bu günü unutsaq, sabah, biri gün
Bizi bağışlamaz nəvələrimiz.

Dedim, silinməsin bu qan, bu qada,
Bir də, güllə izi dağ-daşımızdan.
Yalnız bu günə yox, biz sabaha da
Güzgü tutmalıyıq yaddaşıımızdan.

İyul, 1991.

QURUB DÜŞÜNCƏLƏRİ

Bir zamanlar "Mənimçün vaxt çatışmır"¹ – deyərdim.
Vaxtı vaxtın özündən borc almaq istəyərdim.
İstəyərdim, bir anda bir saatlıq iş görüm.
İndi isə bilmirəm vaxtı necə öldürüm?
İndi başdan ayağa şikayətim, gileyəm.
Vaxtımın qatiliyəm.
Vaxtı kəsib doğrayan o qayçı aqrəblərin
Ağzı yaman küt olmuş,
Çağlayan çeşmələrin qaynaqları tutulmuş.
Məni sıxır,
elə bil bir qəlibdir bu dünya.
Mənim üçün necə də boşalıbdır bu dünya.
Hər şey məni tez yorur.
Öz dünyamı dolduran boşluğun ağırlığı
Ürəyimi doldurur.
Yaman ağırlaşmışam,
Peyvənddim, cırlaşmışam.
Öz bədənəm, öz canım dönüb mənə yük olmuş
Tükənməyən həvəsim,
Yaratmaq ehtirasım arzuma dönük olmuş.
Söz dolaşır dilimdə,
Qələm əsir əlimdə,
Xəttim tanınmaz olmuş,
Vaxtın axarındakı köhnə nizam pozulmuş.
Heç özüm də bilmirəm
Bu dünyadan nə aldım, bu dünyaya nə verdim,
Cürətimi itirdim,
Tək ehtiyat qazandım,
Ümid sütunlarında qatbaqat çat qazandım.
Haray, qaraya dönmüş bəmbəyaz ağım, haray!
Haray, əlimdən çıxan halal torpağım, haray!
Üzümə qırıq qatı, gözümə tor çəkilir,
Arxada yetmiş ilim, öndəsə, Allah bilir...
Gecələrim uzanır, vaxtın ömrü gödəlir,
Yuxum gəlmir ki, gəlmir, səhər gəlmir ki, gəlmir.
Necə gəlsin?
Ömrümün axşam çağındayam mən.
Bir az durulmaq üçün
Yolda çuxur axtaran bir bulanıq suyam mən.
Dostumdan, tanışımdan bir təbəssüm dilənən
Bir qərib yolçuyam mən.

¹ 1958-ci ildə yazdığım "Vaxt çatışmır" şerim nəzərdə tutulur – B.V.

Yaşadığım illəri ələklədim bir də mən
 Asandır bəyənəməmək dərələri zirvədən
 Ömrümün zirvəsində ötənləri daşladım.
 Mən artıq yoxluğumu yaşamağa başladım.
 Bu günümə baxıram, dünənimi anıram
 Tez-tez haçalanıram.
 Fikrimə düşün düşüb
 Bu günümə qar, yağış, dünənime gün düşüb.
 Bu halıma nə deyim?
 Qocalığın önündə hesab verir gəncliyim.
 Bəlkə budur qocalıq?
 Qəlbin yuxalanması,
 sonun ilki anması?
 Qocalığın önündə gəncliyin utanması,
 Meşədə ağacların tək-tək yarpaq tökməsi,
 Yetkin ağlın önündə ürəyin diz çökməsi?

Yanvar, 1995.

VAXT ALDANMADI

Qızıla mis qatdılar,
 bala-şəkər,
 südə-su.
 Dəyərsizi, ucuzu bahaya satmaq üçün.
 Baqqal çəki daşının içini oydu, oydu
 Alıcını çəkiddə müdam aldatmaq üçün.
 Özgəsinin yerinə imzalar da atdılar.
 Torpağa gil qatdılar.
 Sementə kül qatdılar.
 Cığaradan, kağızdan
 Saxta gül yaratdılar,
 Saxta pul yaratdılar.
 Hər yerdə ölçüləri qısaldıb uzatdılar.
 Bir sözlə, saxtalıqlar üstə bərqərar olan
 Bir dünya yaratdılar.
 Bu yalan bazarında aldadan da özünü
 Haqlı bilir, haqq sanır.
 Aldadan anlamır ki, aldadanda aldanır.
 Bu dünyanın ələyi xəlbirinə qarışdı,
 Yamanlıqla yaxşılıq bir-birinə qarışdı.
 Həqiqəti rəngləyib, ağartdılar bozları.
 Dünyanın ən hiyləgər, mahir kələkbazları
 Saat ilə təqvimə əl qata bilmədilər,
 Yalnız vaxtı, zamanı aldada bilmədilər.

Sentyabr, 1997.

QUL BAZARI

Gəldi başımıza min qan, min qada
Bunlar tarixdən də bizə tanışdır.
Bəşərin quldarlıq zamanında da
Bu millət qul alıb, qul satmamışdır.

Nədir qul bazarı, hardan çıxdı bu?
Öz halal yurdunda millət qul oldu?
Qış ötdü, yaz gəldi, bitmədi yonca,
Xəzəni döndümü şirin xəyallar?
Oturub səkidə küçə boyunca
Müştəri gözləyir bu təzə qullar.

Bir parça çörəkçin bu bədbəxtlərin
Açılır başına min cür oyunlar –
Səhərdən axşama qaya çapmağa
Zibil daşımağa hazırdı onlar.

“Gəl” – deyər çağırırsan, əllisi birdən
Cumacaq üstünə daş səkilərdən.
Özün seç, çəkinmir qul olduğuna
Az, ya çox, nə versən, şükrandır ona.
Qulun nə haqqı var «Bu azdır» deyər
Sahib ağasıyla çənə döyməyə?

Satdıq Qarabağı uf demədən biz,
Satdıq otelləri, zavodları da.
Min cür sərvətimiz, var-dövlətimiz
Satıldı, el qaldı quruca yurdda.

Biri-birimizi satırıq bu gün,
Ayıra bilmirik doğmadan yadı.
Vərdişə çevrilib satmaq bizimçün,
Daha satılmağa bir şey qalmadı.

Hərraca qoymuşuq bu məmləkəti,
İndi də satırıq namus, qeyrəti.

Ünvan ləkələndi, ad ləkələndi,
Tapdandı minillik şərəf də, şan da.
Amandır, qoymayın, satılır indi
Millətin mənliliyi qul bazarında.

Varlı tanıyıram vicdanı miskin,
Qıymaz birçə quruş var-dövlətindən.
Bir acı doydurmaq, nədən nə bilsin

Savabdır yüz Kəbə ziyarətindən.
Durduğumuz yerdə biz ayaq döyüb
İrəli getmirik bir addım belə.
Daim dilədiyi haqqa yetməyib
Bu millət nəyisə gözləyir hələ.

Durur illər boyu durduğu yerdə
Bu yolun əvvəli, axırı məchul.
Millətin yarısı yad ölkələrdə,
Yarısı doğmaca vətəninə qul.

Adamlar talanır öz mənzilində,
Əcnəbi sahibkar lap ağ eylədi.
Aldığı zavodda ana dilində
Danışmağı bizə yasaq eylədi.

Əcnəbi ağadır sanki bu yurda
Sınəm ayaqlara yol olmuş bu gün.
Eloğlum həm yurdda, həm də kənarda
Həkim əcnəbiyə qul olmuş bu gün.
Onlar iş axtarır yaşamaq üçün
Bu adi istək də çox imiş məgər?
Bizdən iş istəyən bu möhtacların
Yaşamaq haqqı da yox imiş məgər?

İstiqlal qazanıb biz elə bildik,
Qurtardıq milləti qəhr edən oddan.
Amma bilmədik ki, məhrum edildik,
Dağlarda qurutdan, aranda tutdan.

Əzilir, soyulur bu xalq günbəgün,
Dözümdə, səbrdə, vallah, fil olduq.
Bəlkə bu milləti qul eləməkcün
Biz qan bahasına müstəqil olduq?

Ölkəm müstəmləkə, yada qul ikən
Millət gəlmələrə qul ki, deyildi.
İndi bu məmləkət müstəqil ikən
Millət qula dönüb sındı, əyildi.

Ünvan ləkələndi, ad ləkələndi,
Tapdandı minillik şərəf də, şan da.
Amandır, qoymayın, satılır indi
Millətin mənliliyi qul bazarında.

ÇOX İMİŞ

Xudunun əziz xatirəsinə

Usanıb şəhərin küy-kələyindən
Gəldim ziyarətə dost məzarını.
Gördüm, sıralanmış qəbirlərdə mən
Ölümün möhtəşəm addımlarını.

Gəzdim qəbristanı, gəzdim səbirlə
Rastlaşdım nə qədər tanış qəbirlə.
İnana bilmədim gördüklərimə
Şəhərə dönməmiş, şəhərdən qaçış!
Burda yatanların çoxu, heç demə
Mənim öz dostlarım, tanışlarımış.

Orda dən, burda un, arada daş var
Zamandır hərlədən bu dəyirmanı.
Bir-bir üyüdüldür dostlar, tanışlar
Birdən ayılırdı: filankəs hanı?

Bəzən üzü durur üzsüz astarın
Neçə pilləsi var tək bircə ömrün.
Mən hardan biləydim, ölü dostlarım
Diri dostlarımdan çox imiş bu gün.

Usanıb şəhərin hay-həşirindən
Gəldim ziyarətə dost məzarını.
Gördüm, sıralanmış qəbirlərdə mən
Ölümün möhtəşəm addımlarını.

May, 1998.

VİCDAN XƏSTƏSİYİK

*A viedan əzabım, üsyan əzabım, öldürmə məni.
Musa Yaqub*

Musa, viedanından əlhəzardasan.
Bu ovqat necə də mənə tanışdır.
Bizim qəlbimizi ağrıdan viedan
Umulan kəsləri ağrıtmamışdır.

Dünya – bir bilməcə, dünya – bir təzad,
Arifin dərdi çox, bir qəmxarı yox.
İxtiyar sahibi – viedandan azad,
Viedan sahibinin ixtiyarı yox.

Qənimi olsa da əyri, düzlərin
Doğruluq dərşini keçmə oğruya.
Xalqı çalıb-çapan qeyrətsizlərin
Viedanı varmı ki, bir an ağrıya?

Millət öz dərdinə əsir oldusa,
Bizim qismətimiz itirab, ələm.
Mən də sənin kimi, əzizim Musa,
Viedan əzabından xəstə düşmüşəm.

Vətən qarşısında bilək bir kərə
Hamının danılmaz haqqı, borcu var.
Millətin düşdüyü bu zillətlərə
Mən də günahkaram, sən də günahkar.

Gah olur gördüyüm bu zillətləri,
Şahidi olduğum müsibətləri
Görmək istəməyib gözümü yumdum,
Onun əlacını özgədən umdum.
Mümkünmü?..
Deyincə, qaraldı qanıam,
Məni ilan kimi sancdı viedanım.

Viedanın səmindən dəng oluram mən,
Ağrılar içində qovruluram mən.
“Əlimdən nə gələr?”, deyincə,
ağrı

Azalır, ağlım da haqq verir mənə.
Gözümü yumduğum haqsızlıqları

Vicdansa, birəbir göstərir mənə.
 Vicdan saldı məni, bax, belə dərdə
 Mən ondan qaçanda qaçdım özümdən.
 İçimdə başlanan çəkişmələrdə
 Gizlənpaç oynadım vicdanımla mən.

Vicdan yaxşı seçir əyridən düzü
 Yaxşıdan yamanı, dostdan düşməni.

O qovdu, mən qaçdım, itidir gözü
 Harda gizləndimsə, o tapdı məni.
 Vicdanım zamana uymur ki, uymur,
 Məni yaşamağa qoymur ki, qoymur.

Bizim içimizi belə göynədən,
 Bizi əldən salıb, bizi qəhr edən,
 Haqqın öz səsidir, haqqın öz səsi
 Vicdan xəstəsiyik, vicdan xəstəsi.

Gözümüz önündə haqq çiliklər
 Haqqın qəbri üstə nahaq dıxlənir.
 Bağırıdığ: – Dayanın, haqq divanı var,
 Gördük, eşitmədi kimsə bu səsi.
 Hələ üstümüze çirkəb atdılar,
 Olduq bu millətin "xain bəndəsi".

İllər gəlib keçdi, ömür gödəldi,
 Baharı gözlədik, təqvimlə gəldi.
 Təqvim baharını neyləyirik biz?
 Könül bağcamızı basdı ot, alağ.
 Ömrümüz boyunca gözlədiyimiz
 Səadət gülləri açmadı ancaq.

Zülmün məhvərinə dolanır zaman,
 Göydəki buludlar insan ahıdır.
 Göydə aramasın Allahı insan,
 Hər kəsin vicdanı öz Allahıdır.

Ay Musa, özünü yorma boş yerə,
 İş ki belə gedir, nə gerçək, nə haqq?
 Allahı qəlbində görməyənlərə
 Vicdan kəlməsini necə anladaq?

MAŞIN SİLƏN UŞAQLAR

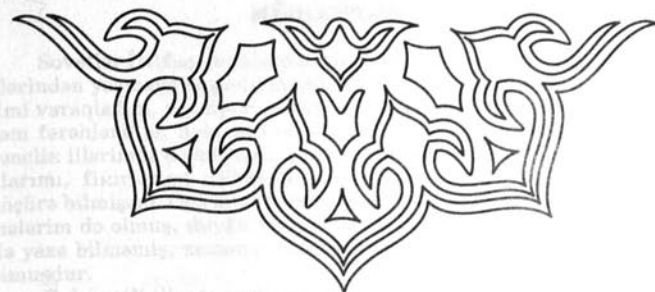
Vətən üçün alışıb pörşələnən kəslərin
 Qat-qat könlünü dağlar –
 Işıqforun önündə duran mersedeslərin
 Silib şüşələrini pul qazanan uşaqlar,
 Alışıb öz qınında bu gün yanan uşaqlar.

Küçələrdən ötüşür adamlar axın-axın,
 Qürurunu sındırır onlar dilənmir, baxın.
 Siz onlara deməyin mənlilik, qürur satqını,
 Onlar əməklərinə umur halal haqqını.
 Versən o, "sağ ol" deyir, verməsən gülümsəyir,
 Bir doyumluq çörəyi zəhmətindən istəyir.

Bəs biz kimik? Maşında sağ-sola şütüyənlər
 Onlara göz bəbəldib, "çəkil burdan" deyənlər.
 Qovduğumuz körpələri kimdir? – Gələcəyimiz!
 Bu günümüzə deyil, məchul sabahımızdan
 Qovuruq o günahsız körpələri bu gün biz.

Mənliyini qoruyan – ey zavalı uşaqlar,
 Xəzinələr üstündə yatan qeyrətsizlərə
 Bizim bənzərimiz var.
 Körpə quzum, indi sən
 Məktəbə getməliyəm
 Əl açmayıb heç kəsə
 Özünə çörək pulu qazanan vaxtın deyil,
 Səni bu günə salan taleyin, baxtın deyil.
 Vətən yaratmalıydı o taleyi səninçün.
 Günahkar bizik, onu
 Vətən övladlarına yaratmadıq biz bu gün.
 Bir şeyə məəttələm: Necə dözüürük buna –
 Gözümüzün önündə haqqın boğulduğuna?
 Çünki adıləşibdir sinəməizə çəkilən
 Bu sitəmlər, bu dağlar,
 Dilənən ixtiyarlar, şüşə silən uşaqlar.

İnsanlığ, insanlığı bizim gördüklərimiz
 Bəs danmırımı, görəsən?
 Mindiyimiz maşının təkərləri altında
 Vicdan adlı o mələk tapdanmırımı, görəsən?

SANDIQDAN SƏSLƏR

MÜƏLLİFDƏN

Sovetlər İttifaqı dağılandan sonra arxivimi araşdırdım, gənclik illərindən yazmağa başladığım gündəliklərimi, çap olunmamış şerlərimi varaqladım, keçdiyim yolları dəftər səhifələrində yenidən keçib həm fərəhləndim, həm də təəssüfləndim. Ona görə fərəhləndim ki, gənclik illərimdə də həqiqəti görmüş, ağrı qaradan seçə bilmiş, duyğularımı, fikirlərimi qəlbimdə gizlətməmiş, müəyyən qədər yazıya köçürə bilmişəm. Ona görə təəssüfləndim ki, ömür yollarında bədrəmələrim də olmuş, duyğu və fikirlərimi açıq-aşkar və tam dəqiqliyi ilə yazıya bilməmiş, zamanın tufanlarından ehtiyat etdiyim hallar da olmuşdur.

O dəhşətli illərdə çapa verə bilmədiyim, yalnız yazmaqla təsəlli tapdığım bu şerlər qəlbimin fəryadı – yəni, o zamanın ağrı, acılarıdır. Həmin şerləri ilk dəfə “Nağıl-həyat” (1991), “Ümidə heykəl qoyun” (1993), “Körpü çaydan uzaq düşüb” (1996) kitablarımda çap etdirmişəm. “Sandıqdan səslər” başlığı altında verilən bu şerlər 1950-ci illərdən Sovetlər İttifaqı dağılana qədər yazılmış və arxivimdə gizlədilmiş şerlərdir. Bu şerləri “Əsərləri” min xronoloji olaraq, yazıldığı illərə müvafiq cildlərinə deyil, 1990-cı illərdə yazılmış şerlərimin toplandığı VI cildə daxil etməyimin səbəbi odur ki, onlar ilk dəfə məhz həmin illərdə nəşr olunan kitablarımda işıq üzü görmüşdür.

NAĞİL – HƏYAT

Anam olsan belə, ay anam, xeyli,
Səndən gileyliyəm, səndən gileyli...
Sən duymaq, düşünmək öyrətdin mənə,
Duyub-düşünməkdən azad olaydım.
Danışmaq öyrətdin sən öz körpənə,
Nola, mən anadan lal doğulaydım.

Dilini bir ilə öyrəndim... nahaqlı...
Öz dilim özümə kəsilib yağı.
Bütün ömrüm boyu çalışdım, ancaq
Öyrənə bilmədim danışmamağı...
Başıma bələdir mənim öz dilim,
Dənizəm üzümə durub sahilim.

Yerimək öyrətdin tutub əlimdən,
Dolaşdım aranı, dolaşdım dağı.
Balana yerimək öyrədinə sən,
Gərək öyrədəydin yıxılmamağı...

Fikirlər yığılır beynimdə qat-qat,
Cavablar-qorxulu, suallar-yaşaq.
Həyatı qanana ögeydir həyat,
Onu qanmayana doğmadır ancaq.

Məni incidirlər bəzən qəsd ilə,
Ertəsi hər şeyi unuduram mən.
Girəvə düşəndə zalimə belə
Zülm edib, kam almaq gəlmir əlimdən.

Ana, quduzlaşır həyat ilbəl,
Dalayır puç olan ümidlərimi.
Niyə isti deyil, mehriban deyil
Bu amansız həyat qucağın kimi?...
Hardasan, ay ana, bir gəl, mən yenə
Bəlalı başımı qoyum dizinə.
Mənə nağıl danış, dayansın anlar,
Görüm, nağıldakı o qəhrəmanlar
Cütbaşı divləri nə təhər yıxır,
Nə təhər gizləlib, tilsimdən çıxır.

Bir danış, hardadır, görüm, səadət?
Bizim yurdumuza o niyə gəlməz?

Danış, danış görüm, Məlik Məhəmməd
Zülmətdən işığa necə çıxdı bəs?

Danışma, ay anam, danışma, kiri,
Beynimə batmayır bu əfsanələr.
Divlər görmüşəm ki, nağıl divləri
Onların yanında toyuğa bənzər.

Nadanlar görmüşəm, öz yolundakı
Dikə eniş deyir, düzə dik deyir.
Tülkünlər görmüşəm, öz qolundakı
Dəmir zəncirlərə bilərzik deyir.

Atasını söyən, yada baş əyən
Rəhbərlər görmüşəm, qəddar, amansız.
Tıkana gül deyən, gülə kol deyən
Qarılar görmüşəm dinsiz, imansız.

Quldurlar görmüşəm, özgə yer deyil,
Yurdunu talayıb asudə yatmış.
Tacirlər görmüşəm, simuzər deyil
"Malades" sözünə Vətəni satmış.
Dünyanı biləndən, duyandan bəri
Mənim gözlərimdən düşüb həyat da.
Nağılda gördüyüm qorxunc şeyləri,
Həyatda görmüşəm, anam, həyatda.

Yanvar, 1964 – may, 1965.

HÖRÜMÇƏK TOR BAĞLADI

Tariximiz danıldı,
Uydurma tarix ilə kimliyimiz anıldı –
Öz kökünü bilməyən gözü küllü bu millət
Zamanın yollarında hər addımda yanıldı.
Uydurma tarix bizi anamızdan ayırır
Yad anadan alınmış bələkdə qundaqladı,
Təməlimiz laxladı.
Bu xalqın tarixini düz bildirən, düz yazan
Tarix kitablarında hörümçək tor bağladı.

Kimə deyək dərdini bu dövrənin, bu günün?
Vəzifəyə sümsünən
Vəzifə kürsüsünün
Birinci pilləsində mərkəzdən noxtalandı.
Kişiliyi vardısı, bu anda axtalandı...
Ürəkdəki cəsarət,
mərdanəlik,
dəyanət

talandı,
tapdalandı.

Məğrur keçmişimizdən üzüldü əllərimiz,
Şərəf bildik özgəyə qul olmağı yoxsa biz?
Hər cürə zülmü udduq.
Köləliyi qazanıb, ağıllığı unutduq.
Vidən, düzlük, həqiqət sürgün oldu bu yerdən.
Yaltaqlıq və xəyanət silahını yağladı.
Cəsarət qılıncının ağzı düşdü kəsərdən,
Qəbzəsində, qınında hörümçək tor bağladı.

Dilimiz yasaq oldu.
Ruhumuz qəlbimizdə əbədi dustaq oldu.
Ruhsuz yaşadığca biz
Vidənımız, eşqimiz
Üzümüzə ağ oldu.
Biz beləcə yaşadığ, yaşamadıq, süründük,
Əməlimizdə deyil, sözümüzə görəndük.
Ruhumuz qan ağladı,
Məscid qapılarında hörümçək tor bağladı.

Həqiqət dilə gəldi.
Dildə ilişdi, qaldı.
Həqiqətin üstünə yalanlar kölgə saldı.

Vuruşmadıq, barışdıq
Biz "azadlıq" adlanan bir uydurma nağılla.
Ölən düşüncələrə qəlbimiz yas saxladı.
Həqiqəti deməkdən elə qorxduq...
Ağılla
Həqiqət arasında hörümçək tor bağladı.

Oktyabr, 1968.

QORXU

Mən qorxuram, sən qorxursan,
O da qorxur, bu da qorxur,
Biz qorxuruq.
Təzə fikir beynimizə gələn kimi
tez qorxuruq.
Başqasından qorxduğumuz bəs deyilmiş
Özümüzədən biz qorxuruq!
Qorxu, qorxu!
Bir qurd olub yeyir bizi içimizdən,
Nə gözləyir Vətən bizdən?
İradə yox,
kişilik yox.
Biz qorxuruq, biz susuruq.

Fikir ölür,
can sustalır,
ürək donub,
ruh boğulur.
Qorxu bizim dilimizdə kilid olur,
Beynimizdə qıl olur.
Dərd budur ki, bu dərdi də,
Biz qanıq, biz bilirik.
Qorxa-qorxa
Özümüz də özümüzçün
Biz qorxuya çevrilirik.

İyul, 1972.

BELƏ QALMAZ

Sabir demiş, "Biz ərlərik",
İş yerinə

"Özgəsinin sözlərin
əzbərlərik".

Toz-torpağı yel sovurar,
Dənəsi də yelə qalmaz...
Vallah, billah, belə qalmaz,
belə qalmaz!

Bu inamla yaşamışam,
Bizim kimi zəvəklərin
İgidliyi dözümlə olsun,
"Heyvəralıq, boşboğazlıq"
bizim olsun.

Gələcəyin övladları iş görəcək.
Hamı dua əvəzinə "lənət" deyib,
Qəbrimizə tüpürəcək.
Deyəcəklər, ey babalar,
Yaş yetirib kəl oldunuz,
Görə-görə kor oldunuz,
Dinə-dinə lal oldunuz.
Səbrinizə heyrətdəyik,
Siz dözümdə fil oldunuz.

Ey nəvələr, nəticələr,
Biz heç nəyik, biz heç nəyik...
Gecə-gündüz babamızın
əməlinə heyrətdəyik.

Heyrət edin sizsə bizim
səbrimizə...

"Lənət" deyib, siz tüpürün qəbrimizə...

Haqqımızı biz qanmadıq.
Biz bu günü yola verib
Gələcəyə inanmadıq!
Keçirdik öz əlimizlə
Boynumuzu biz xaltaya,
Sap olmadıq bir baltaya.
Ac olsa da, "toxuq" – dedik.
Biz ucadan "bəli" deyər çox bağırırdıq,
Qəlbimizdə "yox-yox!" – dedik.

Toz-torpağı yel sovurar,
Dənəsi də yelə qalmaz.
Vallah, billah, belə qalmaz,
Belə qalmaz!

1974.

DİZ ÜSTƏ

O, çox əzəmətli, çox qüvvətlidir,
Böyükdür,
Nəhəngdir və qüdrətlidir.
Bunu çox eşitdik, çox dedik düzü.
Çox deyib, alçaltdıq öz-özümüzü.
Onun böyüklüyü aydındır biza.

Bir baxaq.

Bir görək,

bilək, biz nəyik?

O, böyük görünür gözlərimizə
Nədən ki, özümüz diz üstündəyik.

Kiçildik, biz ona böyük dedikə
Yetər bu səcdələr, bu diz çökmələr.
Biz onun önündə iməklədikə
Əzdi başımızı nallı çəkmələr.

Duraq ayaq üstə!

Axı, ərik biz.

Qalxsaq, o kiçilər, böyüyərək biz.

Avqust, 1976, Şəki.

MÜSAVAT

Zülmətlə savaşlarda zəfər çaldığı gündən,
Qəlblərdə azadlıq odu yandırdı Müsavat.
Ulduz və hilal eylə ki, üç rəngə qovuşdu,
Boz qurdu könüllərdə oyandırdı Müsavat.

Meydan oxudu qan çiləyən dövrəyə qarşı,
Hər zalimə, hər nadana, hər hədyana qarşı,
Tüğyan elədi eylə ki zülm insana qarşı,
Öz həddini zalimlərə qandırdı Müsavat.

İlhamını almış o, Vətən adlı gözəldən,
İman suyunu, çünki o içmişdi düz əldən.
Xalq naminə haqq adlı vuruşlarda əzəldən
Ön cərgədə hər tilsimi sındırdı Müsavat.

Öndər dedi: – İstiqbal üçün dağ aşalım biz,
İstiqbal, istiqbal daim qoşalım biz,
Bir türk kimi islamlaşa, çağdaşlaşalım biz
Amalına bir xalqı inandırdı Müsavat.

Amalı təmiz, məqsədi aydın, üzü ağdır,
Ən ali məramında qərəzlərdən uzaqdır.
Tarix şüuru – xalqımı millət yapacaqdır,
Haqdan dönəni haqqa tapındırdı Müsavat.

Düzlük şüarı daima çarpışdı yalanla,
Torpaqdan alıb qüdrəti, kökləndi zamanla.
Cənnət edəcək amala dönmüş bir imanla
Ünvanı Azərbaycan olan yurdu Müsavat.

Fevral, 1977.

SƏBR ELƏDİK

Açan gündən gözümüzü
Ümidlərin laylasında
Xumar gördük özümüzü.
Arzumuzu vermədilər,
Bizə ancaq döz, dedilər.
Elə bildik, düz dedilər.

Hər gecənin gündüzü var,
Gələcək gündüz, dedilər.
Biz gözlədik.

Qəlbimizdə baş qaldıran
ümidləri əzizlədik.

Hey izlədik,
Uca-uca kürsülərdən
Vəz olunan nitqləri.

Həyatda yox,
qəzetlərdə göstərdilər
bizə yalnız xeyri-şəri.

Şirin-şəkər yalanları yeyə-yeyə
Biz inandığ gələcəyə.

O gəlmədi,
Düz əyildi,
Əyriliklər düzəlmədi.

Arzumuzun əvəzinə
Bizə yenə söz verdilər.

Həqiqəti görməməkçün
Dəyişdirib gözümüzü

Bizə başqa göz verdilər.
Baxıb saxta gözümüzə

Hamar gördük çuxuru biz.
Saray bildik axuru biz.

Görəmmədik qat bağlayan paxırı biz.
Bu paxırı görənləri,

Xalq yolunda candan keçən ərənləri
"Xalq düşməni" damğasıyla

Ləkələyib məhv etdilər.

Haqq adına haqqı yıxıb sürütdülər.

Bozu ağdan seçənləri
zindanlarda çürütdülər.

Susub dözdük, döz, dedilər.

Sözdən boluq

Söz içində üz, dedilər.

Söz içində üzə-üzə

Səbrimizdən bəzək vurduq ömrümüzə.
 Hər cəfaya dözə-dözə
 Biz alçaldıq addımbaşı.
 Qul etdilər vətəninə vətəndaşı,
 Ayaq altı palaz oldu ləyaqəti.
 Biz ucalıq zənn elədik rəzaləti.
 Səbr elədik.
 Qara günü ağ söz ilə pərdələdik.
 Zənn etməyin,

bədbəxtliyi özümüzə dərd elədik.
 "Biz xoşbəxtik, bəxtəvərik" – sözlərini
 Şüar kimi dilimizdə vird elədik.
 Qırıb qalın meşələri
 Pambıq əkdik.
 Qanımızdan güləb çəkdik.
 Yüz hektarın məhsulunu on hektara,
 On nəfərin məhsulunu bir nəfərə
 yaza-yaza,

Həm insanı, həm torpağı
 Necə verdik biz güdaza.
 Meydan verdik ağ yalana,
 Həqiqət də tapdalana-tapdalana
 Çəkildi dağlar dalına,
 Bəlkə... orda daldalana.
 Səbr elədik,
 Özümüzə cəbr elədik.
 Orden, medal yarışında
 Dumanladıb beyinləri
 DDT-ylə zəhərlədik
 Yüz-yüzləri, min-minləri.
 Bircə çəngə ağ pambığa
 Qurban verdik gənc qızları, gəlinləri.
 Bu dünyaya göz açmamış körpələri
 Bətdəcə zəhərlədik.
 Yaşamadıq, baş gırlədik
 Yalan-yalan vədləri yeyə-yeyə,
 Ümid ilə qarnımızı doyuzdurub,
 Biz inamla yenə baxdıq gələcəyə.
 Gələcəklər gəlib keçdi,
 Ümidimiz doğrulmadı.
 Şirin-şəkər yuxular da çin olmadı.
 Amma yenə səbr elədik.
 Qəlbimizi arzulara qəbr elədik.
 Susmağı da qeyrət sandı qeyrətimiz.

Səbrimizin laylasında
 xumarlandı qeyrətimiz.
 Bu dözümə,
 Bu zülümə
 Heyrətdədir heyrətimiz!

Sentyabr, 1979.

LAL – KAR

*Dil açmada lallıq da gedər, karlığımız da.
 Çün lallığımız doğmuş idi karlığımızdan.*
Şəhriyar

Həm lal olduq, həm də kar
 Lallıq karlıqdan doğar.
 Niyə lal olduq, görün?
 Bunu bilirsənmi sən?
 Bunu bilək biz əvvəl,
 Ötənlərə baş vuraq
 Bunun üçün indi, gəl.
 Zaman-zaman əzildik,
 Məhkum olduğumuzu
 Nə anladıq, nə bildik.
 Bununçün da soydular
 Dərimizi qatbaqat.
 Haqqımızı kimsədən istəmədik, ey ustad.
 Çünki onu qanmadıq.
 Bu miskin halımızdan
 Qızarıb utanmadıq.
 Bütün dünya oyandı,
 Biz hələ oyanmadıq.
 Susduq, hər şeyə dözdük.
 İçimizdən oyulduq.
 Karlıqdan lal olmadıq,
 Susduq-deyə lal olduq.
 Sabirimiz demişkən:
 "Bir əcaib şeyik biz".
 Tərs gəlib hər işimiz.
 Bizim çaqqalımız da
 Gəlir öz dağımızdan.
 Bizim karlığımız da,
 Bizim lallığımız da
 Doğub susmağımızdan.

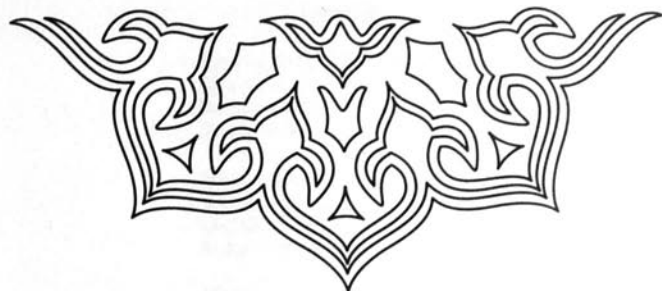
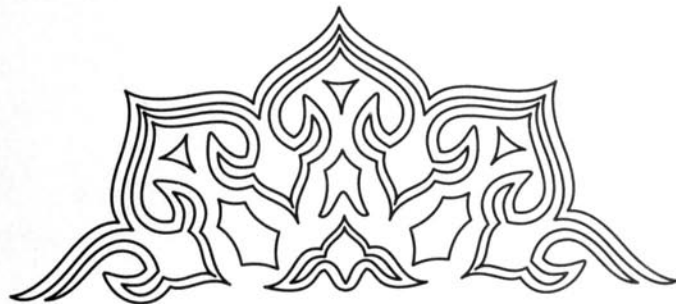
İyul, 1979, Şəki.

BAŞQASININ YASINDA

Dərindir, qorxuludur sakit axan lal sular.
 Bir kəlmənin içində bəzən neçə söz yatır.
 Adi gözlə görünməz orda yatan duyğular,
 Çözələsən, görərsən kül altında göz yatır.

İçimi göstərmədim cahil tutan güzgüyə,
 Üzdə gülüb, içimdə müşkülümə ağladım.
 Millətimin dərini ünvanlayıb özgəyə,
 Başqasının yasında öz ölümə ağladım.

Dekabr, 1981.

HƏSRƏT
NƏĞMƏLƏRİ

GƏLİR

Tarıma çəkilmiş simə bənzə sən!
Titrə bir yarpağın titrəməsindən.
Bil, dənizdə coşan suyun səsinə
Xəzri gəlir, yoxsa gilavar gəlir.

Bir az sıxlaşanda göydə buludlar,
Yavaşca titrəşir yerdə göy otlar.
Onlar da bilir ki, havada çən var,
Sabah yağış gəlir, sabah qar gəlir.

Müəssər deyildir hər kəsə ancaq
Ürəkdən keçəni gözdən oxumaq.
Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq
Gərək biləsən ki, ilk bahar gəlir.

Qəlbim götürməyir bəri-bəzəyi,
Çətindir yamamaq sınımış ürəyi.
Özün dərk edəsən gərək hər şeyi,
Səni başa salmaq mənə ar gəlir.

Baxışdan söz götür, söz anla sözdən,
Həssas ol, sevgilim, ömrün boyu sən.
Əgər sevirənsə, ayaq səsimdən
Gərək biləsən ki, Bəxtiyar gəlir!

1950.

QISQANIRAM MƏN

O çalır, nəğmənin hər xalında sən,
Qəlbini, ruhunu tapmısan deyən.
Unudub zamanı, vaxtı, məkanı,
Xəyal dünyasında məclis qurmusan.
Səslərin oduna əridib canı,
Özünü nəğməyə qarışdırmısan.
Nəğmə aldı səni mənim əlimdən,
Səni, nəğməyə də qısqanıram mən.

Dayanıb güzgünün qabağında sən,
Pərişan saçına daraq çəkirsən.
Arzular, diləklər təmənnasıdır
Bu qoca dünyada hər kəsin, gülüm.
"Pərişanlıq zülfün öz qaydasıdır"¹,
Halı pərişanlar neyləsin, gülüm?
Güzgü də zövq alır gözəlliyindən,
Səni güzgüyə də qısqanıram mən.

Ömrün yollarını inamla keçdim,
Axırda odlandı bağrımın başı.
Eşqin çeşməsindən bir damcı içdim,
Axdı sellər qədər gözümün yaşı.
Bu dərdə tablamaq müşkül olsa da,
Eşqsiz ürəyi daş sanıram mən.
Düşməsin araya gülüm, qan-qada,
Səni özünə də qısqanıram mən.
Daim öz-özünün yanındasan sən,
Neyləsin həftədə bəs bir yol görən?

Dekabr, 1961.

GÖZÜN DİLİ

Qara gözlər,
Ala gözlər,
Qonur gözlər...
Nə qədər sözlər
Deyilmiş mədhinə gözəl gözlərin,
Şairlər, indi də mənə söz verin.
Qorxuram gözlərin mən gözəлиндən
Aman, göz əlindən, dad, göz əlindən!

Gözdən hansı qəlbə dağlar çəkilməz?
Gözün dediyini dil deyə bilməz.
Həm incə, həm dərin dili var gözün,
Sözünü ürəklər anlayan gözün.

Mələr, çıxmasa da ürəyin səsi,
Elə ki havada gözlər öpüşür.
Eşqin də ilk odu, ilk şərəsi
Əvvəlcə ürəyə gözlərdən düşür.

Gözləri mədh edən şər də gerçək,
Gözün öz dilində yazılsın gərək,
Bu dil müəmmadır, bu dil çətindir,
Bu dillə dinəni bu dillə dindir.

1961.

¹ Misra M.P. Vaqifindir.

YOX, DÜŞMÜRƏM, QALXIRAM

Ən uca mərtəbədə yaşayırsan...
 Çox gözəl.
 Məni bu pillələrlə
 İmtahana çəkmə, gəl!
 Yox, yox!
 Mənə demə ki,
 Məğayət ol özündən,
 Çıxma bu pillələri
 Xəstə ürəyinlə sən!
 Yox!
 Onlar yormur məni!
 Bir addıma qalxıram
 Qalxanda beş pilləni.
 Düşəndə bir pilləni
 Beş addıma düşürəm.
 Düşürəm... Yox, düşmürəm,
 Sanki yoxuş qalxıram.
 Məni yola salırsan:
 Gah özümə,
 gah da sənə baxıram.
 Düşürəm...
 Düşə bilmirəm
 Köynəyim tondan ağır,
 Sıxır məni əynimdə.
 Düşürəm...
 Düşə bilmirəm
 Sənin baxışlarının
 Ağırılığı çiyinimdə. Yox!
 Mən pillə düşmürəm,
 Ruhum düşür göylərin
 Min-min mərtəbəsindən.
 Hara gedim, bilmirəm,
 Ayağıma dolaşan
 Ürəyimlə indi mən?..
 Düşürəm, xəyal kimi...
 Aparıram beynimi,
 Ürəyim sizdə qalır.
 Kədərım yanımdadır,
 Fərəhim sizdə qalır...

Mənim bu tərs taleyim
 Gör, necə də zalımdır.

Enişim – hicranımsa,
 Yoxuşum – vüsalmıdır.

Sənin pillələrini
 Qalxmaq necə asandır!
 Düşmək, enmək çox çətin!
 Bu da mənasız deyil,
 Hər işi tərsinədir
 Əzəldən məhəbbətin!..

Oktyabr, 1963.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ

Bu gün mən səni gördüm,
Salam vermək istədim,
Üzünü yana tutdun.
Söylə, illərdən bəri
Qəlbimizin bir duyub
bir vurduğu illəri,
Axı nə tez unutdun?
Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər,
Bir salama dəymədi?
Həyəcanla, fərəhlə, qəmlə dolu o illər
Bir salama dəymədi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?
Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?
Yoxsa, sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?
O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız
Bir salama dəymədi?
Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi?
Sən neylədin, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün
Əlçatmaz bir çiçəksən,
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!..
Qop, ey tufan, əs, ey yel! Xəzəl olum, tökülüm.
Düz beş il ürəyimdə
Bəslədiyim məhəbbət bir salama dəymədi.
Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm,
Bəs nə oldu? Bu həsrət bir salama dəymədi?
Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,
Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm,
Sənin qəlbini əsmədi.
Arxana da baxmadın!
Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?..
Qazancımız de, bumu?
Deyilməmiş o salam əlvidamı oldumu?
Sən mənə zülm etlədin, mənə zülm yaraşır.
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır.

Sentyabr, 1961.

HƏSRƏT

Yoxsan... Qəribə işdir
Danışsıram yenə mən
Əlim qələm də tutur,
Durub şer yazıram
Səhər-səhər sənə mən.

Sən həm mənim kədərim,
Sən həm də şadlığımın.
Sən mənim əsarətim,
Həm də azadlığımın...
Yoxsan...
Qəribə işdir
Qəlbim,
hissim,
düşüncəm,
Axı oyaqdır mənim
Necə nəfəs alıram –
Havam ki, yoxdur mənim?
Yoxsan...
Sən mənim üçün
Xoş arzularsan, demək,
Baharda qarsan, demək,
Qışda baharsan, demək.
Yoxsan...
sən mənim üçün
Daha çox varsan, demək.

Sevilənlər, sevənlər
Ayrılığın, həsrətin
Əlindən dad çəkdi, dad.
Eşq – həsrətin anası,
Həsrət – aşiqə ustad.
Ömrün boyu qaçmısan
Arxanca yüyürmüşəm.
Səndə imkansızlığı,
Uzaqlığı görmüşəm.

Həsrət öyrətdi mənə
Hardayam...
indi hardan
Hara gedəcəyəm mən.
Nəydim,
indi nəyəm mən?

Həsət öyrətdi, həsrət
Vaxtın hardan başlayıb,
Haraya vardığını.
Həsət öyrətdi
mənə
Başlayan bir həyatın
Səndə qurtardığını.

Həsətinin gözüylə
Mən dünyaya baxanda,
Gecələr gündüz olur.
Həsətinin zülməti
Gözlərimə nur verir,
İdrakıma göz olur.
Həsətim başlananda
Başlanır bu cahana
Sonsuz heyratım mənim.
İdrakımla yaşiddir
Eşqim, həsrətim mənim...

Böyük bir şair dünən
Vaxtın qısalığından
Dad çəkib "uzan!" – dedi,
Anın qısa ömrünü
O, uzatmaq istədi.

"Ey an, sən uzan", – deyib
Vaxta böhtan yazdı o.
Əgər həsrət çəksəydi
Ana yalvarmazdı o.
Onda o bilərdi ki,
Həsətin bircə anı
Bərabərdir illərə.
Bircə günlük ayrılıq
Neçə illik vüsaldan
Uzun olur yüz kərə.
Bircə günlük ayrılıq
Bir ömürlə tən olur;
Həsət vaxtı uzadan,
Səbri gödəldən olur.

Həsətin – məhək daşım,
Həsətin – yol yoldaşım.
Yanır başım üstündə

O, ulduz tək, o, gün tək.
Mərdanədir, böyükdür
Həsətin də özün tək...

İyul, 1964, Kislovodsk.

SEVƏ BİLİRƏMSƏ...

Ancaq məhəbbətçün yaranmışam mən,
Alammaz əlimdən bu haqqı kimsə.
Xoşbəxtəm,
küsmərəm öz taleyimdən,
Əgər sevirəmsə...
sevilirəmsə...

Məhəbbət – amalı, arzularımdır,
Ona kainatım, cahanım deyim.
Mənim dövlətimdir, mənim varımdır
Bütün varlığım sevä bilməyim.

Sevä bilirəmsə əgər ürəkdən,
Dünyanın ən gözəl adamıyam mən.
Səni sevirəmsə, sevirəm, demək,
Həyatı,
dünyanı
yoxdur düşmənim...
Əgər sevirəmsə – qəlbim ayna tək
Şəffafdır,
həssasdır,
kövrəkdir mənim...
Bu könül aynama gülümsəyərək,
Göylər də,
yerlər də
əks olur həmə.
Sevirəm,
sevirəm,
sevirəm,
demək,
Bütöv bir aləmə,
Kainatam mən.
Mən ki Kainatam,
aləmə, nə qəm,
Ayım da,

Günüm də,
Ulduzum da var.
Həm zülmət,
həm də ki,
aydınlıq gecəm,
Həm açıq,
həm tutqun
gündüzüm də var.
De, məndən varlısı dünyada varmı?
Sevən də özünü yoxsul sanarmı?

Mənim öz eşqimin öz ulduzları
Dağıdır könlümə nur qucaq-qucaq...
Axı bu sərvəti, dövləti, varı
Məhəbbət bəxş edir insana ancaq.

Bəli, ilk insanla həmyaşam artıq,
Bilmirəm, aydayam, ya gündəyəm mən.
Zamandan, məkandan çıxmışam artıq,
Dünyəvi aləmin fəvqündəyəm mən.

Öz böyük eşqimlə fəzadayam mən.
Məni endirməyin yerə, amandır.
Dünya çox kiçikdir məhəbbətimdən,
Hər arzum bir cahan, bir asimandır.

Verir arzularım göydə səs-səsə,
Deməyin yerdə uç, yer bəs deyilmi?
Yanan bir ürəyə, sevən bir kəsə
Asiman özü də qəfəs deyilmi?

Sevə bilirəmsə, əgər ürəkdən
Dünyanın ən yaxşı adamıyam mən!

Dekabr, 1964.

TƏZƏDƏN

Bu şirin sevdaya düşəndən bəri
Neçə yol ayrıldıq bir-birimizdən.
Ayrılıq günləri, hicran günləri
Uzandı...
Ömrünə ömr aldı bizdən.

Biz ki öyrənmişik hicrana artıq,
Cövrü yadda qalır, qəm unudulur.
Sevən könüllərçün, gülüm, uzaqlıq
Ən böyük, ən gözəl yaxınlıq olur.

Yağış dayandı mı?
Qalın buluddan
Sıyrılıb yenidən təzə gün doğur.
Hər uzun ayrılıq, hər qısa hicran
Səni mənim üçün təzədən doğur.

Ayrılıq dəmləri düşürkən yada,
Təzədən sevirəm, təzədən səni.
Elə bilirəm ki, bu gen dünyada
İlk dəfə görürəm, gülüm, mən səni.

Ayrılıq günləri düzülür səfə,
Hər gün gözləyirik, hər gün bir günü.
Ayrı bir adamsan, gülüm, hər dəfə
Vüsəlın əvvəli, hicranın sonu.

Teleqraf kağızı... kiçik bir vərəq
Alışan könlümə su səpir yenə.
Səndən ayrıldığım on gündür, ancaq
Milyon illərdir ki, həsrətəm sənə.

On gündə əzabla neçə-neçə min
Dəqiqə, saniyə yola saldıq biz.
Bu uzun anların, dəqiqələrin
Hənsini yaşadığ bir-birimizsiz?
Sənin də yerinə danışsəm mən,
Qoy olsun, qəlbimiz ayrı deyildir!
Biz iki olsaq da vüsəl günləri,
Ayrılıq günləri bir oluruq, bir!

Həsət, ürəyimdə qaladan möhkəm,
Hicran çöplərindən bir yuva qurmuş.
Sənin yanında da sənə həsrətəm,
Həsət ayrılıqdan uzun olmuş...

Görüş qışdan sonra gələn bahardır,
Ayrılıq görüşlə bitir... tez olur.
Eh! Ona nə var ki, müddəti vardır,
Həsrətsə ölçüsüz, müddətsiz olur.

Bil, yaman gündə də, yaxşı gündə də,
İstəmə qovuşam, mən yetəm sənə.
Gözüm gözlərinə dikiləndə də
Həsrətəm, həsrətəm, həsrətəm sənə!

İyul, 1965, Qusar.

NEY SƏSİNDƏ SƏNİN ƏKSİN

Zabul segah inildəyir, inildəyir,
Nalə çəkib o, dil deyir, o, dil deyir.
Rəssam kimi şəkil çəkir.
Zili rəngdir, bəmi kölgə.
Ağ - nəşə,
Qəmi - kölgə.
Yanq səsler axır neydən, axır çin-çin.
Bu rənglərlə, kölgələrlə
Durur mənim göz önümdə
Sənin əksin,
Sənin əksin.
Şəkil çəkən səslərə dal,
Uçur xəyal, uçur xəyal,
Həsrətimi qucur xəyal.
Uzaqlara qanad çalır,
Bu diyardan o diyara körpü salır.
Aradakı məsafəni udub səslər
Səni səslər, səni səslər!
Sən gəlirsən...
Qəmli-qəmli boylanırsan mənə sarı.
Yanağından axır inci göz yaşları.
Mən ömrümdə heç bir zaman
Görməmişdim səni belə lap yaxından
İndi gördüm...
Gözlərinə o damlalar hardan enmiş?
Sən muğamın ən yanıqlı guşəsindən
Qopan həzin naləsənmiş,
Başdan-başa kədərsənmiş...
Mən istəsəm gələrsənmiş,
Mən istəsəm gədərsənmiş...

İyul, 1965.

ÖZÜNDƏN AYRILA BİLMƏYƏCƏKSƏN

Deyirsən, dərd oldu bizə eşqimiz,
Sarsıntı, üzüntü yetməzmi artıq?
Ürəkə nə qədər bir olsaq da biz
Həyat yollarında ayrılmalıyıq.

Ayrılmaq! Söz asan, əməl çətindir,
Sevmək! Bu ki, sənin öz fitrətidir.
Necə ayırasan odu ürəkdən,
İstini atəşdən, ətri çiçəkdən?..

Mənim öz istəyim, mənim öz kamım –
Sənin öz istəyin, sənin öz kamın.
Sənin ad günündür mənim bayramım,
Mənim ad günündür sənin bayramın.
Biri-birimizçün doğulmuşuq biz.
Birdir hər eşqimiz, hər istəyimiz.

Hərdənbir darıxıb gəzməyə çıxsan,
Ayağını öpən göy otlar mənəm.
Başını qaldırıb göylərə baxsan,
Kövrəlib qaralan buludlar mənəm.

Demə ki, yanımcə nə hərlənirsən?..
Məhvərin başına gərək hərlənəm.
Bəzən səbəbsiz də kədərlənirsən,
Səbəbi axtarma, o səbəb mənəm!
Qəlbin çox ucalır, çox qanadlanır,
Ona zirvə mənəm,
Ona son mənəm.
Yata da bilmirsən uzun gecələr,
Gözlərindən qaçan o yuxun mənəm...

Hər kəsə tutmadın axı tən məni,
Sən də bu dünyada mənimçün təksən.
Sən qova bilərsən evindən məni,
Qəlbindən ki, qova bilməyəcəksən.
Sənin hər dəqiqən, hər anın mənəm,
Axı adın mənəm, ünvanın mənəm.

Qapını üzümə bağlasan da sən,
Özündən ayrıla bilməyəcəksən...

Sən ki sən deyilsən,
Sən də, bil, mənəm.
Yaşını çoxaldan, səni ucaldan,
Gün mənəm,
Ay mənəm,
Gülüm, il mənəm!..

1965.

QAYIT

Telefon səslənəndə, dərhal özüm durardım,
 Ümid çəkisindəki dəstəyi qaldırdım.
 Gizli işarələrlə danışardım səninlə.
 Yoxsan, yoxsan sən artıq,
 İnlə, ey eşqim, inlə.
 İndi gecəbəğündüz telefon səslənsə də,
 Dəstəyi götürmürəm,
 Götürmürəm, mənə nə!..
 Bu yetim ürəyimlə yolları gəst eylərəm,
 Sən ki yoxsan,
 O dilbər gecələri neylərəm!..
 Deyirlər ki, Bakıda gözəl keçir havalar,
 Sənsiz bu gözəlliyn axı nə mənası var?!

Sənsiz bu gözəlliği mən ki duya bilmirəm;
 Köksüm alışıb yanır, ufuldaya bilmirəm.
 Gözəlliği sən idin mənimçin havanın da,
 Baharın da, qışın da,
 Saatın da, anın da.
 Hara getdin, ey mənim ürəyimin ürəyi,
 Mənim əzablarımın, qəmlərimin bəzəyi?
 Sənsiz heç istəmirəm günün üzünə baxam;
 Sən yoxsan,
 Elə bil ki, mən özüm də heç yoxam!..
 Sənsiz,
 Özündən əvvəl səsi, soragı gəlmiş
 Buz nəfəslə yazam mən.
 İşıqsız ulduzam mən.
 Sənsiz açarı itmiş qapalı bir xəznəyəm.
 Sənsiz axı mən nəyəm?

Kim yazdı bu hicranı ömrümüzə, bilmirəm?
 Qayıt, qayıt, sevgilim, axı dözə bilmirəm!
 Sən, ey mənim baharım, sən ey ömür gülşənim.
 Gözümə göz yaşımdan pərdə çəkilsin mənim
 Ta ki, görə bilməyim səndən özgə kimsəni.
 Məndən də özgə ancaq görməsin heç kim səni.
 Ayrılıq nəstərilə, gəl, qanatma yaramı,
 Gəl, gözümün yuxusu, gəl könülümün aramı.
 Gəl, səni axşam olcaq küçələrdə gəzirəm.
 Qayıt, qayıt,
 Tez qayıt, yoluna müntəzirəm!

İyul, 1957.

UNUTDURDUN
SƏN MƏNƏ

Xəyalınla, fikrinlə
 Həmişə sərxoşam mən.
 Unutmuşam özümü,
 Dönüb sən olmuşam mən.

Öz könülümün səsinə
 Öz könülümə ün düşüb.
 Dağlar başı qaralıb
 Dərələrə gün düşüb.
 Niyə belədir, gülüm,
 Sən özün bilməlisən,
 Fikrimə düşün düşüb!

Həqiqət – güman olub,
 Xəyalım – duman olub.
 Gah düzəndə sürünür,
 Gah təpədə görünür.

İlişir kollarla
 Fikirilər – qırıq-qırıq,
 Arzular – para-para,
 Ümidlər pərən-pərən.
 Qəsəmlər – yalan olub,
 An var dönüb il olub,
 İl var dönüb an olub.
 Həsətüm bu anları,
 günləri,
 danır mənim.
 Saatımın əqrəbi
 Yalnız sənə başına
 Dönüb, dolanır mənim.
 Sənə könül verəli,
 Mənim üçün bu köhnə
 vaxt ölçüsü pozuldu,
 Sənin məhəbbətinin
 Dərəcəsi, ölçüsü
 Mənim vaxt ölçüm oldu.

Bir şaxtalı qışdayam,
 Mənə əlvən baharı
 Unutduran sən oldun.

Ancaq hər gün baharı
Məndən soran sən oldun!

Ümmanam,
sahilimi
Unutdurdun sən mənə.
Qarlı dağam,
selimi
Unutdurdun sən mənə.

Gecəyəm, gündüzümü
Unutdurdun sən mənə
İnsanam, öz-özümü
Unutdurdun sən mənə.

Bu dünyada hər şeyi
Unutdurub sən mənə
Çəkdirmisən göz dağı.
Əvəzində öyrətdin
Səni unutmamağı!..

1965.

NÖQTƏYƏ DÖNDƏRƏRDİM

Mən burdayam, sən orda...
Yenə hicran, yenə qəm...
Yerdəyəmmi? – Bilmirəm.
Göydəyəmmi? – Bilmirəm...

Aramızda sədd kimi,
Uçrum kimi dayanan
Bu uzun yollar deyil,
Gülüm, zamandır, zaman!..
Məhəbbətimiz qədər
Əzabımız var bizim.
Aramızda dayanmır
Bu uzun yollar bizim!..

Aramızda dayanır
Neçə-neçə il, gülüm,
Neçə-neçə ay, gülüm!
Bu ayları, illəri
Fikrimin sürətilə
Necə udum, ay gülüm!
Bizim istəyimizlə
Qara dönüb ağ olmur!
Yolu qısaltmaq olur,
Vaxtı qısaltmaq olmur.
Uzun yollar, dolaylar
Əgər olsaydı dərdim,
Mən onları kəmər tək
Belimə dolandırıb
Nöqtəyə döndərərdim!

Avqust, 1965.

AZADLIQ

Azadlıq istəyirdin...
İndi məndən uzaqda
Azadsan, cismən azad.
İndi buyur, sevgilim,
Mən dustağam, sən azad!..
Beləmi?
İnanmıram.
Biz bir şəhərdə ikən,
Dəqiqəmi, anımı,
Sapa düzüb inci tək,
İzləyirdim səni mən.

İndi məndən uzaqda
İzləmir heç kəs səni.
Ancaq azad deyilsən,
İzləyir, öz köksündə
Aldığın nəfəs səni.

Orda pərəstişkarın
Bir deyil, min-min olsun.
Qorxmuram, yox, qorxmuram,
Mən yox, sənin öz hissin,
Sənin gözətçin olsun!

Sən sevən bir ürəyin
Özü boyda dağısan!
Mənim dustağım deyil,
Hissinin dustağın,
Qəlbinin dustağın.

İyul, 1966, Şəki.

TƏZƏ DÜNYA QURAYDIQ

Nəğmə olub gecələr
Sənə layla çalayıdım,
Dönüb yuxun olaydım.
Ayaqların altına
Səraydım gül-çiçəkli
Çölü mən, çəmənə mən.

Nəğillər dünyasına
Aparaydım səni mən.
Çıxıb çərçivələrdən
Göylərə baş vuraydım.
Vaxtı da donduraydım.
Qanunlara od vurub
Sərhədləri qırırdım.
Eşqimizin oduna
Dünyanı yandırardım.
Biz məhəbbət ünvanlı
Təzə dünya quraydıq.

Səni hər an, hər saat
Görmək üçün, sevgilim,
Gecələr ay olaydım.
Sənin gözəlliyindən
Səhər-axşam həzz alan
Dilsiz güzgün olaydım.
Güzgün olsaydım əgər,
Qəm yeməzdim yenə mən;
Səni öz diləyimcə
Göstərərdim sənə mən.

Sentyabr, 1966.

KÜÇƏDƏ İTİRDİM...

"Yaşaya bilmirəm bu sayaq daha,
Bəsdir,
Yorulmuşam,
Qurtaraq daha!"
Deyə avtobusa mindin...
Dayandım,
Vaxt da mənim kimi dayandı, sandım.
Yox! O dayanmadı, işlədi yenə.
Minib avtobusa səninlə birgə
Bir göz qırpımında zaman da getdi,
İxtiyar da getdi, güman da getdi...

Bu nədir?
ayağım üzüldü yerdən.
Hər şey öz yerini dəyişdi birdən,
Dayandım...
Arxamca yollar süründü,
Saat da tərsinə dolandı, döndü.
Səndən ayrıldım,
Səndən mən, gülüm,
Özümdən ayrıldım,
Özümdən, gülüm!
Bilmədim nə idim,
indi nəyəm mən?
Küçələr uçuma döndü gözümdə.
Səni itirdiyim bu anda bilsən,
Yolların üstündə itdim özüm də.
Dolaşdı kainat,
Qarışdı aləm,
Kimdir qulağımda belə hönkürən?
Küçədə itirdim səni, dözmürəm;
Həyatda itirsəm neylərəm görən?

İyun, 1967.

UNUDAM GƏRƏK

Ayrıldıq... güc gəldi bizə hücumlar,
Ayrıldıq, usanıb tənədən, sözdən;
Bizdən razı qaldı yadlar, qohumlar,
Biz razı qalmadıq öz-özümüzdən.

Ayrıldıq... nəğməmiz qaldı yarımçıq,
Fikirlər pərişan, könüllər qırıq.
Ayrıldıq... De, harda ləngidi zaman?
İndi nə sən sənsən, nə də mən mənəm.
Başımda tufanlar hayqırdığından,
Meyvəsi dəyməmiş tökülən mənəm.

Dağlara dırmanıb ardımca qoşdun,
Özgə buludlara qarışan mənəm.
Taleyin hökmüylə sən çox vuruşdun,
Bu ağır hökm ilə bərişan mənəm.
Yandıran da mənəm, yaxılan da mən.
Döyən də,
Vuran da, yığılan da mən!
Ayrıldıq...
bilmədik,
neçin,
nədən biz?
Ayrıldıq...
Ayrımaq istəmədən biz.
Yoxdur ürəyimdə sənə qəzəb, kin,
Yadıma düşməyir bəd əməllərin.
Nifrətsiz ayrılıq ayrılıq deyil,
Nifrətsiz ayrılıq vüsaldan şirin...
Gülüm, sevə-sevə ayrılıq biz.
Ürək kökdən düşən tək simə bənzər,
Bizim gözü yaşlı, bədbəxt eşqimiz
Atalı-analı yetimə bənzər.
Deyirəm, unudam səni mən gərək.
Mümkünmü?
Arzuya əməl tən gərək!
Unuda bilməkçün səni, sevgilim,
Təzədən doğulam, təzədən gərək!

Avqust, 1967, Nalçık.

GÖR NECƏ GÜCLÜSƏN

I

Yatmaq istəyirəm... sənsizliyimi
Yuxu dənizində batırım deyə.
Yuxumsa kölgəni öz kölgəm kimi
İzləyir, qısqanıb səni hər şeyə.

Yuxum qaçaq düşüb məndən yan gəzir,
Yuxum küçələrdə sərgərdan gəzir.
Həsrətin asılıb kirpiklərimdən,
Yuxum da gəlmir ki, heç olmasa mən,
İtirim, batırım səni yuxumda.
Məndən vəfalıymış sənə yuxum da,
Yuxum qaçaq düşüb yatamıram mən,
Yuxum qorxub qaçıb fikirlərimdən...

II

Gəzmək istəyirəm... sənsizliyimi
Yollarda itirim, unudum tamam.
Hara gedirəmsə, xatirən kimi
Ağır bir yük ilə qarşılaşırım.
Səni itirmişəm, neyləyim ancaq
Hər zaman, hər yerdə görünür yerin.

Yox, dözə bilmirəm, dərd ondadır ki,
Özündən ağırdır xatirələrin.
Şirin xatirələr bir tikan tək
Yollara səpilib dəstəbədəstə.
Xatirən tikandır cızır qəlbimi,
Yoxluğun duz səpir yaramın üstə.
Yaddaşım elə bir günəş ki, gün ki,
Dünəni nur kimi görürəm aydın.
Deyirəm, yaddaşım elə ölsün ki,
Mənə dünənimi xatırlatmasın!

III

Gülmək istəyirəm... ürəyimdəki
Höknürtü səsinə batırmaq üçün.
Bilmirdim,
Məhəbbət bir cəllad tək

Mənim gülüşümü öldürmüş bütün.
Yandırdı könlümü bu soyuqluğun,
Var ikən, sağ ikən yox olmuşam mən.
Gör, necə güclüsən, sənin yoxluğun,
Mənim varlığımı aldı əlimdən...

Başımda tufan var, könlümdə çovğun,
Arzu da, fikir də qaldı yarıda.
Gör, necə güclüsən, sənin yoxluğun
Mənə ögey etdi doğmaları da.
Fərəhim, sevincim dünəndə qaldı,
Dərdimdə, qəməmdə yaşarsan mənim.
Yoxluğun, gör, necə qələbə çaldı,
Bu günüm ölüdür, yaşar dünənim!
Çaldım öz könlümü ayrı simdə mən;
İlişib qalmışam dünənimdə mən.

Sentyabr, 1967.

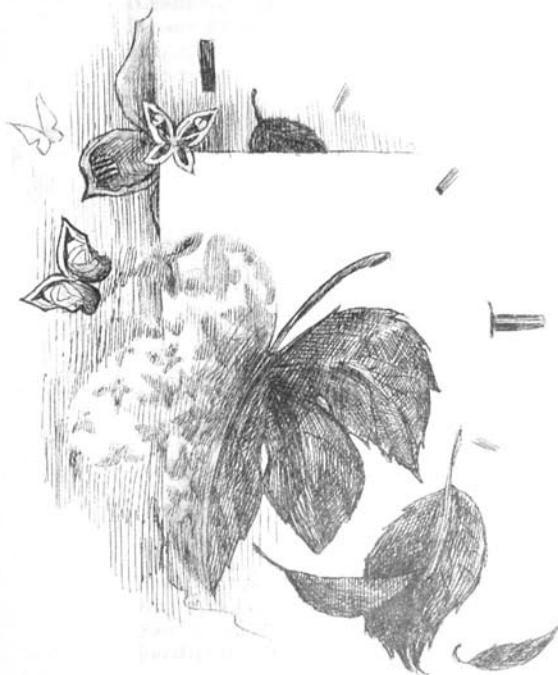
KƏPƏNƏK

(Xatirələr)

Emin Sabitoğlu bəstələmişdir.

Kəpənəklər uçub gedər,
 Əlimizdə
 İşıldayan toza bənzər xatirələr.
 Payız gələr...
 Yollar üstə səpələnən xəzəllərdən
 Gah itən, gah üzə çıxan
 İzə bənzər xatirələr...
 Fikrimizin aynasında
 Gah alçalır,
 Gah yüksəlir xatirələr...
 Gah olur ki, acılıqdan ürək dəlir xatirələr...
 Gah həyatın özündən də əziz gəlir xatirələr...

Dağ başından gün əylər.
 Bir müddətsə istiliyi daş-divarda qalar ancaq.
 Gənclik gedər, xatirəti könlümüzü alar ancaq...
 Unudulmuş bir kədərli nəğmədəki
 Qırıq-qırıq sözə bənzər xatirələr.
 Hərdən yanub,
 Hərdən sönən
 közə bənzər xatirələr.
 Cığırıları dağa çatan
 Düzə bənzər xatirələr.
 Bir işıqsız gözə bənzər
 xatirələr...

Noyabr, 1967.

MƏN NİYƏ BELƏYƏM?

Mən niyə beləyəm?
öz qədərimdən
Biryolluq usanıb üzülüşmədim.
Hamını hiss edən, başa düşən mən,
Özümü bir dəfə başa düşmədim.
İşə bax! Haqlıykən olmuşam nahaq!
Həmdəmin yanında qısaadır dilim!
Sonsuz səfərdəyəm,
bilinmir ancaq,
Sonuncu düşərgəm, axır mənzilim!

Mənzil axtarırkən arzularıma,
Dönüb özgülərə mənzil olmuşam.
Dəldi qulaqları naləm, fəryadım,
Bəmə qaça-qaça mən zil olmuşam.

Ürək parçalandı, ömür gödəldi,
Öz arzum cücərdi, bağrımı dəldi;
Hamiya, hamıya yazığım gəldi,
Amma öz-özümə qatil olmuşam.

Aşdı çılgınlığım yenə də həddən,
Bu dərdim od alıb yandı o dərddən.
Ayılmaq istədim xalqı qəflətdən,
Heç demə, mən özüm qafil olmuşam.

Bəxtiyar, əlimdə qəzəb qamçısı,
Gözümdə qəlbimin atəş damcısı,
Bir yandan özümün ittihamçısı,
Bir yandan özümə vəkil olmuşam!

Sevdim, ucalmadım, alçaldım ancaq –
Bu eşqin gücünə mən, mən olmuşam.
Sən bir taledəki dönüklüyə bax,
Sevdiyim insana düşməən olmuşam.

Məni vurmaq üçün işə baxır ki,
Eşqim dost əlində qılınc olubdur.
Hamının başını ucaldan sevgi
Mənimsə başıma qaxınc olubdur.

May, 1968.

ÖZÜM-ÖZÜMÜ DANDIM...

O gün... o müdhiş gün... sevrək səni,
Üstünə təhqirdən od ələdim mən.
Sənin on beş illik ümidlərini
Arzunu, hissini güllələdim mən.
İndi mən özümü dandım büsbütün,
Başqa cür baxıram indi ələmə.
Mənim söhbətimin, mənim sözümün
Dadı da, duzu da sənsənmiş, demə...

Söndü sinəmdəki o od, o ocaq,
Boş bir qovuş kimi havadayam mən.
İnsan nəfəsindən uzaq, çox uzaq,
Vulkanı soyuyan bir adayam mən.

Ağlım ürəyimə necə qıyıbdır,
Mən özüm-özümə bir yük olmuşam.
Sinəmdə ürəyim buz bağlayıbdır,
Budağı budanmış kötük olmuşam.

Nə çiçək oxşayır, nə ulduz məni
Fikirlər dağılmış, xəyallar enmiş.
Yerin də, göyün də gözəlliyini,
Sənin gözlərinlə mən görürəmmiş.

Gecələr düzülür sapa fikirlər,
Yorğanım daş olur, döşəyim tikan.
Səhərlər gözümü açıb dünyaya
Qalxmaq istəmirəm heç yatağımdan.

Yatmaq istəyirəm, yatmaq, bax ələ
Gözümü zilləyib tavana baxım.
Mən hansı arzusunun təlatümüylə
Əynimi geyinib qapıdan çıxım?

Qaçıram, qaçıram, səhərlər mənə
Bir dəyən olmasın – "Sabahın xeyir".
Axı sabahını itirən yazıq,
Sabahdan şər umur, xeyir istəmir.

Elə bil dayandı yolu ömrümün.
Buna can atırdım... Bəs arzu nəydi?..
Həsrətlə, vüsalla dolu ömrümün,
Mənası itincə, özü itəydi...

İndi yolum düzdür... Nə dağ, nə dərə...
Bu başdan baxanda, o baş görünür.
Kaş qismət olaydı istəyənlərə
Enişsiz, yoxuşsuz, dalğasız ömür...

Həyat çırpıntıymış... Onun hər günü,
İllərin yükünü çəksə, nə dardım...
Mən Qorqud olsaydım, sevgi sözünü
Yaşamaq sözünə cinas edərdim.

Sentyabr, 1968.

MƏN ÜRƏK OĞRUSU

Alıb keçmişini,
 əvəzində mən
 Əzablar bəxş etdim gələcəyinə.
 Hissim xəcil qalib öz əməlimdən
 Sözüm də qurtarıb... Nə deyim sənə?

Küləklər oynasır ürəkdə, canda,
 Özümə düşməndir öz canım mənim.
 Gözlərim ağlamır mən ağlayanda
 Vəcdanım ağlayır, vəcdanım mənim.
 Saz tutub içimdə qəm şikəstəsi,
 Kədər bəstəsiyəm, vəcdan xəstəsi.

Əllərim yapışıb öz ətəyimdən.
 Mən heç nə ummuram gələcəyimdən.
 Dağı da dağlayır dağın öz dağı
 Üzümə durubdur öz dərdim-sərim.
 Bu günüm sabaha danlaq, göz dağı,
 Sabahım-dünənə təəssüflərim.

Yüz-yüz peşmançılıq çəkəmməz, dayan,
 Bir zərər daşını, zərər yükünü.
 Qaytara bilməmiş geri, heç zaman
 Axı min təəssüf bir ötən günü.

Sözüm – bu günümün çıxıran səsi,
 Kədər bimarıyam, vəcdan xəstəsi.
 Alıb ürəyini,

əvəzində mən
 Sənə əzab verdim ürək dolusu.
 Mən kiməm? Utanır dilim sözümdən.
 Mən-ürək oğrusu, ömür oğrusu!

Etiraf asandır! Mən hansı haqla
 Qovmaq istəyirəm könlümdən səni?
 Özüm öz eşqimi tapdalamaqla
 Əlindən almışam gələcəyini...

Sənin sabahını kölgələndirən
 Məğrur keçmişinin ləkəsiyəm mən...
 Ney tutub içimdə qəm şikəstəsi,
 Vəcdan xəstəsiyəm, vəcdan xəstəsi.

Avqust, 1970.

NAĞİL GECƏM

Ulduzların diliylə
 Nəşə danışır gecə.
 Min dəfə seyr etdiyim,
 Adi, sadə bir gecə...
 Birdən...

qəlbim titrədi
 Üşüdüm,
 köks ötürdüm.
 Ürəyimdə bir səni,
 Bir də...

illər daldı
 Nağıl gecəmi gördüm.
 O gecə...

gözlərimdə
 Mürgüləyir həmişə
 Ən şirin uyğum kimi.
 O gecə...

ürəyimin
 Yatır dərinliyində
 Altıncı duyğum kimi...
 Gecə...

bir sən,
 bir də mən.

O gecə baş qaldırdı
 Bu gecənin içindən...
 Şirin duyğularımla,
 Həsərət arzularımla
 Bir anda doldu gecəm.
 Uzaq bir xatirənin
 Həzin zümzüməsindən
 Nəğmələşdi bu gecəm.
 O gecə çoxdan keçib,
 Geri dönməz o, bir də.
 Bir gecənin həzzini
 Geri qaytara bilməz
 Min belə gecələr də...
 Bir gecədə, bir anda
 Şirin bir xatirəylə
 Acı gerçək görüşdü.
 O gecənin gözündən
 Bu gecənin bağrına
 İsti bir damcı düşdü.
 Dedim, dağıl, a dünya,
 Dağıl, tez dağıl, gecəm.

Sən dünyadan köçmüşsən
Qəlbimə, nağıl gecəm.
Sən indi bu günümə
Gədə bilməzsən yola;
Ürəyimdə yaşarsan
Təəssüflə qol-qola.
Dövrən dönür, vaxt keçir
Səhərə də az qalır.
İndi gecələrım də
Mənimlə yalqız qalır.
Sən yoxsan... Bu günümə
Rişxənd edir dünənim.
Min bir gecə gəlsə də,
Nağılım gəlmir mənim.
Bu gecənin içində
Nağılsızam indi mən.
Gecənin əllərində
Sarı bir yarpaq durur
Xatirə dəftərimdən.

Fevral, 1973.

DARIXMA, HA...

Məktubunu oxuyuram...
Dönə-dönə,
Qayıdıram hər cümlənə, hər sözünə.
Oxuyuram,
Düşünürəm.
Düşünəndə gözlərimi yumuram ki,
Səni görəm.
Oxuyuram, düşünürəm.
Fikrim ötən günlərimi
varaqlayır,
Oxuyanda gülümsəyən sətirlərin,
Düşünəndə qan ağlayır.
Bir məktubda nə deməkdir
Bu ağ, qara?
Rənglərə bax,
Hardan-hara?
Kim deyir ki,
Hər kəlmənin
Bir mənası bir yükü var?
Yox! Ürəkdə dilə gələn yaşıl sözlər,
Budaqlardır,
Yüz budağın bir kökü var.
Kök ürəkdir.
Yarpaqlarda rəngi yaşıl,
Səsi, sözü pıçıldılar.
Pıçıldının səsi birsə,
Min mətləbi, min sözü var.
Mən sözün öz mənasını istəmirəm.
Bir məzmuna o, qul olur,
O, duyğudan məhrum olur,
Yoxsul olur.
Mən vurğunam hər kəlmənin
Çalarına.
Nida kimi dik dayanıb
Höküm verən halına yox,
Sual kimi boyun büküb
Düşüncəyə dalarına.
Düşüncənin min rəngi var.
Göydəki Ay, yalnız Aydır,
Suya düşsə,
Qırçınlanan dalğalarda
Neçə rəngdən çəlengi var.
Sənin əlvən duyğuların
Sözün mənə sərhədindən
O taydadır.

Sözlər yatır quzu kimi,
 Çalarları haraydadır.
 Çalarların alovuna alışıram.
 Günlər keçir...
 Səsləndikcə qulağımda cümlələrin,
 Ətrafıma lal kəsilib
 Mən səninlə danışırıam:
 Yazırsan ki: – Darıxma, ha...
 Burda sözün qəsdı geniş,
 Yuvası dar.
 Burda sözün cövharindən
 Neçə-neçə söz sıçrayar.
 Sözdən fikir.
 Fikirdən də
 Neçə-neçə mətləb çıxır.
 “Darıxma”nın o tayında
 Söz darıxır,
 Söz karıxır.
 Sən “yox”dakı o “var”a bax.
 Sözün əksi-çalara bax.
 Sən “darıxma” deyən zaman,
 İstəyirsən ömrüm boyu
 Mən darıxım sənün üçün.
 Rənginə bax, qəlibindən çıxan sözün!
 Darıxıram, aya, günə sığışmıram.
 Darıxıram,
 Dünyamızın
 Qaydasına, ölçüsünə
 Sığışmıram.
 Darıxıram,
 İstəyimə çatmaq üçün.
 İstəyimiz fəvqündədir sözümüzün.
 Darıxıram,
 Doğmalarım sağ-solumda.
 Darıxıram,
 Baxışların
 Yanıb sönür xəyalımda.
 Gözlərimin önündəki baxışlara
 Yad olmuşam.
 Xəyaldəki baxışların işığında
 Udulmuşam.
 Təqvimdəki varaqaların
 Bir ayını birdən cırın!
 Yayı ötüm,
 Göz yaşı tək kirpiyimdən,
 Qopub düşüm payıza mən.

İyul, 1975. Şəki.

KİLİD

Sən mənı hamıya qışqandın, yetər.
 Nədir bu şübhələr, bu üzüntülər?
 Bir belə qışqanclıq nəyə gərəkdir?
 Səni də, mənı də məhv edəcəkdir.
 Mən ki səninkiyəm
 get,
 Arxayın get.
 Nə özünü incit,
 Nə mənı incit!
 – Sevirəm
 Nə lüzum sözə, öyüdə?
 Mənim qışqanclığım sevgimin özü!
 Vurulan kilidin böyüklüyü də –
 Qorunan sərvətin dəyər ölçüsü!

Dekabr, 1973.

YAMAN DARIXMIŞAM

Yaman darıxmışam səninçin, yaman!
Mən əsir düşmüşəm öz istəyimə.
Nifrəti gizlətmək asandan asan,
Sevgini gizlətmək mahalmış, demə!

Haraylar yüksəlir könlüdən yenə,
Bu necə haraydı, bu necə haydı?
Öhdəmdən gələrdim... Gözüm üzünə,
Qulağım səsinə darıxmasaydı...

Elə bil hər yerdən üzülüb əlim...
Mən azıb qalmışam qəm dərəsində.
Dirilib yaşanır səni günlərim
Sənsiz günlərimin xatirəsində.

Yaman darıxmışam... Bu nədir yenə
Ağlım sağa baxır, ürəyim sola.
Ürəyim dönübdür göy göyərçinə
Qonub sən gedəli sən gələn yola.

Yaman darıxmışam... Hər axşamçağı
Arzumu günəşin telinə sardım.
Mənimlə olsaydı, mən darıxmağı
Zamana ən uzun ölçü sanardım.

Yuxuma gəlmişdin...

Qısıldıq küncə.
Danışdıq...

Yel əsdi...
Dağıldı dərd-qəm.
Kölgəyə dönmüşdüm,
Səni görüncə
Sənin işığında yox oldu kölgəm.

1974.

BULAQ BAŞINDA SUSUZLUQ

Əlçatmaz zirvənin, uca bir dağın
Həsərəti könlümdə mən doğulmuşam.
Yanıb yaxılmağın, duyub qanmağın
Sevib yaşamağın acı olmuşam.

Təpədən dırnağa bir arzu kimi,
Yaşadım...
Bu uçuş qoy mənim olsun,
Açıram gözümü-bəbəklərimi,
Bütün gözəlliklər gözümə dolsun.

Gah çiçəyə düşür, gah gülə meylim,
Əlim çatmayana heyranam, heyran.
Doymuram,
doymuram, neylim,
Gözəllik önündə bayğınlığımdan!

Yazı gözləyirəm,
istəyirəm ki,
Bahardan doyunca həzz alım,
olmur,
Qayğılar dalğa tək aşır başımdan
Gülə baxmağa da macalım olmur.
Bəs bu nə ah idi, qopdu sinəmdən?
Demə, yaşayanda yaşamayıb mən,
Şirinə-şirincə yuxu yozmuşam,
Bulaqlar başında mən susuzmuşam.

1977.

SƏN OLURAM MƏN

Yaxşı ki ayrılıq,
 Yaxşı ki bizdən
 Çırpıntı, sarsıntı əl üzür yenə.
 Həyatı öyrəndik həsrətimizdən,
 Odur ki, həmişə möhtacam sənə.

Rəngi bir,
 dadı bir
 toyun, bəsatin
 Həsrət min rəng çəkir gözlərimizə.
 Yaxşı ki, ayrılıq,
 bu dərd həyatın
 Dərin qatlarını göstərir bizə.

Yanımda olanda uzaqdasan sən
 Mən səni görmürəm olduğun kimi.
 Səndən ayrıldım, hər yerdə sənsən
 Mən görə bilmirəm, vallah, heç kimi!

Yanımda bir quru cisməm özüm də,
 Ayrıldım, ruh olub əriyirəm mən.
 Eşitmir qulağım,
 Görmür gözüüm də.
 Arzudur eşidən, həsrətdir görən.

Adi bir insanam,
 Sənin yanında
 Başqa qayğılarla yaşayıram mən.
 Elə ki, ayrıldım,
 qəm dumanında
 Fikrimin ilki də,
 Sonu da sənsən!

Yanımda rahatam, sakitəm tamam,
 Ayrıldım, od tutub alışır ürək.
 Rahatlıq – ölümdür,
 Hələ mən sağam.
 Mənə tufan gərək,
 həyəcan gərək!

Vüsal dəmlərində sən nur, mən çiraq,
 Görürəm, mən mənəm, sən də sənmişən?
 Ayrılıq dəmləri sən, sənsən, ancaq
 Bilmirəm, bəs niyə mən olmuram mən?

Səndən ayrılarda vahidəm, birəm,
 Həm də bir hədəfə vuruluram mən.
 Yanında, həmişə ikiləşirəm,
 Ayrıldım, çevrilib sən oluram mən.

Avqust, 1980.

DƏRİNSƏN, ZİRVƏSƏN

Hikmət kitabıdır sənin surətin.
Onu sona qədər oxumaq çətin!
Sən uzun illərin dolaylarında
Mənimçün heç zaman adıləşmədin.

Sən "gəlmə" deyirsən, əgər "gəl" – desən,
Yüz giley gizlənir bir gileyində.
Həmişə, hər yerdə qeyri-adisən
Qərribə görünən adiliyində.

Baş vurdum könlünün dərinliyinə,
Qalxdım zirvəsinə sənin arzusun.
Əlimi, qolumu bağladın yenə.
Nə orda son gördüm,
Nə də burda son.

Ürəkdə nə qədər inci gizlənər
Onlar bir-birindən baha, dəyərlə.
Sonuncu görüşdə tapdığım gövhər
Əvvəlki gövhərdən daha dəyərlə.
Sənin ürəyində yatan incilər,
Mənim ürəyimə ulduzlar çilər.

Qəlbini taybatay açmamısan sən,
Qorxmusan, gözüne çox işıq düşə.
Gözlərim qamaşa...

Hər görüşündən
Bir sirr saxlamısan gələn görüşə.

Aya çatmamışdan o gözəlliyə
Yetişmək eşqilə yandıq, düşündük.
Min il bu həsrətlə tor atdıq göyə,
Çatdıq,
ovcumuzda qum geri döndük.

Ayn əfsanəsi bitdi o gündən,
Dönüb ovcumuzda toz-torpaq oldu.
Sirrini insana bildirdiyindən
Ayn gözəlliyi itdi, yox oldu.

Sən mənim ovcuma qum tökməməkçün
Həmişə gizlətdin nəyişə məndən.

Ucaldın günbəgün,
Qalxdın günbəgün.
Daha gözəl oldun bu gün, dünəndən.

Hikmət kitabıdır sənin surətin.
Onu sona qədər oxumaq çətin!
Bu uzun illərin dolaylarında
Mənimçün bir dəfə adıləşmədin.

Dərinсэн,
zirvəsən mənim gözümdə,
Belə tanımışam səni mən, gülüm.
Qeyri-adiliyin boy alır, həm də
Mənim həsrətimdən, eşqimdən, gülüm.

Avqust, 1980.

İŞIQ SÜRƏTİ

Xəyalım yenə də öz səfərində,
Onun söykək yeri dərdim, məlalım.
Anın yüzdə biri, mində birində
Ərzin o başına uçuş xəyalım.

Məsafə yox olur göz qırpımında,
Uçuş xəyalımın kəramətindən...
Bir də baxıram ki, Onun yanında
Diz-dizə, üz-üzə oturmuşam mən.

Xəyal məsafəni yox edib keçir,
Bəs Ona hardandır işıq sürəti?
Bir anın içində əridib keçir
O, həm məsafəni, həm də həsrəti...

İşıqla doludur sevən könüllər,
Tutuşar, alışar o, axşam-səhər.
Sevgiyə mərhəbə, sevgiyə alqış!
Çıraq da nurunu gür seldən alır.
Xəyal bu sürəti sevib alışmış
İşıqla süslənmiş köndən alır.

İyul, 1997.

IDEAL

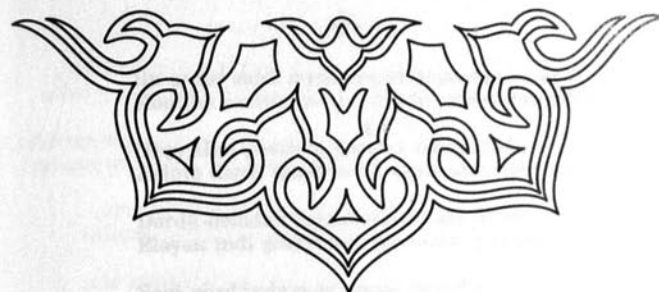
Xanımsan, xatınsan, güləbatınsan,
Təpədən dırnağa əsl qadınsan.
Sən mənə bağlısan, mən sənə bağlı,
Göylərin hökmilə olduq adaxlı.

Sevməkçün ürəyim əsim-əsimdi,
Sevilmək öz arzum, öz həvəsimdi.
Xəyallar qoynunda yaşayıram mən,
Xəyallar – arzumdən əsən nəsimdi.
Xəyalda kam almaq! Bu da bəsimdi.
Sən mənim əlçatmaz öz xəyalımsan,
Ən böyük, ən ülvə idealımsan.
İdeal yolunda qeyli-qal olmaz
O, həyata ensə, ideal olmaz.

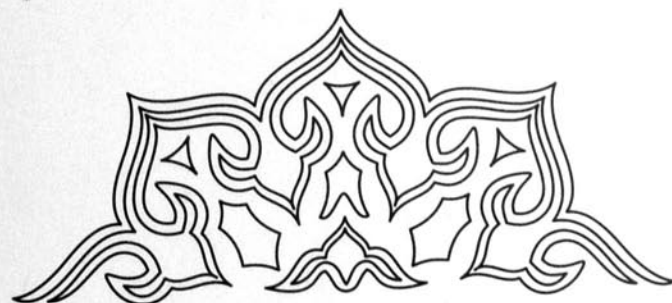
2004.

İyul 1997.

QƏZƏL, QOŞMA, GƏRAYLI

Bu qədər saldı məni həsrət amandan-amana,
Könlüm axırda mənim düşdü gümandan-gümana.

Neçə alim yazıb öz dərini izhar elədi,
Aşıqın dərdi fəqət keçdi zamandan-zamana.

Dərdü-qəmdən usanıb düşdü könül hicr oduna,
Eləyək indi şikayətmi yamandan-yamana?!

Səni gördükdə mən ancaq belə dil-dil ötürəm,
Boşalır göydə buludlar da dolandan-dolana...

Deməram görməmişəm mən səni çoxdandı, gülüm,
Görürəm surətini yalqız olandan-olana...

Könlümün üstə düşən kölgələr əlan silinir,
Başımın üstünə sən kölgə salandan-salana.

Neçə yol vədə verib əhdə vəfa qılmaı yar,
Bəxtiyar! Qəlbin axır düşdü talandan-talana.

Sentyabr, 1963.

Yenə bağlar o bağlardır, fəqət bağda gülüm yoxdur,
Gülüm yoxdur, bu dünyada ayım yoxdur, ilim yoxdur.

Zaman dönməz öz hökmündən... Biz ayrıldıq, tez ayrıldıq,
Dilim bar verməz, ay dostlar, deyəm ki, sevgilim yoxdur.

Çiçəklərdən, küləklərdən mən allam ətrini yarın,
Dilək ölməz, ürək ölməz, sevənlərçin ölüm yoxdur.

Gülüm, əğyar qılıncıyla sevərkən ayrı düşdük biz,
Bu həsrətdən, bu möhnətdən daha müdhiş zülüm yoxdur.

Sevib yandım, külək qalxdı, külüm sovruldu əflakə,
Məni gəzmə bu dünyada, odum söndü, külüm yoxdur.

Ağac yansa, fəğan eylər, deyər öz dərini aşkar,
Deməkçün dərini yarə, bənim varsa, zilim yoxdur.

Səninlə Bəxtiyaram mən, ayım sənsən, ilim sənsən,
Bu dünyada mənim sənsiz ayım yoxdur, ilim yoxdur.

Oktyabr, 1961.

Daş ürəklərdə yanib daşları sındırdı muğam,
Haqqa düşmən olanı haqqa tapındırdı muğam.

Nə güman eyləmişən ondakı tilsimləri sən,
"Kürü ahıyla qurutdu", "salı yandırdı" muğam.

Onun hər guşəsi bir xatirə, bir canlı kitab,
Keçilən yolları hərdən bizə andırdı muğam.

Su çilər kinli ürəklərdə qəzəb tonqalına,
Neçə qəsdin önünü kəsdi, dayandırdı muğam.

O – ürək yanğısı, göz yaşları, bir çəngə bulud,
Oyadıb yaddaşı, vicdanı utandırdı muğam.

Dəfn edin siz məni Zabul segahın mayəsinə,
Deyirəm, bəlkə məni bir gün oyandırdı muğam.

Çox kitablar oxudum, zənn elədim bəxtiyaram,
Mənə çox mətləbi ahəstəcə qandırdı muğam.

1974.

BƏXTİYARAM MƏN*(Səninlə)*

Ömrün payızında sevdim, sevildim,
 Elə bilirəm ki, ilk baharam mən.
 Arxanca sürünən kölgənəm sənin,
 Harda qərar tutsan, orda varam mən.

Mey olsan, yanında bir qədər ollam,
 Gül olsan, çətrini öpən meh ollam.
 Ot olsan, bir anda dönüb şəh ollam.
 Dağ olsan, zirvənə yağan qaram mən.

Başımı qoyaram gündə yüz kərə
 Bir yol ayağını basdığın yerə.
 Eşqindir ucaldan məni göylərə,
 Bu eşqin gücünə minnətdaram mən.

Sevgiyə hədd qoymaq, düzü günahdır,
 Cahilin hər işi, sözü günahdır.
 Eşqi günah saymaq özü günahdır,
 Kim deyir, eşqimdə günahkaram mən?

Özün bir aləmsən, eşqin bir aləm,
 Sən olan könüldə nə kədər, nə qəm!
 Sənsiz bu dünyanın ən bədbəxtiyəm,
 Səninlə dünyada bəxtiyaram mən.

Dekabr, 1962.

SƏN GETDİN

Sən getdin, elə bil dünya boşaldı,
Yaz da köçüb getdi, yeri boş qaldı.
Bahar ürəyimi sənsiz qış aldı,
Mən yazı vurğunam, qışı neylərəm?

Eşqimi aparıb sən getdin demək,
Eşqsiz bir könül nəyimə gərək?
Soyuq daşa döndü o gündən ürək,
Sinəmdən asılan daşı neylərəm?

Həmişə ayrılıq, gecə-gündüzük,
Birimiz təpəyik, birimiz düzük.
Üstünün qaşıyla tanınar üzük,
Əgər üzük yoxsa, qaşı neylərəm?

Niyə yaşayıram, mən niyə sənsiz?
Nə yerə baxmaram, nə göyə sənsiz.
Mən ki kor olmuşam hər şeyə sənsiz,
Kor gözün üstündə qaşı neylərəm?

Mart, 1967.

SƏNİN DİLİNDƏN

İllərlə bir eşqin cövrünü çəkdik –
Ayrılacaq, gün sönər, il qınar bizi.
Eniş-yoxuşunu bir ötdüyümüz
Yollara nə deyək, yol qınar bizi.

Sən dedin, başlanan qurtarsın gərək!
Mən dedim, doymayır arzudan ürək!
Birgə əkdüyümüz gülü dərməsək,
Tikanlar əl çalar, gül qınar bizi.

Bəs deyil bu ələm, bu kədər mənə.
Elədin dünyanı sən hədəf mənə.
Gözəl sözlər dedin nə qədər mənə,
Gəl indi danlama, dil qınar bizi.

Çox çəkə bilmədik nazını eşqin,
Qış gəlib, yaşadığ yazını eşqin.
Yamanca sındırdıq sazını eşqin,
Bilmədik, axırda tel qınar bizi.

Dedin ki, eşqimlə bəxtiyaram mən
Dedin ki, dönmərəm qəlbin səşindən.
İndiyə çəkinib el tənəsindən
Deyirsən, ayıbdır, el qınar bizi.

İyul, 1967.

BAKIYLA TƏBRİZİN
ARASINDAYAM

Mənim qismətimdir alatoranlıq,
Gecəylə gündüzün arasındayam.
Qurulur içimdə mizan-tərəzi,
O gözlə bu gözün arasındayam.

Yollar ayrıcında çox talanmışam,
Fikirilər əlində haçalanmışam.
Təpədən qorxmışam, düzü danmışam,
İndi dağla düzün arasındayam.

İlişib qalmışam qəm çalasında,
Bir gözəl tilsimin daş qalasında,
Həmişə qapılar astanasında
Bayırla dəhlizin arasındayam.

Bəxtiyar, sinəndən neçə "mən" keçir,
Biri dərdli keçir, biri şən keçir.
Məftilli çəpərlər sinəmdən keçir
Bakıyla Təbrizin arasındayam.

May, 1969.

DƏLİ

Heç demə, axırda namərd olurmuş
Eşqində, sözündə mərd olan dəli.
Ölüb qurtaraydı məhəbbətinin
Adı dodağında vird olan dəli.

Sevən ürək ki var, daş ola bilməz,
Günü-güzəranı xoş ola bilməz.
Min dərin ah çəksə, boşala bilməz
Dünyanın dərdinə hər dolan dəli.

Mənə əzab verin, əzab, hər zaman
Əzabın qədrini nə bilir nadan.
Rahatlıq istəmərə, axı dünyadan
Sevib, sevilməkçün doğulan dəli...

Bəxtiyar, usanma, dözüm vaxtıdır,
Eşqim, min fikrimin bir paytaxtıdır.
Deyirəm, dünyanın ən bədbəxtidir
Dərdinin dərmanı dərd olan dəli.

Noyabr, 1969.

QOCALMIR

Qocaldır insanı, qocaldır zaman
Ürəyin atəşi, közü qocalmır.
Dağları, daşları qocaldan zaman,
Bilmirəm, bəs niyə özü qocalmır?

Getdi baharımız, yer qışa qaldı.
Düzlər qara qaldı, yağışa qaldı.
Bizimki bir quru baxışa qaldı,
Neyləyək, arzusun gözü qocalmır.

Bəxtiyar, düşünək biz dərin-dərin,
Xəyallar möhtəşəm, arzular şirin.
Əsl sənətkarın, əsl şairin
Özü qocalsa da, sözü qocalmır.

1965.

DÜNYANIN

Baş çıxarmaq həm çətindir, həm asan,
İblisindən, mələyindən dünyanın.
Adəm satdı bir buğdaya cənnəti,
Tora düşdü kələyindən dünyanın.

Nə gözəldir, ürək geniş, söz açıq,
Yaşamadım bir sevdami yarımçıq.
Əzab adlı dəyirmədən narın çıx,
Keçəcəksən ələyindən dünyanın.

Arzum üçün bir mələyən cüyürdüm,
O təpədən bu təpəyə yüyürdüm.
Niyə qorxum kəfənindən?

Nə gördüm
Beşiyindən, bələyindən dünyanın?

Biz özümüz özümüzədən öc aldıq,
Keçən günə gələn günü bac aldıq,
Ömrümüzün yarısında qocaldıq
Şilləsindən, kötəyindən dünyanın.

Könül üzgün, xəyal küskün, dərbədər,
Özün söylə zülm olarmı bu qədər?
Arxasınca palaz kimi sürüdər
Bərk yapışsan ətəyindən dünyanın.

Könül düşdü min arzumun izinə
Biləmmədik əyrisi nə, düzü nə?
İndi kəfən toxuyuruq özünə
Öz gülündən, çiçəyindən dünyanın.

1977.

BİR TƏRƏFDƏ

Gah ağlıma uydum, gah da könlümə,
Ürək bir tərəfdə, baş bir tərəfdə.
Qəlb iki qansızın arasındadır,
Zaman bir tərəfdə, yaş bir tərəfdə.

Ömür köhlənimi daşlığa sürdüm,
Gah coşub kükrədim, gah köks ötürdüm.
Həmişə dünyanı mən belə gördüm;
İştah bir tərəfdə, aş bir tərəfdə.

Əzəldən qayğısız doğula insan,
Ya da qəm çəkməyə dağ ola insan.
Gah sağa boylanır, gah sola insan,
Bahar bir tərəfdə, qış bir tərəfdə.

Bir yanımda gecədir, bir yanımda səhər,
Bir əlimdə şəkər, birində zəhər.
Deyirəm, dünyada bütün tərəflər
Hamısı olaydı kaş bir tərəfdə.

Fevral, 1965.

ƏLEYKƏSSALAM

*Əliyəm, gəlmişəm sənə üz-üzə,
Ölməz şerlərin hikmət, möcüzə.
Duyğular sənəmdə çevrilib sözə,
Misralar şairə salam söyləyir.*

Aşıq Əli

Möcüzə dağlarda, sən də möcüzə,
Əli, salamına əleykəssalam.
Dağlar ucalıqda eşqini gördük,
Arzuna, kamına əleykəssalam.

Qəlbində ümiddən şam yandırımisan,
Şamını məşələ döndərsin zaman.
Bu gündən nur alıb, sabaha baxan
O ümid şamına əleykəssalam.

Sənin ürəyinin döyüntüsündən,
Zəngin olan dama "yoxsul" – dedin sən,
Keçmişəm dünyanın yaxşı, pisindən,
O "yoxsul" damına əleykəssalam.

Gəl, açaq sandığı, tökək pambığı,
Oldumu qəlsizin könül çaldığı?
Dilimin, ağzımın səndən aldığı
Dadına, tamına əleykəssalam.

Bəxtiyar, de nədir bu kin, bu qiyam,
Mən sənət dəlisi, şer acıyam.
Əli, döşə gəlsin, söz möhtacıyam,
Şirin kəlamına əleykəssalam.

Avqust, 1986.

BÜ VAY HALINA

Doğuldugun, böyüdüyün Vətəninə
Haqq tapdın, şər udulsa, vay halına!
Səxavətin unudulsa, qəm eləmə,
Ləyaqətin unudulsa, vay halına!

İmzası var yasda toyun, toyda yasin,
Bu qütblər bir-birindən ayrılmasın.
Sənə şorun bahalıqı dərd olmasın,
Yağın şorla bir tutulsa, vay halına!

Hər söhbətin hər məclisdə yeri deyil,
Unutma ki, qocalırsan sən ilbəl.
Yaşidlərin sənə gülse, zarafat bil,
Balan yaşlı cavan gülse, vay halına!

Həyatından gileylənib çox ağlama,
Ötənləri yana-yana varaqlama.
Arzuların ölməsinə yas saxlama,
İnam ölsə, iman ölsə, vay halına!

Nöqsanını üzə deyən namərd deyil,
Kırayədə yaşadığın ev, yurd deyil.
Anan sənə ögey olsa, bir dərd deyil,
Zaman sənə ögey olsa, vay halına!

Yanvar, 1989.

YALAN HAKİM OLUB

Qorxu kölgəsinə sığınmış bu gün
Sədaqət, dəyanət, məhəbbət, Allah.
Yalan hakim olub, böhtan gözetçi,
Çürüyür zindanda həqiqət, Allah.

Əyri ayrılığı yeridir daşa,
Keçib ayrılıqla hamıdan başa.
Doğru həsrət qalib isti bir aş.
Görən hara gedir bu millət, Allah.

Həftələr dəyişdi, günlər dəyişdi,
Tərəflər dəyişdi, yönlər dəyişdi.
Qiblələr dəyişdi, dinlər dəyişdi,
İtə ot verilir, ata ət, Allah.

Ünvanı dəyişib rəzalətin də,
Qaymaq da satılır şor qiymətində.
İndi sədaqətin səltənətində,
Əyləşib hökm edir xəyanət, Allah.

Ha çığır, ha bağır, yatan ayılmaz,
Yaxşını yamandan ayıran olmaz.
Satsan, üzünə də baxan tapılmaz,
Necə ucuzlaşıb ləyaqət, Allah.

Yalanlar həqiqət qiyafəsində,
Yeklər cövlan edir şeş xanəsində.
Oğrular, ayrılar zamanəsində
Əyrilik sayılır fərasət, Allah.

İyul, 1989.

HAQQI YOX

Cavanşir Quliyev bəstələmişdir

Yad əlində tapdanırkən şərəf, şan,
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.
Hər işimiz başlanırkən sıfırdan
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.

Dayaq olsun bu gün gərək sol sağa,
Bu vəhdətdən yurdumuza gün doğa.
Bütün millət dönməliyərkən yumruğa
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.

Tarix bizi imtahana çəkirkən
İmdad umur hamımızdan bu Vətən.
Dünya da haqq səsimizə kar ikən
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.

Sındırıldı dəyirmanda pərimiz,
Əsir oldu divə bizim Pərimiz.
Dağılırkən ocağımız, pirimiz,
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.

Nə çox imiş bu torpağa göz dikən,
Baxa-baxa gözü müzə mil çəkən.
Düşmənimiz dostumuzdan çox ikən
Türkün türklə ədavətə haqqı yox.

Sinəsini yarmalıyıq zülmətin,
Bu məqsədə getdiyimiz yol çətin.
Hər gün neçə şəhid verən millətin
Bir-birilə ədavətə haqqı yox.

İyun, 1992, Şəki.

SÖZ OLUB

("Düşdüyümüz oyuna bax")

Kürsü qalır, oturanlar dəyişir,
Gələn deyir, gəlişimlə yaz olub.
Bircə ili başa vurub qışqırır:
"Dəyişdirdim, əyri dönüb düz olub".

Sən yalanın boyuna bax, ay allah,
Divanına, toyuna bax, ay allah.
Düşdüyümüz oyuna bax, ay allah,
Otuz ilin fahişəsi qız olub.

İpək imiş açılmamış barama?
Hər çiçəkdən məlhəm olmaz yarama.
Hər dənizdən sən mirvari arama,
Yaxşı pisdən, qızıl misdən az olub.

Alqışlara, təriflərə uyma çox,
Nüfuzunu dağ başına qoyma çox,
"Mən, mən" deyə öz döşünə döymə çox,
Hansı sərçə ləpirindən iz olub?

Gördüm vaxtın fitnəsini, felini,
Ey Bəxtiyar, saxla görək dilini.
Sındırıblar həqiqətin belini,
İndi dönüb ağzılarda söz olub.

1988-1995.

DİDƏRGİN

Başına haranın külünü töksün
Sinəsi əzabdan dağ-dağ didərgin.
Təzə Vətəninə qərrib, çəkingən,
Köhnə Vətəninə qaçaq didərgin.

Başının üstündə öz tavanı yox,
Yavanlıq bir yana, heç yavanı yox.
Bu günə, sabaha bir gümanı yox,
Ay özü özündən uzaq didərgin.

Əsdi, hardan əsdi bu səmum yeli?
Əl başı kəsmədi, kəsdi baş əli.
İsti yuvasından perik düşəli
Gah orda, gah burda qonaq didərgin.

Hamının arzusu onunla birkən,
Xeyirə dolanmır yenə bu örkən.
Özü bu dünyadan haqq istəyirkən,
Adını qoydular nahaq didərgin.

Könlündə köz tutub Vətən həsrəti,
Qurtarıb gileyi, sözü-söhbəti.
Öz acı taleyi, öz müsibəti
Özünün başına qınaq didərgin.

Soyuq baxışlardan xoş xəbər umar,
Ağlamaz, göz yaşı ahından damar.
Ümitsiz sabaha o, ümid yamar,
Ümidi ömrünə yamaq didərgin.

İyul, 1993, Şəki.

KÜSÜBDÜR

Cəmən soxdu gözümüzə qanqalı,
Cəmən güldən, gül cəməndən küsübdür.
Bir-birinə millət yağı kəsilib,
Yalan deyən, düz deyəndən küsübdür.

Önümüzdə nə cığır var, nə işiq,
Göyə deyil, yerə səcdə qılmışıq.
Mədəmizin həşirinə qalmışıq
Bədən ruhdan, ruh bədənəndən küsübdür.

Bir-birindən ağır gəlir günümüz
Vallah, yaman qalınlaşıb gönümüz.
Cahillərə tapşırıldı dinimiz
Din bu xalqdan, xalq da dindən küsübdür.

Göy üzündə baxtımızın bürcü var,
Tale ilə zamanənin mərci var,
Bu günlərin gələcəyə borcu var,
Ön arxadan, arxa öndən küsübdür.

Bir-birini anlamayır nəsillər,
Öz yerini dəyişibdir fəsillər.
El torpaqdan ayrı düşüb o qədər
Əkən yerdən, yer əkəndən küsübdür.

Yuxarılar əl çəkmədi nəfindən,
Beş-on yerdə saray tikdi kefindən.
Bircə loxma çörək üçün evindən
Perik düşən el, vətəndən küsübdür.

May, 1998.

QORXURAM

("Vəcdan")

İki yolun ayrıcında dayanıb,
Gah o yandan, gah bu yandan qorxuram.
Divdən deyil, milçək qədər gücüylə
Mən özünü div sayandan qorxuram.

Haqq evində haqq divanı qurulmuş,
Hər qazancın öz bahası sorulmuş.
Təmənnəsiz boynumuza yük olmuş
Bağışlanan şərəf-şandan qorxuram.

Bu dünyadan umacağım mizandır,
Qorxduğum kəs bu mizanı pozandır.
Tox gədanın qudurması yamandır,
Acandan yox, mən doyandan qorxuram.

Uyuruqsa nəfs adlanan elçiyə,
Tüpürürük vəcdan kəsən ölçüyə.
Odur verən düz qiyməti hər şeyə,
Vəcdanından qorxmıyandan qorxuram.

Dekabr, 1998.

XEYİRLƏ ŞƏR ARASINDA

Vaxt gəmirir hər binanı,
Tavanla tir arasında.
Bir rəqəm də, demə, varmı
İkiylə bir arasında.

Ucaldıqca biz ucaldıq,
Özümüzdən qisas aldıq.
O gündən ki, körpü saldıq –
Göy ilə Yer arasında.

Qardaş olub siçan-pişik,
Biz gül əkib, vay dərmişik.
Sərhədləri itirmişik
Xeyirlə şəər arasında.

İki duyğum – iki aləm,
Birində qəm, birində dəm.
Amma ömür sürməmişəm
İki fikir arasında.

Fikir də bir, amal da bir,
İşarədən mətləb götür.
Gözünlə bax, ağılnla gör
Fikri sətir arasında.

Könül, bulan, könül, durul,
Hər gün səfərə hazır ol.
Ömür dedin – beş addım yol
Beşik – qəbir arasında.

Mart, 1987.

KÖRPÜ ÇAYDAN
UZAQ DÜŞÜB

Dostum H. Şirməmmədə

Hələ toxum cücərməmiş,
Tərləməyə alaq düşüb.
Başımız da daz olalı,
Əlimizə daraq düşüb.

Xəyallarım – qanad-qanad,
Ətəyimdən darddı həyat.
Dünənimə Dürat, Qırat,
Bu günümə ulaq düşüb.

Əlim üzüldü diləkdən,
Dilim yandı "gəl" deməkdən.
Öz haqqını gözləməkdən
Haqqın gözüne ağ düşüb.

Bu tayda sən, o tayda mən,
Üzəmmədim bu çayda mən.
Ömr əritdim harayda mən,
Körpü çaydan uzaq düşüb.

Dekabr, 1992.

İNSAN KİMİ SAXLA MƏNİ

Ulu tanrı, köməyim ol,
Arzuma adaxla məni.
Məni insan yaratmısan,
İnsan kimi saxla məni.

Göl olmuşam dama-dama,
Məlhəm qoyma sən yarama.
Bu sevdaya, bu mərama
Daha betər bağla məni.

Fikirlərim qatar-qatar,
Biri atar, biri tutar.
Yaxınlara əlim çatar,
Qovuşdur uzaqla məni.

Dünənimi dana-dana
Göz dikirəm gündoğana.
Əgər gündə bir zindana
Çəkic vursam, ağla məni.

Ey ümidim, ey gümanım,
Sözüm haqsa, necə danım?
Qurban olsun haqqa canım,
Nahaq işdən saxla məni.

Soruşdular: Kimdir mənim
Yaxşıma da pis deyənim?
Həm dostum, həm də düşmənim
Göstərdi barmaqla məni.

İyul, 1991, Şəki.

BİLƏ BİLDİYİN
QƏDƏR

Əzizim Nurəddin üçün

Çal dünyadan xoş günü
Çala bildiyin qədər.
Verəcəksən, unutma
Ala bildiyin qədər.

Quzu kimi mələrsən,
Min-min arzu dilərsən.
Sən boşala bilərsən
Dola bildiyin qədər.

İdrak yolu qorxulu,
Gülündən çoxdur kolu.
Gedəcəksən bu yolu
Gələ bildiyin qədər.

Nəyə gərək gileylər,
Bu çabalar, bu səylər.
Bildiklərin bəs eylər
Elə bildiyin qədər.

Bu dünyanın min donu,
Min rəngi, min oyunu.
Dərk edərsən sən onu
Bilə bildiyin qədər.

Sevinc dağına çıxsan,
Sanma dərddən uzaqsan.
Bir gün ağlayacaqsan
Gülə bildiyin qədər.

İyul, 1992.

Bir bəzən bəzən də
Yel bəzən bəzən də
Gül də xəl, xəl də xəl
Gül bəzən bəzən də

Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də

Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də

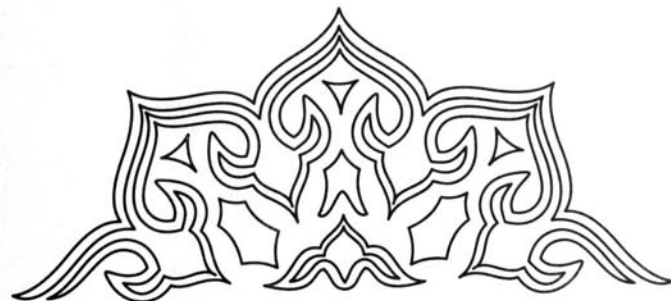
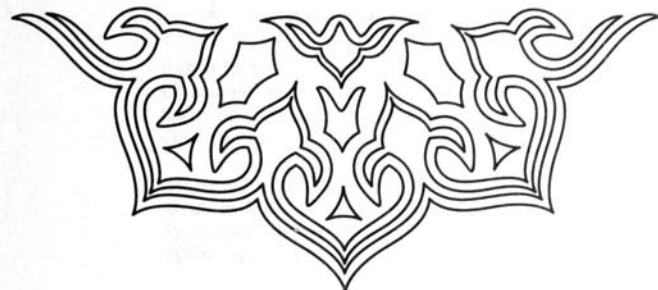

Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də

Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də

Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də
Hər bəzən bəzən də

SƏYAHƏT DƏFTƏRİNDƏN

TƏSBEH

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
O, təsbeh çevirir şaraqhaşaraq.
Qara, sür daşların şaqqıltısından
Ərəb ləzzət alır xumarlanaraq.

Malla ağzınacan doludur dükan,
Ərəb mürɡü döyür, özɡə işmi var?
O, təsbeh çevirir bekarçılıqdan,
Alan yox, satan çox, kasaddır bazar.

– Gedim, ya getməyim? – deyə birbəbir,
Çevirir daşları, nədir çarəsi?
O, sinə dolusu birdən ah çəkir,
Yoxsa, bəd gətirir istixarəsi?

Müsəlman məzhəbi, müsəlman dini
Yalnız təvəkkülmü öyrətmiş ona?
O, vermiş bəxtini, iradəsini
Bu cansız daşların ixtiyarına.

– Gedim, ya getməyim? – duyan bir ürək,
Düşünən bir beyin kəsdirə bilmir.
Bu soyuq daşlarmı əvəz edəcək
Zəkani, duyğunu? İşə baxın bir!
Gözlə gördüyünə inanmır yenə,
Xəyalın oduna hey yanır ərəb.
İnanmır gücünə, öz qüdrətinə,
Taleyin gücünə inanır ərəb.
O, atəşdi... Zaman hökmünü verdi,
Xəyal dünyasında, axır kül oldu.
Öz doğma evində, qula çevirdi
“Şükr Allaha” onu, “təvəkkül” onu.
Bir gündə hər daşı neçə yüz kərə
Çevirir, vaxtını öldürmək üçün.
Hər ay daş qoysaydı birçə daş üstə,
Təsbehdən ummazdı səadət bu gün.

Sol əlində təsbeh, sağında qəzet,
Qəlbi deyir: “getmə”, fikri deyir “get”.
Bir-birinə dəyib küçədə aləm,
Camaat vaxt ilə savaşa gəlmiş.
Onunsa qəlbində, fikrində bu dəm
Sanki iki dünya baş-başa gəlmiş.

Başında ağ çalma, əlində bayraq
Millət haqq yolunda qalxmış ayağa.
Onun canındakı ətəletə bax!
Çevirir daşları hey sola-sağa.

Küçədə ucalan addım səşindən
Qəlbi titrəsə də, nədir çarəsil..
O, baxır dükanın pəncərəsindən,
Axı bəd gətirib istixarəsi.

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
Əyilib yanından ötür zaman da.
Atomun səsinə titrəyir cahan,
O, təsbeh çevirib xumarlananda.

Dekabr, 1959, İraq, Nəcəf.

AĞLAYAN PƏRİ

Gözəl bir qız heykəli,
Çənəsində sağ əli,
Düşünür incə-incə;
Daş üstündə düşüncə?!
Onun sol yanağında
Göz yaşı gilələnmiş.
Elə bil şəh çilənmiş
Üstünə ağ çiçəyin.
Bu günahsız mələyin
Kədarini, qəmini,
Öz gizli aləmini
Soyuq daşa həkk edən
Sənətə heyranam mən.
Mərmər ağdır, qəm qara,
Ağ rəng hara, qəm hara?
Çöküb bir axşam kimi
Dalgın baxışlara qəm,
Ağ daşın sinəsindən
Baş qaldırıb qara qəm.
Daş üstündə duyğu, can?!
İnsan duyğularından
Gör, bir nələr yaranmış,
Möcüzələr yaranmış!
Can vermiş insan əli
Xarabazar dünyanın
Torpağına, daşına;
Bu heykəldə qəlb odu
Soyuq daşı çevirmiş
İsticə göz yaşına.
Daşda ürək döyünür,
Baxıram dönə-dönə,
Barmağımı qoyuram
Göz yaşının üstünə.
Əlim yanır elə bil.
Yox, yox, bu heykəl deyil,
Ağlayan bir pəridir,
Qulağımda səslənən
Onun nələləridir.
Əyri-əyri o baxır
Usandığı cahana...
Sənət verən bir cana
Ölüm yoxdur, o sağdır!

Nə qədər ki insanın
Arzuları gülməmiş,
O qız ağlayacaqdır!..

Fevral, 1961, Roma.

MİKELANCELONUN "KƏDƏR"İ ÖNÜNDƏ

İsanın cəsədi uzanıb lal, qar,
Dizləri üstündə ana Məryəmin.
Saçır atəşini solğun baxışlar
Ana qəlbindəki o sonsuz qəmin.

Baladır ananın imanı, dini,
Ucalır bu dinlə göylərə torpaq.
Məryəm ağı deyir... onun səsinə
Hər kəs öz qəlbində eşidir ancaq.

Baxıram heykələ... mən heyrdəyəm...
Necə yerindədir hər xətt, hər qırıq!
Dizləri üstündə Məryəmin bu dəm
Elə bil doğrudan ölü uzanmış.

Heykələ baxıram, fikri dumanlı,
Ömür vəfasızdır, əcəl amansız.
Məryəmə baxıram, kədəri canlı,
İsaya baxıram, cəsədi cansız.

Məryəm heykəldə də canlıdır, əlbət,
Axır damarından elə bil qan da.
Özgə bir can verib İsaya sənət
Ölü cəsədinin cansızlığında.

Fevral, 1961, Roma.

İSTANBUL

Bosfor körfəzi...
İki qitə
Söykənmiş bir-birinə
Ortasında bu yolun.
Bir tərəfi Avropadır,
Bir tərəfi Asiya
İstanbulun...
Türk oğlu durub ortada
Seyr edir
Sağını,
Solunu.
Bir şəhərdə birləşir
İki qitə.
Birinin başlanğıcıdır,
Birinin sonu...
Sol tərəfində
Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan
Başı göylərə ucalan
Camələri, bürcləri, qələləri;
Durur min ildən bəri.
Sağ tərəfində
Modern evlər, banklar, otellər...
Türk oğlu
Gözlərindən suallar yağa-yağa,
Gah sola baxır, gah sağa.
İstanbul keçmişi vüqarlı, şanlı,
Bu günü gözüne yad.
Gələcəyi dumanlı...

Bu gün
Bir ayağı Avropadadır,
Bir ayağı Asiyada
Türkün.
Qulaqlarında motor səsi,
Dilində Quran surəsi
Türkün.
Zaman onu dilləndirir,
Əsrin ahənginə səs verir
Düşünüb dəridən;
Ancaq babası çəkir ətəklərindən.
Çırpınır şəhər
İkilik içində.

Düyüm-düyüm olmuş fikirlər
Əsrin keşməkeşində...

Bir şəhərdə görüşür
İki dünya, iki aləm.
Tapacaqdır, əminəm,
Türk oğlu haqq yolunu.

O, hələlik seyr edir
Sağını,
Solunu...

Ürəyi Şərq ürəyi,
Ağlı Qərb ağlıdır
Türkün.

Bu təzaddan
Sinəsi dağlıdır
Türkün.

Durub hiss ilə ağıl arasında,
Həqiqətlə nağıl arasında.

İrəlimi getsin,
Geriyyəmi dönsün?!

Keçmişindən qopa bilmir,

Bu gününü

Tapma bilmir.

Axtarır,

Axtarır,

Axtarır.

Qarşıda işıq var,

Axtaran tapar!...

Fevral, 1961, İstanbul.

ATILMAYAN TOPLAR

Daş barılar, qalalar,
Bürclər durur yan-yana.

Onlar keşik çəkirlər
Sultanın sarayına.

Toplar da tuşlanıbdır
Daş barıdan şəhərə.

Toplar bura gələli
Atılıbmı bir kərə?

Yox! Niyə də atılsın?
Sultanın bu dünyada

Nə dərdi, nə qəmi var.

Axı niyə atılsın

Axı niyə, bu toplar?

Gəlmələr yerliləri

Çapır da, talayır da...

Sultan hasar içində,

Millət isə bayırda...

Toplar da mürgüləyir,

Elə bil, yasa batmış,

Təkərləri əyilmiş,

Lülələri pas atmış...

Yadlar hücum çəkildilər,

Yadlar doldu şəhərə,

Paslı toplar dinmədi,

Atılmadı bir kərə.

Sultan öz aləmində,

Sultan öz kefindədir.

Axı ona nə var ki,

Milləti nə gündədir.

Toplar atılmadı ki,

Sultan diksinə bilər

Güllələrin səsinə.

Niyə zəhər qatılsın

Kişinin nəşəsinə...

Yadların tapdağında

Vətən oldu tarımar.

Axı niyə atılsın,

Axı niyə, bu toplar?

Millət ölür acından
 Lüt gəzir, üryan gəzir,
 Əcnəbinin önündə
 Sultan özü müntəzir...
 Öz dilindən də gözəl
 Bilir firəng dilini;
 Axı Parisdə alıb
 Sultan öz təhsilini.
 Arvadı firəng qızı,
 Övladı da firəngdir,
 Bilmir ərəb dilini,
 Axı niyə də bilsin,
 Bu dil kimə gərəkdir?...
 Sultanın firənglərə
 Çox böyük hörməti var,
 Axı niyə atılsın,
 Axı niyə, bu toplar?..

Vətən əsir olubdur
 Gəlmələrin əlində...
 Ərəbin öz elində
 Məktəb firəng dilində,
 Qəzet firəng dilində.
 Elmi-nücum yaradan
 Ərəb dili bəs hanı?
 Qaldırın məzarından
 Böyük Əbül Vəfani¹.
 Qoyun o qoca loğman
 Tarixi varaqласın.
 Hanı Müərri şəri?
 Bu günə qan ağlasın!
 Sultan öz sarayında
 Qulaq asır nəğməyə,
 Şərab içib məst olur
 "Dünya fanidir", deyə
 Onuncün bu dünyada
 Bir qadın, bir şərab var,
 Axı niyə atılsın,
 Axı niyə, bu toplar?

Topların üstündəki
 Nişana bax, nişana.
 Əcnəbi özü satmış

Bu topları Sultana.
 Bu toplar məmləkəti
 Qorumaq üçün deyil,
 Yada satmaq üçünmüş.
 Yurdu verib özgəyə
 Rahat yatmaq üçünmüş.
 Bu toplar özgələrdən
 Qorumurmuş bu yeri.
 Öz doğma millətindən
 Qoruyur özgələri.
 Sultan özü bəxtiyar,
 Gözləri süzgün, xumar.
 Axı niyə atılsın
 Axı niyə, bu toplar?..

Fevral, 1961, Tetuan.

¹ X əsrdə yaşamış böyük ərəb filosofu.

GİZLİ TƏBƏSSÜM

Əcnəbi sahilə yan alır gəmi,
Şiddətlə döyünür qəlbimiz nədən?
Özgə bir aləmi seyr edir kimi,
Baxırıq sahilə biz göyertədən.

Burda da adamlar erkən qalxaraq,
Harasa tələsir belədən-bələ.
Şəhərlər hər yerdə şəhərdir, ancaq
Adamlar hər yerdə adamdır elə.

Düşürük gəmidən... Adamlar bizi
Üzük qaşı kimi alır dövrəyə.
Sıxırlar möhkəmcə əllərimizi,
"Hamımız insanıq, qardaşıq!", deyə.

Qayğılı üzlərə nəzər salıram
Çalışır, tər tökür insan hər yerdə.
Elə bilirdim ki, adamlar tamam
Ayrı cürə olur yad ölkələrdə.

Hər yerdə insandır insan hər zaman,
Onun min qəmi var, min sevinci var.
İnsanı çıxartmır insanlığından
Dinlər, əqidələr, dillər və yollar.

Bizim dilimizi bilməsələr də,
Gülüşlə nurlanır onların üzü.
Ürəyin dilidir gülüş hər yerdə,
Gülüştür dünyanın ən gözəl sözü...

Unuda bilmərəm bu gözəl günü,
Xoşdur adamları duymaq ürəkdən.
Onların bir gizli təbəssümünü
Min açıq sazişə dəyişməyəm mən.

Fevral, 1961, Abican.

LATIN DİLİ

Latın dili!
Hər sözündə dünya boyda yük daşıyır,
Latın dili! –
Millət ölüb, dil yaşayır.

"Ana" deyən, "torpaq" deyən, "Vətən" deyən
yox bu dildə.
Ancaq yenə yaşar bu dil.
Sabah bizim ərzimizin
Sərhədindən o yana da
qoşar bu dil.
Bəlkə... bütün ulduzlari
gəzər bu dil.
Döyüşlərdə zəfər çalıb
Ölən ərə bənzər bu dil.

Vətəni yox,
Milləti yox
Yaşar özü.
Elmlərin təməlidir
Əvvəl sözü, axır sözü.
Kim deyir ki, ölüdür bu?
Həkimlərin,
Alimlərin,
Loğmanların dilidir bu.
Bu dil ilə hesablanır ay da, il də.
Çiçəklərin,
Böcəklərin,
Küləklərin,
Fələklərin
Adlarını yazır alim
Ölü dildə.
Kim deyir ki, ölüdür bu?
Ölülərin dili deyil,
Dirilərin dilidir bu.

Atlantika sahilində
Coşa-coşa,
Daşa-daşa:
– Mən azadam, mən xoşbəxtəm, –
Deyir natiq yad dilində.

Söylə natiq,
İndi nəyə inanaq biz –
Qulağamı,
Ya gözəmi?
Əmələmi,
Ya sözəmi?
“Mən azadam, müstəqiləm” sözlərini
Öz dilində deməyə də
İxtiyarın yoxsa əgər,
De, kim sənə azad deyər?..

Söylə, necə azadsan ki,
Komalarda dustaq olub
ana dilin.
Böyük-böyük məclislərdən
İtirilib ilim-ilim?..
İclaslarda bir kəlməsi, sözü yoxdur.
Bəlkə... onun böyük, rəsmi məclislərə
Çıxmaq üçün üzü yoxdur?
Söylə, bəlkə bic doğulub,
Atasından yox xəbəri?
Bəlkə bu dil çox kasıbdır,
Qucağına sığışmayır
Əsrin böyük fikirləri?..

Sən dərda bax,
Vətən də var,
Millət də var.
Ancaq onun dili yoxdur.
Elə bil ki,
Güzgü kimi, hamar, şəffaf rəyalın var,
dili yoxdur...

İndi söylə,
Hansı dilə ölü deyək:
Vətən varkən,
Millət varkən,
Kiçik, yoxsul komalarda
dustaq olan bir diləmi?
Yoxsa, uzun əsrlərdən
keçib gələn,
Xalqı ölən,
Özü qalan bir diləmi?

Aprel, 1967, Kasablanka.

TABUT GEDİR

Tabut gedir ağ avtomobildə.
Tabut gedir, ardınca gedən yox.
– Sizlərdə bu adətmi?
Deyə tez xəbər aldım.
– Yox-yox! – dedi.
– Bəs bircə nəfər tabutun ardında nədən yox?

Vaxtında, ya erkən
İnsanı, bu dünyadan o dünyaya köçürkən
Dünya qapısından yola salmaq üçün indi,
Bir dostu, bir həmkarı, qohum-qardaşı yoxmu?
Tabutuna heç girmədi bir kəs,
“Əfsus!” – deyə ardınca onun səpmək üçün bəs,
Gözlərdə məgər göz yaşı yoxmu?
İnsan gedir, insan,
İnsan bu cahandan.
Dursun tələsənlər,
Hörmətlə qoy ötsün,
Tabutun önündən.
Hər bir kəs üçün var
Axırda bu gündən.
Dostum dedi: – Qanun!
Adətlər olub qanuna məğmun.
Adətləri əsrin odu yandırdı, dağ etdi.
Tabutların ardınca düşüb getməyi qanun
Çoxdan yasaq etdi.
– Nəçin?
Dedi: – Yollardan əgər izdiham ötsə,
Dərhal hərəkət qaydası alt-üst olar, əlbət.

Dəhşət, bu da dəhşət!
İnsan əgər insanlıq üçün borc ödəyirsə,
Ünvanı gedər-gəlməz olan insan önündə
İnsan baş əyirsə,
Qanun da sükut etməli!
Qanun nə deməkdir?
Qanun özü insanlıq üçün borc ödəməkdir!
İnsanlığın öz qaydası alt-üst olunursa,
Dözmək!
Buna dözmək?
Qanun və nizam naminə, eyvahl!
İnsanlığın öz qaydalarındanmı əl üzmək?

Neyçin də çiynlərdə deyil, avtomobildə
 Getsin bu cahandan,
 Əşya kimi insan?
 Bəs harda qalıbdır ürək, insan?
 Sevgilə gəlir bilmədən insan bu cahana;
 Sevgilə də getsin bu cahandan görək insan.
 Tabut gedə bilməz təkər üstündə dayan, dur!
 Mən gördüm, onu çiynimə almaq mənə borcudur.
 İnsan bədənindən cücərib ayrılır insan,
 Qoy çiynimiz üstündə də getsin bu cahandan.

Yollar hamısı son yola üz tutmuş ikən, sən
 Yol qaydalarından danışib, söz üyüdürsən...
 Qanun nəyə lazım?
 O ürək vurğusu tək
 Nəğmələnilib yanmasa dildə?..

Tabut gedir ağ avtomobildə.
 Tabut deyil,
 İnsanlıq, ədalət gedir ağ avtomobildə.

Avqust, 1972, Qərbi Berlin.

ÇÖRƏK – VƏTƏN

Əynində "cinsi" şalvar,
 Belində enli kəmə, r
 Saçı çiynlərində
 Döşündə emblemlər,
 Bir ədəbaz türk ilə
 Mən danışdım ərk ilə:

Üç il,
 Beş il,

Nə zaman,
 Dönəcəksən Vətənə?
 –Harda qarnım toxdursa, ora Vətəndir mənə, –
 Deyə, qəhqəhə çəkdi.
 O, bu qəhqəhəsilə üzümə şillə çəkdi.
 Bir qarınılıq çörəkçin sən unutdun hər şeyi,
 Sən çörəyə bağladın taleyini, bəxtini,
 Bəs Vətənin taleyi?
 Bəs onu kim düşünsün?
 Vətən düşmənlərinin qanını tökmək üçün
 Kimin kini, qəzəbi
 Yanıb gülləyə dönsün?
 Burda çörək tapmısan,
 bəs səadət,

bəs Vətən?
 Çörək səadət deyil, unutdunmu bunu sən?
 Səadət – Vətən demək!

O, Vətənə bağlıdır.
 Elin qəlbi dağlısa, sənin qəlbin dağlıdır.
 Bəs hər zülmə, cəfaya necə dayanmış baban?
 Ellə gələn yası da toy-bayram sanmış baban.
 Elsiz bir səadəti səadət bilməmişlər.
 Unutma,
 "El içində – öl içində" –
 demişlər.

Vətən – namus,
 namusu

itə atsan, it yeməz.
 Yal üçün zingildəyər, namusa zingildəməz.
 Sən insansan!
 Namusun, el qeyrətin hanı bəs?
 Namusu ələf kimi gövşəmə!..

O, yeyilməz!
 Bir parçacıq çörəkçin hamı qaçsın Vətəndən?
 Bəs Vətəndə kim olsun?
 Kədərindən qaçdığın,

Sabahkı sevincinə uzaqdan əl açdığın,
O su, hava, o torpaq,
Qoy, sənə qənim olsun!
"Harda qənim tox isə, ora Vətəndir" – dedin.
Sən Vətəni çörəyə necə qurban elədin?
Burda çörək qazanıb özünü də itirdin.
Bığ dalınca gəlirəkən, saqqalı müftə verdin.
Qürbətdə çörəyin var, ürəyin yoxdur sənin.
Anasız bir uşaqsan,
Qıvrıl yat,
dinmə!

Qəlbin
oyuq-oyuqdur sənin!
Çörəyin var,
Bəs hanı saçına sıgal çəkən,
Vətənin küləkləri?
Səni sərməst eyləyən gülləri, çiçəkləri?
Hanı Vətən havası?
Hanı ana laylası?..
Vətən yalnız çörəkmi?
Bəs bunlar?
Bunlar hanı?
Bir parçacıq çörəyə satarlarımı ananı?

Avgust, 1972, Qərbi Berlin.

HAYD PARK

*Londonda "Hayd park" deyilən bir bağda
hər kəs istədiyini danışmaq, hətta hökuməti
itтиham etmək hüququna malikdir.*

Hayd park!
Bu bağda azaddır insan.
Azaddır məramı, fikri hər kəsin.
Ey qəlbi yaralı, fikri pərişan,
Qəlbindən keçəni qorxma, de gəlsin.

Danış bildiyini...

Qoruq-qadaq yox
Burda nə düz sözə, nə yalan sözə.
Burda fikir azad, burda söz açıq,
Yalan doğru kimi dürtülmür gözə.
Bu parkdan kənarda, bağdan uzaqda
Dolaşır ölkəni müdhiş yalanlar.
Ancaq həqiqəti yalnız bu bağda
Deməyə iznin var, ixtiyarın var.

Niyə həqiqətin qaradır üzü?
Ali məclislərdən niyə qovulmuş?
Sözdə hakimsə də həqiqət özü
Yalan qarşısında müttəhim olmuş.

Boğurlar, düşünüb anlayanları,
Xalq yenə əsrlik qeyli-qalında.
Gerçəyin yerinə ağ yalanları
Gördük həqiqətin pyedestalinə.

"Azadlıq məndədir" – söyləyən ölkə,
Ölkələr dağıdıb qana batmışan.
İnsan hüququndan dərs deyən ölkə,
Haqqı bağ küncünə niyə atmışan?

İzdiham önündə danışır biri,
Həqiqət çağlayır məğrur səsinə.
Vurur ürəyinin döyüntüləri
Onun hər sözündə, hər kəlməsində.

Qəlblərə nur kimi çilənir səsi,
Sözləri zülmətdə çıraq yandırır.
İnsan arzusunun dilə gəlməsi
Burda daşları da işıqlandırır.

Parkın hər tərəfi yamyaşıl çəmənlər,
Qışın oğlan çağları – burda ilk bahar.
Haqqın, həqiqətin gül nəfəsindən
Elə bil boy atır burda ağaclar.

Parkdan kənardasa əyri oldu düz,
Sözdən paltar biçdi yalan gerçəyə.
Gülləmi, bombamı, atəşmi haqq söz,
De, niyə qorxurlar düz sözdən, niyə?

Ədalət susanda, haqq boğulanda
Yalan zəfər çalır, gerçək mat qalır.
Qanun düşüncəyə qalib olanda
Haqq söz barıt olur, qalib yırtılır.

Qalıbı qoruyub saxlamaq üçün
Sözü "Hayd park"da dustaq etdilər.
Bu gün deyilsə də, sabah, başqa gün
Yalan həqiqətdən bir imdad dilər.

Parkın dövrəsində dəmir çəpər var,
Haqq sözün önünü kəsir hasarlar.
Kaş bu park böyüyə, hasar dağıla,
Dünya başdan-başa "Hayd park" ola!

Oktyabr, 1978, London.

KAMAN NALƏ ÇƏKİR ...

Uzaq Britaniyada kaman nəğməsi...
Habil lal telləri dilə gətirmiş.
Bir xalqın köksündən gələn ah səsi,
Başqa bir xalqı da inildədir.

Başqadır bu xalqın məsləki, dini,
Fəqət, bu nəğməyə başlar əylmiş.
Soyuq qanunların daş sərhədini
Sənətdən savayı kim aşı bilmiş?

Kamanın səsinə hiçqırıq, ələm,
Duyan ürəklərə od ələndir.
Xəzər ləpələri, elə bil bu dəm
Temza sahilində ləpələnir.
Kaman nə danışır, kaman nə deyir,
Belə için-için nəyin inləyir?

Hicran öz hökmünü verəndən bəri
Kaman nalə çəkir vüsəl eşqinə.
Bölünən bir xalqın könül telləri
Kamanın bağrında ağlayır yenə.

Kaman susan kimi
Qalxıb salondan
Əlində gül-çiçək bir cavan oğlan
Atıldı səhnəyə...

O gülə-gülə
Çiçək topasını verdi Habilə,
Alışlar altında endi səhnədən,
Yenidən kamança dindi səhnədən.
Mer ziyafət verir şərəfimizə,
Bu gecə ayrıca hörmət var bizə.
Bir kağız çıxardı Habil cibindən:
–Mənə bağışlanan gülün içindən
Tapdım bu kağızı, görün, nə yazır.
Oxuduq... Sözlərdən od-alov yağır.
Oxuduq kağızı biz dönə-dönə.
Oxuduq bir xalqın faciəsini
Eşitdik, kamanın iniltisini
Səs verən qardaşın fəryad səsinə.
Mənim dilimdədi bu məktub...
–Necə?

– Mənim qardaşımış o cavan oğlan.
Temza sahilinə təhsil dalınca
Gəlib xan Arazın sağ cinahından.

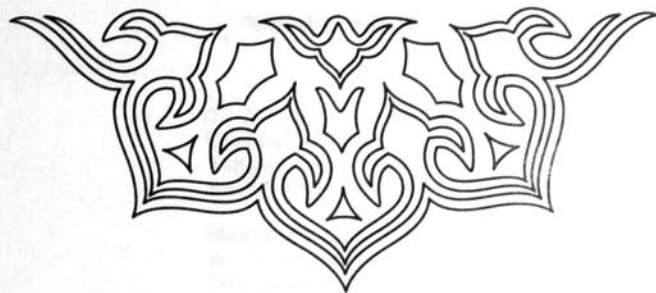
Bilmirəm nə deyim kor taleyə mən?
İkiyə bölündü bir ana torpaq.
Balaca bir çayı keçə bilməyən
Qardaşlar görüşür qütbətdə ancaq.
Dalıb qəlbimizin höknürtüsünə
Oxuduq məktubu biz dönə-dönə:
“Ulduzları saya-saya
Ayaq basır insan aya.
Mənim bu taydan o taya
Əlim çatmır sənə, qardaş”.

Dərddən şair olub o cavan oğlan,
Zamanın qərribə oyunu varmış.
Yerdə beş addımı keçməyən insan
Göydə lap aya da ayaq basarmış!

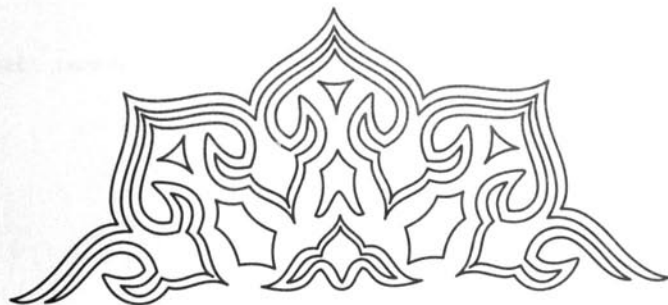
Ana təbiətin düzüb-qurduğu
Qaydanı, hüdudu dağıdar insan.
Ancaq aşa bilmir, keçə bilmir o,
Özü yaratdığı həddən, hüduddan.

Hicran öz hökmünü verəndən bəri
Kaman nalə çəkir bir vüsəl üçün.
Bölünən bir xalqın könül telləri
Kamanın səsində birləşir bu gün.

Oktyabr, 1978, Qlazqo.

NƏĞMƏLƏR

YAĞMA, YAĞIŞ

Hacıbaba Həsənov bəstələmişdir.

Göylər çənə büründükcə
Ürəyimi bürüyür qəm.
Yağma, yağış, yağma, yağış,
Mən görüşə tələsirəm.

Mənim şirin sevincimə
Acı zəhər sən qatma, gəl.
Göy çəməndə yol gözləyən
Sevgilimi islatma, gəl.

Pəncərəmə hicran yazır
Damcılının naxış-naxış.
Mən görüşə tələsirəm,
Yağma, yağış, yağma, yağış.

Ürəyini boşaltmasın
Bu gün göylər insan kimi.
Mən ki açmaq istəyirəm
Sevgilimə ürəyimi.

Yağsan da mən gedəcəyəm.
Görüşəndə yağışda biz,
Üstümüzə açılacaq
Çətir kimi öz eşqimiz.

1953.

GECƏ BULAQ BAŞINDA

Elza İbrahimova bəstələmişdir.

Sakit axıb gecələr
Bulaq nələr danışır?
Elə bil ki, nağıllar,
Əfsanələr danışır.

Sirrlərlə doludur
Gecələr bulaq başı.
Onun zümzüməsidir
Gecələrin sirdaşı.

Səpələnib toz kimi
Şırıltıyla axan su.
Nəçin pozur gecənin
O dərin sükutunu.

Bəzən ayılı, süd kimi,
Bəzən qara gecələr –
Bulaq laylamı çalır
Yatanlara gecələr?

Nə deyir laylasında
Ötüb qumrular kimi?
O, keçmişin nələsi,
Gələcəyin sirrimi?

Bulaq nə deyir görən,
Hey axdıqca şırhaşır?
Gündüz gördüklərini
Gecəyəmi danışır?

Avqust, 1956.

BU GECƏ

(Romans)

Həsərət, hicran yolunu,
Gülüm, birlikdə keçdik.
Sona çatdı intizar,
Biz yenə də görüşdük.

Könlümüzün səsinə
Həmdəm olduq bu gecə.
Elə bil ki, təzədən
Biz doğulduq bu gecə.

Susdu çəmən, susdu çöl,
Başını əydi güllər;
Təbiət lal kəsilər
Danışanda könüllər.

Bülbül də nəğməsini
Sanki deyir bizimçün.
Güllər açar qışda da
Həsərlər qovuşan gün.

Mənə elə gəlir ki,
Günəş də doğdu gecə.
Heç kəs yaşamır, gülüm,
Bizdən özgə bu gecə.

Fevral, 1960.

GECƏLƏR, AY GECƏLƏR

Şahid Əbdülkərimov bəstələmişdir.

Tellərini dolayır boynuma ay, gecələr,
Mənim sirdaşsınız, gecələr, ay gecələr!
Ürəyimdə səhərin ulu həsrəti varmış...
İntizar anlarında gecə uzun olarmış...
Quşək uçur xəyalım hardan hara gecələr,
Mən həsəd aparıram yatanlara gecələr!
Baxıram pəncərədən boylanən ulduzlara
Dərdimin əllərilə yuxum çəkilir dara.

Fevral, 1957.

BİRİ SƏNSƏN,
BİRİ MƏN

Əhsən Dadaşov bəstələmişdir.

Bir bulağın iki gözü, –
Biri sənsən, biri mən.
Bir almanın iki üzü, –
Biri sənsən, biri mən.

Qoşa simin titrəməsi, –
Biri sənsən, biri mən.
Bir pərdənin iki səsi, –
Biri sənsən, biri mən.

Açıq səma, göy qurşağı, –
Biri sənsən, biri mən.
Dan ulduzu, səhər çağı, –
Biri sənsən, biri mən.

Bu həyat da iki rəngdir, –
Biri sevinc, biri qəm.
Sevinc kimdir, kədər kimdir?
O həm sənsən, həm də mən.

Bu dünyaya biz gələli
Həm qəmlik, həm də sevinc.
Sən mənədən, mən sənədən,
Gözəldir qəmdə sevinc.

İyul, 1962.

DODAQDA GƏZ

Könül, dolan el-obanı,
O dağda göz, bu dağda göz.
Leylak olub yer eşincə,
Sən bülbül ol, budaqda göz.

Hər atəşə, oda yanma,
Sözün haqsa, onu danma.
Manat olub xırdalanma,
Yaqut kimi barmaqda göz.

Əskik olma xeyir-şərdə,
Gün tək görün sən hər yerdə.
Duyğu kimi ürəklərdə,
Nəgmə kimi dodaqda göz.

Sentyabr, 1963.

KÖLGƏM QƏDƏR
YAXINSAN...

Niyaməddin Musayev bəstələmişdir.

Ayrılığın eylədi
Könlümü dağ-dağ, gülüm.
Qış kimi düşüncəli,
Yaz kimi oynaq gülüm.

Kölgəm qədər yaxınsan,
Ancaq tuta bilmirəm.
"Unut" demək asandır,
Mən unuda bilmirəm.

Soyuqluğun könlümə
Saldı qara xal, gülüm,
Dəniz kimi dalğalı,
Heykəl kimi lal gülüm.

Bəs nəyədir gümanın,
Ay gümanlı gümansız?
Könül kimi vəfalı,
Ağıl kimi amansız.

Gecə kimi fıkırlı,
Gündüz kimi şən gülüm.
İki hissən əlində
Gəl, oynama sən, gülüm.

Aprel, 1965.

QƏLBİ DOLU GECƏLƏR

Şəmsi Kərimov bəstələmişdir

Göydə yanır aypara,
İşıq düşür yollara.
Bənəyir nağıllara
Bizim ulu gecələr,
Qəlbi dolu gecələr.

Səsləyib haylar məni,
Ulduzlu göylər məni,
Yuxudan eylər məni
Bu yuxulu gecələr,
Gül qoxulu gecələr.

Gah sönür, gah alışıq,
Öz rənginə qarışıq
Bizə nağıl danışır
Min duyğulu gecələr,
Qəlbi dolu gecələr.

Dan ulduzu – pəncərə,
İşıq saçır hər yerə.
Kəsə bilmir səhərə
Gedən yolu gecələr,
Əsrar dolu gecələr.

1965.

KƏPƏNƏK

E. Sabitoğlu bəstələmişdir.

Güllər üstə uçan, qaçan
Bir qayğısız kəpənəkdim,
Çiçəklərin ürəyində
Sən ən şirin bir diləkdim.
Sorağını gül-çiçəkdən
alınca mən, gördüm yoxsan,
Qaçdım sənə dalınca mən,
gördüm yoxsan.

Nəğmə deyir sənə güllər
Yel əsdikcə narın-narın.
Hər çiçəkdən bir rəng alır
Qızıl-qızıl qanadların.

Hansı gülü oxşadınsa,
Ləçəyində izin qaldı.
Səni tutdum, uçub getdin,
Əllərimdə tozun qaldı.

1974.

DURNA QATARI

E. Sabitoğlu bəstələmişdir.

Əsir payız küləyi,
Gecə uzun, gün gödək.
Ağacdən yarpaq düşür,
Bir ömrün günləri tək.

Susur çaylar, çeşmələr,
Susur çəmənlər, dağ, dərə.
Köçür durna qatarı
Uzaq-uzaq ellərə.

Bizim çöllər ayrılır
Bu vəfasız gözəldən.
Qışda üşüməməkçin
Yer don geyir xəzəldən.

Köçür durna qatarı,
Ürəyimiz kövrəkdir.
Külək əsir, dağlardan
Payızın ətri gəlir.

Yarpaqlara, otlara
Sarı-sarı zər düşür.
Yaşımıza yaş gəlir,
Ömürdən günlər düşür.

Köçür durna qatarı,
O, baharda dönəcək.
Ötən günlər dönəydi
Durna qatarları tək.

1975.

MƏN YANDIM, SƏN İSİNDİN

E. Sabitoğlu bəstələmişdir.

Ürəyimdən keçəndən
Düşmədinmi duyuc sən?
Səndən cavab gözlədim,
Nə "hə" dedin, nə "yox" sən.

Dedim: – Susma, danış, din,
Nə danışdın, nə dindin.
Məhəbbətin oduna
Mən yandım, sən isindin.

Dillənsənə, sevgilim,
Mən nə daşam, nə dəmir.
Min il də gözləyərdim,
Axı ömür gözləmir.

Sükutunla durmusan
Ürəyimin qəsdinə.
Söylə, susan sevgilim,
Bu sükutun qəsdinə?

1977.

QIZIM

Ş. Axundova bəstələmişdir.

Məhəbbətlə gülşən olub
Göy də, qızım, Yer də, qızım.
Sevir, sevir bir-birini
Güllər, çiçəklər də, qızım.

Bu dünyanı yaxşı tanı,
Sevgisiz bir ürək hanı?
Sev torpağı, sev insanı
Yaşa ürəklərdə, qızım.

Gör, Xəzərə Kür nə deyir,
Buludlara Yer nə deyir?
Nəğməsində, gör, nə deyir
Əsən küləklər də, qızım.

İllər yaşat bircə gündə,
Hər gecəndə, gündüzündə.
Başın olsun göy üzündə
Ayaqların yerdə, qızım.

1973.

ANA YURDUM

Anaların laylasından,
Babaların tarlasından,
El toyundan, el yasından
Səni içdim udum-udum,
Ana yurdum, ana yurdum.

Bağ gülündə, dağ qarında,
Sel-suların axarında,
Pahıdların vüqarında
Səni gördüm, ana yurdum,
Ana yurdum, ana yurdum.

Yay mehində, yaz şəhində,
Quşlarının cəh-cəhində,
El qəmində, fərəhində
Səni duydum, ana yurdum,
Ana yurdum, ana yurdum.

Füzulinin "ah" səsinə,
Üzeyirin nəğməsində,
Ələsgərin ləhcəsində
Səni andım, ana yurdum,
Mənim andım, ana yurdum.

1992.

QİSAS BÖYÜTSÜN SƏNİ

V. Adıgözəlov bəstələmişdir.

Əsən çovğun bu gecə
Qar üstünə qar qalar.
Düzəngahda qurulmuş
Çadırımı yırgalar.
Görən, bizə nə deyir
Qarıldaşan qarğalar
Layla, balam, a layla.

Qulağımız hamıdan
Bir xoş xəbər soraqlar.
Sızıldayan külək də
Dərdimizə qan ağlar
Layla, balam, a layla.

Rəva bildi tanrımı
Bizə bu işgəncəni?
Mən böyüdə bilmədim,
Qisas böyütsün səni
Layla, balam, a layla.

Göy bizə qənim olsun
Bu zülmü yerdə qoysaq.
Qoy bizə qənim olsun
Qaçdığımız o torpaq!
Layla, balam, a layla.

Yanvar, 1994.

AZƏRBAYCAN - TÜRKİYƏ

Cavanşir Quliyev bəstələmişdir.

Bir millətlik, iki dövlət,
Eyni arzu, eyni niyyət,
Hər ikisi Cümhuriyyət,
Azərbaycan - Türkiyə.

Bir ananın iki oğlu,
Bir ağacın iki qolu,
O da ulu, bu da ulu,
Azərbaycan - Türkiyə.

Ana yurdda yuva qurdum,
Ata yurda könül verdim,
Ana yurdum, ata yurdum,
Azərbaycan - Türkiyə.

Birdir bizim hər halımız,
Diləyimiz, amalımız,
Bayraqlarda hilalımız,
Azərbaycan - Türkiyə.

Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir,
Eşqimiz bir, yolumuz bir,
Azərbaycan - Türkiyə.

1991.

HARA GEDİR BU DÜNYA?

Başa keçdi gerçəyi
 Əlimizdən çalanlar.
 Bu dünyanın rəngini
 Dəyişdirdi yalanlar,
 Hara gedir bu dünya?

Bu gözəl dünyamızdan
 Gözəllik qovuldu, hey,
 Könüllərin açarı –
 Dillər qıfıl oldu, hey,
 Hara gedir bu dünya?

Hər şey döndü tərsinə,
 Xeyir şərəf qul oldu.
 Haqqın çiyinə minmək
 Yüksəlişə yol oldu,
 Hara gedir bu dünya?

Yalan evin içində,
 Gerçək qapı dalında.
 Doğru çörəyə möhtac,
 Əyri cah-cəlalında
 Hara gedir bu dünya?

Yolumuz duman olmuş,
 Yaxşılar yaman olmuş.
 Haqq bu gün öz haqqını
 Haqsızdan uman olmuş,
 Hara gedir bu dünya?

1996.

ÖMÜR QATARI

("Sonuncu döngə")

E. Mansurov bəstələmişdir.

Bu yollardan qatar ötdü,
 Qulağımda səsi qaldı.
 Tükənsə də canda taqət,
 Yaşamaq həvəsi qaldı.

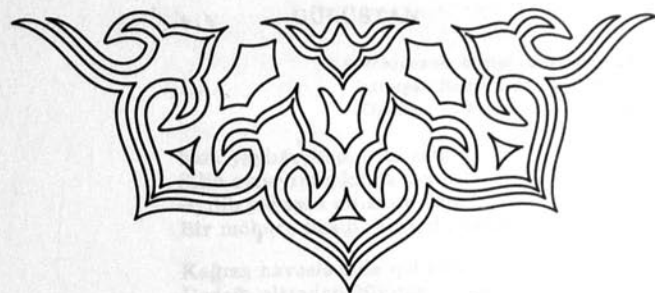
Dayazda gördüm dərinli,
 Xeyirdə gördüm şərini.
 Ömrün yaxşı günlərini
 Yola saldım, pisi qaldı.

Ömür ki var bircə qarış,
 İlki savaşı, sonu barışı.
 Qatar ötdü, qırıq-qırıq
 Üz-gözümdə hissi qaldı.

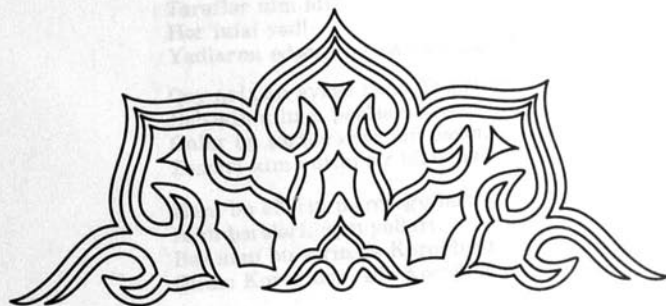
Unudulub çoxdan bəri,
 Dünyanın toy-düyünləri.
 Ötüb keçdi şəhər günləri,
 Dərdi, qəm-qüssəsi qaldı.

Qatar gedir özbaşına,
 Yetdim ixtiyar yaşına.
 Çatıram mənzil başına,
 Sonuncu döngəsi qaldı.

İyun, 1996.

POEMALAR

GÜLÜSTAN

*Azərbaycanın birliyi və istiqlalı uğrunda
çarpışan Səttar xan, Şeyx Məhəmməd
Xiyabani və Pişəvərinin əziz xatirəsinə.*

İpək yaylığıyla o, asta-asta
Silib eynəyini gözüne taxdı.
Əyilib yavaşca masanın üstə
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.

Kağıza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümsəyərək.
Bir qələm əsrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılınc tək.

Öz sivri ucuyla bu lələk qələm,
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı, ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsini Azərbaycanın.

O güldü kağıza qol çəkən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarpışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.

Əyləşib kənarda topsaqqal ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çevrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yellədir təsbəh çevirir.

Qoyulan şərtlərə razıyıq deyə,
Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi?
Hər ikisi yad!
Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!

Qoy qalxsın ayağa ruhu Tomrisin.
Babəkin qılıncı parlasın yenə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
Zənciri kim vurdu şir biləyinə?

Hanı bu ellərin mərd oğulları,
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusu
Qılınc Koroğlusu, söz Koroğlusu?

Babaların səni, şərəfi əlbət,
Bizə əmanətdir, böyük əmanət...
Yoxmu qanımızda xalqın qeyrəti?
Belə saxlayarlar bəs əmanəti?

Qoy, ildırım çaxsın, titrəsin cahan!
Ürəklər qəzəbdən coxsun, partlasın.
Daim haqq yolunda qılınc qaldıran
İgid babaların goru çatlasın!

Qoy, əysin başını vüqarlı dağlar,
Matəmi başlandı böyük bir elin.
Mərsiyə söyləsin axar bulaqlar,
Ağılar çağırınsın bu gün qız, gəlin!..

Tərəflər sakitdir, qəzəbli deyil,
Məhv olan qoy olsun, onlara nə var.
İmzalar atılır bir-bir, elə bil
Sevgi məktubuna qol çəkir onlar.

Atıb imzasını hər kəs varığa
Əyləşir sakitcə keçib yerinə.
Eynəkli cənabla, təsbehli ağa
Qalxıb əl də verir bir-birinə.

Onların birləşən bu əllərilə
Ayrılır ikiye bir el, bir Vətən.
Axıdıb gözündən yaş gilə-gilə,
Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?

Bir deyən olmadı, durun ağalar!
Axı bu ölkənin öz sahibi var.
Siz nə yazırımsız bayaqdan bəri,
Bəs hamı bu yurdun öz sahibləri?

Bəs hamı həqiqət, bəs hamı qanun?
Böyükdür bu yurdun tarixi, yaşı.
Bəs hamı köksünə sərhəd qoyduğun,
Bir vahid ölkənin iki qardaşı?

Görək, bu hicrana, bu müsibətə,
Onların sözü nə, qərəzi nədir?
Bu xalq əzəl gündən düşüb zillətə,
Öz doğma yurdunda yoxsa kölədir?

Necə ayırdınız dırnağı ətdən—
Ürəyi bədənədən, canı cəsəddən?
Axı kim bu haqqı vermişdir sizə,
Sizi kim çağırmış vətənimizə?

Neçə vaxt səngərdə hey ulaşıdılar,
Gülüstan kəndində sövdələşdilər,
Bir ölkə ikiye ayrılınsın deyəl..

Göy də guruldamış, deyirlər, o gün
Çölləri, düzləri buludlar sarmış.
O göy gurultusu Oğuz xaqanın
Ruhuymuş, hönkürüb fəryad qoparmış.

Gülüstan kəndinin gül-çiçəkləri
Bir günün içində soldu, saraldı.
“Gülüstan” bağlandı, o gündən bəri,
Bu kəndin alnında bir ləkə qaldı.

Bağrı köz-köz oldu “Yanıq Kərəm”in
Tellər inildədi, yandı, nə yandı.
Aşığın sazında daha bir həzin,
Daha bir yangılı pərdə yarandı.

Həmin gün ölkəni apardı sel, su,
Tutuldu çöhrəsi günün, ayın da.
Qoca Nəbatinin eşqi, arzusu,
O gün batmadımı Arpa çayında?

Ağlayıb dağlardan əsən küləklər,
Bu məşum xəbəri aləmə yaydı.
Sanki dilə gəldi güllər, çiçəklər:
“Bu işə qol qoyan qollar sınaydı”.

Arazın suları qəzəbli, daşqın,
Şirin nəğmələri ahdır, haraydır.
Vətən quşa bənzər, qanadlarının
Biri bu taydırsa, biri o taydır.

Quş iki qanadla uçar, yüksələr,
Mən necə yüksəlim tək qanadla?
Ürəklər bu dərddən tüğyana gələr,
Axaq gözümüzədən yaş damla-damla.

Cənablar, bir anlıq düşündünüzmü?
Verdiyiniz hökmün ağırlığını?
Bu hökmün dəhşəti əllimi, yüzümü?
Biz necə götürək bu göz dağımı?..

Başı kəsildə bu məğrur elin
Könül fəryadını hiss etdinizmi?
Qoca Füzulinin, igid Babəkin
Etiraz səsinə eşitdinizmi?
Cənablar, bir damcı mürəkkəblə siz
Düşünün, nələrə qol çəkmişiniz?

Bir damcı mürəkkəb bir vətəndaşı
Qanına bulayıb ikiye böldü.
Bir damcı mürəkkəb olub göz yaşı
İllərlə gözlərdən axdı, töküldü.

Min ləkə vurdular şərəfimizə
Verdik, sahibimiz yenə "ver" – dedi.
Lap yaxşı eləyib, doğrudan, bizə
Biri "baran" dedi, biri "xər" – dedi.
Bizi həm yedilər, həm də mindilər,
Amma arxamızca gileyləndilər.

Hökmü gör nə qədər böyükmüş anın
Möhür də basdılar varğa təkrar.
Yox, varğın deyil, Azərbaycanın
Köksünə dağ boyda dağ basdı onlar.

İmzalı, möhürlü ey cansız varaq,
Nə qədər böyükmüş qüvvətin, gücün.
Əsrlər boyunca vuruşduq, ancaq
Sarsıda bilmədik hökmünü bir gün.

Ey kağız parçası, əvvəl heç ikən,
Yazılıb, qollanıb yoxdan var oldun.
Böyük bir millətin başını kəsən,
Qolunu bağlayan hökmdar oldun.

Bir eli ikiye paraladın sən,
Özün kağız ikən paralanmadın,
Köksünə yazılan qəlb atəşindən,
Niyə alışmadın, niyə yanmadın?

Araz sərhəd oldu, əsdi küləklər,
Sular yatağında qalxdı, köpürdü.
Üstü dama-dama taxta dirəklər,
Çayın kənarında səf çəkib durdu.

Sular, sizdən təmiz nə var dünyada?
Ləkədən xalidir axı qəlbiniz.
Bağrınız alışıb niyə yanmadı
Bu çirkin əmələ qol qoyanda siz?

Ey Araz, səpirsən göz yaşı sən də
Keçdikcə üstündən çölün, çəmənin.
Səni arzulara sədd eyləyəndə,
Niyə qurumadı suların sənin?

Dayanıb Arazın bu tayında mən
"Can qardaş" deyirəm, o da "can" deyir.
Ey zaman, sorğuma cavab ver, nədən
Səsim yetən yerə əlim yetməyir?..

Qarışıb gözümdə, qarışıb ələm,
Dərd-dərdi doğrayır, qəm-qəmdən keçir.
Arazın üstündən keçə bilmirəm,
Araz dərdim olub, sinəmdən keçir.

Taxta dirəkləri torpağa deyil,
Qoydular Füzuli divanı üstə.
Yarıya bölündü yüz, yüz əlli il
Gəraylı, bayatı, muğam, şikəstə.

Dəmir çəpərləri eşqim, diləyim,
Tarixim, ənənəm üstə qoydular.
Yarıya bölündü canım, ürəyim,
Yarıya bölündü Arazda sular.

Taxta dirəkləri qoydular, ax, ax!..
Qəlbimin, ruhumun, dilimin üstə,
Biz güldük, ağladıq, yenə də ancaq
Bir sazin, bir telin, bir simin üstə.

Ürəkdən ürəyə körpü? Bir dayan!
Dərdimiz dinirsə bir sazin üstə.
Şəhriyar yaralı misralarından,
Körpü salmadımı Arazın üstə?!

Bu taydan o taya axışdı sel tək
Gözə görünməyən könül telləri.
Bu selin önünü nə çay, nə dirək,
Kəsə bilməmişdir yüz ildən bəri.

Ağalar bilmədi birdir bu torpaq
Təbriz də, Bakı da Azərbaycanıdır,
Bir elin ruhunu, dilini ancaq
Kağızlar üstündə bölmək asandır.

Böl, kağız üstündə, böl, gecə-gündüz,
Torpağın üstünə dirəklər də düz,
Gücünü, əzmini tök də meydana,
Qoşundan silahdan sədd çək hər yana.
Torpağı ikiye bölərsən, ancaq
Çətindir bədənə candan ayırmaq!

Ayırmaq kimsəyə gəlməsin asan,
Bir xalqın bir olan dərdi-sərini.
O taydan bu taya Mustafa Payan
Oxuyur Vahidin qəzəllərini.

Dolandı zəmanə, döndü qərinə,
Şairlər od tökdü yenə dilindən.
Vurğunun o həsrət nəğmələrinə
Şəhriyar səs verdi Təbriz elindən:
"Heydər baba, göylər qara dumandı,
Günlərimiz bir-birindən yamandı.
Bir-birizdən ayrılmayın, amandı,
Yaxşılığı əlimizdən aldılar,
Yaxşı bizi yaman günə saldılar.

Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Qovuşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı,
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı".

1959.

İSTİQLAL

(«Gülüstan» poemasının II hissəsi)

M. Cöhrəqanlıya.

1

Zərurət görmədim təsadüf qədər,
Məqsədə yönəlir bu başsız axın.
Məndən rica etdi bir vətənsəvər¹
Yazım davamını mən "Gülüstan"ın.

Yazmışdım mən onu düz qırx il qabaq.
O vaxtdan bu yana çox sular axdı.
Arazın suyunda enib qalxaraq
Ürəkdə bəslənən arzular axdı.

Torpağa düşmədi, apardı yellər,
Arzu toxumları sulara düşdü.
Yandı, pörşələndi həsrət könüllər,
Yenə bu minvalla illər ötüşdü...

"Gülüstan" adicə haraydı, haydı,
Qulaqlar kar olur biz qışqıranda.
Mən onu yazanda şah zamanıydı,
Başqa bir zamandır indi İranda.

Millət qarşılaşdı başqa yasaqla,
Çəkdi imtahana böcək, quşları.
Üsullar dəyişdi, gedən bıçaqla,
Gələn pambıq ilə kəsdi başları.

Dünya çalxalandı, sular duruldu,
Tərsinə dolandı əsrin məhvəri.
Zaman hökm elədi, vaxt hakim oldu,
Ayağa qaldırdı qul millətləri.

Qullar silahlandı qəzəbdən, kindən
Ayıra bildilər dumandan sisi.
Qovdu ağasını məmləkətindən
Kölə Afrikanın kölə zəncisi.

¹ İshaq Ozan oğlu.

Göyə dirək oldu amanım, ahım,
Halalca haqqımız bizdən yan qaçar.
Zəncinin baxtını açan Allahım
Bəs mənim bəxtimi nə zaman açar?

Yaman uzun çəkdi hökmü bu qəsdin,
Ayrılıb ikiye döndü bir Vətən.
"Gülüstən" adlanan bu ifritənin
Kağızı, qələmi nədənmiş, görən?

O kağız, o yazı yumdu gözləri,
Yanan ürəklərdə od külə döndü.
Bizim aramızda o gündən bəri
"Gülüstən" tikanlı məftilə döndü.

Baş idik, ayağa indi yol olmaq
Bizi dərdimizə bu gün yad eylər.
Bir vaxt hakim ikən dönüb qul olmaq
Bizim bəxtimizə yazılmış məgər?

Bir vahid millətə, iki hakimin
Dili doğmalaşdı... Bu lap ağ oldu.
Doğma anamızın şəkərdən şirin
Bizə öyrətdiyi dil yasaq oldu.

Hakimlər özü də bilirdi aşkar
Mənim öz dilim var, öz tarixim var.
Siz haqqın üzünü boyalayırkən
Həqiqət də aydın, yalan da aydın.
Yüz min erməninin məktəbi varkən,
Yirmi milyon türkcə onu qıymadın.

Dinində, törəndə bizimlə birkən
Yasandan sən mənim haqqımı sildin.
Dininə düşməni əzizləyirkən,
Sən öz dindəşına düşmən kəsildin.

Özündən, sözündən qaçaq dilimiz
İslanıb üşüdü qarda, çisəkdə.
Yüksək məqamlarda yasaq dilimiz
Qovulub yaşadı kənddə, kəsəkdə.

İnsan olmaq üçün uşaq dil açar,
Yasaqlar önündə biz dilsiz olduq.

Dil varsa, xalq da var, şan-şöhrət də var,
Dil yoxsa, millət yox, heç varlıq da yox.

Soruşduq: – Dilimiz yoxsa, biz kimik?
– Farsdan dönməsiniz – dedilər bizə.
Baxıb gözümüzün içinə dimdik,
Onlar qəsd elədi məniyimizə.

Belə "tarixçilər", belə nadanlar
Sizdə də, bizdə də dürəkdir ancaq.
Düşmən olsalar da millətə onlar,
Hakimi-mütləqə dirəkdir ancaq.

Firdovsin söz açdı türk oğlu kimi
Əfrasiyab adlı Alp Ər-Tunqadan.
Məgər fars idimi sizin Rüstəmi
Döyüşə çağırın o böyük xaqan?

Rüstəm Zal – İransa,
Əfrasiyab – Turan,
Beləysə, fars olub
Türk nə zamandan?

Məgər türk deyildi mənim şahlarım
Əsrlər boyunca mülki-İranda?
Bəs səni tutmazmı naləm, ahlarım
Məni "farsdan dönmə" adlandıranda?

Türkün zatındadır kişilik, mərdlik,
O, öz düşməni vuramaz arxadan.
Türkcə, Türk dilinə bu düşmənçilik
Sizdə bir adətdir qalü-bəladan.

Tarixə baş vuraq: Bu ağ, bu qara,
Mərdlik mayasıyla yağrulmuş babam.
Haqqını tanıdıb çox haqsızlara
Amma haqsıza da mərd olmuş babam.

Bəzən özümüzü bəyənmədik biz,
Dedik, filankəsə gərək oxşayaq.
Yandı öz bağımız... fikir çəsməmiş
Özgə bağlarını suladı ancaq.

Heç kəs inciməsin, dedik, qoy bizdən,
Yandıq yad evində bir çıraq kimi.
"Buyur" deyə-deyə hörmətimizdən
Qonağı elədik evin sahibi.

Bizim böyük-böyük ustadlarımız
"Xəmsə"lər bağladı özgə dilində.
Dönüb yadın oldu bizim varımız
Babam talan oldu öz mənzilində.
Yada abidələr ucaldıb dedik:
Fəhləlik bizimdir, ustalıq sənin.
Çox zaman özgəyə qulluq elədik,
Beyin bizim oldu, əsər özgənin.

Nadir də, Qacar da ölkələr aldı,
Vətən ucalmadı, taxtı ucaldı.
Öz doğma elini ayağa saldı,
Şahlar bizim oldu, zəfər özgənin.

Saldıq özümüzü özümüz gözdən,
Kül ilə oynadıq, əl çəkib közdən.
Ölkələr nur aldı şəfəqimizdən,
Günəş bizim oldu, səhər özgənin.

Mənim sərvətimə cahan göz dikdi,
Sərvətim, dövlətim ona gərəkdi.
Babam yer şumladı, babam yer əkdə,
Zəhmət bizim oldu, bəhər özgənin.

Açdı sinəsini bizə bu torpaq,
Aləmi bəzəyib lüt olduq ancaq.
Cıdırda çapsaq da hamıdan qabaq,
Hünər bizim oldu, nəmər özgənin,
Qızıl bizim oldu, kəmərlər özgənin.

Meydan oxusaq da çərxi-dövrəyə,
Bəzən özümüzə üz bəzən olduq.
Düşməni əzsək də mərdümərdənə,
Bəzən düşmənimiz özümüz olduq.

Zamanın küləyi, de, əsdi hardan?
Uduza-uduza axır udulduq.
Vaxtın axarında gəldi bir zaman,
Biz iki hakimə dönüb qul olduq.
Ayılın hakimlər, dönür bu dövrəyə,
Qorxun haqqı görən Allahınızdan.

Tarixi gerçəyi danmayın barı,
Sizin çörəyiniz diziniz üstə.
Tarixi əzmiylə yarananları
Niyə çökdürdünüz bu gün diz üstə?

Sədi dərs də verdi sizə ədəbdən
Sizə başqasını bəyənmədiniz.
Möhtəşəm bir dini alıb ərəbdən
Ərəbə "çəyirtkə yeyən" dediniz.

2

Quzeydə ayağa qalxdı məmləkət,
Bir təpə bir dağa üz-üzə gəldi.¹
Millətin qəlbində boy atan nifrət
Köksün həmləsiylə o dağı dəldi.

Yaman acıq gəldi bu nifrət ona
Tankların altında əzdi milləti.
Sığdıra bilmədi dağ qüruruna
Təpə önündəki məğlubiyyəti.
Millət millət olur, arzu, niyyəti,
İnamı, inadı,

öz imanıyla.
Dərk edib bu haqqı, bu həqiqəti,
Suvardıq torpağı şəhid qanıyla.

Eşidib qəlbimin üsyan səsinə,
Yazdım "Şəhidlər" in faciəsini:
"Dilək bir çiçək də bitirə bilməz,
Bu gündən sabaha körpü olmasa.
Azadlıq ağacı bar verə bilməz
Şəhidlər qanıyla suvarılmasa.
...O şənbə gecəsi gecikdi səhər,
Zaman itirmişdi o gün sağ-solu.
Ömürdən keçərək, keçdi şəhidlər
Bir qanlı gecədə minillik yolu.

O şənbə gecəsi ölüb-dirildik,
Şərəf papaq oldu, başlara gəndü.
O qətl gecəsi xalqın minillik
Şücaət tarixi təkrar olundu.

¹ 1990-cı il 20 yanvar qırğına işarədir.

Qatil gülləsinə qurban gedirkən,
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

O şənbə gecəsi, o qətl günü
Mümkünə döndərdik çox namümkünü.
Xalqın qəlbindəki qorxu mülkünü
O gecə dağıdıb sökdü şəhidlər¹.

3

"Gülüstən" yarandı düz qırx il əvvəl
"Şəhidlər" nəticə, "Gülüstən" təməl.
Azadlıq verilməz bilək bir kərə
Azadlıq alınar, budur doğru yol.
Axı "Gülüstən"dan ta "Şəhidlər"ə
Gedən uzun yoldu keçilən bu yol¹.
Daş körpü – vəhdətim, daş Xudafərin!
Gərəksiz daşların qalağı oldu.
Üstündən bir kimsə keçmədi... min-min
Könül həsrətinin göz dağı oldu.
Gəldi başımıza nələr, ay nələr,
Goramı aparaq bu dərdi, qardaş?
Bütün bu bəlalər, bu faciələr
Həmən "Gülüstən"dan göyərdi, qardaş.

Quzeydə yerini göstərdik yada,
Zorun təməlini haqq deşə bildi.
Gördük, bizdən başqa bu gen dünyada
Bütün ayrılanlar birləşə bildi.

Biri-kən ikiyik, bu halımızla
Biri-birimizə həsrət qalmışq.
Biz hələ bu gün də xəyalımızla
Həsrətin üstündən körpü salmışq.

Buna da şükr edib, "təvəkkül" – dedik,
İmdadçün həmişə üz tutduq göyə.
Elə zaman gəldi, keçmək istədik
Xəyalı körpüdən biz, daş körpüyə.

¹ Bu misralardakı fikir dostum H.Həsənovun «İstiqlal» adlı kitabına yazdığı ön söz-dəndir.

Daş körpü – vəhdətim, daş Xudafərin!
Gərəksiz daşların qalağı oldu.
Üstündən bir kimsə keçə bilmədi,
Bölünən bir xalqın göz dağı oldu.

Biri-birimizə gəndən "gəl" – dedik,
Tanrı üz çevirdi elə bil bizdən.
O qədər üstündən keçə bilmədik,
Körpünü ot basdı qəhərimizdən.
İki əsrdir ki, o daş körpünün
Bu tayında mənəm, o tayında sən.
Sökülüb-dağılır daşlar günbəgün,
Sərhəd dirəkləri xəbərsiz oldu
Bizim qəlbimizdən keçən körpüdən.
Qəsbkar qəsdini əbədi sanmış,
İki başda duran tağlara bir bax.
Çoxu dağılsa da, dimdik dayanmış
Birinci tağ ilə axırıncı tağ.

O tağın biri mən, o biri sənənsən,
Onlar əsrlərlə dözüb sellərə.
Səlin zərbəsinə tağlar dözübsə,
Nə gəlib arzusu bir köüllərə?

Bu gün qismətimiz qəm-kədərdisə,
Dünənki birliyim heç unudulmaz.
Çayın altındakı torpaq birdisə,
O tayı bu taydan ayırmaq olmaz.

Neçə il əvvələ qayıdaq yenə,
Diləklər dikəldi, "mən varam" – dedi.

Bu böyük diləyin zərbələrinə
Sərhəd dirəkləri tab gətirmədi¹.

Bu taydan o taya haray qaldırıb,
Özünə güvəndi bu millət yenə.
Dəmir məftilləri dişilə qırıb
Oğullar doladı biləklərinə.

Araz öz yoluyla yenə axırdı,
Həsrət divarını o gün aşdılar.

¹ 1989-cu ilin dekabr ayında quzey azəri türklərinin tikanlı sərhəd məftillərini yarıb o taya keçmələrinə işarədir.

Qardaşlar qollardan zənciri qırdı,
Çayın ortasında qucaqlaşdılar.
Dərdi boğazlayıb o gün sevincdən
Onlar hönkür-hönkür hey ağlaşdılar.
Qardaşlar ağladı o gün doyunca,
Soldatlar, sərbazlar dəhşətə gəldi.
O günün ertəsi Araz boyunca
Tikanlı dirəklər yenə dikəldi.

Qovuşdu bir günlük bu tay o tayla
Bir günlük sevincdən çasbaş oldular.
Qardaşı qardaşdan ayırməsiyla
Soldatla sərbaz da qardaş oldular.

Ölmədi, o günü gördü Bəxtiyar
Dedi: – Haqq önündə zor bərbad olsun.
Dedi: – Mən o günü gördüm, Şəhriyar,
Qabaqda işıq var, ruhun şad olsun.

Bu yerdə ustadla neçə il əvvəl
Telefon söhbəti yadıma düşdü:

Mən ona “gəl” – dedim, o mənə “gəl-gəl”,
Əllər görüşmədi, səslər görüşdü.

“Məndən xəbər aldı: – Neçə yaşın var?
Yaşımı söylədim, dedi: – Min alqış!
Dedim: – Nəyə alqış, ustad Şəhriyar?
Dedi ki, cavansan, sən mənə baxmış.
Arzum göyərmədi, keçibdir yaşım,
O vüsəl gününü sən gör, qardaşım”.
Getməz ağzımızdan o günün dadı
Mən gördüm o günü birçə gün ancaq.
Başımız üstündə yenə oynadı
Bu tayda “dubinka”¹, o tayda şallaq.
Biz bunu bacardığımız... Ancaq nə fayda?
Verdik əlimizdən yelə fürsəti.
Allah bir də nə vaxt, hansı dolayda
Bizə verəcəkdir elə fürsəti?

Tarixdə neçə yol uduzduq, nədən?
Zirvəyə qalxmışdıq, biz niyə endik?

Səbrlə, tədbirlə ölçüb-biçmədən
Ağla güvənmədik, hissə güvəndik.

Səttarxan, Bağırxan və Pişəvəri
Bizimçün hər biri diridən diri.
Onlar qəhrəmandı, qəhrəman, fəqət
Təkcə igidliklə kar aşmır indi.
Uzağı görmədən, təkcə cəsarət
Arzuya, istəyə yol açmır indi.

Onlar ölçmədilər uzununu, eni
Tədbir tökmədilər, əzab çəkəndilər.
Tuta bilsəydilər günün nəbzini
Arzu güllərini dərcəkəndilər.

Qırx il həsrət qaldı almana alman,
Dövrəyə baxdılar, vaxta baxdılar.
Onlar qanadlanan arzularından
Zamanın çiyinə qanad taxdılar.

Düşündük, dərdimiz artdı ilbəlil,
Vaxtın damarını tuta bilmədik.
Siz: “zaman başqadır, vaxt o vaxt deyil”,
Bizə o arzuya şerlər dedik.
İstiqlal qazandı quzeydə ölkə
Bunu gözləmişdi millət yetmiş il.
Bu gün aldığımız azadlıq bəlkə
Bizi biz edəcək istiqlal deyil?

İstiqlal qazandıq, kim “oxay” dedi?
Təzə bəlalara biz sinə gərdik.
İstiqlal milləti sevindirmədi,
İstiqlal qazanıb, torpaq itirdik.

Çəkdi bu milləti hərə bir yərə
Məqsəd – kürsü eşqi, amal – mənfəət.
O qədər çəkişdik, həm firqələrə
Həm də bölgələrə bölündü millət.

Umdu, nəse umdu Vətəndən hamı,
Amma unuduldu məmləkət dərdi.
Kürsüyə çatmaqçün biri Ağdamı,
Biri də Şuşanı güdaza verdi.

Bunlar həqiqətdir, ay bədbəxt, sən
Hansı amal ilə qəlbin döyündü?

¹ Dubinka – Dəyənək (rus sözüdür).

Unudub dərini bütöv Vətənin,
Kürsü hərisliyi amala döndü.

4

İslam bayrağıyla başqası gəldi,
Hamı düşündü ki, dünya düzəldi.
Solub-saralırdı sahibsiz təki
Bizim viran olmuş könlümüzdəki
Arzu çiçəkləri...

o gün suladıq.
Biri-birimizi mustuluqladıq.
Bizim Söhrab Tahir, Balaş, Mədinə
Bayram libasları geydi əyninə.
Ertəsi eşitdik möhtərəm imam
Yaratdı ölkədə "cümhuri-islam".
Çox gözəl, cümhura nə irad, nə söz?
Məgər bu deyilmi istədiyimiz?

Şahlıq diyarında, şah ölkəsində
"Döndü həqiqətə" yüz illik xəyal.
Türkün öz dilində, öz ləhcəsində
Qəzetlər, dərgilər çıxdı dalbadal.

Nə oldu sonras? Keçdi bir qədər
Boyalar silindi, bozardı üzlər.
Gördük vədlərdən təkə söz qalıb,
Zülm qah-qah çəkir, haqsa hönkürür.
Şahlıq devrilsə də, başqa rəng alıb
Yaşayır əvvəlki zülm başqa cür.

Adını dəyişib, əhdini danıb,
Yenə də həmə zülm, həmə əsarət.
Qarmağa taxılan ətə aldandı,
Tələni görmədi zavallı millət.

Zülm nə din bildi, nə dil, nə Vətən,
Cəhalət uydurdu İslam adına.
Açıq fikirlilər qaçdı ölkədən,
Dözməyib cahilin xurafatına.
Düşünən başları qovdu ölkədən
Farsı da, kürdü də, türkü də qəsdən.
Deyən tapılmadı, otur yerində,
Mən qafil deyiləm sözə aldanam.

De, hanı bəs sənin əməllərinə
Şəri boğazlayan müqəddəs İslam?

Məgər yuvasından didərgin düşən
O bədbəxt kimsələr müsəlman deyil?
İslamda insanlıq ləyaqətindən
Nitqlər söylədin minbərlərdə sən,
Yurddan qovduqların bəs insan deyil?

Minbərdən bağırdı söz gövşəyənlər:
"İslama hər yerdə dayağıq" - deyər.
Bizi darda qoyub "İslam" deyənlər
Niyə dayaq oldu bəs erməniyə?

Dandın həqiqəti sən bilə-bilə,
Sübutun uydurma, dəlilin əbə.
Erməni qəsbinə kirməyinlə
Xoruzun quyruğu görünmürmü bəs?

Qorxuram bu yerdə belimiz sına,
Adını qoymusan "İslam dövləti".
Özün də, budurmu din qardaşına
İslam dövlətinin xətri, hörməti?

Bunun da kökünə bilirik nədir?
Sənincin "arilik" dindən öndədir.
İslama "vay" dedi, dinə "vay" dedi,
Arxaya çəkildi din qohumluğu.
Sizi erməniyə dayaq eylədi
Əcdadda birləşən qan qohumluğu.
Tapıldı bizdə də cəhalətdən
Dinin cəvharını anlamayanlar.
Atıldı meydana, yapışdı dindən
Onu ciblərinə qazanc sayanlar.

Kəbəyə getdilər hər il dalbadal,
Ziyarət deyildi, ticarətdi bu.
Bəs hanı haqq yolu? Bu səfər, bu yol
Hacılıq adıyla tacirlik oldu.

Dedilər: Dərdlərə son qoymaq üçün
"İslam partiyası" gərəkmiş bu gün.
Bir deyən olmadı amma onlara
"A qardaş, din hara, siyasət hara?"

Nədir bu partiya? Mən anlamıram
Fırqə, dar çərçivə, fırqə bir qəfəs!
O boyda ucalıq, o boyda İslam
Fırqə qəfəsinə sığışarmı bəs?

Din ilə ucalır ruhumuz göyə,
Göylər bir qiyasa, ölçüyə gəlməz.
O böyük din ilə bircə fırqəyə
Bəşərin yarısı sığışa bilməz.

5

Sökülür dan yeri, görmürsənmi sən
Zamanın özündən, vaxtın özündən?
Bu nə boş xəyaldır, nə şirin rəya?
Közərir cınqa od külin içində.
Dünyanı titrədən qoca Rusiya
Bölünüb söküldü bir gün içində.
Köksünə dağ üstəndən dağ çəkilən xalq
Bir gün dağ çəkəcək dağın köksünə.
Məftil çəpərləri qıra bilən xalq
Bir il gec, bir il tez – qıracaq yenə.

Torpağı yağurur vaxt özü qanla,
Vaxt gəldi, bircə söz min dünya açar.
Artıq anlamışqı ahla, amanla
Nə məftil əriyər, nə sərhəd uçar.

Zülm öz-özünə kəsilir qənim,
Baxın öz yönünü dəyişən çarxa.
Suyun gəlməsinə şübhəm yox mənim,
Bir vaxt şırıl-şırıl su gələn arxa.

Salaq yadımıza bu gün, cahanın
Rəngləri dəyişən beş qitəsinə.
Biz də görəcəyik Azərbaycanın
Güneyli-quzeyli xəritəsini.

Noyabr, 1999.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Bəxtiyar Vahabzadə, yaxud millətin şairi
(Nizami Cəfərov) 5

Əlvan çiçəklər

Ana dili	15
Təklük	17
Sən bilirsən, mən duyuram	19
Dağda şələlə kimi	20
Kimdir mənim düşmənim?	22
Özümdən narazıyam	24
Vagzalı	25
Ana hədiyyəsi	26
Vətəndən – vətənə	27
Səadət nədir?	28
Anam haqqında şeirlər	30
Ağıl – göz	34
Habil segahı	35
Mənim şeirim	37
Tülü – qürub	39
Karusel	40
Nə sən gülsən, nə mən bülbul	41
Təyyarələr	45
Azərbaycan oğluyam	47
Nəsənsə, özün ol	50
Ekranda görüş	53
Meşin qapılar	54
Ümid	56
“Hə” ilə “yox” arasında	57
Şair – vətən	59
Miz arxasında	61
Riyakar	63
“Anamın kitabı”	65
Mənə nə var?	67
Oğrular	68
Mənim anam	70
İki kor	71
Səhəndə məktub	72
Fikir qanadları	74
Şairlər	76
Beşik	79
Buludlar nə yaman gözəl olmuş	81

Elə bir fikir ki...	83
Təlatüm...	85
Mən kompasam...	87
Səhənd qardaşımızal...	88
Vüsəldə hicran...	89
Yol – dağ...	91
Axtarışlarım...	93
Qatarlarda gecələr...	94
Şəki...	96
Piyada – sənişin...	97
Heyrət!	99
Səhvlərim, səhvlərim!	101
Sevdim, bildim ki...	103
Yaşdan gileyliyəm...	104
Babamın koması...	105
Getməz söz yarası...	107
Gələn əsrlə görüş...	109
Göynərti...	110
Ehtiyat...	113
Vuruş...	115
Gecələr...	116
Tələbələrime...	117
O nədir?...	120
Düşüncə – söz...	122
Mənim xalam...	121
İyirmi beş il...	123
Mən kiçik bir ürəyəm...	126
Örtmə pəncərəni...	128
Qızım Gülzara...	129
Fikir axtarışı...	130
Qarabağ atı...	132
Mələz at...	136
El – gün...	137
Külək – ot...	138
Satqınlıq...	140
Bəli, əsəbiyəm...	143
Dözüm...	144
Narahat olanda...	145
Yaman sıxır gecə məni...	146
Ekran qaralanda...	148
Qeyrətmə, ağılımı?...	150
Həm oğul, həm ata...	152
Əgər qorunmazsa istiqlalımız...	156
Təzədən yaratsın yaradan bizi...	159

Ümidə heykəl qoyun...	161
Vətən marşı...	162
Söz alağı...	163
Oxuma, bülbul...	165
Yurd yad əlində...	167
Utandırmaq...	169
Şəhid anası...	172
Mən türkmən...	173
Sual varsa, cavab var...	174
Vaydır əkdüyünüz...	177
Məddah...	179
Bir ömür yuxu...	181
Üzünə durmazmı?...	183
Yalan bazarı...	184
Atatürk...	185
Utandırmaq, qızarmaq...	186
Gecələr – pənah yerim...	188

İnsan və zaman

Ömür...	191
Qara saçlar, ağ saçlar...	192
Dünyamı, mənmi?...	193
Qağayı kimi...	194
Hər şəkildə bir anım...	195
Ömrün payızı...	197
Barmaqlar...	198
Qaliley...	199
Sürət...	201
Nekroloq...	202
Ürəkdəki "saatlar"...	203
Bir ürəkdə dörd fəsil...	204
Babamdan qocayam mən...	205
Mənim ad günlərim...	206
Qorxu...	207
Anam təzədən böyüyür...	208
Nəsə çatmır...	209
Antenna...	212
Efirdə səslər...	214
Təəssüf...	217
Baş...	218
Signallar...	220
Neo...	221
Elm – əxlaq...	226

Dayan, insan	229
Arzu böyük, ağır gücsüz	230
Ekspонат adam	232
Babam, atam, mən	234
Dan yeri	235
Şairləri öldürürlər	238
50 yaşım	240
Qocalar	242
Təskinlik	243
Tapmaq-itirmək	245
Cavab	247
Əsarət, ya ölüm	250
Ləzzəti-ağrısı	251
Oxucu məktubu	252
Vaxt	254
Layiqəmmi mən?	255
Xatahı yuxu	257
Xeyir-şər	258
Tamah-ləyaqət	260
Axı, dünya fırlanır...	262
İki mühacir	263
Qanmaq-qanmamaq	265
Sevincin zirvəsi, dərdin zirvəsi	266
Unutqanlıq	267
Qürub düşüncələri	269
Vaxt aldanmadı	271
Qul bazarı	272
Çox imiş	274
Vicdan xəstəsiyik	275
Maşın silən uşaqlar	277

Sandıqdan səslər

Müəllifdən	281
Nağıl-həyat	282
Hörümçək tor bağladı	283
Qorxu	284
Belə qalmaz	286
Diz üstə	287
Müsavət	288
Səbr elədik	289
Lal-kar	291
Başqasının yasında	292

Həsət nəğmələri

Gəlir	295
Qışqanıram mən	296
Gözün dili	297
Yox, düşmürəm, qalxıram	298
Bir salama dəymədi	300
Həsət	301
Sevə bilirəmsə...	303
Təzədən	305
Ney səsinde sənin əksin	307
Özündən ayrılı bilməyəcəksən	308
Qayıt	310
Unutdurdun sən mənə	311
Nöqtəyə döndərərdim	313
Azadlıq	314
Təzə dünya quraydım	315
Küçədə itirdim	316
Unudam gərək	317
Gör necə güclüsen	318
Kəpənək	320
Mən niyə beləyəm?	323
Özüm-özümü dandım	324
Mən ürək oğrusu	326
Nağıl gecəm	327
Darıxma, ha...	329
Kilid	331
Yaman darıxmışam	332
Bulaq başında susuzluq	333
Sən oluram mən	334
Dərinsən, zirvəsen	336
İşıq sürəti	338
İdeal	339

Qəzəl, qoşma, gərayli

"Bu qədər saldı məni..."	343
"Yenə bağlar o bağlardır..."	344
"Daş ürəklərdə yanıb..."	345
Bəxtiyaram mən	346
Sən getdin	349
Sənin dilindən	350
Bakıyla Təbrizin arasındayam	351
Dəli	352

Qocalmır	353
Dünyamın	354
Bir tərəfdə	355
Əleykəssalam	356
Vay halına	357
Yalan hakim olub	358
Haqqı yox	359
Söz olub	360
Didərgin	361
Küsübdür	362
Qorxuram	363
Xeyirlə şər arasında	364
Körpü çaydan uzaq düşüb	365
İnsan kimi saxla məni	366
Bilə bildiyin qədər	367
Ağıla sərhəd	368
Ağıl başqa, ürək başqa	369

Səyahət dəftərindən

Təsbəh	373
Ağlayan pəri	375
Mikelandelonun "kədəri" önündə	376
İstanbul	377
Atılmayan toplar	379
Gizli təbəssüm	382
Latın dili	383
Tabut gedir	385
Çörək-vətən	387
Hayd park	389
Kaman nalə çəkir...	391

Nəğmələr

Yağma, yağış	395
Gecə bulaq başında	396
Bu gecə	397
Gecələr, ay gecələr	398
Biri sənən, biri mən	399
Dodaqda göz	400
Kölgəm qədər yaxınsan...	401
Qəlbi dolu gecələr	402
Kəpənək	403
Durna qatarı	404

Mən yandım, sən isindin	405
Qızım	406
Ana yurdum	407
Qisas böyütsün səni	408
Azərbaycan – Türkiyə	409
Hara gedir bu dünya	410
Ömür qatarı	411

Poemalar

Gülüstan	415
İstiqlal	421

Bəxtiyar Vahabzadə

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Nəşriyyatın direktoru
Mətbəənin direktoru
Texniki redaktoru
Kompüter operatoru
Redaktoru
Korrektorlar

Rəssam

Eldar Əliyev
Səhraf Mustafayev
Fərid Kərimov
Eldəniz Xocayev
Həqiqət Eldarova
Könül Zamanova
Ofelya İsmayılova
Rəhimə Həsənova

Yığılmağa verilib 14.09.2004. Çapa imzalanıb 05.01.2005.
Formatı 70×100¹/₁₆. F.ç.v. 27,5. Ş.ç.v. 35,48. Ofset çapı.
Sifariş № 234. Sayı 5000 nüsxə. (Birinci buraxılış 500 nüsxə).
Qiyməti müqavilə ilə.

"Çaşıoğlu" nəşriyyatı.
"Çaşıoğlu" mətbəəsi.
Bakı ş., M.Müşfiq küç., 2a.
Tel. 447-49-71

AR $\frac{2005}{683}$